

Klasszikus Regénytár

Szerkesztik Ambrus Zoltán és
dr. Voinovich Géza

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Karenina Anna

II.

Írta: Tolsztoj

Fordította Ambrozovics Dezső

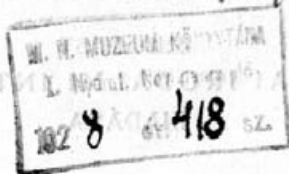
Harmadik kiadás

BUDAPEST
RÉVAI IRODALMI INTÉZET
KIADÁSA

MUSZÁDIK EZER

42.401/6/2

KÉVAI IRODALMI INTÉZET NYOMDÁJA, BUDAPEST.

ÖTÖDIK RÉSZ.

I.

Scserbaczkája hercegné úgy találta, hogy a bőjt előtt, a melyhez már csak öt hét volt hátra, lehetetlen megtartani az esküvőt, mert a kelengye fele nem készülhetett el arra az időre, viszont azonban kénytelen volt egyetérteni Levinnel abban, hogy bőjt után meg már nagyon is késő volna, mert Scserbaczkij hercegnek egy öreg nagynénje nagyon beteg volt és hamarosan meghalhatott, s akkor az esküvőt a gyász miatt még későbbre kellene halasztani. Ennek következtében a hercegné, miután a kelengyét két részre — kis és nagy kelengyére — osztotta föl, beleegyezett abba, hogy az esküvőt még a bőjt előtt megtartsák. Elhatározta, hogy a kelengye kisebb részét már most elkészítteti, a nagyobbat pedig majd később küldi utána, és nagyon megharagudott Levinre azért, hogy sehogy' se tudott a kellő komolysággal megfelelni arra a kérdésre, vajon beleegyezik-e ebbe, vagy sem. Ez a megoldás annál is alkalmasabb volt, mert a fiatalok az esküvő után azonnal falura voltak menendők, a hol a nagy kelengyére nem is igen lehetett szükségük.

Levin még mindig a kótyagosságnak abban az állapotában élt, a melyben úgy tetszett neki, hogy ő és a boldogsága legfőbb és egyedüli czélja minden létezőnek, s hogy neki most semmivel se kell gondolnia, semmivel se kell törődnie, mert hiszen mindent elvégeznek:

és el fognak végezni helyette mások. Még jövőendő életére vonatkozólag se voltak semmiféle tervei vagy céljai, ezeknek az eldöntését is másokra bízta, tudván, hogy amúgy is jól fog menni minden. A bátyja, Ivánovics Szergej, Arkágyevics Sztepán és a hercegné szolgáltak neki útbaigazítással a teendői iránt. Ő nem tett egyebet, mint hogy készségesen hozzájárult mindahhoz, a mit ezek javasoltak. A bátyja fölvetett a számára pénzt, a hercegné meg azt tanácsolta neki, hogy az esküvő után hagyja el Moszkvát. Arkágyevics Sztepán azt ajánlotta, hogy menjen külföldre. Ő mindenbe beleegyezett. „Csináljatok, a mit akartok, ha ez nektek örömet okoz. Én boldog vagyok, s a boldogságom se nagyobb, se kisebb nem lesz, bármit csináltok is,” — gondolta magában. Mikor Arkágyevics Sztepán tanácsát, hogy tudniillik külföldre menjenek, Kitiivel közölte, rendkívül csodálkozott rajta, hogy Kiti erre nem állt rá, hanem egész jövőendő életükre vonatkozólag a maga határozott követeléseivel állt elő. Kiti tudta, hogy Levinnek dolga van falun, a melyet szeret. Levin jól látta, hogy Kiti nem igen tudja, miben áll ez a dolog, de nem is akarja tudni. Ez azonban nem akadályozta őt abban, hogy ezt a dolgot rendkívül furcsának ne tartsa. Kiti tudta, hogy állandó lakóhelyük falun lesz, s azért nem akart külföldre menni, a hol nem fognak lakni, hanem oda, a hol az otthonuk van. Ez a határozottan kifejezett szándék meglepte Levint. De miután neki tökéletesen mindegy volt a dolog, legott megkérte Arkágyevics Sztepánt, mintha ez kötelessége lett volna, hogy menjen ki falura, s ott avval az izléssel, a melylyel oly nagy mértékben meg volt áldva, úgy, a hogy' tud, rendezzen el mindent.

— De hallod-e, — mondotta egy ízben Arkágyevics Sztepán Levinnek, mikor visszatért faluról, a hol mindent elrendezett a fiatalok fogadására, — van-e bizonyítványod arról, hogy megáldoztál?

— Nincs. Miért?

— E nélkül nem esketnek ám össze.

— Ej, ej, ej! — kiáltott föl Levin. — Pedig úgy tesz az ám, hogy van már vagy kilencz esztendeje, hogy nem áldoztam. Eszem ágába se jutott.

— No, ez szép! — szólott Arkágyevics Sztepán, — engem meg nihilistának mondasz! De hát ez lehetetlen. Okvetetlenül áldoznod kell.

— De mikor? Hiszen már csak négy nap van hátra.

Arkágyevics Sztepán ezt is eligazította. És Levin elkezdett készülni az áldozásra. Levinre, mint vallástalan emberre nézve, a ki azonban más emberek hitét és meggyőződését mindenkor tiszteletben tartotta, minden néven nevezendő vallásos szertartásokon való jelenlét és részvétel nagyon terhes volt. Most pedig, ebben a minden iránt érzékeny és ellágyult lelkiállapotban az alakoskodásnak ez a szükségessége, nemcsak hogy nehezebbre esett, de szinte lehetetlennek látszott előtte. Most, legszebb, legvirágzóbb korában, kénytelen lesz vagy hazudni, vagy vallásgúnyolóvá lenni. Az egyikre is, a másokra is képtelennek érezte magát. De bármennyire faggatta is Arkágyevics Sztepánt, vajon nem lehetne-e azt a bizonyítványt áldozás nélkül is megkapni, ez kereken kijelentette, hogy az lehetetlen.

— Aztán meg, mi az neked, az a — két nap? És az öreg rendkívül kedves, eszes ember ám. Úgy kirántja ezt a fogadat, hogy észre se veszed.

Az első misén Levin megpróbálta fölfrissíteni magában annak az erőteljes vallásos érzésnek ifjúkori emlékeit, a mely tizenhat-tizenhét éves korában élt benne; de legott meggyőződött róla, hogy ez teljességgel lehetetlen. Megpróbálta úgy fogni föl mindent, mint valami üres szokást, a minek, épp úgy, mint annak a szokásnak hogy látogatásokat teszünk, semmi jelentősége sincsen; de érezte, hogy erre is képtelen. Levin épp úgy, mint kortársainak legnagyobb része, a vallást illetőleg a legnagyobb zavarban volt. Hinni nem tudott, de viszont arról sem volt teljesen meggyőződve, hogy mindaz, a mi a vallással kapcsolatos, badarság. S éppen ezért nem lévén képes sem hinni annak a jelentőségében, a mit cselekedett, sem pedig közönyösen, s pusztán alakszerűségnek fogni föl a dolgot, ennek az áldozásra való készülődésnek egész ideje alatt a kényelmetlenség és a szégyen érzésével eltelve tett olyan dolgokat, a melyeket maga sem

értett, s a melyek ennél fogva, benső ösztönének a sugallata szerint, hazug és csúnya dolgok voltak.

Az istentisztelet alatt majd az imákat hallgatta, iparkodván olyan jelentőséget magyarázni beléjük, a mely nem áll ellentétben a maga fölfogásával, majd pedig úgy érezvén, hogy amúgy sem érti meg, vagy kénytelen elítélni őket, iparkodott nem hallgatni oda s a maga gondolataival, megfigyeléseivel és emlékeivel foglalkozott, a melyek a templomban való ilyenén léha ácsorgás alatt szokatlan élénkséggel nyüzsögtek a fejében.

Végig hallgatta a szent misét, a vecsernyét és az esteli imádságot, és másnap a szokottnál korábban kelvén, még reggeli előtt, nyolcz óra tájban elment a templomba, hogy meghallgassa a reggeli imádságot és meggyónjék.

A templomban egy szegény katonán, két vénasszonyon és a templom-szolgákon kívül senki se volt.

Egy fiatal diakon fogadta, a kinek a háta a finom karing alatt két, egymástól élesen elkülönített részre volt osztva, s legott odalépvén a fal mellett álló asztalkához, elkezdte neki a reggeli imádságot fölolvasni.

Az olvasás alatt és különösen ugyanazoknak a szavaknak a gyakori és gyors ismétlésekor: „Uram irgalmazz“, — a melyek „igamazz, igamazz“-nak hangzottak, Levin úgy érezte, hogy valósággal el van zárva és le van pecsételve az elméje, s hogy most nem is illik kinyitnia és feltörnie, mert esetleg nagy zűrzavar támadhat belőle, s azért, a mint ott állt a diakon mögött, a nélkül, hogy rá hallgatott vagy oda figyelt volna, csak szötte tovább a maga gondolatait. „Csodálatos kifejezés van a kezében“, — gondolta magában, eszébe jutván, a mint az este Kiti vel a sarok-asztalnál ültek. Mint ebben az időszakban rendszeren, nem igen volt miről beszélniök, és Kiti rátette a kezét az asztalra, s hol kinyitotta, hol meg öszszecsukta a markát, miközben maga is jókat nevetett kezének ezen a mozdulatán. Levin visszaemlékezett, a mint megcsókolta a kezét, azután meg elnézte a rózsa-szinű tenyerén egymásba futó finom vonalakat. „Már megint igamazz“, — gondolta, miközben térdet hajtott és keresztet vetett magára, és elnézte a térdet hajtogató

diakon hátának síma mozdúatait. „Később aztán ő fogta meg az én kezemet s a vonalakat nézvéen, így szólt: gyönyörű kezed van!” Rápillantott a maga és a diakon rövid kezére. „No, most vége lesz nemsokára, -- gondolta magában. — Dehogy' is, úgy látszik, elülről kezdődik megint, — villant meg a fejében, a mint az imádságokat hallotta. — Nem, mégis vége; íme, már a földig hajolt. Ez mindig a vége előtt szokott lenni.“

A diakon a karing ujjainak bársonyhajtókája alatt észrevétlenül átvevén Levin kezéből egy háromrúblest, azt mondotta, hogy majd beírja, s új csizmájával nagyokat koppantva az üres templom kőkoczkáin, odalépett az oltárhoz. A következő perczben visszanezett és intett Levinnek. Az eddig elzárt gondolatok megmozdultak Levin fejében, de ő sietett ezeket visszatartani. „Valahogy' csak lesz“, — gondolta magában és odalépett az emelvényhez. Fölment a lépcsőkön és jobb felől megpillantotta a papot. A ritkúló, őszes szakállú, bágyadt és jóságos tekintetű öreg pap ott állt a könyvtartó előtt s a szertartáskönyvet lapozgatta. Könnyedén meghajtván magát Levin előtt, szokott hangján legott elkezdte olvasni az imádságot. Miután a végére ért, földig hajolva azonnal oda fordult Levin felé.

— Íme Krisztus Urunk itt láthatatlanul jelen vagyon, és meghallgatja az ön gyónását, — mondotta, s rámutatott a feszületre. — Vajon hisz-e ön mindabban, a mit az apostoli szentegyház, hogy higgyük, élénk ad? — kérdezte a pap, s a szemeit Levin arczáról elfordítván, összekulcsolta kezeit stólája alatt.

— Én kételkedtem mindenben és kételkedem ma is, — szólott Levin olyan hangon, mely neki magának is kellemetlen volt, s elhallgatott.

A pap pár pillanatig várt, vajon nem szól-e még valamit, majd eltakarta a szemeit és gyors, o betűs Vladimir-dialektusban így szólott:

— A kételyek együtt járnak az emberi gyöngeséggel, de éppen azért imádkoznunk kell, hogy a könyörületes Isten bennünket megerősítsen. Milyen különös bűnökkel vádolja magát? — tette hozzá a legcsekélyebb szünet

nélkül, mintha azon iparkodott volna, hogy ne vesztegessen az időt.

— Az én legnagyobb bűnöm — a kételkedés. Kétkedem én mindenben, s legtöbbször a kételkedés állapotában vagyok.

— A kétely együtt jár az emberi gyöngeséggel, — ismételte a pap ugyanazokat a szavakat. — De hát mi az, a miben leginkább kételkedik?

— Én mindenben kételkedem. Olykor még az Isten létezésében is, — felelt Levin akaratlanul, és elrémült annak az illetlenségétől, a mit mondott. De a papra, a mint látszott, semmi hatással se voltak a szavai.

— De hát ugyan miféle kételyek merülhetnek föl Isten létezését illetőleg? — kérdezte szaporán, alig észrevehető mosolylyal.

Levin hallgatott.

— Vajon micsoda kétségei lehetnek a Teremtő iránt, mikor látja az Ő alkotásait? — mondotta a pap gyorsan és conventionálisan. — Vajon ki ékesítette csillagokkal az égboltot? Ki ruházta föl az ő szépségével a földet? Hogy volna ez lehetséges a Teremtő nélkül? — szólott s kérdő pillantást vetett Levinre.

Levin érezte, hogy illetlen volna bölcséleti vitába elegyedni a pappal, s ezért válaszában csak annyit mondott, a mennyi éppen közvetlenül a kérdésre vonatkozott.

— Én nem tudom, — felelte.

— Nem tudja? De hát akkor hogy kételkedhetik abban, hogy az Isten teremtett mindent? — kérdezte a pap derült csodálkozással.

— Én semmit sem értek, — felelt Levin elpirúlva és érezte, hogy ostobák a szavai, a mint hogy ilyen helyzetben nem is lehetnek mások.

— Imádkozzék Istenhez és kérje Őt. Még a szent atyáknak is voltak kételyeik és ők is kérték az Istent, hogy erősítse meg őket az ő hitükben. Az ördögnek nagy a hatalma, s nekünk nem szabad magunkat neki alárendelnünk. Imádkozzék az Istenhez és kérje őt. Imádkozzék Istenhez, — ismételte szaporán.

A pap egy darabig hallgatott, s mintha elgondolkodott volna.

— Ön, a mint hallottam, házasságra készül lépni az én hívemnek és lelki fiamnak, Scserbaczkij herczegnek a leányával? — tette hozzá mosolyogva. — Gyönyörű egy leány!

— Igen, — felelt Levin, a pap helyett is elpirulva. „Mi szükség arra, hogy gyónás közben ilyet kérdezzen?” — gondolta magában.

És a pap, mintegy a gondolatára válaszolva, így folytatta:

— Ön házasságra készül lépni, és lehet, hogy Isten utódokkal is meg fogja önt áldani, nemde? Nos hát, vajon miféle nevelésben fogja ön részesíthetni a kicsinyeit, ha nem gyüri le magában az ördög incselkedéseit, a melyek önt hitetlenségre csábítják? — mondotta szelíd szemrehányással. — Ha ön szereti a gyermekét, mint jó apa, nemcsak gazdagságot, bőséget és külső tisztességet fog kívánni neki, hanem az üdvét és az igazság fénye által leendő lelki fölvilágosodását is óhajtani fogja. Nem így van-e? Vajon mit fog felelni, ha az az ártatlan csöppség megkérdezi öntől: „Papa, ki teremtette mindazt, a mi engem úgy elragad ezen a világon, — a földet, a vizet, a napot, a virágokat, a pázsítot?” Talán csak nem fogja neki azt felelni: „Nem tudom”? Lehetetlen ezt nem tudnia, mikor a mi Urunk és Istenünk az Ő nagy kegyességében azt ön előtt kinyilatkoztatta. Vagy a gyermeke megkérdezi: „Mi vár reám a síron túli életben?” Mit fog neki mondani, ha semmit se tud? Hogy’ fog neki válaszolhatni? Átengedi őt tán a világ és az ördög csábjainak? Ez nem lenne ám szép! — mondotta és elhallgatott, miközben a fejét félrehajtotta és szelíd, jóságos szemével ránézett Levinre.

Levin semmit se felelt, nem azért, mintha nem akart volna a pappal vitába elegyedni, hanem azért, mert senki sem intézett hozzá ilyen kérdéseket, s majd ha a gyerekei esetleg elő találnak állani ilyen kérdésekkel, akkor is elég ideje lesz megfontolni, hogy mit feleljen nekik.

— Ön most életének abba a korszakába lép át, — folytatta a pap, a melyben szükséges, hogy a maga útját kiválassza, s meg is maradjon rajta. Imádkozzék az Isten-

hez, hogy Ő, a maga nagy jószágában, segítse meg önt és könyörüljön meg rajta, — fejezte be. — Jézus Krisztus, a mi Urunk és Istenünk az ő emberszeretetének kegyelmével és bőkezűségével, bocsásson meg néked gyermekem . . . — s befejezván a föloldozó imát, megáldotta és elbocsátotta őt.

Levint, mikor aznap hazaérkezett, örömteljes érzés fogta el azért, hogy ez a kényelmetlen állapot véget ért, még pedig úgy, hogy neki nem kellett hazudnia. Ezenkívül annak is megmaradt benne valami homályos emlékezete, hogy az, a mit az a jószágos és kedves aggastyán mondott, korántsem olyan ostobaság, a minőnek ő eleinte hitte, s hogy van a dologban valami, a mi tisztázásra szorúl.

„Persze nem most, — gondolta magában Levin, — hanem majd később valamikor.“ Levin most inkább, mint valaha, érezte, hogy van a lelkében valami, a mi nem tiszta és nem világos és hogy a vallást illetőleg ő is ugyanabban a helyzetben van, a melyet oly tisztán látott és annyira nem szeretett másokban, s a melyért barátját, Szvijazsszkijt is annyi szemrehányással illette.

A mai estét Levin a menyasszonyával együtt Dollinál töltötte és föltűnően jókedvű volt, s mikor Arkágyevics Sztepánnak ezt a lelkes hangulatát, a melyben volt, magyarázgatta, egyebek közt azt mondotta, hogy olyan pompásan érzi magát, mint az a kutya, a melyet megtanítottak abroncon keresztül ugrálni, s a mely, mikor végre megértette és véghez is vitte azt, a mit tőle kívántak, örömeiben elkezd szűkölni, s elragadtatásában farkcsóválva ugrál föl asztalokra, székekre, ablakokra.

II.

Az esküvője napján Levin, bevett szokás szerint — (a szokások megtartásához a herczegné és Alexandrovna Darja szigorúan ragaszkodtak) — nem láthatta a menyasszonyát, és otthon ebédelt a fogadójában három, teljesen véletlenül összeverődött agglegénnyel: Ivánovics Szergejjelel, Katavaszovval, a ki az egyetemen ta-

nulótársa, most pedig a természettudományok tanára volt, s a kit Levin az utcán találkozáván vele, vitt el magával, és Csirikovval, a násznagyával, a ki moszkvai békebíró s Levinnek a medvevadászatokon czimborája volt. Ebédnél rendkívül vígan voltak. Ivánovics Szergej a legpompásabb hangulatban volt és jól mulatott Katavaszov eredetiségein. Katavaszov pedig érezvén, hogy az eredetiségeit megértik és méltányolják, valósággal kaczerkódott velük. Csirikov vidáman és kedélyesen vett részt mindenféle beszélgetésben.

— No tessék, — mondotta Katavaszov, a kathedrán elsajátított szokásból kissé elnyújtván a szavakat, — milyen tehetséges fiú volt a mi barátunk, Dmitrics Konsztantin. Én a távollevőkről beszélek, mert hiszen ő már nincs köztünk. Akkor, a mikor az egyetemem elhagyta, a tudományt is szerette, emberi dolgok iránt is érdeklődött, most pedig tehetségeinek a felét arra használja, hogy magát elámítsa, a másik felé pedig arra, hogy ezt az árnítást igazolja.

— A házasságnak elszántabb ellenségét, mint ön, még nem láttam soha, — mondotta Ivánovics Szergej.

— Nem, én nem vagyok ellensége. Én csak a munka-megosztásnak vagyok a híve. Az olyan embereknek, a kik semmit sem tudnak csinálni, embereket kell csinálniok, a többieknek pedig ezeknek a fölvilágosításán és boldogításán munkálkodniok kell. Ez az én fölfogásom. E két mesterség összekeverésének töménytelen barátja van; de én nem tartozom ezek közé.

— Milyen boldog leszek én, ha majd egyszer megtudom, hogy ön is szerelmes! — mondotta Levin. — Kérem, meghívjon ám az esküvőjére.

— Én máris szerelmes vagyok.

— Igen, tán egy tintahalba. Hiszen tudod, — fordult oda Levin a bátyiához, — Szemjonics Mihail könyvet ír a . . .

— No, csak ne csináljon zavart! Az tökéletesen mindegy, hogy miről. Most arról van szó, hogy én csakugyan szeretem a tintahalat.

— De hiszen ez nem akadályozza önt abban, hogy a feleségét is szeresse . . .

— Ez nem, de a feleségem akadályozna . . .

— Hogy-hogy'?

— Majd meglássa. Ön szereti a gazdaságot, a vadászatot; nos hát, csak vigyázzon!

— Ma itt volt Archip és azt mondotta, hogy Prudnóban tömérdek a jávorszarvas, és két medve is van a környéken, — mondotta Csirikov.

— No, ezeket már majd csak nélkülem kell megcsípnetek.

— Ez már beszéd, — jegyezte meg Ivánovics Szergej. — Jó is, ha előre búcsút veszel a medvevadászattól: a feleséged úgy se fogja megengedni.

Levin elmosolyodott. Az a gondolat, hogy a felesége nem fogja megengedni, olyan kellemes volt neki, hogy kész lett volna akár mindörökre lemondani arról az élvezetről, hogy medvét lásson.

— De azért mégis kár, hogy ezt a két medvét most ön nélkül fogják elejteni. Emlékszik, legutóbb Chapilovóban? Remek egy vadászat volna, — mondotta Csirikov.

Levin nem akarta őt avval kiábrándítani, hogy vadászat nélkül is lehet valahol, valami, még annál is szebb, s azért nem szólt semmit.

— Nem ok nélkül jött divatba az a szokás, hogy az emberek elbúcsúznak a legényélettől, — szólott Ivánovics Szergej. — Bármily boldog légy is, mégis csak kár ezért a szabadságért!

— De valld be, hogy benned is megvan az az érzés, mint Gogoly vőlegényében, hogy szeretnél az ablakon kiugrani.

— Bizonyosan megvan, csak nem vallja bel — mondotta Katavaszov és hangosan fölkaczagott.

— De hiszen nyitva az ablak . . . Gyerünk el Tverbe! Van ott egy medve, fölkereshetjük a barlangjában. Igazán, gyerünk, az ötóraival! Azok pedig, tegyenek a mit akarnak, — szólott mosolyogva Csirikov.

— Nos hát, Istenemre mondom, — felelt Levin mosolyogva, — nem tudom fölfedezni a lelkemben a szabadságomért való bánkódás érzését.

— Persze az ön lelkében olyan nagy most a zűrzavar, hogy semmit se talál meg benne, — jegyezte meg

Katavaszov. — Várjon csak, majd ha tisztába jön magával egy cseppet, majd ráakad!

— Dehogy' is, akkor, legalább valamelyest, már most is éreznem kellene, hogy az érzésem (nem akart előtűnik a szerelméről beszélni) . . . és a boldogságom mellett mégis csak sajnálom, hogy a szabadságomról le kell mondanom . . . Ellenkezőleg, csak örülök a szabadságom elvesztésének.

— Elég baj az! Reménytelenül elveszett! — mondotta Katavaszov. — Nos hát, igyunk a gyógyulásáért, vagy kívánjuk neki, hogy ábrándjainak legalább századrésze valóra váljék. Már ez is olyan boldogság lesz, a minő még nem volt a földön!

Ebéd után a vendégek csakhamar elszéledtek, hogy az esküvőre átöltözzenek.

Mikor Levin egyedül maradt, s újra átgondolta ezeknek az agglegényeknek a fecsegését, még egyszer megkérdezte magától: vajon megvan-e a lelkében a szabadsága után való bánkódásnak az az érzése, a melyről ezek beszéltek? Erre a kérdésre elmosolyodott. „Szabadság? Minek a szabadság nekem? Abban van a boldogság, hogy az ember az ő vágyaival és gondolataival szeret, vágyódik és gondolkodik, vagyis minden szabadság nélkül, — ebben van a boldogság!”

„De vajon ösmerem-e én az ő gondolatait, vágyait, érzelmeit?” — súgta a fülébe egy hang hirtelen. Eltűnt arczáról a mosoly, s gondolkodóba esett. Egyszerre valami furcsa érzés fogta el. Rájött a félelem és a kételkedés, — a mindenben való kételkedés.

„Mi lesz, ha voltaképpen nem is szeret engem? Mi lesz, ha csak azért jön hozzám, hogy főköttő alá kerüljön? Mi lesz, ha tán maga se tudja, mit cselekszik? — kérdezte magában. — Lehet, hogy majd észére tér, s csak miután már férjnél lesz, akkor ébred tudatára annak, hogy nem szeret és nem is szeretett engem?” S a legfurcsább és legcsúnyább gondolatok kezdtek fölmerülni benne róla. Épp úgy féltette őt Vronszkijtől, mint egy esztendővel azelőtt, mintha az az este, a melyen őt Vronszkijjal együtt látta, csak tegnap lett volna. Gyanakodott, hogy Kiti nem mondott meg neki mindent.

Hirtelen fölugrott. „Nem, ez nem maradhat ennyiben! — mondotta magában kétségbeesetten. — Elmegek hozzá, megkérdezem, s még egyszer, utoljára megmondom neki: most még szabadok vagyunk, nem jobb lesz-e, ha azok is maradunk? Minden jobb, mint az örökös boldogtalanság, a szégyen és a hűtlenség!” Szívében kétségbeeséssel és haraggal önmaga, Kiti, és mindenki iránt, lépett ki a fogadóból és sietett hozzá.

Kitit a hátsó szobákban találta. Egy láda tetején ült, s a székek hátán és a földön szanaszét heverő mindenféle színű ruhák közt válogatva, utasításokat adott a szobaleányának.

— Oh! — kiáltott föl Kiti, mikor őt megpillantotta, s az arcza szinte ragyogott az örömtől. — Hogy' kerülsz, hogy kerül ide (egész a mai napig hol tegezte, hol magázta őt)? Erre nem számítottam! Épp a leány-ruháim közt válogatok, hogy kinek mit adjak . . .

— Oh, ez nagyon szép! — mondotta Levin és sötéten bámúlt a szobaleányra.

— Menj csak, Dunyasa, majd hívlak azután, — szólott Kiti. — Mi lelt? — kérdezte tőle a szobaleány távozása után határozottan tegezvén őt. Észrevette furcsa, izgatott és sötét arczát, s rémület fogta el.

— Kiti! Én szenvedek. Én nem tudok egyedül szenvedni, — mondotta kétségbeesett hangon s könnyörgő pillantással nézvé a szemébe, megállott előtte. Már becsületes és szerelmes arczán látta, hogy mind abból, a mit neki mondani akart, egy szó sem igaz, de azért mégis szüksége volt rá, hogy Kiti maga oszlassa el a kételyeit. — Azért jöttem, hogy megmondjam, hogy még mindig nem késő. Még helyre lehet hozni, meg lehet semmisíteni mindent.

— Ugyan mit? Nem értek az egészből semmit. Mi lelt?

— Az, a mit már egyszer elmondtam, s a mit folyton hiszek is . . . az, hogy én nem vagyok méltó hozzád. Lehetetlen, hogy te beleegyeztél abba, hogy feleségül jöjj hozzám. Fontold meg jól. Tán tévedtél. Fontold meg jól. Az lehetetlen, hogy te engem szeress . . . Ha úgy van . . . mondd meg inkább, — szólott a nélkül, hogy

ránézett volna. — Én boldogtalan leszek. Am mondjanak, a mit akarnak; minden jobb, mint a boldogtalan-ság . . . Még mindig jobb most, a mikor még nem késő.

— Nem értem, — felelt Kiti ijedten, — ez annyit tesz, hogy vissza akarsz lépni . . . hogy . . . ?

— Igen, ha te nem szeretsz.

— Megbolondultál! — kiáltott rá a bosszúságtól elpirúlva. De Levinnek olyan szánalmas volt az arca, hogy Kiti erőt vett a bosszúságán, s lehajigálván a székről a ruhákat, odaült közelebb hozzá. — Mit gondolsz voltaképpen? Mondj el mindent.

— Azt gondolom, hogy te nem szerethetsz engem. De hát miért is szeretnél?

— Istenem, hát mitévő legyek? . . . — mondotta és sírva fakadt.

— Oh, mit cselekedtem! — kiáltott föl Levin s térdre borulva előtte, elkezdte csókolgatni a kezét.

Mikor a hercegné vagy öt percz múlva a szobába lépett, már teljesen megbékülve találta őket. Kiti nemcsak biztosította őt arról, hogy szereti, de, — válaszul arra a kérdésére: hogy miért szereti őt, — ezt is megmagyarázta neki. Megmondta, hogy azért szereti, mert teljesen érti őt, azért, mert tudja, hogy neki mit kell szeretnie, s hogy mindaz, a mit ő szeret, jó. S ez Levin előtt teljesen világosnak látszott. Mikor a hercegné a szobába lépett, a ruhákat válogatva, ott ültek a láda tetején egymás mellett, s azon czivódtak, hogy Kiti Dunyásának akarta adni azt a fahéjszínű ruhát, a mely rajta volt akkor, a mikor Levin a kezét megkérte, Levin pedig azon erősködött, hogy ezt a ruhát ne adja oda senkinek, hanem adja Dunyásának a kéket.

— De hát hogy' nem érted? Dunyasa barna, és nem illik hozzá a kék . . . Én erre már mind gondoltam.

Mikor a hercegné megtudta, hogy Levin miért jött, félig komolyan, félig tréfásan megharagudott s elküldte, hogy menjen haza öltözködni, és ne zavarja Kítit a fészklődésben, mert Charles tüstént itt lesz.

— Hiszen ezekben a napokban amúgy sem evett semmit, és szinte megcsúnyult, te meg még izgatod az

ostobaságaiddal, — mondotta neki. — Tisztúlj, tisztúlj innen, lelkem.

Levin bűnbánóan és megszegyenítve, de megnyugtattva tért vissza a fogadóba. A bátyja, Alexandrovna Darja és Arkágyevics Sztepán már teljes díszben vártak rá, hogy megáldják a szent képpel. Már nem igen volt veszteni való idő. Alexandrovna Darjának még haza kellett mennie, hogy elhozza kigöndörített és kikent hajú fiát, a kinek a szentképet kellett vinnie a menyasszonnyal együtt. Azután kocsit kellett küldeni a násznagyért, a másikat pedig, mely Ivánovics Szergejt vitte el, vissza kellett hozatni . . . Egyáltalában mindenféle bonyodalmas teendők vártak még elintézésre. Az az egy kétségtelen volt, hogy sietni kellett, mert már félhétre járt az idő . . .

A szentképpel való megáldás minden különös eset nélkül ment végbe. Arkágyevics Sztepán komikusan ünnepeles ábrázattal odaállt a felesége mellé, fogta a szentképet, s miután ráparancsolt Levinre, hogy hajtsa meg magát szint' a földig, jóságos és kissé gúnyos mosolylyal megáldotta és háromszor egymásután megcsókolta őt; ugyanezt cselekedte Alexandrovna Darja is, és legott sietett eltávozni, de megint belezavarodott a fogatok iránt való rendelkezésbe.

— Akkor hát tán így csináljuk: te menj el érte a mi kocsinkon, Ivánovics Szergej pedig, ha ugyan lesz oly szíves, előre megy, s aztán visszaküldi a kocsit.

— Hogyne, nagyon szívesen.

— Mi pedig mindjárt vele mehetünk. A holmi elment már? — kérdezte Arkágyevics Sztepán.

— Igen, — felelt Levin és megparancsolta Kuzjmanak, hogy hozza el a ruháját.

III.

Nagy néptömeg, különösen sok asszony lepte el az esküvőre kivilágított templom környékét. Azok, a kik nem tudtak a középre bejutni, tolakodva és dulakodva az ablakok körül csoportosultak, s a rácsokon keresztül kandikáltak be.

A rendőrök már több mint húsz fogatot helyeztek el az utca hosszában. A templom kapujában, a hidegnek oda se nézve, csillogó egyenruhában egy rendőrtiszt állott. Még mindig szakadatlan sorban érkeztek a fogatok, s majd fölvirágzott, uszályaikat emelő hölgyek, majd pedig férfiak léptek a templomba, miután sipkájukat vagy fekete kalapjukat előbb levették. Már mind a két csillár, s az állandó szentképek előtt lévő összes gyertyák égtek a templomban. Az ikonosztázion vörös háttérének aranyos ragyogása, a képek aranyozott faragványai, a kandeláberrek és a gyertyatartók ezüstje, a padló kőkoczkái, a szőnyegek, az erkélyek fölött csüggő lobogók, a szószék lépcsőfokai, az ódon, megbarnult könyvek, a karingek és miseruhák, — mind el voltak árasztva világossággal. A langyos templom jobboldalán a frakkok és fehér nyakkendők, az egyenruhák és damasztok, bársonyok, atlaszok, hajfonatok, virágok, meztelen vállak és karok s magas keztyük tömegében, tartózkodó, de élénk beszélgetés folyt, mely sajtyszerűen visszhangzott a magas kupola alatt. Valahányszor fölhangzott a nyíló ajtó csikorgása, elnémult a társalgás, és mindenki megfordult abban a reményben, hogy a belépő völegényt és menyasszonyt megláthatja. De már több, mint tizszer nyílt ki az ajtó, de mindannyiszor vagy egy-egy elkésett férfi- vagy nő-vendég volt, a ki aztán a meghívottaknak a jobboldalon álló csoportjához csatlakozott, vagy valami kíváncsi néző, a ki túljárt a rendőrtiszt eszén, vagy leszedte őt a lábáról, s odaállt balfelől az idegenek tömegébe. A rokonok meg az idegenek már a várakozásnak minden fokozatán keresztülmentek.

Eleinte azt hitték, hogy a völegény és a menyasszony abban a pillanatban ott lesznek és semmi jelentőséget se tulajdonítottak ennek a késedelemnek. Azután mind gyakrabban kezdtek az ajtó felé tekintgetni, s arról beszéltek, vajon nem történt-e valami. Később kezdett a késedelem kellemetlen lenni, s a rokonok és a vendégek úgy tettek, mintha rá se gondolnának a völegényre s teljesen a társalgásba volnának merülve.

A fő-diakónus, mintegy emlékeztetni akarván arra, hogy az ideje drága, türelmetlenül köhécselt, úgy, hogy

az ablakok is megcsörrentek tőle. A khórusról lehallatszott, a mint egyik-másik énekes a hangját próbálgatta, vagy unalmában az orrát fújta. A pap minduntalan kiküldte hol a sekrestyést, hol a diakónust megnézni, nem jön-e még a völegény, sőt lilaszínű köntösében és himzett övében ő maga is mind gyakrabban odament az oldalajtóhoz, a völegényt várni. Végre egy hölgy rápillantott az órájára, és így szólt: — Ez már mégis csak furcsa! — a mire nyugtalanság fogta el az összes vendégeket, a kik a csodálkozásuknak és elégedetlenségüknek hangosan is kifejezést adtak. A vőfélyek egyike elment megtudni, hogy mi történt. Ezalatt Kiti már régen készen, fehér ruhában, hosszú fátyollal és narancsvirág-koszorúval a fején, Lyvovával, a ki az anyját és a néniét helyettesítette, ott állott a Scserbaczkij-ház nagytermében és kinézett az ablakon, több mint egy félóra óta hasztalanul várván násznagyának az értesítését arról, hogy a völegény a templomba megérkezett.

Levin pedig ekközben nadrágban, de mellény és és frakk nélkül föl és alá járt fogadói szobájában s a fejét minduntalan kidugván az ajtón, végignézett a folyosón, a hol azonban még mindig híre se volt annak, a kire várakozott, s így a kezével hadonászva és végső kétségbeeséssel tért vissza a szobájába s így szólt Arkágyevics Sztepánhoz, a ki nyugodtan szivarozott:

— Volt-e valaha ember ilyen rettenetesen bolond helyzetben?

— Hát biz' ez bolond egy eset, — tódította Arkágyevics Sztepán engesztelő mosolylyal. — De légy nyugodt, tüstént hozzák.

— Dehogy is, szó sincs róla! — mondotta Levin visszafojtott dühvel. — És ezek a buta kivágott mellények! Lehetetlen! — folytatta s rápillantott ingének az összegyűrt elejére. — És mi lesz, ha már kivitték a holmit a vasútra! — kiáltott föl kétségbeesetten.

— Akkor fölveszed az enyémet.

— Már rég ezt kellett volna tennem.

— Csakhogy nem kellemes ám nevetségesnek lenni... Légy türelemmel, majd csak *lesz valahogy'*.

Ugy állott a dolog, hogy mikor Levin hozzá akart

látni az öltözködéshez, Kuzjma, Levin öreg inasa, elhozta a frakkot, a mellényt és mindent, a mire szüksége volt.

— Hát az ing! — kiáltott föl Levin.

— Az ing, az rajta van, — felelt Kuzjma nyugodt mosolylyal.

Kuzjmának nem jutott eszébe, hogy tiszta inget is vegyen elő, s azt a parancsot kapván, hogy csomagoljon be mindent és vigye el Scserbaczkijékhoz, a honnan a fiatalok még aznap este elutazandók voltak, úgy is cselekedett s a frakk-öltönyön kívül mindent becsomagolt. Annak az ingnek, a melyet Levin reggel vett föl, össze volt gyűrve az eleje, s így kivágott mellényhez nem használhatta. Scserbaczkijékhoz küldeni messze volt. Elküldött hát, hogy vegyenek egyet. Az inas azzal jött vissza, hogy vasárnap lévén, minden bolt be van zárva. Elküldtek Arkágyevics Sztepánhoz, a kitől hoztak is egyet; de ez lehetetlenül bő és rövid volt. Végre elküldtek Scserbaczkijékhoz, hogy kipakolják a holmit. A templomban várták a vőlegényt, ő pedig, mint a ketreczbe zárt vadállat, járt föl és alá a szobájában, ki-ki pillantott a folyosóra s borzalommal gondolt rá, hogy milyen szégyent hozott Kiti-re, s mit gondolhat most róla Kiti.

Végre valahára a bűnös Kuzjma szinte fűdökölve berontott a szobába az inggel.

— Éppen hogy még ott értem. Már a szekérről kellett levenni, — mondotta Kuzjma.

Három perczre rá Levin, a nélkül, hogy az órájára nézett volna, nehogy a sebeit fölszakítsa, eszeveszetten rohant végig a folyosón.

— Ezzel már nem segítesz, — mondotta Arkágyevics Sztepán mosolyogva, s lassan sietett utána. — Valahogy' csak lesz, valahogy csak lesz . . . ha mondom.

IV.

— Megjöttek! — Ott a vőlegény! — Melyik? — Ilyen fiatal? — És a menyasszony, matyuska . . . se él, se hal! — mondogatták a tömegben, mikor Levin a menyasszonyát a kapuban üdvözölve, vele együtt a templomba lépett.

Arkágyevics Sztepán elmondta a feleségének a késelelem okát, mire a vendégek mosolyogva összesúgtak. Levin senkit és semmit se vett észre; le nem vette a szeméit a menyasszonyáról, és folyton csak őt nézte.

Mindenki úgy találta, hogy Kiti az utóbbi napokban nagyon megcsúnyult, s hogy menyasszonyi koszorúval a fején korántsem volt oly szép, mint rendesen; Levin azonban nem így találta. Ránézett hosszú, fehér fátyollal és virágokkal elborított magas hajviseletére, magosan fölálló ránczos gallérjára, mely különös szüziességgel takarta el két oldalról és hagyta szabadon előlről szép, hosszú nyakát, és meglepően karcsú derekára, s úgy tett neki, hogy Kiti szebb, mint valaha, nem azért, mintha ezek a virágok, ez a fátyol, ez a Párisból hozatott ruha csak valamelyest is fokozták volna a szépségét, hanem azért, mert ruházatának mesterkélt pompája ellenére is kedves arcának, tekintetének és ajkainak a kifejezése most is csak az ártatlan egyeneslelkűségnek volt a kifejezése.

— Már azt hittem, hogy meg akarsz szökni, — mondotta rámosolyogva.

— Olyan bolond dolog történt velem, hogy szinte restellem elmondani! — szólott Levin elpirulva, s oda kellett fordulnia Ivánovics Szergejhez, a ki ebben a pillanatban lépett hozzá.

— Szép kis história avval az inggel! — szólott Ivánovics Szergej, s mosolyogva csóválta a fejét.

— Bizony, — felelt Levin, de azt se tudta, miről van szó.

— Nos, Kosztya, — mondotta Arkágyevics Sztepán tettetetten ijedt arczczal, — még egy fontos kérdést kell eldöntened. Most különösen méltányolhatod ennek teljes fontosságát. Azt kérdik tőlem: megkezdett gyertyákat gyújtsanak-e meg, vagy meg nem kezdeteket? A különbség tíz rúbl, — tette hozzá, s mosolyra húzta az ajkait. — Én már döntöttem, de tartok tőle, hogy te nem járulsz hozzá.

— Nos hát: megkezdetteket, vagy nem megkezdetteket? Ez most a kérdés.

— Jó, jó! Nem megkezdetteket.

— No ennek örülök! A kérdés el van döntve! — mondotta Arkágyevics Szeptán mosolyogva. — De hogy' elbutúlnak az emberek ebben az állapotban, — szólt oda Csirikovnak, mikor Levin zavartan pislogva közelebb húzódott a menyasszonyához.

— Vigyázz, Kiti, hogy elsőnek lépj a szőnyegre, — figyelmeztete Nordszton grófné, odalépve hozzá. — Pompásan fest! — fordult oda Levinhez.

— Nos, nem félsz? — kérdezte öreg nénye, Dmitrievna Mária.

— Nem fázol? Olyan sápadt vagy. Megállj csak, hajolj le egy csöppet! — mondotta Lyvova, Kiti nővére, s gyönyörű, telt karjait meghajtva, mosolyogva igazította meg a fején a virágokat.

Odajött Dolli is, akart valamit mondani, de képtelen volt rá, sirva fakadt, és kényszeredetten elmosolyodott.

Kiti épp oly révedező szemekkel nézett végig valamennyiükön, mint Levin.

Ezalatt a templomszolgák felöltöztek, s a pap a diakónussal a templom előcsarnokában álló emelvényhez lépett, odafordult Levinhez és mondott neki valamit. Hogy mit, azt Levin nem értette meg.

— Fogja meg a menyasszonya kezét és vezesse, — szólt oda a násznagy Levinnek.

Levin sokáig nem értette meg, mit akarnak tőle. Soká bajlódott vele, s már ott akarták hagyni, — mert mindig nem avval a kezével vagy a menyasszonyának nem azt a kezét fogta meg, a melyikkel s a melyiket kellett volna, — míg végre megértette, hogy a nélkül, hogy elfordulna, a jobb kezével kell a menyasszonyának a jobb kezét megfognia. Mikor ezt végre így, a mint kellett, megcselekedte, a pap pár lépést tett előre és az emelvény előtt megállt. A rokonok és ösmerősök csoportja halkán morajló beszélgetés és uszályok suhogása közepett indult utánuk. Valaki lehajolt és megigazította a menyasszony uszályát. Olyan csönd lett a templomban, hogy még a viaszcsseppek hullását is meg lehetett hallani.

Az öreg pap, pilisfedővel a fején, fehér hajának kétoldalt a füle mögé fésült ezüstösen csillogó fürtelivel, öreges, picziny kezeit a hátán arany kereszttel díszített ne-

héz, ezüstös miseruha alól kidugva, valamit babrált az emelvényen.

Arkágyevics Sztepán óvatosan odament hozzá, sügött neki valamit, s Levinnek intve, megint visszatért a helyére.

A pap meggyújtott két, virágokkal ékesített gyertyát, a melyeket ferdén tartott a balkezában, úgy, hogy lassan csepegett róluk a viasz, és odafordult a fiatalok felé. A pap ugyanaz volt, a ki Levint bünei alól feloldozta. Fáradt és szomorú pillantással ránézett a völegényre és a menyasszonyra, fölsóhajtott és jobbkezét a miseruha alól kidugván, megáldotta előbb a völegényt, majd összekulcsolt ujjait az óvatos gyöngédség árnyalatával rátette Kiti lehajtott fejére. Azután odanyújtott mindeniküknek egy gyertyát, fogta a füstölőt és lassan elment mellőlük.

„Hát csakugyan igaz?“ — gondolta Levin és rápillantott a menyasszonyára. Valamelyest felülről látszott az arczéle, s ajkainak és szempilláinak alig észrevehető mozdulatából látta, hogy pillantását megérezte. Kiti nem nézett hátra, de magas és ránczos galéria megmozdult és odaért rózsaszínű kis füléhez. Levin látta, hogy a sohaj benneszorúlt a keblében, s magasszárú keztyübe bújtatott kis keze, a melyben a gyertyát tartotta, megrezsent.

Az egész ing-história, a megkésés, az ösmerősökkel és rokonokkal való beszélgetés, ezeknek az elégedetlensége s az ő nevetséges helyzete — mindez egyszeriben eltűnt, és örömteljes remegés fogta el a szívét.

A szép és jól megtermett fő-diakónus, ezüstös miseruhában, kétfelé fésült göndör fürtökkel bátran előlépett, és a szokásos mozdulattal két ujjá közé fogván a stólát, a pappal szemben megállt.

„Á-á-áldd meg U-u-uram!“ — hangzottak föl egymásután, a levegő hullámaint megimbolygatván, az ünnepestélyes hangok.

„Áldott legyen a mi Urunk most és mindörökkön örökké“, — felelt az öreg pap nyugodtan éneklő hangon s még mindig babrált valamit az emelvényen. És kristálytisztán és szélesen, az ablakoktól föl a boltozatokig az egész templomot betöltve, megcsendült, oróre kapott,

egy pillanatra elhallgatott, majd halkán elpengett a láthatatlan kórusnak egy teli akkordja.

Imádkoztak, mint rendesen, a túlvilági békeért és üdvösségért, a szent zsinatért, az uralkodóért; s imádkoztak Isten két szolgájáért, Konsztantinért és Jekaterináért, a kik most léptek egymással házasságra.

„Hogy küldjön le nékiek tökéletes és béke-szerű szerelmet, és ne vonja meg tőlük az ő segedelemét, imádkozván, kérjük az Istent“, — sóhajtott föl szinte az egész gyülekezet a fő-diakon hangján.

Levin csak hallgatta ezeket a szavakat, a melyek megdöbbenetést keltettek. „Honnan veszik azt, hogy segedelemre, éppen segedelemre van szükség? — gondolta magában, s eszébe jutott mindaz az aggodás és kétség, mely nem régiben gyötörte. — Mit tudok én? Mire mehetek én ebben a rettenetes helyzetben, — gondolta magában, — segedelem nélkül? Bizony, nagy szükségem van most segedelemre.“

Mikor a diakonus a felelgető éneket befejezte, a pap odafordult a könyvvel a mátkapár felé:

„Örök Isten, ki egyesítetted vala azt, a mi különálló“, — olvasta szelid, éneklő hangon, — „a ki a szerelem kötését föloldhatatlannak rendeléd s Izsákot és Rebekát megáldottad vala, ime bémutatom néked a te igéreted örököseit: áldjad meg hát Te Magad a te szolgálóidat, Konsztantint és Jekaterinát, a kiket én immár minden jó-ságra kitanítottam vala. Mert te vagy a kegyelmes és az embereket szerető Isten, dicsőség Néked, az Atyának, a Fiúnak és a Szent Lélek Istennek nevében, most és mindörökkön örökké“. — „Amen“, — áradt szét újra a láthatatlan kar szózata.

„A ki egyesítetted vala azt, a mi különálló, a ki a szerelem kötését föloldhatatlannak rendeléd“, — milyen mélyértelműek ezek a szavak, s mennyire illenek ahhoz, a mit az ember ebben a pillanatban érez! — gondolta magában Levin. — Vajon ő is ugyanazt érzi-e, a mit én?“

S fölpillantván, találkozott a tekintetével.

S ennek a tekintetnek a kifejezéséből azt következtette, hogy ő is ugyanazt érezte, a mit ő. Csakhogy ez

nem volt igaz, mert Kiti az egész szertartásból úgyszólván nem értett semmit sem, s nem is igen figyelt oda az esketés alatt. Nem tudott oda figyelni, nem tudta, megérteni: olyan erős volt az az egyetlen érzés, mely egész lelkét betöltötte s mindinkább fokozódott. Ez az érzés az öröm érzése volt, annak a teljes befejezésén, a mi a lelkében már másfél hónap óta be volt fejezve, s mely ennek a hat hétnek egész ideje alatt örömmel töltötte el, de egyúttal gyötörte is őt. Az ő lelkében azon a napon, a mikor fahéjszínű ruhájában az Arbatszkijék házában a fogadó-szobájában némán odalépett hozzá, és odaadta magát neki, — az ő lelkében ezen a napon és ebben az órában egy teljesen más, új és eddig ösmeretlen élet kezdődött, a valóságban azonban csak a régi folytatódott. Ez a hat hét életének legboldogabb, de egyúttal leggyötrelmesebb időszaka volt. Egész élete, minden vágya és reménysége ebben az egyetlen emberben összpontosult, a kit még nem értett volt meg, s a kivel őt egy magánál az embernél még érthetlenebb, hol vonzó, hol eltaszító érzés kapcsolta össze, e mellett azonban addigi életének a körülményei közt élt tovább. Ezt a régi életet élvén, valósággal elszörnyűködött magán azért a teljes és leküzdhetetlen közönyösségért, a melylyel egész múltja: a holmija, a szokásai, az őt szerető és általa szeretett emberek, a közönyössége által elkeserített édesanyja, és annakelőtte a világon mindennél jobban szeretett, gyöngéd édesapja iránt viseltetett. Egyik perczen elszörnyűködött ezen a közönyösségen, a másikban pedig örült annak, a mi benne ezt a közönyösséget előidézte. Az evvel az emberrel való együttéléseken kívül se gondolni, se kívánni nem tudott semmit; de ez az új élet még nem kezdődött el, s ő nem is igen tudta azt tisztán elképzelni. Nem tett egyebet, mint rémülettel és örömmel eltelve várta azt a küszöbönálló újat és ösmeretlent. És ime, most ennek a várakozásnak és ösmeretlenségnek, az eddigi életről való lemondás fölött érzett bánkódásnak mármár vége szakad, és elkezdődik az új élet. Az ösmeretlenség révén lehetetlen volt, hogy ez az új élet ne legyen félelmes; de akár félelmes volt, akár nem, az ő lelkében már hat héttel azelőtt megvalósult, most pedig mind-

Össze csak szentesítést nyert az, a mi a lelkében már régen végbement.

Az emelvényhez visszatérve, a pap nagy nehezen lehúzta Kiti kis gyűrűjét, s Levintől a kezét kérve, ráhúzta a gyűrűt ujjának az első ízületére. „Ezennel összedom Isten szolgáját, Konsztantint, Isten szolgáló leányával, Jekaterinával.” S ráhúzván a nagy gyűrűt Kiti rózsaszínű, picziny és gyöngeségében szinte szálnalmas ujjára, ugyanazokat a szavakat még egyszer elmondotta.

A fiatalok több ízben megpróbálták eltalálni, mit kellett tenniök, de mindannyiszor tévedtek s a pap suttogva igazította őket helyre. Végre, miután elvégezett mindent, a mit kellett és keresztet vetett rájuk, a gyűrűket megint visszaadta. Kitinek a nagyot, Levinnek pedig a kicsit; ekkor megint összezavarodtak s kétszer is kézről-kézre adták a gyűrűket, s még mindig nem ment a dolog úgy, a mint kellett volna.

Dolli, Csirikov és Arkágyevics Sztepán előléptek, hogy a dolgot eligazítsák. Zavar és suttogás támadt, mindenfelé mosolyogtak, de a fiatalok arcának ünnepélyes és megindult kifejezése nem változott; ellenkezőleg, mikor a kezeikkel összezavarodtak, még komolyabban és még ünnepélyesebben néztek maguk elé, mint annakelőtte, és az a mosoly, a melylyel Arkágyevics Sztepán oda súgta nekik, hogy most már mindenikük a maga gyűrűjét vegye, önkéntelenül megdermedt az ajkán. Úgy érezte, hogy ez a mosoly csak bántja őket.

„Mivelhogy kezdettől fogva te alkotád vala a férfienemet, valamint a nőit” — olvasta a pap a gyűrűváltás után, — „és te párosítod össze a férfit a nővel, segítségül és az emberi nem föntartására. Mivelhogy Te Magad, Urunk és Istenünk küldötted vala az igazságot a Te ígéreted szerint a Te örökségedül, nemzedékről-nemzedékre, a Te kiválasztottaidnak, a Te szolgálóidnak, a mi apáinknak: tekints le hát a Te szolgálóra Konsztantinra és a Te szolgáló leányodra Jekaterinára, és erősítsd meg az ő frigyüket a hitben, az egyetértésben, az igazságban és a szeretetben . . .”

Levin mind jobban és jobban érezte, hogy mind az ő eszméi a házasságról, mind az ő ábrándjai arról,

hogyan és miképpen fogja az életét berendezni, mindezek nem voltak egyebek gyerekességnél és hogy ez valami olyas, a mit ő mindezideig nem értett meg és most még kevésbé ért, bárha éppen most ment keresztül rajta; mind jobban erőt vett lelkén a remegés, és tolakodó könnyek gyűltek a szemébe.

V.

A rokonokkal és az ösmerősökkel együtt egész Moszkva ott volt a templomban. És az esketési szertartás alatt, ott a fényesen kivilágított templomban, a fölcziczomázott asszonyok és leányok, a frakkos, fehér nyakkendő és egyenruhás férfiak közt pillanatra se szünetelt az illedelmesen halk suttogás, a melyet leginkább a férfiak folytattak, míg az asszonyokat teljesen lefoglalta e mindenkor megható szertartás minden legkisebb részletének a megfigyelése.

A hozzá legközelebb álló csoportban ott volt a menyasszonynak két nővére is: Dollí, és az idősebbik, a nyugodt és szép Lyvova, a ki külföldről jött el az esküvőre.

— Mit akar ez a Mari esküvőn, lilaszín ruhában? Olyan, akárcsak feketében volna! — jegyezte meg Korszunszkája.

— Az ő arcszíné mellett ez a megoldás az egyetlen . . . — felelt Drubeczkája. — Csodálom, hogy estére tették az esküvőt. Ez olyan kereskedő-szokás . . .

— Sokkal szebb. Én is este esküdtem, — felelt Korszunszkája és fölsóhajtott, eszébe jutván, hogy milyen kedves volt ő azon a napon, milyen veszettül szerelmes volt belé az ura és milyen másképpen van most minden.

— Azt mondják, a ki tízszernél többször volt násznagy, az nem nőszül meg soha; én szerettem volna ma tizedszer lenni, hogy biztosítsam magamat, de már le volt foglalva, — mondotta Szinyavin gróf a szép Csarszkája herczegnőnek, a ki komolyan pályázott rá.

Csarszkája csak egy mosolylyal felelt neki. Rápillantott Kítre és azon tündődött, hogyan és mikor fog ő

Kiti helyzetében állni Szinyavin gróffal és hogy' fogja őt majd akkor erre a mai tréfára emlékeztetni.

Scserbaczkij azt mondta Nikolajevnának, egy öreg kisasszonynak, hogy a koszorút rá fogja tenni Kiti kontyára, hogy bizton boldog legyen.

— Nem is kellett volna kontyot rakni, — felelt Nikolajevna, a ki már régen eltökélte, hogy ha az a vén özvegy, a kire a fogát fente, csakugyan elveszi, úgy az esküvőt a lehető legegyszerűbben fogja rendezni. — Én nem szeretem az ilyen nagy hűhót.

Ivánovics Szergej Dmitrievna Darjával beszélgetett özvegy, a kire a fogát fente, csakugyan elveszi, az esküvőt a lehető legegyszerűbben fogja rendezni. — Én nem szeretem az ilyen nagy hűhót.

— Az ön öcsce igazán büszke lehet. Csoda, hogy milyen szép a felesége. Azt hiszem, tán irigyli is őt egy cseppet?

— Ezen én már túl vagyok, Dmitrijevna Darja, — felelt Ivánovics Szergej s hirtelen komoly és szomorú kifejezést öltött az arcza.

Arkágyevics Sztepán az elválásról szóló szójátékokat mondta el a sógornőjének.

— Meg kell igazítani a koszoruját, — felelt ez, a nélkül, hogy rá hallgatott volna.

— Milyen kár, hogy úgy megcsúnyúlt, — mondotta Nordszton grófné Lyvovának. — De azért Levin még sem érdemli ám meg még a kisujját sem. Nem igaz?

— Nem a', én nekem nagyon tetszik. Nem azért mert leendő beau-frère-m, — felelt Lyvova. — És milyen szépen viseli magát! Pedig ebben a helyzetben nehéz ám magát szépen viselni, — hogy az ember ne legyen nevetséges. Ő pedig nem az, nem feszes, látszik rajta, hogy meg van illetődve.

— Úgy tetszik, ön számított már erre?

— Körülbelül. Kiti mindig szerette őt.

— No, most meglássuk, melyikök lép először a szőnyegre. Én Ktit figyelmeztettem.

— Mindegy az, — felelt Lyvova, — mi engedelmes feleségek vagyunk valamennyien, ez már a vérünkben van . . .

— De én azért Vaszilij mellett szándékosan elsőnek léptem rá. És ön, Dolli?

Dolli ott állt mellettük, hallotta őket, de nem felelt. Nagyon meg volt illetődve. A szemei tele voltak könnyel s egy szót se tudott volna kimondani a nélkül, hogy el-
sírja magát. Öröme tellett Kitiben és Levinben; gondolatban visszazárt az ő esküvőjére, s a mint Arkágyevics Sztepán ragyogó ábrázatát nézte, az egész jelenről meg-
feledkezett, s csak első, ártatlan szerelmét látta. De nemcsak magára, hanem mindazokra az asszonyokra is visszagondolt, a kiket ősmert s a kik közel állottak hozzá: visszagondolt rájuk, abban az egyetlen és ünnepélyes pillanatban, a mikor ők is, úgy, mint most Kiti, szerelemmel, reménységgel és félelemmel a szívükben álltak ott a koszorú alatt s múltjukkal szakítván, átléptek a titokzatos jövőbe. Ezek közt a menyasszonyok közt, a kikre így visszagondolt, eszébe jutott az ő kedves Annája is, a kinék tervbe vett elválásáról csak nemrég hallott újabb részleteket. S akkor ő is épp oly tisztán állt ott a narancsvirág-koszorú és a fátyol alatt. És most? — Ez rettenetes furcsa, — mondotta magában.

De nemcsak a nővérek, hanem a rokonok és barát-
nők is figyelemmel kísérték a szertartás minden legap-
róbb részletét; az idegen asszonyok, az egyszerű nézők is, izgatottan, visszafojtott lélekzettel figyeltek, attól tartván, hogy elmulasztják a vőlegény és menyasszony egy-egy mozdulatát vagy arczkifejezését s bosszúsan nem feleltek, sőt gyakran ügyet se vetettek a közönyös férfiak beszédére, a kik minduntalan tréfás vagy nem oda való megjegyzéseket tettek.

— Miért van úgy kisírva a szeme? Vagy tán akara-
rata ellenére megy hozzá?

— Már hogy' menne akarata ellenére egy ilyen de-
rék legényhez? Herczeg kéne tán neki, vagy mi?

— Az ott a nénje, fehér atlaszban? Hallgasd csak,
hogy' mondja a pap: „és félje az ő urát“.

— A csudovszkij kolostorból valók?

— Nem, a szinodalnij-ból.

— Megkérdeztem az inast. Azt mondják, elviszi őt

azonnal ősi birtokára. Szörnyűmód' gazdag, a mint beszélik. Azért is adták hozzá.

— Szó a mi szó, derék egy pár.

— Nézze csak ott, azt a bársonyruhásat, valami követnek a felesége, mint mondják, milyen sarka van a cipőjének . . . Úgy ám, biz' úgy ám.

— Milyen kedves kis menyasszony, akár egy fölciczomázott báránka! Akármit beszél is, mégis csak megesis az ember szíve rajta.

Igy folyt a társalgás a nézők tömegében, a kik be tudtak osonni a templom kapuján.

VI

Mikor az esketési szertartás véget ért, a templomszolga a templom közepén, az emelvény előtt, egy darab rózsaszínű bársony-szövetet terített le, a kar rázendített egy nehéz és művészi zsoltárra, a melyben a basszus és a tenor felelgettek egymásnak, s a pap, miután megfordult, utasította az új házasságokat, hogy lépjenek rá a kiterített rózsaszínű bársony-szövetre. Bármily gyakran és sokat hallották is mind a ketten azt a babonát, hogy a ki elsőnek lép a szőnyegre, az lesz az úr a házban, se Levin, se Kiti nem gondoltak rá, mikor ezt a pár lépést megtették. Azokat a hangos észrevételeket és vitákat se hallották, hogy némelyeknek a megfigyelése szerint Levin lépett először a szőnyegre, mások szerint pedig egyszerre léptek rá mind a ketten.

A szokásos kérdések: vajon csakugyan házasságra akarnak-e lépni egymással, vajon nem ígértek-e másnak házasságot, s az ezekre adott feleletek után, a melyek még nekik maguknak is olyan furcsán hangzottak, új szertartás kezdődött. Kiti figyelemmel hallgatta az ima szavait, iparkodván megérteni őket, de képtelen volt rá. A diadal és a derült öröm érzése a szertartás előrehaladtával mind jobban betöltötte a lelkét, és megfosztotta őt annak a lehetőségétől, hogy komolyan oda figyeljen.

Imígyen imádkoztak: „Adj nékiek bölcsességet, s méhének gyümölcsöt, az ő javukra, hogy örömük fakad-

jon fiaik és leányaik látásában." Megemlékeztek arról, hogy Isten a nőt Ádám bordájából alkotta és „annak okáért elhagyja a férfiú az ő atyát és az ő anyját, és ragaszkodik feleségéhez: és lesznek egy testté“, és hogy „ez a titok nagy titok“; kérték az Istent, adjon nekik termékenységet és áldást, mint Izsáknak és Rebekának, Józsefnek, Mózesnek és Szephorának, s hogy hadd lás-sák meg fiaiknak a fiait is. „Mindez nagyon szép, — gondolta magában Kiti, a mint ezeket a szavakat hal-lotta, — s mindez nem is lehet másként“ — s földerült arczán ott ragyogott az öröm mosolya, mely önkéntelenül átragadt mindenkire, a ki csak látta.

— Csak tegye rá egészen! — hallatszott minden-felől, mikor a pap rájuk tette a koszorúkat, és Scserbaczkij, háromgombos keztyübe bújtatott, reszkető kézzel magasan tartotta a koszorút Kiti feje fölött.

— Csak tegye rám! — suttogta Kiti mosolyogva.

Levin egy pillantást vetett rá, és szinte elcsodálkozott azon az örömteljes ragyogáson, mely az arczát elárasztotta; és ez az érzés ő reá is önkéntelenül átragadt. Ő is épp oly derült és vidám lett, mint Kiti.

Jól esett nekik az apostolok leveleinek a fölolvásását, valamint az utolsó versnél, melyet az idegen közönség már olyan türelmetlenül várt, a fő-diakon hangjának az elpengését hallani. Jól esett nekik a lapos kehelyből a vízzel kevert, langyos vörös bort inni, és még jobban esett, mikor a pap, a köntösét hátravetve, mindkettőjük kezét megfogta, s a basszisták dörgedelmes éneke közben, a kik az „Örvendezzél Jezsaiás“-t adták elő, az emelvény körül vezette őket. Scserbaczkij és Csirikov, a kik a koszorúkat tartották, belegabalyodtak a menyasszony uszályába s szintén örültek és mosolyogtak valamin, s hol elmaradtak, hol pedig, mikor a pap egy-egy pillanatra megállt, beleütköztek az új házásokba. Az öröm szikrája, mely Kiti-ben lobbot vetett, úgy látszott, hogy átragadt mindazokra, a kik ott a templomban jelen voltak. Levinnek úgy tetszett, hogy mint ő, a pap és a diakonus is szeretett volna mosolyogni.

A pap, miután levette a fejükről a koszorút, fölolvasta a záróimádságot és üdvözölte a fiatalokat. Levin

rápislantott Kiti-re, és soha eddig nem látta őt még olyan-
nak, mint most. Elragadóan szép volt, a boldogságnak
avval az új ragyogásával, mely ott tündöklött az arczán.
Levin szeretett volna valamit mondani neki, de nem
tudta, vége van-e már a szertartásnak. A pap kimentette
őt a zavarából. Jóságosan rámosolygott és halkán így
szólt: „Csókolja meg a feleségét, ön pedig az urát“, és
kivette kezükből a gyertyát.

Levin óvatosan megcsókolta Kiti mosolygó ajkait,
s valami különös, új közelséget érezvén, kiment a tem-
plomból. Nem hitte, nem tudta elhinni, hogy igaz. Csak
akkor hitte el, mikor csodálkozó és félnék pillantásaik ta-
lálkoztak, mert érezte, hogy máris egyik.

A fiatalok a vacsora után még akkor este falura
utaztak.

VII.

Vronszkij és Anna már három hónap óta utazgat-
tak Európában. Bejárták Veneziát, Rómát, Nápolyt s
éppen most érkeztek meg egy kisebb olasz városkába, a
hol egy időre meg akartak telepedni.

Az elegáns főpinczér, sűrű, kikent hajában egy a
nyakától kezdődő választék, rajta frakk, széles, fehér
battiszt ingmell, s gömbölyded potrohán egy csomó ber-
loques, a kezeit a zsebébe mélyesztve, megvető szemhu-
nyorgatások közt, kurtán felelgetett egy előtte álló úrnak.
Mikor a kapualj másik oldalán a lépcső felől léptek zaját
hallotta, megfordult és megpillantván azt az orosz grófot,
ki a fogadó legszebb szobáit bérelte, tiszteletteljesen
kivette a kezét a zsebéből, és meghajtván magát, jelen-
tette, hogy ott járt a küldöncz, s hogy a palazzo bérleté-
nek az ügye teljesen rendben van. A főgondnok kész a
szerződést aláírni.

— Áá! No ennek örülök, — mondotta Vronszkij. —
Arkágyevna Anna itthon van?

— Künn volt sétálni, csak az imént jött vissza, —
felelt a pinczér.

Vronszkij levette a fejéről a széles karimájú, puha
kalapot, kendőjével letörölte izzadt homlokát s a füle

közepéig lecsüggő, hátrafésült és kopaszságát leplezgető haját, és szórakozottan rápillantván arra az idegen úrra, a ki még mindig ott ácsorgott és őt mustrálgatta, el akart menni mellette.

— Ez az úr is orosz, és éppen ön után tudakozódott, — szólott a főpinczér.

Vronszkij, a ki egyrészt bosszankodott, hogy sehol se kerülheti el az ösmerősöket, másrészt pedig életének egyhangúsága mellett vágyódott legalább valamelyes szórakozás után, még egyszer rápillantott arra az idegen úrra, a ki időközben félre vonúlt s kissé odább megállott, s íme, egy és ugyanabban a pillanatban mindkettőjüknek fölcsillantak a szemei.

— Goleniscsev!

— Vronszkij!

Csakugyan, Goleniscsev volt, Vronszkijnak a hadapródiskolabeli társa. Goleniscsev a hadapródiskolában a szabadelvű párthoz tartozott, az iskolából kikerülvén a polgári életbe vonúlt, de sehol állást nem vállalt. A két czimbora az iskolából való kilépés után elszakadt egymástól, s azóta mindössze csak egyetlen egyszer találkoztak. E találkozás alkalmával Vronszkij meggyőződött róla, hogy Goleniscsev valami magasan szárnyaló, szabadelvű munkakört választott magának, s ennek következtében lenézéssel volt az ő foglalkozása és hivatása iránt. Ez volt az oka, a miért Vronszkij a Goleniscsevvel való találkozás alkalmával olyan hideg és büszke tartózkodással viselkedett iránta, a melyhez annyira értett, s a melynek körülbelől ez volt az értelem: „az, hogy vajon az életmódom tetszik-e neked vagy sem, nekem tökéletesen mindegy: de a kellő tiszteletet, ha ismerni akarsz, megkívánom tőled.“ Goleniscsev pedig lenéző közönyösséggel viseltetett Vronszkijnak illetlen föllépésével szemben. Ez a találkozás, úgy látszott, még jobban elidegenítette őket egymástól. Most azonban fölragyogott az arcuk, s örömben szinte fölkiáltottak, mikor egymást megösmerték. Vronszkij egyáltalában nem várta, hogy ennyire megörüljön Goleniscsevnek, de alkalmasint maga se volt egészen tisztában vele, hogy mennyire unatkozik. Teljesen megfélekedezett utolsó ta-

lálkozásuk kellemetlen benyomásáról, s örömteljes, nyílt arcczal nyújtott kezet volt tanuló társának. Az örömmel ugyanilyen kifejezése váltotta föl Goleniscsev arcának előbbeni, aggodalmas kifejezését is.

— Mennyire örülök, hogy találkoztunk! — mondotta Vronszkij, s szívélyes mosolyával kimutatta erős, fehér fogai sövényét.

— Én meg, csak hallom: Vronszkij, de hogy melyik, azt nem tudtam. Nagyon, de nagyon örülök!

— Gyerünk hát föl. No hát, mit csinálsz?

— Már második esztendeje, hogy itt lakom. Dolgozom.

— Áá! — mondotta Vronszkij érdeklődéssel. — Gyerünk hát.

És az oroszok rendes szokása szerint, a helyett, hogy éppen oroszul mondta volna el azt, a mit a cselédség előtt titkolni akart, megszólalt francziául.

— Ösmered te Kareninát? Én együtt utaztatok vele. Most is ő hozzám megyek, — szólott francziául és figyelmesen nézte Goleniscsev arcát.

— Áá! Ezt nem is tudtam (pedig tudta), — felelt Goleniscsev egykedvűen. — Rég itt vagy már? — tette hozzá.

— En? Most negyedik napja, — felelt Vronszkij, még egyszer figyelmesen belenézvén a czimborája arcába.

„Úgy látszik, tisztességes ember, s úgy veszi a dolgot, a mint illik“, — mondotta magában Vronszkij, megértvén Goleniscsev arc kifejezésének és ama kísérletének a jelentőségét, hogy másra vigye át a szót. — „Meg lehet őt ösmertetni Annával, úgy veszi a dolgot, a mint illik.“

Vronszkij ezalatt a három hónap alatt, a melyet Annával külföldön töltött, valahányszor új emberekkel találkozott, mindig föltette magában azt a kérdést, vajon az illető milyen szemmel nézi Annához való viszonyát, s a férfiak közt legnagyobb részt azt tapasztalta, hogy úgy fogták föl a dolgot, a mint illik. De ha megkérdezték volna tőle, vagy akár azoktól, a kik úgy fogták föl a dolgot, „a mint illik“, hogy miben áll voltakép-

pen ez a fölfogás, ő is, meg azok is, a legnagyobb zavarban lettek volna.

Tulajdonképpen úgy állt a dolog, hogy azok, a kik Vronszkij nézete szerint úgy fogták föl a dolgot, „a mint illik“, sehogy' se fogták föl az esetet, hanem egyszerűen úgy viselték magukat, a hogy' a jónevelésű emberek az életet minden oldalról körülvevő bonyolult és megoldhatatlan kérdésekkel szemben magukat viselni szokták, vagyis illedelmesen, s kerülték a célzásokat és a kellemetlen kérdezősködéseket. Úgy mutatták, mintha teljes mértékben fölfognák ennek a helyzetnek a jelentőségét és horderejét, elősmernék, sőt helyeselnék is, azt azonban nem tartanák helyénvalónak, sőt ellenkezőleg, fölöslegesnek, hogy mindennek kifejezést is adjanak.

Vronszkij legott fölismerte, hogy Goleniscsev is ezek közül való, s azért kétszeresen megörült neki. És csakugyan, Goleniscsev, miután őt Kareninának bemutatták, úgy viselkedett vele szemben, hogy maga Vronszkij se kívánhatta jobban. Szemlátomást, a legcsekélyebb megerőltetés nélkül elkerülte mind az olyan beszélgetéseket, a melyek esetleg kellemetlenségekre vezethettek volna.

Azelőtt nem ösmerte Annát, s elcsodálkozott a szépségén, s még inkább azon a keresetlen egyszerűsége, a melylyel a helyzetet fölfogta. Elpirúlt, mikor Vronszkij Goleniscsevet bevezette, s ez a gyerekes pirosság, mely nyílt és szép arczát előntötte, rendkívül megtetszett neki. De különösen tetszett neki az, hogy Anna, szinte szándékosan, nehogy egy idegen ember jelenlétében a legcsekélyebb kétség is fölmerülhessen, azonnal egyszerűen Alexejnek szólította Vronszkijt, s elmondta, hogy vele legközelebb átköltöznek egy ujonnan bérelt házba, a melyet itt palazzonak hívnak. Helyzetének ez az egyenes és egyszerű fölfogása tetszett Goleniscsevnek. A mint Anna kedélyesen vidám és erélyes modorát látta, Alexandrovics Alexejt is, Vronszkijt is ösmervén, úgy tetszett Goleniscsevnek, hogy teljesen meg tudja őt érteni. Úgy tetszett neki, hogy meg tudja érteni még azt is, a mit Anna semmiképpen sem értett meg: hogy tudniillik, miután boldogtalanságot súdított az urára, elhagyta őt

és a fiát s elvesztette a jó hírnevét, hogy' volt képes magát mégis erélyesen vidámnak és boldognak érezni.

— Benne van az utazási könyvekben is, — jegyezte meg Goleniscsev arról a palazzoról, a melyet Vronszkij kibérelt. — Van benne egy gyönyörű Tintoretto is. A mester utolsó idejéből való.

— Tudja mit? Az idő gyönyörű, menjünk el, s nézzük meg még egyszer, — ajánlotta Vronszkij, Annához fordulva.

— Nagyon szívesen, tüstént itt leszek, csak kalapot teszek. Azt mondta, hogy meleg van? — kérdezte s az ajtóban megállván, kérdő pillantást vetett Vronszkijra. Megint élénk pirosság futotta el az arcát.

Vronszkij kiolvasta a tekintetéből, hogy Anna nem tudta, vajon ő milyen viszonyban szándékozik lenni Goleniscsevvel, s aggódik, vajon úgy viseli-e magát vele szemben, a mint ő akarja.

Gyöngéd és hosszú pillantással nézett rá.

— Nem, nincs olyan nagyon, — mondotta.

És Annának úgy tetszett, hogy megértett mindent, főképpen pedig azt, hogy meg van elégedve; és rá mosolyogván, gyors léptekkel kiment a szobából.

A barátok egymásra néztek s mindkettőjük arca zavart árult el, mintha Goleniscsev, Anna által elragadtatva, valamit akart volna mondani róla, de nem tudta mit, Vronszkij pedig szintén szeretett volna szólani, de nem mert.

— Tehát így áll a dolog, — szólalt meg Vronszkij; éppen csak hogy valamit mondjon. — Te itt telepedtél meg? Ezek szerint még mindig ugyanazzal foglalkozol? — folytatta, eszébe jutván, hogy azt hallotta, Goleniscsev valamit ír.

— Igen, most from a „Két elv“ második részét, — mondotta Goleniscsev, szinte tűzbe jövén a gyönyörűség-től erre a kérdésre, — vagyis inkább, hogy szabatosan fejezzem ki magamat, még nem írok, csak előkészítem, anyagot gyűjtök. Ez a rész sokkal bővebb lesz, mint az első, és felöleli csaknem az összes kérdéseket. Nálunk Oroszországban nem akarják megérteni, hogy mi Bizáncz

örökösei vagyunk, — kezdte el hosszú és tüzes magyarázatát.

Vronszkijnek eleinte kellemetlen volt, hogy a „Két elv“ első részét sem ösmerte, a melyről a szerző, mint valami általánosan ösmert munkáról beszélt neki. De később, mikor Goleniscsev kifejtette az eszméit, és Vronszkij, a nélkül is képes volt a gondolatmenetét követni, hogy a „Két elv“-et ösmerte volna, nagy érdeklődéssel hallgatta őt, mert Goleniscsev nagyon szépen beszélt. De Vronszkijt meglepte és elkeserítette az az ingerült izgatottság, a melylyel Goleniscsev az őt foglalkoztató tárgyról beszélt. Minél tovább beszélt, annál jobban kitüzesedtek a szemei, a mint szaporábban felelgetett képzelte ellenségének, s annál aggodalmasabb és sértődöttebb kifejezést öltött az arcza. Vronszkij, a ki úgy emlékezett Goleniscsevre, mint egy vézna, eleven, szelid és nemeslelkű fiúra, a ki a hadapródiskolában mindig a legelső volt, sehogy' se tudta fölfogni ennek az ingerültségnek az okát, s így nem is tudott vele megbarátkozni. Különösen nem tetszett neki az, hogy Goleniscsev, a ki végre is jó társaságban forgolódott, egy színvonalra helyezkedett holmi firkászokkal, a kik őt ingerelték, s a kikre rettentően bosszankodott. Vajon érdemes volt-e ez? Ez sehogy' se tetszett neki, de azért érezte, hogy Goleniscsev boldogtalan, és megsajnálta. Boldogtalanság, szinte elmezavar tükröződött ezen a mozgékony és elég kellemes arczon akkor, a mikor észre se vevén Anna belépését, szaporán és hevesen fejtegette tovább a gondolatait.

Mikor Anna felöltöben és kalappal a fején belépett, s szép kezének gyors mozdulataival játszott az ernyőjével és oda állt mellé, Vronszkij a megkönnyebbülés érzésével tért ki Goleniscsev panaszos szemeinek merően rászégezett tekintete elől és új szerelemmel nézett bájos, élettől és örömtől duzzadó barátnőjére. Goleniscsev csak nagy nehezen tért magához s eleinte szomorú és sötét volt, de Anna, a ki mindenkivel szemben tudott gyöngéd lenni (mostanában ilyen volt), hamarosan fölvidította őt egyszerű és közvetlen modorával. Miután különféle tárgyakat pendített meg, ráterelte a szót a festészetre, a melyről Goleniscsev nagyon szépen beszélt, úgy, hogy

Anna figyelmesen hallgatta. Gyalog mentek el a kibérelt házhoz és még egyszer megnézték.

— Én csak egynek örülök, — mondotta Anna Goleniscsevnek, mikor hazafelé mentek: — hogy Alexejnek lesz egy szép műterme. — Föltétlenül vedd azt a szobát, — mondotta Vronszkijnak oroszúl, tegezvén őt, mert most már tisztában volt vele, hogy Goleniscsev az ő magányosságukban bizalmas emberükké lesz, s hogy előtte fölösleges a titkolózás.

— Talán bizony festesz? — kérdezte Goleniscsev hirtelen oda fordulván Vronszkijhoz.

— Igen, már rég foglalkoztam ezzel, és most újra kezdtem, — felelt Vronszkij elpirúlva.

— Szép tehetsége van, — mondotta Anna örömteljes mosolylyal. — Én persze nem értek hozzá. De a kik értnek, azok is mondják.

VIII.

Anna, fölszabadulásának és gyors fölgyógyulásának ebben az első időszakában szinte megbocsáthatatlanul boldognak érezte magát, és duzzadt az életörömtől. Az ura boldogtalanságának a gondolata a legkevésbé sem zavarta meg a boldogságát. Ez a gondolat egyrésztől nagyon is borzasztó volt ahhoz, hogy foglalkozzék vele; másrészt az ura boldogtalansága túlságosan nagy boldogságot árasztott rá ahhoz, hogy megbánást érezhetett volna miatta. A visszaemlékezés mind arra, a mi a betegsége óta történt: az urával való kibékülés, a szakítás, Vronszkij megsebesülésének a híre, majd a megjelenése, a válás előkészítése, az ura házából való távozás, a fiától való búcsúzás, — mindez lázas álomnak tetszett előtte, a melyből csak külföldön, Vronszkij oldalán ébredt föl. Annak a rossznak az emléke, a melyet az urának okozott, az undorhoz és ahhoz hasonló érzést támasztott a lelkében, a mit a fuldokló érezhet, a kinek sikerült magát egy másik, bekapaszkodó ember karjaiból kiszabadítani. Ez az utóbbi ember megfulladt. Ez persze nem volt szép cselekedet, de az egyetlen menek-

vés, így hát jobb nem is gondolni többé ezekre a borzalmas részletekre.

Az eljárására vonatkozó egyetlen megnyugtató gondolat még akkor, a szakítás pillanatában villant meg a fejében, s most, mikor mind arra, a mi történt, visszagondolt, megint fölbukkant benne. „Én elkerülhetetlenül boldogtalanságot zúdítottam erre az emberre, — gondolta magában, — de nem akarom kihasználni ezt a boldogtalanságot; én is szenvedek és fogok is szenvedni: elvesztem azt, a mit mindennél többre becsültem, — elvesztem a becsületes nevemet és a fiamat. Rosszúl cselekedtem, s azért nem akarom a boldogságot, nem akarom a válást, s tovább fogok szenvedni a szegény és a fiamtól való távollét súlya alatt.“ De bármily őszintén akart is Anna szenvedni, még sem szenvedett. Szegényről szó se volt. Avval a tapintattal, mely mindkettőjükben oly nagy mértékben megvolt, külföldön, az orosz hölgyeket elkerülvén, soha se jutottak semmiféle fonák helyzetbe, s mindenütt akadtak olyan emberekre, a kik úgy mutatták, mintha teljesen, sőt tán még másoknál is jobban értenék egymáshoz való helyzetüket. A kis leánya olyan kedves volt és azóta, hogy csak ez a kis leányka maradt meg neki, annyira le tudta őt bilincselni, hogy csak nagy ritkán jutott eszébe a fia.

A fölgyógyulása által még csak fokozódott életöszön olyan erős volt benne, s életviszonyai annyira ujak és kellemesek voltak, hogy Anna szinte megbocsáthatatlanul boldognak érezte magát. Minél jobban megösmerte Vronszkijt, annál jobban megszerette őt. Szerette őt önmagáért, és ő iránta érzett szerelméért. Az, hogy teljesen az övé lehetett, mindig örömet okozott neki, a közelsége pedig mindig kellemesen érintette. Jellemének minden vonását, a melyet mind jobban és jobban megösmert, kimondhatatlanul kedvesnek találta. A külseje, melyet a polgári ruha valamelyest megváltoztatott, úgy mutatta, akár egy fiatal szerelme. Mindenben, a mit csak mondott, gondolt és cselekedett, valami különösen nemeset és magasztosat látott. Iránta való rajongása sokszor őt magát is megijesztette: keresett, de nem tudott benne semmi olyat találni, a mi ne lett volna szép. Azt

mutatni se merte előtte, hogy vele szemben mennyire érzi a maga semmisségét. Úgy tetszett neki, hogy ezt tudva, hamarabb kiseretne belőle; mostanában pedig, bár semmi alapja se volt rá, semmitől se rettegett annyira, mint attól, hogy el találja veszteni a szerelmét. De azért hálás volt iránta, hozzá való viszonyáért, s ki is mutatta, hogy ezt mennyire meg tudja becsülni. Ő, a kinek Anna véleménye szerint olyan határozott hivatása volt az állami szolgálatra, a melyben tekintélyes szerepnek kellett volna néki jutnia, — ő föláldozta neki a becsvágyát, a nélkül, hogy azért csak a legcsekélyebb megbánást is mutatta volna. Vronszkij most még sokkal nagyobb szeretettel és tisztelettel volt iránta, mint annakelőtte, s egy pillanatra se feledkezett meg arról, hogy gondja legyen rá, hogy Anna soha ne érezze helyzetének kényelmetlenségét. Ő, férfias ember léte, nemcsak hogy soha nem mondott ellent neki, de úgyszólván teljesen lemondott a saját akarataról, s úgy látszott, hogy minden törekvése abban összpontosult, hogy' lesse el a szemeiből kívánságait. És Annának lehetetlen volt ezt nem méltányolnia, bár éppen ez a túlzott figyelem, s a gondoskodásnak az a légköre, a melylyel őt állandóan körülvette, nem egyszer terhére volt.

Vronszkij ellenben, mind a mellett, hogy mindaz, a mire oly rég óta vágyakozott, megvalósult, nem volt teljesen boldog. Csakhamar érezni kezdte, hogy vágyainak a megvalósulása csak egy homokszemet juttatott neki a boldogságnak abból a nagy hegyéből, a melyre számított. Ez a megvalósulás megmutatta neki azt az örök hibát, a melybe beleesnek mindazok, a kik a boldogságot vágyaik megvalósulásában képzelik. Eleinte, azután hogy vele egyesült és polgári ruhát húzott, teljes gyönyörűségét érezte a szabadságnak általában, — a melyet addig nem ösmert, — és a szerelem szabadságának különösen, s meg volt elégedve, de nemsokára érezni kezdte, hogy felbukkant lelkében a vágyak vágya — az unalom. Akaratától teljesen független minden futó szeszélybe belekapaszkodott s vágyat és célt látott benne. A napnak tizenhat óráját el kellett töltenie valamivel, mert külföldön teljes szabadságban, s annak a társaséletnek a körén kí-

vill éltek, mely Péterváron az idejüket lefoglalta. Azokra a legénykori élvezetekre, a melyek Vronszkijt azelőtti külföldi utazásai alkalmával elszórakoztatták, gondolni se lehetett, mert egyetlen ilyesfajta kísérlete már váratlan szomorúságra hangolta Annát, mely semmiképpen sem állott arányban avval, hogy mindössze is csak arról volt szó, hogy egyízben egy ösmerősei társaságában elköltött vacsoráról valamivel későbben került haza. A helybeli társasággal és oroszokkal helyzetüknek a határozatlansága miatt szintén nem tarthattak fenn semmiféle összeköttetést. A látnivalók megnézésének, leszámítva azt, hogy már mindent láttak, ő reá, mint orosz és okos emberre nézve nem volt meg az a megmagyarázhatatlan jelentősége, a melyet az angolok ennek tulajdonítani tudnak.

És valamint az éhes állat kapkod minden után, a mi csak az útjába akad, azt remélvén, hogy ennivalót talál benne, úgy Vronszkij is, teljesen önkéntelenül, hol a politika, hol új könyvek, hol képek után kapkodott.

Miután a festészethez gyermekkora óta volt tehetősége, s miután nem tudván mit csinálni a pénzével, elkezdett metszeteket gyűjteni, — megmaradt a festészetnél, elkezdett vele foglalkozni s ebbe fektette bele vágyainak azt a szabad tömegét, mely kielégítésre várt.

Megvolt benne a képesség arra, hogy a művészetet megértse, s híven és ízléssel utánozza, sőt ő azt hitte, hogy még az is megvan benne, a mire a művésznak feltétlenül szüksége van, s egy ideig habozván, vajon a festészetnek melyik ágát válassza: a vallásost, a történetit, az életképet vagy a realistikusat, elkezdett festeni. A festészet minden ágát megértette s egyikért is, másikért is tudott lelkesedni, azt azonban nem tudta elképzelni, hogy lehetséges legyen, a festészet egyes ágairól semmit sem tudván, közvetlenül azért lelkesedni, a mi az ember lelkében él, nem törődvén azzal, vajon az, a mit fest, beleillik-e az ismert ágak valamelyikébe. Miután erre képtelen volt, s nem közvetlenül az életért, hanem csak közvetve, a művészet által már megtestésített életért lelkesedett, szerfölött gyorsan és könnyen tudott lelkesedni s épp oly gyorsan és könnyen elérte azt, hogy

az, a mit festett, nagyon hasonlított ahhoz, a mit voltaképpen utánozni akart.

Az összes festési modorok közt a könnyed, kecses és hatásos francia modor tetszett neki legjobban, s így ebben kezdte el festeni Anna arczképét, olasz népviseletben, s ezt az arczképet ő is, meg mindazok, a kik látták, nagyon sikerültnek tartották.

IX.

Az elhanyagolt, ódon palazzo, magas, ékítményes padmalyaival, freskós falaival, mozaik padlóival, hatalmas ablakain sárga szövetből készült nehéz függönyeivel, consolejain és kandallóin vázákkal, faragott ajtóival s képekkel teleaggatott komor termeivel, — ez a palazzo, miután átköltöztek belé, már a külsejével is elősegítette Vronszkijban azt a kellemes csalódást, hogy ő nem annyira orosz földesúr és állásnélkül való istállómester, mint inkább fölvilágosodott műbarát és maecénás, és a mellett egy szerény művész, a ki egy szeretett nőért lemondott a világról, az összeköttetéseiről, becsvágyáról.

Az a szerep, a melyet Vronszkij a palazzóba való átköltözés által magára vállalt, teljesen bevált s miután Goleniscsev közvetítésével néhány érdekes egyéniséggel is sikerült megösmerkednie, eleinte nyugodt és elégedett volt. Egy olasz festő-tanár vezetése mellett tanulmányokat festett természet után, s a középkori olasz étellel foglalkozott. A középkori olasz élet az utóbbi időben annyira izgatta Vronszkijt, hogy még a kalapiját s a vállán átvett plaidjét is középkori módra viselte, a mi rendkívül illett hozzá.

— Mi itt élünk, és semmiről se tudunk semmit, — mondotta egyízben Goleniscsevnek, a ki kora reggel betoppant hozzá. — Láttad Mihajlovnak a képét? — kérdezte tőle s odanyújtván neki egy az imént érkezett orosz újságot, rámutatott egy cikkelyre, mely az ugyanabban a városban lakó orosz művésztől szólt, a ki most fejezett be egy képet, a melyről már régen suttoztak, s a mely már előre el volt adva. A cikkely szemrehányással il-

lette az államot és az akadémiát azért, hogy a kiváló művésznek minden buzdítást és támogatást nélkülöznie kellett.

— Láttam, — felelt Goleniscsev. — Annyi bizonyos, hogy van tehetsége, de teljesen hamis irányban halad. Még mindig az az Ivanov—Strauss—Renan-féle fölfogása Krisztusnak és az egyházi festészetnek.

— Mit ábrázol a kép? — kérdezte Anna.

— Krisztust Pilátus előtt. Krisztus az új iskola teljes realizmusával, mint egyszerű zsidó van megfestve rajta.

S a kép tárgyára vonatkozó kérdés által egyik legkedvesebb témájára tereltetvén, Goleniscsev elkezdte fejtegetni:

— Én nem értem, hogy' tudnak ilyen durván tévedni. Krisztusnak már megvan a maga határozott megtestesítése a régi, nagy mesterek művészetében. Következésképpen ha valaki nem az Istent, hanem valami forradalmárt, vagy bölcsőt akar ábrázolni, akkor válaszsz a történelemből Sokratest, Franklint, Corday Charlotte-ot, csak ne Krisztust. De kiválasztják éppen azt az alakot, a kit a művészet számára nem lehet választani, aztán meg...

— Nos, és igaz, hogy ez a Mihajlov olyan nagy szegénységben van? — kérdezte Vronszkij, gondolván, hogy neki, mint orosz maecenásnak, akár jó az a kép, akár nem, kötelessége a művészt támogatni.

— Aligha. Végre is ő figyelemreméltó arczképfestő. Láta tán tőle Vaszilycsikova arczképét? De úgy tesz, hogy nem akar többé arczképeket festeni, s így lehet, hogy csakugyan szükségben van. Én csak azt mondom, hogy...

— Nem lehetne tán fölkerülni, hogy csinálja meg Arkagyevna Anna arczképét? — vetette föl Vronszkij.

— Mért éppen az enyémet? — kérdezte Anna. — A tiéd után nem kell nekem semmi más arczkép. Inkább Anie-t (így hívta a kis leánykáját). Éppen itt is van, — tette hozzá, kipillantván az ablakon egy csinos olasz dalkára, a ki kivitte volt a gyermeket a kertbe, s legott észrevétlenül egy pillantást vetett Vronszkijra is. A szép

dajka, a kinek a fejét Vronszkij a képén is lefestette, Anna életének egyetlen titkos bánata volt. Vronszkij, a mikor őt festette, gyönyörködött a szépségében és középkoriaságában, Anna pedig nem merete bevallani, hogy féltékeny a dajkára, és ezért különös gonddal gügyösgette és kényezettette őt is, meg a kis lányát is.

— És te ösmered ezt a Mihajlovot?

— Találkoztam már vele. Mondhatom, hogy különöz és teljesen műveletlen. Egyike azoknak az új, elvadúlt embereknek, a kikkel mostanában oly gyakran találkozik az ember; azok közül a szabad-gondolkozók közül való, a kik d'emblee a hitetlenség, a tagadás és a materialismus elveiben nevelkedtek. Annakelőtte úgy volt, — mondotta Goleniscsev, nem vevén észre, vagy nem akarván észrevenni, hogy Anna is, Vronszkij is szerettek volna beszélni, — annakelőtte úgy volt, hogy a szabad-gondolkozó olyan ember volt, a ki a vallás, a törvény és az erkölcs elveiben nevelkedett és maga, nagy fáradság és küzdelmek árán jutott el a szabad-gondolkozásig; de most egy új typusa kezd feltűnni a született szabad-gondolkodóknak, a kik fölcseperednek, a nélkül, hogy csak a hírét is hallották volna annak, hogy az erkölcsiségnek és vallásnak is vannak törvényei, hogy vannak tekintélyek, s a kik egyenesen a mindent tagadás elveiben, vagyis vadon nőnek föl. Hát ő is ilyen. Úgy tetszik, valami moszkvai fő-lakájnak a fia és semmiféle nevelésben se részesült. Mikor belépett az akadémiába és névre tett szert, mint afféle ostoba ember, vágyat kezdett érezni a művelődés után. S ráadta magát arra, a mi a műveltség forrásának tetszett előtte, a hirlapokra. És gondoljuk csak meg, régente, ha valaki, mondjuk, egy francia, műveltségre akart szert tenni, elkezdte tanulmányozni az összes classikusokat: a theologusokat, tragikusokat, a történet-írókat, a bölcselőket, már most mekkora szellemi munka állott előtte! Most pedig minálunk egyenesen rábukkant a tagadás irodalmára, gyorsan elsajátította a tagadás tudományának egész compendiumát, és készen van. Nemcsak, de vagy húsz esztendővel ezelőtt ebben az irodalomban még megtalálta volna a tekintélyekkel, a százados fölfogásokkal való küzdelem

nyomait, s ebből a küzdelemből megérthette volna, hogy van a világon valami más is; de most egyenesen olyan irodalomra bukkan, a mely már vitára se méltatja a régi fölfogásokat, hanem egyenesen kimondja: nincsen semmi, evolúció, kiválás, létért való küzdelem, mi egymás. Én az én cikkelyemben . . .

— Tudja mit? — szólott Anna, a ki már régen óvatoss pillantásokat váltott Vronszkijval, és tudta, hogy őt nem érdekli ennek a művésznak a műveltsége, hanem egyszerűen csak az a gondolat foglalkoztatja, hogy segítsen rajta és egy arczképet rendeljen meg nála. — Tudja mit? — szakította félbe elszántan Goleniscsevet. — Gyerünk el hozzá!

Goleniscsev fölcsofódott és szívesen beleegyezett. De mert a művész egy távoleső negyedben lakott, elhátározta, hogy kocsiba ülnek.

Egy órára rá Anna, a ki Goleniscsev mellett ült, és Vronszkij, a ki velük szemben a kis ülésen foglalt helyet, megérkeztek abba a távoleső negyedbe, egy új, de csunya ház elé. A házmester feleségétől, a ki éppen kifelé jött, megtudván, hogy Mihajlov megengedi ugyan műtermének a megtekintését, most azonban a lakásán van, elküldték őt hozzá a névjegyeikkel s engedelmet kértek tőle, hogy új festményét megnézhessék.

X.

Mihajlov, a művész, mint mindig, most is munkában volt, mikor Vronszkij gróf és Goleniscsev névjegyeit átadták neki. Délelőtt a műtermében egy nagy képen dolgozott. Hazaérkezvén a lakására, összekapott a feleségével azon, hogy ez nem tudott elbánni a háziasszonyával, a ki pénzt követelt.

— Már százszor megmondtam, hogy ne magyarázgass te semmit. A nélkül is ostoba vagy, de ha elkezded olaszul magyarázgatni, akkor tízszer olyan ostobának látszol, — mondotta neki hosszabb czívódás után.

— Akkor hát ne légy olyan hanyag, én nem vagyok oka semminek. Ha pénzem volna . . .

— Ugyan hagyj már békét, az Istenért, — kiáltott rá Mihajlov síránkozó hangon, s a füleit befogván, bement a dolgozó-szobájába a spanyol fal mögé és magára zárta az ajtót. — „Ostoba!“ — mondotta magában, leült az asztalához, felütötte a vázlatkönyvét, s legott különös hévvel nekilátott egy megkezdett rajznak.

Soha oly tűzzel és olyan sikerrel nem dolgozott, mint akkor, a mikor rosszul ment a sora, s különösen a mikor összekapott a feleségével. „Eh, csak úgy eltűnhetne az ember valahová!“ gondolta magában, s folytatta a munkát. Tanulmányt rajzolt egy dühöngő emberhez. A rajzot már előbb megcsinálta, de nem volt vele megelégedve. „Nem, a másik az jobb volt . . . Hol is van csak?“ Bement a feleségéhez, s a nélkül, hogy ránézett volna, megkérdezte az idősebbik leányától, hol az a papír, a melyet odaadott volt nekik. A papirost, az odavetett rajzzal, megtalálták, de be volt mocskolva és tele volt csöpögtetve stearinnal. A rajzot azért magához vette, leterítette maga elé az asztalra, s kissé félreállva, összehunyorított szemekkel elkezdte nézni. Egyszerre elmosolyodott és örömteljesen legyintett a kezével.

— Így, így! — kiáltott föl, s legott fogta a czeruzát s elkezdett szaporán rajzolni. Az egyik csepp stearin egészen más állást adott az alaknak.

Hűségesen lerajzolta ezt az új állást, és egyszerre eszébe jutott annak a kereskedőnek előrenyúlt álla és arcza, a kinél szivart szokott vásárolni, s ugyanazt az arczot, ugyanazt az állat rajzolta oda az emberének. Örömeiben elmosolyodott. A holt és képzelt alakból egyszerre eleven és olyan alak lett, a melyen semmit se lehetett változtatni. Ez az alak élt, s tisztán és minden kétséget kizárólag meg volt határozva. Azt meg lehetett tenni, hogy a rajzot az alak kívánalmainak megfelelően kijavítsa, azt meg lehetett, sőt meg is kellett tenni, hogy a lábait másként helyezze el, a balkéz állását teljesen megváltoztassa, s a haját hátrasimítsa. De ezekkel a javításokkal magán az alakon nem változtatott semmit, csak eltüntette azt, a mi az alakot eltakarta. Mintegy levette róla azt a leplet, a mely mögül nem volt a maga egészében látható; minden új vonás a maga energikus erőiben

csak még jobban kiemelte az alakot s hasonlónvá tette ahhoz, a melyet ama bizonyos stearincsepp révén látott. Eppen a legnagyobb gonddal be akarta fejezni az alakot, mikor a névjegyeket behozták.

— Mindjárt, mindjárt!

Bement a feleségéhez.

— Hadd el már, Szasa, ne haragudjál! — mondotta neki s félénken és gyöngéden elmosolyodott. — Te is hibás voltál. Én is az voltam. Majd eligazítok én mindent. — És miután kibékült a feleségével, magára vette bársonygalléros olajzöld kabátját, föltette a kalapját s elment a műtermébe. A sikerült rajzról már régen meg is feledkezett. Most ezeknek az előkelő oroszoknak a látogatása örvendeztette és izgatta, a kik kocsin jöttek, hogy a műtermét megtiszteljék.

Arról a festményéről, a mely most a festő-állványon állott, a lelke fenekén megvolt a maga véleménye, az, hogy ilyen képet még soha nem festett senki. Azt ugyan nem hitte, hogy a kép jobb az összes Rafaeleknél, de annyit tudott, hogy azt, a mit ő ebben a festményben ki akart fejezni, így még sohase fejezte ki senki. Ezt egész bizonyossággal s már régóta, azóta, hogy a képet elkezdte, tudta; de az emberek ítéletének, lett légyen az bárminő, mindamellet nagy fontosságot tulajdonított s a lelke mélyén nagy izgatottsággal nézett elébe. Minden legjelentéktelenebb megjegyzés, mely arról tanuskodott, hogy bírálói legalább egy kis részét meglátták annak, a mit ő a képében látott, a lelke fenekéig fölizgatta. A bírálóiiban az övénél mindig mélyebb hozzáértést föltételezett, s mindig olyasvalamit várt tőlük, a mit ő maga nem látott meg a képében. S ezt, a mint neki rémlett, gyakran meg is találta a nézők ítéletében.

Gyors léptekkel ment a műterem ajtajához, s izgatottsága ellenére is meglepte őt Anna alakjának lágy megvilágítása, a ki ott állt a kapualj árnyékában s hallgatta Goleniscsev buzgó fejtegetéseit, e mellett azonban szemlátomást szerette volna a feljűk közeledő művészt is jól szemügyre venni. Ő maga se vette észre, hogy a mint feljűk közeledett, legott elkapta és elnyelte ezt a benyomást, épp úgy, mint annak a kereskedőnek az állát, a ki-

től szivart szokott vásárolni, s elraktározta valahová, a honnan majd bármikor előszedheti, ha szüksége lesz rá. A vendégek, a kiket a művészből már Goleniscsev elbeszélése is kiábrándított volt, most a külső megjelenése révén még jobban kiábrándultak belőle. A középtermetű, zömök és fúrge járású Mihajlov fahéjszínű kalapjában, olajzöld kabátjában, szűk nadráglában, — pedig akkor már rég bőveket viseltek, — és különösen széles arcának köznapiasságával s a szerénység minden látszata mellett is méltóságteljes föllépésre törekvő modorával, kellemetlen benyomást tett rájuk.

— Parancsoljanak, kérem, — mondotta, iparkodván közönyösnek látszani, s mikor az előszobába lépett, kivette a zsebéből a kulcsot és kinyitotta az ajtót.

XI.

A műterembe lépve, Mihajlov még egyszer végignézett a vendégein s még Vronszkij arcának a kifejezését is, különösen az állkapcsait, följegyezte az emlékezetében. Mindamellett, hogy művészi érzéke szünet nélkül dolgozott s gyűjtötte az anyagot, mindamellett, hogy közeledvén az alkotása fölött való ítélkezés pillanata, mind nagyobb izgatottság vett rajta erőt, mégis, szinte észrevétlen, apró jelekből gyorsan és finoman összealkotta magában ennek a három embernek a képét. Az ott (Goleniscsev) egy itteni orosz volt. Mihajlov nem emlékezett sem a nevére, sem arra, hogy hol találkozott vele, s miről folyt köztük a szó. Csak az arczóra emlékezett; a mint hogy egyetlen arcot sem felejtett el, a melyet valaha látott, de egyúttal arra is emlékezett, hogy ez is egyike volt azoknak az arczoknak, a melyeket a hazug és kifejezésben szegény arczok óriási csoportjába sorozott volt be. A hosszú haj és a nagyon is nyílt homlok kölcsönöztek ugyan valamelyes külső jelentőséget ennek az arcznak, a melyen azonban mindössze csak a gyermekes nyugtalanságnak a keskeny orrgerincz körül összpontosuló halvány kifejezése volt fölfedezhető. Vronszkij és Karenina, Mihajlov ítéllete szerint, alkalma-

sint előkelő és gazdag oroszok voltak, a kik, mint mind-ezek a gazdag oroszok, semmit sem értettek a művészet-hez, de azért műbarátokká és maecenásokká nőttek ki magukat. „Alkalmast már az egész régi művészetet megnézték és most az újak, a szédelgő német és a hőbor-tos angol praerafelita műtermeit járják végig, hozzám pedig csak azért jöttek el, hogy a szemléjük teljes legyen“ — gondolta magában. Jól ösmerte a dilettánsoknak azt a szokását (s minél okosabbak, annál rosszabbak), hogy csak azért nézik végig a mostani művészek műtermeit, hogy joguk legyen elmondani, hogy a művészet hanyat-lik, s hogy minél többet nézi az ember az újakat, annál jobban látja, milyen utólérhetetlenek a régi nagy meste-rek. Ezt várta tőlük, ezt olvasta le az arcukról s erre következett abból az egykedvű hanyagságból, a mely-lyel egymással társalogtak, a mannequineket és a mell-szobrokat nézték, s miközben arra vártak, hogy a képét nekik megmutassa, szabadon jártak-keltek. Mindezek el-lenére, mikor a vázlatait mutogatta, a redőnyöket fölhúzta s a képről a leplet levette, erős fölindulás vett rajta erőt, annál is inkább, mert bár az ő nézete szerint minden elő-keelő és gazdag oroszoknak baromnak és bolondnak kellett lennie, Vronszkij is, de különösen Anna, tetszettek neki.

— Ime, méltóztassék, — mondotta, félszegen félre-állva s a képre mutatva. — Ez Pilátus intése. Máté XXVII., — tette hozzá s érezte, hogy reszketni kezd az izgatottságtól. Hátrább vonúlt s odaállt melléjük.

Az alatt a pár másodperc alatt, a míg a vendégek némán bámulták a képet, Mihajlov szintén nézte, még pedig egykedvűen és szinte idegenül. Ez alatt a pár pillan-at alatt már előre meggyőződött róla, hogy éppen ezek a látogatói, a kiket az előző perczben még annyira lené-zett, a legkedvezőbb s a legelőnyösebb ítéletet fogják mon-dani a képéről. Megfeledkezett mindarról, a mit a képé-ről azelőtt, az alatt a három év alatt, míg dolgozott rajta, gondolt; megfeledkezett mindazokról a kiválóságokról, a melyek az ő szemeiben kétségtelenek voltak, s pusztán az ő egykedvű, idegen és friss szemeikkel nézte a képet, és semmi jót se látott többé benne. Ott látta az előtérben Pilátus bosszús és Krisztus nyugodt arcját, a háttérben

pedig Pilátus udvaronczaianak az alakját és Jánosnak az eseményeket szemlélő arcját. Minden egyes arc, mely annyi keresés, annyi botlás és javítás árán alakult ki a maga különös jellemének a teljességében, minden egyes alak, mely annyi gyötrelmet és örömet okozott neki, mind ezek az alakok, a melyeket az összehatas kedvéért annyiszor összecserelerélt, a színeknek és tónusoknak oly tömérdék fáradsággal kihozott árnyalatai, — mindez együttvéve most, hogy az ő szemekkel nézte a dolgot, ezerszer ismételt köznapiságnak látszott előtte. A legértékesebb arc, Krisztus arcza, a kép központja, mely, mikor végre ráakadt, annyira elragadta, mind elveszettnek látszott reá nézve, most, hogy az ő szemekkel nézte a képet. Jól megfestett ismétlését látta benne (sőt tán még ezt se, mert egész sereg fogyatkozást is fedezett föl rajta) a Tizian-, Rafael-, Rubens-féle Krisztusok végtelen sorozatának, ugyanazok katonáinak és Pilátusainak. Mindez köznap, szegényes és elavúlt volt, s még hozzá rosszúl, túlságos rikitóan és gyöngén megfestve. Igazuk lesz, ha a művész jelenlétében mesterkélten udvarias szólamokkal állanak elő, ha pedig egyedül maradnak, szánakoznak és kacagnak majd rajta.

Ez a haligatás (bár nem tartott tovább egy percznél) nagyon is nyomasztó volt rá rézve. Hogy tehát ennek véget vessen és megmutassa, hogy nem izgatott, erőt vevén magán, odafordult Goleniscsevhez:

— Ügy tetszik, volt már szerencsém, — mondotta, miközben nyugtalanúl tekintgetett hol Annára, hol Vronszkijra, nehogy arczkifejezésüknek egyetlen vonását is elmulasztja.

— Hogyne! Rossinál találkoztunk, ha emlékszik, azon az estélyen, a melyen az az olasz kisasszony, — az új Rachel, — szavalt, — felelt Goleniscsev fesztehenül, minden megeröltetés nélkül vevén le tekintetét a képről és fordulván oda a művészhez.

De miután észrevette, hogy Mihajlov ítéletet vár a képről, így szólt:

— Az ön képe nagyot haladt azóta, hogy utólszor láttam. És mint akkor, úgy most is, különösen meglep

Pilátus alakja. Úgy megértem belőle ezt az embert, a ki derék, jó fiú, de izról-izre tisztviselő, a ki nem is tudja, mit cselekszik. De nekem úgy tetszik . . .

Mihajlov mozgékony arcza egyszerre ragyogni kezdett: a szemei fölcsillantak. Akart valamit mondani, de izgatottságában nem tudta kihőzni, s úgy tett, mintha köhögés fogta volna el. Bármily csekélyre becsülte is Goleniscsevben a műértelmet, bármily jelentéktelen volt is az a Pilátusnak, mint tisztviselőnek az arczkifejezésére vonatkozó helyes észrevétel, s bármennyire sértő lehetett is rá nézve az, hogy a nélkül, hogy a lényegről szólt volna, ilyen semmis megjegyzéssel állt elő, — Mihajlov el volt ragadtatva ettől az észrevételtől. Neki magának is az volt a véleménye Pilátus alakjáról, a mit Goleniscsev kimondott. Az, hogy ez az észrevétel csak egy volt a közül a sok millió közül, a mely, mint Mihajlov erősen meg volt győződve, mind helyes lett volna, éppenséggel nem kisebbitette előtte Goleniscsev észrevételének a jelentőségét. Valósággal megszerette Goleniscsevet ezért az észrevételeért, s a lehangoltság állapotából legott az elragadtatás állapotába csapott át. Egyszeriben az egész kép, mindennek, a mi él, kimondhatatlan bonyodalmasságával megelevenedett előtte. Mihajlov még egyszer megpróbálta megmondani, hogy ő is így fogta föl Pilátust, de az ajkai makacsúl reszkettek, s megint nem tudta kihozni. Vronszkij és Anna szintén beszéltek valamit azon a halk hangon, a melyen, — részben azért, hogy a művészt ne sértsék, részben pedig, hogy ne mondjanak hangosan valami ostobaságot, a mi, művészetről szólván, olyan könnyen megesik, — a képkiállításokon rendszerint beszélni szoktak. Mihajlovnak úgy tetszett, hogy a kép ő rájuk se tévesztette el a hatását. Oda lépett hozzájuk.

— Milyen csodálatos Krisztusnak a kifejezése! — szólalt meg Anna. Mindabból, a mit látott, ez a kifejezés tetszett neki legjobban, és megérezte, hogy ez a kép központja, s így ez a dicséret jól fog esni a művésznak. — Látszik rajta, hogy sajnálja Pilátust.

Ez megint egyike volt annak a milliónyi helyes észrevételnek, a melyet a képre és Krisztus alakjára vonat-

közöleg tenni lehetett. Azt mondta, hogy Krisztus sajnálja Pilátust. Krisztus arcán rajta is kell lennie a szájalom kifejezésének, mert benne van a szeretetnek, a földöntúli nyugalomnak, a halálra való készségnek és a szavak hiábavalósága tudatának a kifejezése. Természetes, hogy Pilátusban megvan a tisztviselő, Krisztusban pedig a szájalom kifejezése, mert hiszen az egyik a testi, a másik pedig a lelki életnek megtestesítője. Mindez és még sok más is megvillant Mihajlov fejében. És megint elragadtatástól ragyogott föl az arcza.

— És hogy' van megcsinálva ez az alak, milyen levegős. Szinte körüljárhatja az ember, — mondotta Goleniscsev, nyilván evvel a megjegyzéssel akarván jelezni, hogy nem helyesli az alak tartalmát és jelentőségét.

— Igen, csodálatos mestermű! — szólott Vronszkij. — Hogy' kiválnak azok az alakok ott a háttérben! Ez aztán a technika, — mondotta Goleniscsevhez fordulva, s evvel egy eszmecserére célzott, a mely köztük arra vonatkozólag folyt, hogy Vronszkij szinte kétségbe van esve azért, hogy ezt a technikát nem tudja elsajátítani.

— Bizony, csodálatos! — tódították Goleniscsev és Anna. Mihajlov, izgatottsága ellenére is nagyon a szívére vette Vronszkijnak a technikára vonatkozó megjegyzését, s bosszús pillantást vetve rá, hirtelen elkomolyodott az arcza. Sokszor hallotta már a technika szót, de egyáltalában nem tudott tisztába jönni vele, hogy mit értenek alatta. Annyit tudott, hogy evvel a szóval a rajzolásban és a festésben való mechanikai ügyességet értették, a tartalomtól teljesen függetlenül. Gyakran észrevette, mint ebben a mostani dicséretben is, hogy a technikát szembe állították a benső értékkel, mintha bizony lehetséges volna jól megfesteni azt, a mi magában véve rossz. Azt tudta, hogy nagy figyelem és előrelátás kellett ahhoz, hogy a fátylakat föllebbentvén, ez által a műalkotásnak ne ártson az ember, s hogy az összes fátylakat föllebbentse; de a festés művészetének, a technikának ehhez semmi köze se volt. Ha egy kis gyermek vagy a szakácsnője előtt is megnyilatkozott volna mind az, a mit ő látott, még az is képes lett volna kihámozni belőle azt, a mit lát. De még a legügyesebb és legtapasztaltabb festő-techni-

kus se volna képes pusztán mechanikai tehetségekkel megfesteni semmit, ha a tartalom határai már előbb föl nem tárultak előtte. Ezenkívül azt is látta, hogy ha már technikáról volt szó, úgy ő éppenséggel nem szolgált rá a dicséretre. Mindenben, a mit csak festett, látta azokat a szembeötlő hibákat, a melyek abból a vigyázatlanságból származtak, a melylyel a fátylakat föllebbentette, s ezen most már a nélkül, hogy egész alkotását elrontsa, nem tudott segíteni. És csaknem minden alakon és arczon látta a nem teljesen föllebbentett fátylak okozta fogyatkozásokat, a melyek a képet rontották.

— Csak egyet még, ha ugyan megengedi ezt az észrevételt . . . — szólott Goleniscsev.

— Oh, nagyon örülök, sőt kérem, — szólott Mihajlov erőltetett mosolylyal.

— S ez az, hogy önnél Krisztus nem istenember, hanem emberisten. Egyébiránt tudom, hogy ön éppen ezt akarta.

— Én nem festhetem meg azt a Krisztust, a ki nem él a lelkemben, — felelt Mihajlov sötéten.

— Igen ám, de akkor, — ha megengedi, hogy véleményemet kimondjam . . . Az ön képe olyan szép, hogy az én észrevételem nem árthat neki, aztán meg végre is, ez csak az én egyéni véleményem. Önnél persze az egészen más. Önnél már maga a motivum is más. De vegyük csak például, akár Ivanovot. Én azt hiszem, hogyha Krisztust a történeti személyiségek színvonalára süllyesztjük alá, úgy Ivanov jobban teszi, ha egy másik friss és érintetlen történeti tárgyat választ.

— De mikor ez a legnagyobb tárgy, a mi a művészetnek csak kínálkozik!

— Ha keres az ember, találhat másokat is. Itt csak arról van szó, hogy a művészet nem tűri a vitát és az okoskodásokat. Már pedig Ivanov képe előtt hívőben és hitetlenben egyaránt fölmerül ez a kérdés: Vajon Isten-e ez vagy sem? — és tönkre teszi a benyomás egységes voltát.

— Miért? Nekem úgy tetszik, hogy művelt emberek közt, — szólott Mihajlov, — itt vitáról már szó se lehet. Goleniscsev ebben nem értett vele egyet, s ragasz-

kodván a benyomás egységes voltának a gondolatához a melyre a művészetnek szüksége van, félbe szakította Mihajlovot.

Mihajlov izgatott lett, de eszméinek védelmére semmit se tudott fölhozni.

XII.

Anna már régóta össze-össze nézett Vronszkijval, a ki sajnálkozott barátjának tudálékos szószaporításán. Végre Vronszkij a nélkül, hogy a házigazdát beárta volna, oda húzódott egy másik kisebb kép elé.

— Oh, milyen szép, milyen gyönyörű! Csodás! De milyen elragadó! — kiáltottak föl csaknem egyszerre.

„Vajon mi tetszett meg nekik annyira?“ — gondolta magában Mihajlov. Már teljesen meg is feledkezett volt erről a három esztendővel azelőtt festett képről. Megfeledkezett mind arról a sok gyötrelemről és elragadtatásról, a melyet evvel a képpel átélt, mely öt hónapokon át kizárólag foglalkoztatta, mint a hogy' minden kész képéről meg szokott volt feledkezni. Még rá se tudott nézni, s csak azért szedte volt elő, mert egy angolt várt, a ki meg akarta venni.

— Oh, ez . . . egy régi tanulmány, — mondotta.

— De milyen szép! — lelkesedett Goloniscsev is, a kit a kép szépsége, úgy látszik, szintén őszintén elragadott.

Két síheder egy fűz árnyékában horgászott. Az egyik, az idősebbik, éppen hogy kivetette volt a horgot, s iparkodott a peczket, mely egy bokron fönnaakadt, kiszabadítani és teljesen belemerült ebbe a foglalkozásba; a másik, a fiatalabbik, kóczos szőke fejét a kezére támasztva, a fűben heverészett, s kék szemével eltűnődve bámult a vízbe. Vajon mire gondolt?

Az az elragadtatás, a melyet ez a képe vendégeiben keltett, újra földidézte Mihajlovban az előbbeni izgatottságot, de ő félt ettől a múlt iránt való haszontalan érdeklődéstől, a melyet nem szenvedhetett, s ezért, bár jól

esett neki a dicséret, iparkodott a vendégei figyelmét egy harmadik festményére ráterelni.

De Vronszkij megkérdezte: vajon eladó-e ez a kép? Mihajlovra, a kit a látogatói fölizgattak, a pénzkérdés érintése most nagyon kellemetlenül hatott.

— Eladás céljából van itt, — felelt sötéten és morgván.

Mikor a vendégek elmentek, Mihajlov odaült a Krisztus és Pilátus elé s gondolatban ismételte azt, a mit a vendégei mondtak, vagy a mit, ha nem is mondták ki, minden valószínűség szerint gondoltak. És különös: az, a minek oly nagy súlya volt előtte akkor, a mikor a vendégei még ott voltak, s a mikor gondolatban maga is azok álláspontjára helyezkedett, az most egyszerre minden jelentőségét elvesztette. Elkezdte a saját művészi szemeivel nézni a képet és legott belejött a festménye tökéletességeiről és így nagy jelentőségéről táplált mély meggyőződésének abba az állapotába, a melyre szüksége volt ahhoz a minden más érdeket háttérbe szorító és kizárólagos, megfeszített érdeklődéshez, a mely nélkül nem volt képes dolgozni.

Krisztus egyik, rövidítésben festett lába azonban még se volt teljesen kielégítő. Fogta a festékes tábláját s elkezdett dolgozni. Mialatt ezt a lábat javítgatta, folyton Jánosnak a háttérben álló alakjára pislogott, a melyet a vendégei észre se vettek, de a mely, az ő meggyőződése szerint, minden tökéletességet meghaladott. Miután a lábat befejezte, ehhez az alakhoz akart hozzálátni, de nagyon is izgatottnak érezte magát hozzá. Éppen úgy képtelen volt dolgozni, a mikor teljesen hideg volt, mint a mikor nagyon is ellágyúlt, s nagyon is meglátott mindent. A hidegség és a lelkesedés közt való átmenetben csak egy fok volt, a melyen dolgozni tudott. De most túlizgatottnak érezte magát. Le akarta takarni a képet, de egy pillanatra megállt, s kezében tartva a leplet, boldogan elmosolyodott és sokáig gyönyörködött János alakjában. Végre szinte fájdalmas elhatározással lebocsátotta a leplet s kimerülten, de boldogan elment haza.

Vronszkij, Anna és Goleniscsev hazaérkezvén, különösen élénkek és jókedvűek voltak. Mihajlovról és a

festményeiről beszélgettek. A *tehetség* szó, a mely alatt az észről és szívtől teljesen független és veleszületett, szinte physikai képességet értettek, s a melybe mindazt belefoglalták, a mit a művész átélt, különösen sűrűn szerepelt a társalgásukban, mert erre föltétlenül szükségük volt ahhoz, hogy nevet adjanak annak, a mihez nem is konyítottak, de a miről mégis beszélni akartak. Azt mondták, hogy a tehetséget nem lehet tőle megtagadni, de hogy a tehetsége a műveltsége híján nem fejlődhetett kellőképpen, a mi orosz művészeinknek közös szerencsétlenségök. De a síhedereket ábrázoló festmény nagyon is az emlékezetükben maradt és minduntalan visszavisszatértek rá. — Milyen gyönyörű az a kép! Milyen pompásan sikerült, a mellett, hogy olyan egyszerű! Ő maga se tudja tán, hogy milyen szép! Ezt nem szabad elszalasztani, meg kell venni, — mondotta Vronszkij.

XIII.

Mihajlov eladta a képét Vronszkijnak és vállalkozott rá, hogy Anna arczképét megfesti. A kitűzött napon meg is jelent és munkához látott.

Az arczkép az ötödik üléstől kezdve mindenkit meglepett — első sorban Vronszkijt — nemcsak a hasonlóságával, de sajátos szépségével. Különös volt, hogy tudta Mihajlov ezt a sajátos szépséget úgy eltalálni. „Ösmernie és szeretnie kellett volna őt, úgy, a mint én szerettem, hogy megtalálja lélekteljes kifejezésének ezt a különös kedvességét“, — gondolta magában Vronszkij, bár ő is csak ebből az arczképből ösmerte meg lélekteljes kifejezésének ezt a kedvességét. De ez a kifejezés annyira igaz volt, hogy neki is, a többieknek is úgy tűnt föl, mintha már régen ösmerték volna.

— Én, mily régóta töröm magamat és nem megyek semmire, — mondotta a maga-festette arczképről, — ő pedig egyszerűen megnézte és lefestette. Ime, mit tesz a technika.

— Majd megjön az is, — vigasztalta őt Goleniscsev, a kinek a fölfogása szerint Vronszkijnak nemcsak tehet-

sége, de műveltsége is megvolt hozzá, hogy magasabb szempontból fogja föl a művészetet. Goleniscsevnek Vronszkij tehetségébe vetett hitét még az is támogatta, hogy neki szüksége volt rá, hogy Vronszkij a cikkei és az eszméi iránt érdeklődjék, s ezeket dicsérje, és úgy érezte, hogy a támogatásnak meg a dicséretnek kölcsönösnek kell lenni.

Idegen házban, és különösen Vronszkij palotájában, Mihajlov egészen más ember volt, mint otthon a műtermében. Szinte visszataszítóan előzékeny volt, mintha félt volna az olyan emberekkel való érintkezéstől, a kiket nem tudott becsülni. Vronszkijt állandóan kegyelmes úrnak szólította, s bár Anna és Vronszkij többször meghívták, sohase maradt náluk ebédre, s nem jött el máskor, csak az ülésekre. Anna még szívélyesebb volt iránta, mint mások iránt, s hálás volt neki az arczképeért. Vronszkij még az udvariasság határain is túlment vele szemben, és nyilván nagyon érdeklődött a művésznek az ő képeiről táplált véleménye iránt. Goleniscsev egyetlen alkalmat se mulasztott el arra, hogy Mihajlovnak a művészet helyes fölfogását sugalmazza. De Mihajlovot mindez teljesen hidegen hagyta. Anna kiérezte a tekintetéből, hogy szereti őt nézni; de Mihajlov azért kerülte a vele való társalgást. Mikor Vronszkij a művészetről beszélt, Mihajlov makacsúl hallgatott, s épp oly makacsúl hallgatott akkor is, a mikor megmutatták neki Vronszkij festményét, Goleniscsev oktatásai pedig nyilván terhére voltak s azért ügyet se vetett rájuk.

Egyáltalában Mihajlov az ő tartózkodó és kellemtelen, sőt szinte ellenséges indulatú magatartásával nagyon nem tetszett nekik, mikor közelebről megösmerték. S így csak örültek, mikor az ülések véget értek, s kezeik közt maradt a pompás arczkép, Mihajlov pedig nem jött el többé.

Goleniscsev volt az első, a ki kifejezést is adott annak a gondolatnak, mely valamennyiüket foglalkoztatta, hogy tudniillik Mihajlov egyszerűen irigyelte Vronszkijt.

— Mondjuk, hogy nem irigyli, mert hiszen van tehetsége; de azért mégis bosszantja őt, hogy egy udvaronc, egy dúsgazdag ember, s még hozzá gróf (hiszen

ők mindezt gyűlölik) minden különösebb fáradság nélkül megcsinálja ugyanazt, ha nem jobban, mint ő, a ki egész életét erre szánta. A fő a műveltség, s éppen ez az, a mi nincsen meg benne.

Vronszkij védte ugyan Mihajlovot, de a lelke fenekén ő is tudta, hogy így van, mert az ő felfogása szerint minden más, alantasabb világból való embernek föltétlenül irigykednie kellett.

Anna arczképe, melyet Mihajlov is, Vronszkij is természet után festették, megmutathatta volna Vronszkijnak azt a különbséget, mely közte és Mihajlov közt volt, csakhogy Vronszkij ezt nem látta meg. Mindössze annyit tett, hogy Mihajlov után abbanhagyta Anna arczképét, úgy találván, hogy most már nincsen rá szükség. De a középkori életből vett képét folytatta. Ő maga is, Goleniscsev is, de különösen Anna úgy találták, hogy a kép nagyon szép, mert sokkal inkább hasonlít hírneves képekhez, mint Mihajlov festménye.

Mihajlov pedig, mind a mellett, hogy Anna arczképe rendkívül vonzotta, tán még jobban örült, mint ők, mikor az üléseknek vége szakadt, s nem kellett többé Goleniscsevnek a művészetről való fecsegését hallgatnia, s Vronszkij művészetét is elfeledhette. Azt tudta, hogy Vronszkijnak nem lehetett megtiltani, hogy a művészetet kaczerkodik; tudta, hogy neki, mint minden diletánsnak, teljes joga van hozzá, hogy azt fessen, a mit akar, de azért mégis kellemetlen volt neki a dolog. Azt se lehet senkinek megtiltani, hogy viaszból egy nagy bábut csináljon s azt csókolgassa. De ha valaki jönne egy ilyen babával s odaülne a szerelmesek elé, elkezdené gügyösgetni, mint a hogy' a szerelmes ember szokta azt, a kit szeret, ez bizony kellemetlen volna a szerelmes embernek. Éppen ilyen kellemetlen érzés fogta el Mihajlovot, mikor Vronszkij művészetét látta: nevetett is, bosszankodott is, sajnálkozott is rajta, de meg sértve is érezte magát általa.

Vronszkijnak a festészet és a középkor iránt való lelkesedése nem tartott soká. Annyi műízlés mégis volt benne, hogy nem tudta a képét befejezni. A kép ilyenformán befejezetlen maradt. Homályosan érezte, hogy a fo-

gyatkozások, melyek eleinte alig voltak észrevehetőek, csak feltünőbbek lennének, ha a képet folytatná. Ugyanaz történt vele, a mi Goleniscsevvel, a ki érezte, hogy semmi mondanivalója sincsen, s a ki mindig avval áltatta magát, hogy még nem értek meg az eszméi, s hogy előbb meg kell érlelni azokat és anyagot kell gyűjtenie. Csak-hogy míg Goleniscsevet ez bosszantotta és gyötörte, addig Vronszkij nem tudta magát áltatni, nem tudott gyötörödni és különösen nem tudott haragudni. Határozott jelleménél fogva minden magyarázgatás és mentegetőzés nélkül egyszerűen abbanhagyta a festést.

De e nélkül az elfoglaltság nélkül ő rá is, Annára nézve is, a kit ez a kiábrándulás nagyon meglepett, rendkívül unalmas kezdett lenni az élet abban a kis olasz városkában; a palazzo egyszerre olyan nyilvánvalóan ódonnak és piszkosnak tűnt föl, a függönyökön a foltok, a padlón a repedések, a párkányzatokon a lehullott vakolat oly kellemetlenül szemet szúrtak, s a mindig egyforma Goleniscsev, az olasz tanár és a német utazó olyan annyira unalmasakká lettek, hogy ezen az életen valahogy' változtatniok kellett. Elhatározták, hogy visszamennek Oroszországba, falura. Péterváron Vronszkij el akarta intézni a bátyjával a vagyonfelosztást, Anna pedig meg akarta látogatni a fiát. A nyarat Vronszkij ősi birtokán szándékoztak tölteni.

XIV.

Levin már harmadik hónapja volt nős. Boldog volt, de nem egészen úgy, mint a hogy' várta. Lépten-nyomon csalódott egykori ábrándjaiban, de újabb, váratlan ingereket is fedezett föl. Boldog volt, de belecsöppenvén a családi életbe, lépten-nyomon azt látta, hogy ez teljességgel nem az, a mire számított. Lépten-nyomon érezte azt, a mit az az ember érezhet, a ki, miután a partról gyönyörködött egy ladik sima és zavartalan tovasiklásában, maga is beleül abba a ladikba. Látta, hogy nemcsak anynyiból áll a dolog, hogy nyugodtan és mozdulatlanul üljön benne, hanem még az is kell hozzá, hogy egy pillá-

natra se feledkezzék meg arról, hova akar menni, hogy ott van alatta a víz, hogy eveznie kell, hogy ilyesmire nem szokott kezei megfájdulnak, s hogy mindezt nézni könnyű, de megcsinálni, bárha örömet okoz is, nagyon nehéz.

Legénykorában sokszor, ha mások házaseletét, aprólékos gondjait, súrlódásait és féltékenykedését nézte, csak megvetően mosolygott magában. Az ő meggyőződése szerint az ő házaseletében nemcsak hogy semmi ilyesféléről nem lehetett szó, de úgy tetszett neki, hogy ő nála még a külső formáknak is minden tekintetben eltérőknek kell lenniök a mások életének külső formáitól. És ime, most egyszerre az ő házaselete is nemcsak hogy nem alakult valami különösen, hanem ellenkezőleg, ugyanazokból a jelentéktelen apróságokból rakódott össze, a melyeket annakelőtte amnyira lenézett, s a melyek most akarata ellenére is olyan szokatlan és minden kétséget kizáró jelentőségre tettek szert. És kezdte átlátni, hogy mindezeknek az apróságoknak az elintézése korántsem oly könnyű, mint a minőnek ez annakelőtte látszott. Mindamellett, hogy Levin azt hitte, hogy a legtisztább fogalmai vannak a házaseletről, ő is, mint a férfiak általában, a házaseletet szinte önkéntelenül pusztán a szerelem gyönyörúségeként fogta föl, a melynek semmi se szabad, hogy az útjába álljon, s a melytől az aprólékos gondoknak nem szabad az embert elvonniök. Neki, az ő felfogása szerint, nem volt egyéb földadata, mint dolgozni s a munka után a szerelem boldogságában megpihenni. A feleségének pedig: magát szerettetni. De arról, mint a férfiak általában, ő is megfeledkezett, hogy a feleségének is kell dolgoznia. S valósággal elcsodálkozott azon, hogy volt képes ez a poétikus, bájos Kiti házasságának nemcsak első heteiben, de mindjárt legelső napjában az asztalkendőkkel, a bútorokkal, a vendégeknek szánt derekaljakkal, tálczákkal, a szakácscsal, az ebéddel stb. törődni és foglalkozni. Már vőlegénykorában megrökönyödött attól a határozottságtól, a melylyel Kiti a külföldi utazásról lemondván, a mellett kardoskodott, hogy falura menjenek, mintha már akkor tudta volna, hogy mire van szükség, s tudott volna a szerelmen kívüli

más egyéb mellékes dolgokkal is törődni. Ez már akkor is bántotta őt, valamint hogy ezek az aprólékos gondok és törődések most sem igen voltak inyére. De látta, hogy ennek úgy kell lenni. És ő, mert szerette Kitit, nem tudott nem örülni ezen a gondosságon, bárha nem tudta, hogy mire való és olykor még gúnyolódott is rajta. Mosolygott, mikor látta, hogy' rendezgeti a Moszkvából hozott bútorokat, mint rendezte el újra a maga és az ő szobáját, hogy' rakta föl a függönyöket, hogy' osztotta be a helyiségeket a vendégek és Dolli számára, hogy' jelölte ki új komornájának a szobáját, hogy' rendelte meg az ebédet a vén szakácsnál, hogy' jutott ellentétbe Mihajlovna Agafjával, a kit elmozdított az éléskamra mellől. Látta, hogy az öreg szakács csak mosolygott, a mint avatlatlan és lehetetlen parancsait hallgatta; látta, hogy Mihajlovna Agafja, a fiatal asszonynak az éléskamrára vonatkozó újabb rendelkezéseit hallván, kétkedően és szeliden csóválta a fejét; látta, hogy Kiti rendkívül kedves volt, a mikor kaczagva és sírva odajött hozzá és elpanaszolta, hogy Masa megszokta Mihajlovna Agafját tekinteni a ház úrnőjének, s így ő rá nem hallgat senki. Mind ezt nagyon kedvesnek, de egyúttal furcsának is találta, s úgy gondolta, hogy mégis csak jobb volna, ha ez nem így volna.

Levin nem ösmerte a változásnak azt az érzését, a mely most Kitit elfogta, mikor az után, hogy otthon, ha olykor egy kis kvaszos káposztára vagy csemegére fáj a foga, s egyikhez se juthatott hozzá, most egyszerre rendelhetett, a mit akart, garmadaszámra vásárolhatta össze a csemegét, kiadhatott annyi pénzt, a mennyit csak akart és rendelhetett olyan pástétomot, a milyenre csak kedve kerekedett.

Most örömmel ábrándozott Dolli és a gyermekek eljövételéről, különösen azért, mert minden gyermek számára megrendelhettte azt a süteményt, melyet az szeretett, s mert tudta, hogy Dolli méltányolni fogja az ő összes újításait. Maga se tudta, hogyan és miért, de a háztartás ellenálhatatlanul vonzotta. Űsztönszerűleg érezvén a tavasz közeledtét, és tudván, hogy még rossz napok is fognak virradni rá, építgette a fészket, a hogy' tudta, és

sietett a fészekrakással együtt azt is megtanulni, hogy' kell voltaképpen fészket rakni.

Kitinek ez az aprólékos gondossága, mely annyira ellentétben állott Levinnek az első idők magasztos boldogságáról táplált ideáljával, volt egyike az ő csalódásainak; de ugyanez a kedves gondosság, a melynek a lényegét nem értette, de a melyet lehetetlen volt nem szeretnie, volt egyúttal az új ingerek közül is egyike a legerősebbeknek.

A másik csalódás és egyúttal inger voltak a czivódások. Levin el se tudta képzelni, hogy közte és a felesége közt valaha is a gyöngéd, tisztelettel és szeretettel teljes viszonyon kívül más is lehessen, és ime, mindjárt az első napokban úgy összekaptak, hogy Kiti a szemére vetette, hogy nem szereti őt, csak magamagát, sírva fakadt és ide s tova kapkodott a kezeivel.

Ez az első összekoczczanásuk abból származott, hogy Levin elment az új majorba, s egy félórával tovább maradt el, mert a rövidebb úton akarván hazatérni, eltévedt. Útközben csakis ő rá, a szerelmére, kettőjük boldogságára gondolt, s minél jobban közeledett hazafelé, annál jobban lobogott benne ez az iránta való gyöngéd-ség. Ugyanolyan, sőt még annál is erősebb érzéssel rohant be a szobába, mint a minővel annak idején Scserbaczkijék házába ment, hogy a kezét megkérje. S ime, egy sötét és feleségénél addig soha nem látott kifejezésű arc fogadta. Meg akarta őt csókolni; Kiti eltasztotta.

— Mi lelt?

— Úgy látszik, jó kedved van . . . — kezdte Kiti, miközben iparkodott nyugodt maradni, de egyúttal gúnyos is lenni.

De alig hogy kinyitotta a száját, az esztelen féltékenységnek s mindannak, a mi csak őt ez alatt a félóra alatt, a melyet mozdulatlanul az ablak mellett ülve töltött el, gyötörte, keserű szemrehányásai törtek ki belőle. Levin csak most értette meg teljesen azt, a mit akkor, mikor őt az esküvő után a templomból kivezette, nem volt képes megérteni. Most értette meg, hogy Kiti nemcsak hogy közel áll hozzá, de hogy most már azt se tudja voltaképpen, hol végződik Kiti és hol kezdődik ő

Megértette ezt a meghasonlásnak abból a gyötrelmes érzéséből, mely ebben a pillanatban erőt vett rajta. Az első pillanatban megsértődött, de a következőben már úgy érezte, hogy ő nem sértődhetik meg általa, mert hiszen Kiti és ő: egy. Az első pillanatban olyasvalamit érzett, a mit az az ember érezhet, a ki hátulról egyszerre erős ütést kapván, bosszankodva és bosszúvágától eltelve megfordul, hogy a bűnöst felfedezze, s meggyőződik róla, hogy ő maga ütötte meg magát véletlenül, hogy nincs kire haragudnia, s hogy ki kell állni s meg kell próbálni csillapítani a fájdalmat.

Azontúl soha ilyen erővel nem érezte ezt, de most, az első alkalommal sokáig nem tudott magához térni. A természetes érzés azt kívánta tőle, hogy magát igazolja, őt pedig a hibájára figyelmeztesse; de őt a hibájára figyelmeztetni annyi lett volna, mint még jobban fölingerelni, s azt a szakadást még nagyobbá tenni, a mely az egész bajt okozta. Egy általánosan szokásos érzés arra csábította, hogy a hibát magáról elhárítván, ő rá tolja; egy másik, sokkal erősebb érzés azonban arra nógatta, hogy a szakadást gyorsan, a lehető leggyorsabban, mielőtt még nagyobbra nőne, betömje. Egy ilyen méltatlan vád súlyát kínos volt elviselnie, de magát kimagyarázván, ezáltal neki fájdalmat okozni, még rosszabb. Mint az az ember, a kit félálomban valami fájdalom gyötör, iparkodott kitépni és eldobni magától azt a fájó pontot, de felocsúdván, érezte, hogy az a fájó pont — ő maga. Így tehát csak arra kellett törekednie, hogy a fájdalmat elviselje, s ezt iparkodott is megcselekedni.

Kibékültek. Kiti, bár nem vallotta be, de tudatára ébredt a hibájának, gyöngédebb kezdett lenni iránta, s így mindketten élvezték a visszahódított szerelem boldogságát. Ez azonban nem akadályozta meg azt, hogy ezek az összekoczczanások ismétlődjenek, még pedig meglehetősen gyakran, s a legváratlanabb s a legjelenteklenebb okokból. Ezek az összekoczczanások gyakran abból származtak, mert nem tudták még, hogy mindenükre nézve mi a fontos, valamint abból, hogy az első időben mindketten sokszor voltak rosszkedvűek. Ha egyikük jó, a másik pedig rossz kedvében volt, ez nem

zavarta meg a békét, de ha történetesen mindketten rosszkedvűek voltak, akkor még jelentéktelenségüknél fogva olyan érthetetlen okokból is származtak összekocczanások, hogy később maguk se tudták, vajon min kaptak össze. Igaz, hogy a mikor meg mindketten jókedvűek voltak, akkor a boldogságuk és életörömük szinte megkétszereződött. De azért eleinte mégis nehéz napjaik voltak.

Ebben az első időben különös erővel érezték azt a feszültséget, mely olyan volt, mintha mindakét végén rángatták volna azt a lánczot, mely őket egymással összekötötte. Egyáltalában a mézeshetek, vagyis a házasságukat követő első hetek, a melyektől Levin hagyományosan oly sokat várt, nemcsak hogy mézesek nem voltak, hanem mindkettőjük emlékezetében mint életüknek legsúlyosabb és legmegalázóbb időszaka maradtak meg. Későbbi életükben mindketten egyformán igyekeztek emlékükből ennek a beteges korszaknak, a melyben mind a ketten csak nagy ritkán voltak rendes kedélyállapotban, csak nagy ritkán voltak ők maguk, csunya és szégyenletes körülményeit kitörölni.

Csak házasságuk harmadik hónapjában, mikor Moszkvából, a hol egy hónapot töltöttek, visszatértek, kezdett az életük nyugodalmasabb lenni.

XV.

Éppen visszatértek volt Moszkvából, és örültek a magányosságuknak. Levin ott ült a szobájában az íróasztala mellett és írt. Kiti abban a sötét lilaszínű ruhában, a melyet eleinte viselt s most újra elővett, s a mely különösen kedves és emlékezetes volt rá nézve, ott ült a pamlagon, ugyanazon az ócska bőrpamlagon, mely már Levin nagyapjánál és apjánál is ott állott a szobában, s egy broderie anglaise-en dolgozott. Levin gondolkozott és írt, de azért szüntelenül és örömmel eltelve érezte a felesége jelenlétét. Sem a gazdaságával, sem a könyvével való foglalkozást nem hagyta abba, a melyben egy új gazdasági rendszer alapjait akarta kifejteni; de a mily kicsi-

nyeknek és jelentékteleneknek látszottak előtte ezek a teendők és eszmék azelőtt ahhoz a sötétséghez képest, mely az egész életét elborította, épp oly jelentékteleneknek és kicsinyeseknek találta azokat most a mellett a boldogság mellett, a mely ragyogó világossággal árasztotta el jövőendő életét. Polytatta a munkáját, de érezte, hogy figyelmének a súlypontja most egészen máshova ment át, s hogy ennek következtében most egészen más-ként és sokkal tisztábban látta a dolgokat. Azelőtt ez a munka menedékhely volt neki az élet elől. Azelőtt úgy érezte, hogy e nélkül a munka nélkül nagyon is komor volna az élete. Most pedig azért volt szüksége erre a foglalkozásra, hogy az élete ne legyen túlságosan egyformán derült. Mikor most megint előszedte az írásait, s átolvasta, a mit eddig írt, meglepéssel tapasztalta, hogy a kérdés megérdemli, hogy tovább is foglalkozzék vele. Régebb eszméi közül nem egy fölöslegesnek vagy túlzottnak tűnt föl előtte, de viszont sok hézagnak is a nyomára jött, a mint az egész kérdést az emlékezetében újra fölfriessítette. Most egy új fejezetet írt, mely Oroszországban a földművelés kedvezőtlen helyzetének az okait tárgyalta. Kimutatta, hogy Oroszország szegénysége nem pusztán a földtulajdon szabálytalan elosztásából s a helytelen rendszerből származik, hanem hogy nagy része van benne az Oroszországban az utolsó időben szinte természetellenesen fejlődött külső civilizációnak, különösen a közlekedési utaknak és vasútaknak, a melyek a városokban való centralisatiót vonták maguk után, továbbá a fényűzésnek s evvel kapcsolatban a földművelés rovására kifejtett gyáriparnak, hitelnek és az utóbbi hűségese kísérőjének: a tőzsdejátéknak. Úgy tetszett neki, hogy az állam gazdagságának a természetes fejlődése mellett ezek a jelenségek csak akkor lépnek föl, a mikor a földművelésre már jelentékeny gondot fordítottak, s mikor a földművelést szabályos, vagy legalább is határozott körülmények közé juttatták; hogy az ország gazdagságának egyenletesen, s a mi a fő, úgy kell gyarapodnia, hogy a gazdagság egyéb ágai ne előzzék meg a földművelést; hogy a földművelés bizonyos állapotának megfelelően szükséges, hogy a közlekedési utak is rendelkezésre állja-

nak és hogy a földeknek nálunk uralkodó egyenlőtlen kihasználása mellett azok a vasútak, a melyek nem gazdasági, hanem politikai szükségességnek köszönik a létüket, koraiak, s a helyett, hogy kezére játszanának a földművelésnek, — a mint várták, — azt megelőzvé, s az ipar és a hitel fejlődését előmozdítván, csak hátráltatják, és, hogy éppen azért, valamint az élő testben egyik szervnek a fejlődése csak hátráltatná az általános fejlődést, éppen úgy Oroszország gazdagságának a fejlődésében a hitel, a közlekedési utak, s a gyári tevékenység fokozása, a melyekre Európának, a hol azok időszerűek, föltétlenül szüksége van, nálunk csak kárt okoztak, mert háttérbe szorították a legégetőbb napi kérdést, a földművelés szervezését.

Mialatt ő írta a magáét, Kiti azon tündökölt, hogy milyen természetellenesen figyelmes volt az ura a fiatal Csarszkij herceg iránt, a ki elutazásuk előtt való este nagyon is tapintatlan modorban udvarolt neki. „Lám, féltékenykedik, — gondolta magában. — Istenem! Milyen kedves és milyen butácska. Féltékeny reám! Pedig ha tudná, hogy azok mind csak olyanok nekem, akár Pjotr, a szakács, — gondolta magában s még saját maga előtt is furcsa érzéssel nézte Levin tarkóját és vörös nyakát. — Bár sajnálom őt a munkájában megzavarni (de hiszen ráér!) meg kell nézmem az arczát; vajon érzi-e most, hogy őt nézem? Akarom, hogy megforduljon . . . Akarom, nos hát!” — s még tágabbra nyitotta a szemeit, evvel is fokozni akarván tekintetének a hatását.

— Igen, minden nedvet magukba szívnak, és hazug fényt adnak, — mormogta Levin s abban hagyta az írást, és megérezvé, hogy Kiti nézi és mosolyog is rá, hátrafordult.

— Mi az? — kérdezte mosolyogva és fölkel.

„Hátranézett“, — gondolta magában Kiti.

— Semmi, csak azt akartam, hogy megfordulj, — mondotta s ránézett, iparkodván kisütni, vajon bosszankodik-e vagy sem, a miért megzavarta.

— No lásd, milyen jól megvagyunk így kettecskén! Már mint én, — mondotta Levin a boldogság sugárzó mosolyával, s odalépett Kitihez.

— Én olyan jól érzem magamat! Nem is megyek többé sehová, különösen Moszkvába nem.

— Ugyan mire gondoltál?

— Én? Arra gondoltam . . . De nem, nem . . . menj és írj, ne szórakozzál, — mondotta Kiti az ajkait csucsorítva, — nekem is dolgom van, ki kell vágnom ezeket a lyukakat.

Fogta az ollót s elkezdett vagdosni.

— Ugyan mondd meg, mire gondoltál? — szólott s oda ült mellé, és figyelmesen nézte az olló köralakú mozdulatait.

— Hogy mire gondoltam? Moszkvára, a te nyakadra.

— De hogy' is jutok én ilyen boldogsághoz? Ez szinte természetellenes. Nagyon is szép, — suttogta és megcsókolta a kezét.

— Nekem meg ellenkezőleg, annál szebb, minél természetesebb.

— De ni, itt egy kis fürtöcskéd van, — szólott, óvatosan elfordítván a fejét. — Fürtöcskéd. Lásd, itt ni. De nem, nem, gyerünk dolgozni.

A munka azonban már nem igen ment, s mind a ketten, mint a bünösök, elugrottak egymástól, mikor Kuzjma bejött jelenteni, hogy a tea az asztalon van.

— Hát a városból már megjöttek? — kérdezte Levin Kuzjmától.

— Éppen most jöttek meg, most szedik ki a holmit.

— Gyere mielőbb, — szólott Kiti a szobából kilépve, — mert különben nélküled olvasom el a leveleket. Majd aztán négykézre is játszunk.

Egyedül maradván, elrakta a füzeteit az új portefeuillebe, melyet Kiti vett neki, s megmosta a kezeit az új mosdótálban s az azzal együtt a szobába került új kiegészítéssel. Levin elmosolyodott a gondolatain és elégedetlenül csóválta a fejét; valami, a megbánáshoz hasonló érzés gyötörte. Valami szégyenletes elkényeztetettség volt az ő mostani életében. „Nem jól van így ez az élet, — gondolta magában. — Innen-onnan három hónapja, hogy semmit se csinállok. Tán ma esett meg először, hogy komolyan munkához láttam, és mi lett a vége? Alig.

hogy elkezdtem, abban hagytam. Még a szokott dolgai-
mat is elhanyagoltam. A gazdaságnak is alig-alig nézek
utána. Hol sajnálom őt egyedül hagyni, hol meg azt
látom, hogy unatkozik. Én pedig azt hittem, hogy a há-
zasság előtt az élet, magában véve nem is számít, s hogy
csak azután kezdődik az igazi élet. És íme, nemsokára
három hónapja, s én soha ilyen léhán és haszontalanul
nem töltöttem az időt. Nem, ez nem mehet így tovább,
hozzá kell látni végre. Ő persze nem tehet róla. Ő neki
nem lehet ezért szemrehányást tenni. Nekem kellett volna
erősebbnek lennem, s jobban megőriznem férfias függet-
lenségemet. No, de hiszen hozzá lehet ehhez még szokni,
s őt is ki lehet oktatni . . . Természetes, hogy ő nem
tehet róla“, — mondotta magában.

Csakhogy bajos dolog ám az, hogy az elégedetlen
ember, azért, a miért elégedetlen, ne tegyen szemrehá-
nyást senkinek és különösen annak, a ki hozzá legköze-
lebb áll. És Levin úgy homályosan a fejébe vette, hogy
Kiti ugyan nem hibás a dologban (hibás ő semmiben se
lehet), de hibás a nevelése, mely nagyon is frivol és felü-
letes („ez a bolond Csarszkij: Kiti, tudom, el akarta őt
utasítani, de nem tudta“). A ház körüli teendők iránt való
érdeklődésen kívül (ez megvan benne), az öltözködésén
és a broderie anglaise-en kívül semmi más, komolyabb
érdeklődés nincsen benne. Sem a maga dolgai iránt, sem
a gazdaság, sem a parasztok, sem a zene iránt, — a
melyben pedig elég erős, — sem az olvasás iránt. Nem
csinál semmit s azért mégis teljesen meg van elégedve.“
Levin úgy magában elítélte ezt, s még sem értette meg,
hogy Kiti most arra a munkakörre készült elő, a melynek
el kellett rá következnie, s a melyben majd az ura felesé-
gének, a ház asszonyának s gyermekei táplálójának és
nevelőjének kell lennie egy személyben. Nem értette
meg azt, hogy Kiti ezt ösztönszerűleg megérezte,
s erre a nagy munkára készülvén, nem tett magának
szemrehányást a gondtalanság és a szerelmi boldogság
pillanataiban, a melyeket most vidáman élvezett, miköz-
ben jövődő fészket építgette.

XVI.

Mikor Levin fölment, felesége ott ült az új ezüst szamovár s az új ezüst teás-készlet mellett, s miután az öreg Mihajlovna Agafját egy csésze tea mellé odaültette a kis asztalkához, Dolli levelét olvasgatta, a kivel állandó és sűrű levelezésben állott.

— Lám, a maga asszonykája ideültetett, rám parancsolt, hogy üljek ide mellé, — mondotta Mihajlovna Agafja, és szívélyesen mosolygott Kiti-re.

Mihajlovna Agafjának ezekből a szavaiból Levin egy drámának a megoldását olvasta ki, mely az utóbbi időben játszódott le közte és Kiti között. Látta, hogy annak az elkeseredésnek ellenére is, a melyet a ház új asszonya Mihajlovna Agafjának az által okozott, hogy a háztartás gyeplőjét a kezéből kivette, Kiti mégis daldalmaskodott rajta, és megszerettette véle magát.

— Itt van, elolvastam egy leveledet, — mondotta Kiti, egy helyesírási hibáktól hemzsegő levelet nyújtván felé. — Ez, úgy látszik, a bátyádnak attól az asszonyától való . . . — mondotta. — Nem olvastam el. Ez az enyimektől és Dollitól jött. Képzeld csak! Dolli elvitte Grisát és Tanyát egy gyermekbálra Szarmatszki-jékhoz; Tanya marquise-nak volt öltözve.

De Levin nem is hallgatott rá; elpirúlva fogta Nikolajevna Máriának, Nikoláj bátyja volt kedvesének a levelét és elkezdte olvasni. Ez már a második levél volt tőle. Az elsőben Nikolajevna Mária azt írta, hogy Nikoláj minden ok nélkül elűzte őt magától, s megható naivsággal hozzátette, hogy bár most megint nagy nyomorban van, még sem kér, nem kíván semmit, csak az a gondolat gyötri, hogy Dmitrievics Nikoláj majd elpusztúl nélküle, az ő gyöngé egészségével, és arra kérte Levint, hogy legyen egy kis gondja rá. Most aztán egy másik levelet írt. Ráakadt Dmitrievics Nikolájra, megint össze ment vele lakni Moszkvában, s elkísérte őt egy kormányzósági városba, a hol Nikoláj valami kis állást kapott. De ott összeveszett a főnökével, visszament Moszkvába, útközben pedig annyira rosszul lett, hogy aligha fog föl-

gyógyúlni, — írta. „Folyton csak önt emlegeti, de pénze nincs már semmi.“

— Olvasd csak, rólad is ír Dolli, — kezdte Kiti mosolyogva, de az ura elváltozott arc kifejezését látva, legott elhallgatott. — Mi lett? Mi az?

— Azt írja, hogy a bátyám, Nikoláj, halálán van. Utazom hozzá.

Kiti arca egyszerre elváltozott. Tanya, a kis marquise, Dolli, mind kimentek a fejből.

— Mikor utazol? — kérdezte.

— Holnap.

— Én is veled megyek, lehet? — mondotta Kiti.

— Kiti! Mit jelentsen ez? — kérdezte szemrehányólag.

— Hogy' mit? — szólott, megsértődve az által, hogy Levin olyan kegyetlenül, szinte bosszúsan fogadja az ajánlatát. — Miért ne mehetnék én is? Ne félj, nem foglak zavarni. Én . . .

— Én azért megyek, mert a bátyám haldoklik, — mondotta Levin. — Ugyan miért mennél . . .

— Miért? Ugyanazért, a miért te.

„Még ebben a reám nézve annyira fontos pillanatban is csak arra gondol, hogy unatkozni fog egyedül“, — gondolta Levin. S ez az ürügy, egy ilyen fontos ügyben, megharagította.

— Ez lehetetlen, — jelentette ki szigorúan.

Mihajlovna Agafja látván, hogy czivódás lesz a dologból, csöndesen letette a csészéjét és kiment. Kiti észre se vette. Az a hang, a melyen az ura az utolsó szavakat mondta, mélyen sértette, különösen az által, hogy Levin nyilván nem hitte el neki azt, a mit mondott.

— Én meg azt mondom neked, hogy ha te mégy, én is veled megyek, föltétlenül megyek, — felelt Kiti szaporán és haragosan. — Mért volna lehetetlen? Hogy' mondhatsz olyat, hogy lehetetlen?

— Azért, mert az Isten tudja, hová, milyen utakon és fogadókon át kell menni . . . Aztán meg csak terhemre volnál, — mondotta Levin, iparkodván megőrizni a hidegvérét.

— Éppenséggel nem. Nekem nincsenek igényeim. A hova te elmehetsz, oda én is . . .

— Már csak azért se jöhetsz, mert ott van az a nő, a kivel te nem érintkezhetel.

— Én semmit se tudok, de nem is akarok tudni arról, hogy ki és mi van ottan. Én csak azt tudom, hogy az uram bátyja haldoklik, s hogy az uram utazik hozzá, és én is elmegyek az urammal, azért, hogy . . .

— Kiti! Ne vedd rossz néven. De gondold meg, hogy ez a dolog annyira fontos, hogy nekem nagyon fájdalmas volna az a gondolat, hogy te gyöngeségednek az érzését kevered bele, s nem akarsz egyedül maradni. Ám, ha unatkozol egyedül, menj el Moszkvába.

— Lám, te *mindig* csak rossz és alávaló gondolatokat tételezel föl rólam, — mondotta a keserűség és a harag könnyeivel a szemében. — Én semmit sem akarok, nincs itt szó semmiféle gyöngeségről . . . — Én úgy érzem, hogy kötelességem az uram mellett lenni, mikor bánata van, de te csak szándékosan fájdalmat akarsz okozni nekem és nem akard ezt megérteni . . .

— Nem, ez rettenetes. Olyan az ember, akár a rab! — kiáltott föl Levin s nem tudván tovább uralkodni a haragján, fölugrott. De még abban a pillanatban érezte, hogy magamagát találta.

— Akkor hát minek nősültél meg? Most szabad volnál. Minek nősültél, ha most bánod? — mondotta Kiti fölugorva és kiszaladt a fogadó-szobába.

Mikor utána ment, Levin könnyek között, zokogva találta őt.

Elkezdett beszélni, iparkodván megtalálni azokat a szavakat, a melyek, ha nem is győznék meg, legalább lecsillapítanak. De Kiti rá se hallgatott és nem nyugodott bele semmibe. Levin lehajolt hozzá és megfogta szabadkozó kezét. Megcsókolta előbb a kezeit, azután a haját, majd megint a kezét, de Kiti csak hallgatott. Mikor aztán mind a két kezével megfogta az arcát és rászólt: „Kiti“, — egyszerre magához tért, sírva fakadt és megbékült.

Elhatározták, hogy másnap együtt utaznak. Levin azt mondta a feleségének, hogy elhiszi neki, hogy csak azért akart vele menni, hogy a segítségére legyen, be-

látta, hogy abban, ha Nikolajevna Mária ott van a bátyja mellett, semmi megbotránkoztató nincsen; de azért a lelke fenekén se magával, se vele nem volt megelégedve. Vele azért nem, mert nem tudta rászánni magát arra, hogy mikor szükség volt rá, őt egyedül elértesse, (s milyen furcsán érintette, mikor meggondolta, hogy ő, a ki nem is olyan régen el se tudta hinni azt a boldogságot, hogy Kiti őt szereti, most boldogtalannak érezte magát azért, mert nagyon is szereti!), magával pedig azért, mert nem volt elég ereje keresztül vinni az akaratát. De még kevésbé tudott a lelke fenekén egyetérteni vele abban, hogy neki semmi köze ahhoz a nőhöz, a ki ott van a bátyja mellett, és borzadással gondolt az ebből esetleg származható összekocczanásokra. Már egymagában az, hogy az ő felesége, az ő Kitije, egy szobában lesz avval a nővel, az undor és a rémület borzadásával töltötte el őt.

XVII.

A kormányzósági városnak az a fogadója, a melyben Levin Nikoláj feküdt, egyike volt azoknak a kormányzósági fogadóknak, a melyek új és tökéletes minták után, a tisztaságra, a kényelemre, sőt a külső csínra irányuló legjobb szándékkal épülnek, de a melyek a közönség révén, a mely őket látogatja, rendkívüli gyorsasággal vedlenek át piszkos kurta-kocsmákká, mind a mellett igényt tartván a korszerű tökéletességre, s éppen ennek az igénynek a révén még sokkal rosszabbak, mint a régi, egyszerűen csak piszkos fogadók. Ez a fogadó már belejutott ebbe az állapotba; az a mocskos egyenruhába bújtatott katona, a ki az ajtóban cigarettázott és a kapus szerepét játszotta, a léghuzatos, sötét és kellemetlen vas-lépcső, a pecsétes frakkban bizalmaskodó pinczér, a közös étterem, az asztal közepén díszelgő poros viasz-bokrétával, a nagy por, piszok és rendetlenség mindenfelé, s evvel együtt az az újszerű és öntudatos, bizonyos tekintetben a vasutas világra emlékeztető éber pontosság, mely a fogadóban tapasztalható volt, Levinékben, fiatal házaseletük után, a legnyomasztóbb

érzést keltették, különösen az által, hogy az a hazug benyomás, a melyet a fogadó keltett, sehogyan se fért össze avval, a mi benne reájuk tényleg várakozott.

Mint mindig, most is, miután arra a kérdésre, hogy milyen árú szobát kívánnak, megfeleltek, az sült ki, hogy egyetlen valamirevaló szoba se volt kapható: az egyikben egy vasúti ellenőr, a másikban egy moszkvai ügyvéd, a harmadikban egy Asztafjeva nevű, vidékről érkezett herczegnő lakott. Nem volt más kapható, mint egy ronda szoba, a mely mellett — mint kilátásba helyezték — estére egy második is meg fog ürülni. Bosszankodván a feleségére, még pedig azért, hogy a mitől tartott, az csakugyan bekövetkezett, hogy tudniillik a megérkezés pillanatában, a mikor összeszorúlt a szíve arra a gondolatra, hogy mi lesz a bátyjával, előbb ő vele kellett törődnie, a helyett, hogy egyenesen a bátyjához siethetett volna, Levin bevezette őt a számukra kijelölt szobába.

— Csak menj, menj! — mondotta Kiti, félénk és bűnbánó pillantást vetvén rá.

Levin némán kilépett az ajtón s ott összeakadt Nikolajevna Máriával, a ki már értesült a megérkezéséről, de nem mert benyitni hozzá. Most is szakasztott olyan volt, a milyennek Moszkvában látta: ugyanaz a gyaplúruha, ugyanazok a meztelen karok és nyak, s ugyanaz a kedélyesen ostoba, valamelyest teltebb, ragyás arcz.

— Nos, mi az? Hogy' van? Hm?

— Nagyon rosszúl. Föl se kel többé. Folyton csak önt várja. Ő . . . Ön . . . a feleségével van itt . . .

Levin az első pillanatban nem értette, mitől zavarodott meg annyira, de Mária legott kimagyarázta.

— Megyek, leszaladok a konyhába, — szólott. — Nagyon fog örülni. Már hallotta, és ösmeri is őt, még külföldről, jól emlékszik rá.

Levin rájött, hogy a feleségét érti, s nem tudta, mit feleljen.

— Gyerünk, gyerünk! — mondotta.

De alig, hogy megmozdult, kinyílt a szoba ajtaja és Kiti kipillantott rajta. Levin elpirult, a szégyentől is, a feleségére való bosszankodástól is, a ki magát és

öt is ilyen súlyos helyzetbe juttatta; de még jobban elpirúlt Nikolajevna Mária. Egészen összeesett, könynyekig elpirúlt, s mindkét kezével a kendőjéhez kapva, piros ujjaival elkezdte a széleit tépdetni, nem tudván, mit mondjon és mitévő legyen.

Az első pillanatban Levin a mohó kíváncsiságnak a kifejezését látta abban a pillantásban, a melylyel Kiti ezt a reá nézve érthetetlen és förtelmes nőt nézte; de ez csak egy pillanatig tartott.

— Nos hát, mi van? Hogy' van? — fordúlt oda előbb az urához, majd ő hozzá.

— De hiszen nem lehet itt a folyosón tárgyalni! — mondotta Levin, bosszús pillantást vetvén egy úrra, a ki éppen akkor, akár csak otthon lett volna, kongó léptekkel ment végig a folyosón.

— No, jöjjön be hát, — szólt Kiti Nikolajevna Máriához fordúlva, a ki valamelyest összeszedte magát; de mikor az ura ijedt arczát megpillantotta, legott hozzátette, — vagy menjen, menjen s küldjön be majd értem, — s visszament a szobájába. Levin pedig sietett a bátyjához.

Arra semmiképpen se volt elkészülve, a mit a bátyjánál látott és érzett. Arra számított, hogy az önámításnak ugyanabban az állapotában találja majd a bátyját, a mely, — mint hallotta, — a tüdővésztes embereknél oly gyakori, s a mely annyira meglepte volt őt az ősszel, a mikor a bátyja meglátogatta. Arra számított, hogy a közelgő halál physikai előjelét még határozottabb formában fogja rajta látni, nagy gyöngeséget, nagy soványságot, de azért mégis úgy nagyjából ugyanazt az állapotot fogja tapasztalni. Arra számított, hogy ő maga is a szeretett bátyja elvesztése fölött érzett szánalomnak s a haláltól való irtózásnak ugyanazt az érzését fogja érezni, mint akkor, csak valamivel nagyobb mértékben. S minderre el is volt készülve; de egészen mást talált.

Egy ronda, kis szobában, melynek mázolt falai le voltak köpdösve, a melynek vékony közfala mögül beszélgetés hallatszott, a tisztátalanság fojtó bűzével telt levegőben egy a faltól elhúzott ágyban feküdt egy takaróval leborított emberi test. A test egyik karja ott volt a

takaró fölött, s ennek a karnak óriási, gereblyéhez hasonló kezeje megfoghatatlan módon oda volt erősítve egy hosszú és vékony, az elejétől a közepéig egyforma szárhoz. A feje oldalvást hevert a párnán. Levin csak a halántékain levő verejtékes, gyér haját, és síma, szinte áttetsző homlokát látta.

„Lehetetlen, hogy ez a borzalmas test a bátyám, Nikoláj legyen“, — gondolta Levin. De közelebb lépett, megpillantotta az arcját, s lehetetlen volt tovább kételkednie. Arczának minden szörnyű elváltozása mellett is, elég volt rápillantania ezekre az ő reá emelt élénk szemekre, észrevennie a kúszált bajusz alatt ajkainak könnyed mozgását, hogy rájöjjön arra a szörnyű igazságra, hogy ez a holttest csakugyan az ő még élő bátyja volt.

A csillogó szemek szigorúan és szemrehányólag néztek a belépő testvérré. És ez a pillantás legott eleven kapcsolatot hozott létre az élők közt. Levin tüstént kiérezte a pillantásából a szemrehányást és szinte szégyelte, bánta a maga boldogságát.

Mikor Konsztantin megfogta a kezét, Nikoláj elmosolyodott. Ez a mosoly gyöngé, alig észrevehető volt, s a szemek szigorú kifejezésén nem változtatott semmit.

— Nem számítottál rá, hogy ilyen állapotban fogsz találni, — nyögte ki nagy nehezen.

— Bizony . . . nem, — szólt Levin a szavakba belezavarodva. — Miért is nem tudtad velem előbb, az esküvőm idejében? Mindenfelé kutattam utánad.

Beszélnie kellett, nehogy hallgassanak, de nem tudott mit mondani, annyival is inkább, mert a bátyja semmit se felelt, csak nézett, s le nem vétén róla a szemeit, nyilván minden egyes szónak a jelentőségét fűrkészte. Levin közölte a bátyjával, hogy a felesége is eljött vele. Nikoláj örömét fejezte ki, de azt mondta, fél, hogy megijeszti őt az állapotával. Elhallgattak. Nikoláj egyszerre megmozdult s elkezdett beszélni. Levin az arcz kifejezése után valami különösen fontosat és jelentőségteljest várt, de Nikoláj csak az egészségről beszélt. Vádolta az orvosát, sajnálta, hogy nincs mellette az a

bizonyos hírneves moszkvai orvos, és Levin látta rajta, hogy még mindig remél.

Levin a hallgatás első pillanatát fölhasználva, föl-kelt, ha csak egy pillanatra is, meg akarván szabadúlni ettől a gyötrelmes érzéstől s azt mondta, elmegy s el- hozza a feleségét.

— No jó, én meg azalatt kitisztogattatok itt. Rop- pant nagy a piszok, s azt hiszem, a bűdösség is. Mas! Takaríts össze egy cseppet, — nyögte ki nagy nehezen a beteg. — S ha kitakarítottál, menj ki, — tette hozzá kérdő pillantást vetve az öcscsére.

Levin nem felelt semmit. A folyosóra lépve, megál- lott. Azt mondta volt neki, hogy elhozza a feleségét, de most, hogy számot vetett avval az érzéssel, mely gyö- törté, elhatározta, hogy ellenkezőleg, iparkodni fog őt rábeszélni, hogy ne menjen be a beteghez. „Mit kínozza magát, úgy, mint én?“ — gondolta magában.

— Nos, mi újság? Hogy' van? — kérdezte Kiti ijedt arczczal.

— Óh, ez borzasztó, rettenetes! Minek is jöttél ve- lem! — szólt Levin.

Kiti pár pillanatig hallgatott s bátortalanúl, szána- kozva nézett az urára; azután oda lépett hozzá s mind- két kezével belekapaszkodott a karjába.

— Kosztya! Vigy be engem hozzá, tán könnyebb lesz, ha ketten leszünk. Vigy be, csak vigy be hozzá, kérlek, aztán menj ki, — mondotta. — Értsd meg, hogy nekem sokkal inkább nehezemre esik, ha téged látlak s őt nem láthatom. Ott talán neked is segítségemre lehetek, meg neki is. Engedd meg hát, kérlek! — könyörgött az urának, mintha az élete boldogsága függött volna tőle.

Levin kénytelen volt engedni, s miután kissé össze- szedte magát, Nikolajevna Máriáról teljesen megfede- kezve, Kitivel együtt bement a bátyjához.

Halk lépéssel s folyton az urát nézve, a ki előtt bátor és résztvevő arczot mutatott, lépett be Kiti a beteg szobájába, s lassan megfordulva, nesztelenül betette maga után az ajtót. Alig hallható lépésekkel oda sietett a beteg ágyához, s úgy állván oda, hogy a betegnek ne kelljen a fejét megfordítania, óriás kezének a vázát

legott megfogta az ő üde, fiatal kezével, megszorította, s avval a csak asszonyoknál tapasztalható, nem bántó és részvétteljes elevenséggel elkezdett vele beszélgetni.

— Bár nem ösmertük egymást, de már találkoztunk Sodenben, — mondotta. — Akkor nem igen gondolta, hogy valamikor még a húga leszek.

— Úgy-e, hogy nem ösmert volna rám? — szólott a beteg, már a belépése óta az ajkai körül settenkedő mosolylyal.

— Dehogya is nem, hogyne ösmertem volna meg. Milyen jól tette, hogy értesített bennünket! Nem volt nap, hogy Kosztya ne emlegette volna s ne nyugtalankodott volna miatta.

De a beteg élénksége nem tartott soká.

Kiti még be se' fejezhette, a mit mondani akart, mikor a beteg arczára megint kiült annak az irigységnek a szigorú és szemrehányó kifejezése, a melyet a haldokló ember érez az élő iránt.

— Attól tartok, hogy itt nem igen érezheti magát jól, — szólott s elfordulván a beteg merev tekintetétől, körül nézett a szobában. — Más szobát kell majd kérni a gazdától, — mondotta az urának, — már csak azért is, hogy egymáshoz közelebb legyünk

XVIII.

Levin nem tudott nyugodtan nézni a bátyjára s képtelen volt mellette természetesnek és nyugodtnak maradni. Mikor a beteghez belépett, a szeme és a figyelme is önkéntelenül elhomályosult, úgy, hogy nem látta s nem tudta megkülönböztetni a bátyja helyzetének a részleteit. Érezte a rettenetes büzt, látta a rondaságot, a rendetlenséget, s a kínos helyzetet, hallotta a sóhajtásait, de úgy érezte, hogy ezen nem lehet segíteni. Esze ágába se jutott az a gondolat, hogy a beteg állapotának a részleteit jobban szemügyre vegye, hogy arra gondoljon, mint fekszik ott a takaró alatt az a test, milyen görbén vannak elhelyezve lesoványodott lábszárai, a keresztcsontja és a háta, nem lehetne-e őt valamivel kényelmesebben

elhelyezni, s valamit tenni arra nézve, hogy ha nem is jobban, de legalább kevésbé rosszul érezze magát. Hideg borzongás futott végig a hátán, mikor mindezekben a részleteken elkezdett gondolkozni. Minden kétséget kizárólag meg volt győződve, hogy sem a beteg életének a meghosszabbítása, sem szenvedéseinek az enyhítése érdekében, nem lehet semmit se tenni. De az a tudat, hogy ő lehetetlennek tart minden segítséget, fájdalmasan érintette a beteget és elkésérítette. Levinnek ilyenformán még nehezebbé lett a szíve. Ott lenni a beteg szobájában, gyötrelmes volt neki, nem lenni ott, — még rosszabb. És így mindenféle ürügyek alatt szakadatlanul ki s be járt, képtelen lévén egyedül maradni vele.

De Kiti éppenséggel nem így gondolkozott, érzett és cselekedett. A beteget látva, megesett a szíve rajta. És ez a szánalom az ő női szívéből egyáltalában nem a borzadásnak azt az érzését váltotta ki, mint az urából, hanem ellenkezőleg, a cselekvés szükségességének a tudatát és azt a vágyat, hogy a beteg helyzetének minden részletét megösmérje, és neki segítségére legyen. És miután a legkisebb kétség se volt benne az iránt, hogy kötelessége a betegen segíteni, ennek a lehetőségében se kételkedett, és legott munkához is látott. Ugyanazok a részletek, a melyeknek már a puszta gondolata is elrémítette az urát, az ő figyelmét tüstént magukra vonták. Elküldött az orvosért, elküldött a patikába, a magával hozott komornára és Nikolajevna Máriára ráparancsolt, hogy seperjenek ki, mossanak föl, s törölgessék le a port, egyet-mást maga is lemosott, s egyet-mást a takaró alá rejtett. Egyes dolgokat behozatott, másokat kivitetett a betegszobából. Ő maga pedig ismételten bement a szobájába, ügyet se vetve a mellette elmenő vagy vele szembe jövő urakra, lepedőket, párnahajakat, törülközőket és ingeket szedett elő és vitt be a beteg szobájába.

A pinczér, a ki a közös ebédlőben éppen a mérnőköknek szolgálta föl az ebédet, többízben bosszús arccal jelent meg a hívására, de lehetetlen volt kívánságait nem teljesítenie, mert Kiti olyan gyöngéd határozottsággal osztogatta a parancsait, hogy lehetetlen volt előlük kitérnie. Levin mindezt nem helyeselte; nem hitte,

hogy ez bármi tekintetben is hasznára váljék a betegnek. De legfőképpen attól tartott, hogy a beteg megharagszik. De, bár látszólag közönyös volt és nem haragudott meg, mégis szégyelte magát, egészben véve pedig mintha érdeklődött volna az iránt, a mit Kiti ott körülötte csinált. Mikor Levin az orvostól, a kihez Kiti küldte el, visszatért s benyitotta az ajtót, a beteget éppen abban a pillanatban találta, a mikor Kiti rendelkezései szerint a fehéreneműt váltották rajta. Hátának hosszú, fehér váza a kidülledt lapoczkákkal s kiálló bordákkal és csigolyákkal meztelen volt, s Nikolájevna Mária és egy szolga belegabalyodtak az ing ujjába, s nem tudták a beteg hosszú, lelógó karját beleigazítani. Kiti szaporán betévé Levin után az ajtót, nem nézett oda; de a beteg egyet nyögött, mire Kiti gyorsan odasietett hozzá.

— Gyorsabban hát, — mondotta.

— Ne, ne jöjjön ide, — szólt a beteg bosszúsan, — majd én magam is . . .

— Mit mondott? — kérdezte Nikolájevna Mária.

De Kiti meghallotta és megértette, hogy a betegnek kellemetlen és restellős volt meztelenül állani ott előtte.

— Nem nézek oda, nem nézek! — szólott s eligazította az ingújját. — Nikolájevna Mária, maga meg menjen át a másik oldalra, s igazítsa meg ott, — tette hozzá.

— Ugyan menj csak, kérlek, az útitáskámban van egy kis üveg, — fordult oda az urához, — tudod ott az oldalrekeszben, hozd el, kérlek, addig majd rendbehozunk itt mindent.

Mire Levin a kis üveggel visszajött, a beteget már ágyban találta, s észrevette, hogy minden megváltozott körülötte. A nehéz szagot illatszerekkel vegyes eczet illata váltotta föl, a melyet Kiti kibigygyesztett ajakkal és piros orozáit felfújva szórt szét a szobában egy üvegcsövön át. Pornak híre se volt sehol, s az ágy előtt szőnyeg volt kiterítve. Az asztalon szép sorban állottak a kisebb-nagyobb üvegek, a szükséges fehérenemű és Kiti broderie anglaise munkája. A beteg ágya mellett egy másik asztalon italok, egy gyertya és porok állottak. Maga a beteg megmosdatva és megfésülve, tiszta lepedőn, magasan felrakott párnákon, tiszta ingben, természetellen-

sen vékony nyaka körül fehér gallérban feküdt, s a reménység új kifejezésével az arcán, a nélkül, hogy a szemét csak egy pillanatra is levette volna róla, Kiti nézte.

Az orvos, a kit Levin a clubban talált meg és onnan hozott magával, nem volt ugyanaz, a ki Levin Nikolájt kezelte, s a kivel ez nem volt megelegedve. Az új orvos elővett egy csövecskét, körülhallgatta a beteg mellét, megcsóválta a fejét, írt valami orvosságot, s különös részletességgel elmagyarázta előbb azt, hogy' kell bevenni az orvosságot, azután pedig, hogy milyen diétát kell tartani. Nyers vagy nagyon lágy tojást és Seltersvizet ajánlott langyos, forralt tejjel. Mikor az orvos elment, a beteg mondott valamit az öcscsének, de Levin csak az utolsó szavakat értette meg: „a te Katyád“, de abból a pillantásból, a melylyel a beteg Kiti nézett, megértette, hogy dicsérte őt. Katyát — a mint őt nevezte — szintén odahívta.

— Máris sokkal jobban vagyok, — suttogta halkan. — Persze, maguknál már régen meggyógyultam volna. Olyan jól érzem magamat! — Megfogta s ajkához emelte Kiti kezét, de mintha attól tartott volna, hogy ez kellemetlen lesz neki, meggondolta a dolgot, leeresztette a kezét s csak megsimogatta. Kiti mindakét kezével megfogta az övét és megszorította.

— Most fektessenek át a baloldalamra, és menjenek aludni, — mondotta.

Senki se hallotta, mit mondott, csak Kiti értette meg. Megértette, mert szüntelenül azon járt az esze, vajon mire is lehetne szüksége.

— A másik oldalára, — szólott az urának, — mindig azon szokott aludni. Fordítsd át te, kellemetlen volna megint a cselédeknek hívni. Én meg nem bírom. Maga se bírja? — fordult oda Nikolájevna Máriához.

— Én félek, — felelt Nikolájevna Mária.

Bármily borzalmas volt is Levinre nézve átnyalábolni ezt a szörnyű testet, s megérinteni a takaró alatt olyan helyeket, a melyekről tudni sem akart, mégis alárendelvén magát a felesége akaratának, elszánt arcot csinált, a melyet a felesége már jól ösmert, és kinyújtva a karját, hozzálátott, de minden ereje ellenére is meg-

rőkönyödött ezeknek a kiaszott tagoknak nagy súlyától. Mialatt ő, a nyakán érezvén a beteg iromba, sovány karjainak az ölelését, a testet megfordította, Kiti szaporán és zajtalanul megfordította a párnákat, megveregette őket s eligazította a beteg fejét és halántékaihoz ismét oda-
tapadt ritkás haját.

A beteg nem eresztette el az öcscse kezét. Levin érezte, hogy csinálni akar valamit a kezével, s húzza azt valahová. Levin szinte megdermedve engedett. A beteg az ajkához emelte a kezét és megcsókolta. Levin összerázkódott a zokogástól, s nem lévén ereje egy szót is szólni, kiment a szobából.

XIX.

„Elrejtetted ezeket a bölcsektől és az értelmesektől, és azokat megjelentetted a kis gyermekeknek“, — gondolta magában Levin a feleségéről, mikor aznap este beszélgetett vele.

Levin nem azért gondolt az írás szavaira, mintha magát bölcsnek tartotta volna. Nem tartotta magát bölcsnek, de lehetetlen volt nem tudnia, hogy okosabb a feleségénél és Mihajlovna Agafjánál, s lehetetlen volt nem tudnia azt is, hogy a mikor a halálra gondolt, ezt lelke minden erejével cselekedte. Azt is tudta, hogy sok nagy-eszű ember, a kiknek erre vonatkozó gondolatait olvasta volt, szintén gondolkozott erről, s egy századrészét se tudta róla annak, a mit a felesége és Mihajlovna Agafja tudtak. Bármily különböző volt is egymástól ez a két nő, Mihajlovna Agafja és Katya, mint a hogy' őt Nikoláj hívta, s a hogy' most Levin is szólította, ebben az egyben teljesen egyformák voltak. Mindketten minden kétséget kizárólag tudták, mi az élet és mi a halál, s bár semmiképpen se tudtak volna felelni azokra a kérdésekre, a melyek Levin lelkében fölmerültek, sőt azokat tán meg sem értették volna, egyikük sem kételkedett ennek a jelenségnek a jelentőségében, s nemcsak egymással, hanem az emberek millióival egyetértve, teljes egyformasággal fogták föl a dolgot. Annak, hogy egész ha-

tározottsággal tudták, mi a halál, az volt a bizonyítéka, hogy egy pillanatig se habozván, tudták, hogy' kell bánni a haldoklókkal, és nem féltek tőlük. Levin és mások ellenben, bár sok mindenfélét tudtak volna mondani a halálról, még sem ösmerték, mert féltek tőle, és éppenséggel nem tudták, mi a teendő akkor, mikor az emberek haldokolnak. Ha Levin most egyedül lett volna a bátyjával, iszonyattal bámult volna rá, s még nagyobb iszonyattal várt volna, és semmi egyebet nem tudott volna tenni.

Sőt még azt se tudta, mit mondjon neki, hogy' nézzen rá és hogy' járjon-keljen körülötte. Közömbös dolgokról beszélni bántónak tűnt föl előtte, — ez tehát ki volt zárva; a halálról, a sötétről beszélni — szintén nem volt lehetséges. Hallgatni, — szintén. „Ha ránézek, — azt hihetné, hogy fürkészem, hogy félek tőle; ha nem nézek rá, — azt hihetné, másra gondolok; ha lábujjhegyen járok — ez bántaná; ha jól kilépnék — ezt restelném.“ Kiti pedig nyilván rá se gondolt magára, de nem is volt ideje hozzá; ő csak a betegre gondolt, mert tudott valamit, és ime, jól ment minden. Beszélt magáról is, a házasságáról is, mosolygott, sajnálkozott, gügyösgette őt s a felgyógyulás érdekes eseteit mesélgette neki, s ime ment minden, mint a karikacsapás; tehát csakugyan tudott valamit. Annak a bizonyosága, hogy az ő és Mihajlovna Agafja tevékenysége nem volt pusztán ösztönszerű, állatias és meg nem fontolt, az volt, hogy a testi ápoláson, a szenvedések enyhítésén kívül, úgy Mihajlovna Agafja, mint Kiti a haldokló számára még valami, a testi ápolásnál fontosabbat, valami olyant kívántak, a minek a testi állapotokhoz semmi néven nevezendő köze se volt. Mihajlovna Agafja, mikor egy elhalt öreg emberről beszélt, egyebek közt így szólt: „Istennek hála, megáldoztatták, feladták rá az utolsó kenetet, csak mindenkinek ilyen halált adjon az Isten.“ Éppen így Katya is, a mellett, hogy gondja volt a beteg kisebesedett testrészeire, az italára, mindjárt a legelső napokban meg tudta győzni a beteget az áldozásnak és a halotti szentségek föl vételének a szükségességéről.

Mikor a betegtől éjszakára visszatértek két szobájukba, Levin leült, lehorgasztotta a fejét és nem tudta,

mitévő legyen. Arról nem is szólva, hogy se a vacsorára, sem a lefekvésre, sem arra nem gondolt, hogy mit fognak csinálni holnap, még csak beszélni se tudott a feleségével: restelte. Kiti, ellenkezőleg, még a szokottnál is tevékenyebb, a szokottnál is élénkebb volt. Vacsorát rendelt, maga rakta el a holmit, segített az ágyakat megvetni, arról se feledkezvén meg, hogy behintse azokat persa-porral. Olyan lelkesedés, olyan gyors föltalálás volt benne, mely az ütközet, a küzdelem előtt, az élet veszedelmes és elhatározó pillanataiban szokott a férfiakban felbukkanni, olyan pillanatokban, a melyekben a férfi egyszer s mindenkorra tanúságot tesz az értékéről, és arról, hogy a múltja nem volt hiábavaló, hanem készülődés volt ezekre a pillanatokra.

Úgy ment a kezében a munka, mint a gyöngy, s nem volt még tizenkét óra, a mikorra minden tisztán és rendezesen ki volt csomagolva, úgy, hogy olyan lett a szoba, mint akár otthon a saját szobái: az ágyak meg voltak vetve, kefék, fésűk, tükrök kirakva, és a törülközők kiterítve.

Levin úgy találta, hogy megbocsáthatatlan volna most enni, sőt még beszélni is, és a mellett érezni, hogy minden mozdulata illetlen. Kiti pedig keféket válogatott szét, de mindezt úgy cselekedte, hogy semmi bántó se volt benne.

Enni azért semmit se tudtak, aludni se tudtak, sőt jó sokáig le se feküdtek.

— Nagyon örülök, hogy rávettem, hogy holnap fölvegye a halotti szentségeket, — mondotta Kiti, a mint koftócskában ott ült összehajtható kis tükre előtt, s egy sűrű fésűvel bontogatta lágy és illatos haját. — Én ugyan még nem láttam soha, de tudom, a mama mondta, hogy ilyenkor a fölgyógyulásért is imádkoznak.

— És te csakugyan azt hiszed, hogy még fölgyógyulhat? — kérdezte Levin, a mint kerek fejecskéjének keskeny hátulját nézte, mely minduntalan eltűnt, a mint a fésűt előrehúzta.

— Megkérdeztem az orvost; azt mondta, hogy három napnál tovább nem élhet. De hát tudhatják ők ezt? Mégis nagyon örülök, hogy rábeszéltem, — mondotta, s

a haja közt pislogott az urára. — Minden meglehet, — tette hozzá, azzal a különös, valamelyest hamiskás kifejezéssel, mely mindig megjelent az arcán, a mikor valásról beszélt.

Az után az eszmecsere után, a melyet a vallásról még mint völegény és menyasszony folytattak, soha, egyikük se hozta elő többé a vallást, de Kiti azért a templomba-járást, az imádság szertartásait mindig azzal a nyugodt öntudattal tartotta meg, hogy ennek így kell lenni. Bár Levin az ellenkezőt állította, Kiti erősen meg volt győződve róla, hogy az ura tán még jobb keresztény, mint ő, s hogy mindaz, a mit ebben a tárgyban beszél, csak egyike az ő gúnyos férfi-szeszélyeinek, mint az is, a mit a broderie anglaise-ról mondott, hogy tudniillik a jó emberek befoltozzák a lyukakat, ő meg itt kivagdossa őket stb.

— Lám, ez a nő, ez a Nikolajevna Mária, nem tudta mindezt eligazítani, — szólott Levin. — És . . . kénytelen vagyok bevallani, hogy most már nagyon, de nagyon örülök, hogy velem jöttél. Te olyan tisztaság vagy, hogy . . . — Megfogta a kezét s nem csókolta ugyan meg, (azt, hogy megcsókolja, a halálnak ilyen közelségében nem tartotta illendőnek), de megszorította, s bűnbánó kifejezéssel nézett fölcsillanó szemeibe.

— Neked oly kínos volna most itt egyedül, — mondotta, s magasra emelvén a kezeit, melyek eltakarták az örömtől kipirult orczáit, a tarkóján összegöngyölte és megtűzte a kontyát. — Bizony, — folytatta, — ő nem tudta . . . Én, szerencsére, megtanultam egyet-mást Sodenben.

— Hát ott is ilyen nagybetegek voltak?

— Még betegbbek.

— Nekem az a rettenetes, hogy nem láthatom őt olyannak, a minő fiatalkorában volt . . . Nem hiszed, milyen gyönyörű fiú volt, csakhogy én akkor nem értettem hozzá.

— Nagyon, nagyon is elhiszem. A hogy' érzem, *jóban* lettünk volna vele, — szólott s megszeppenve attól, a mit mondott, rápillantott az urára s kicsordultak a könnyei.

— Igen . . . *lettünk volna*, — mondotta Levin szomorúan. — Ime ő is egyike azoknak az embereknek, a kikről azt szokták mondani, hogy nem erre a világra valók.

— No, de még sok nap áll előttünk, fekdjünk le, — szólott Kiti, miután rápillantott piczi kis órájára.

XX.

A halál.

Másnap a beteg megáldozott és fölvetta a halotti szentségeket. A szertartás alatt Levin Nikoláj áhítatosan imádkozott. Nagy szemeiben, a melyek a színes kendővel leterített kis asztalon álló szentképre voltak szegezve, olyan szenvedélyes könyörgés és remény tükröződött, hogy Levinnek rettentő volt nézni. Tudta, hogy ez a szenvedélyes könyörgés és remény csak még nehezebbé teszi neki az elválást az élettől, a melyet annyira szeretett. Ősmerte a bátyját és a gondolkodásmódját; tudta, hogy az ő hitetlensége nem onnan eredt, hogy könnyebb volt neki hit nélkül élni, hanem onnan, hogy a világi jelenségek modern, tudományos magyarázatai lépésről-lépésre kiszorították a lelkéből a hitet, s ezért azt is tudta, hogy ez a mostani megtérése nem volt természetes és elméjének a munkájából folyó, hanem pusztán önző és időleges, mely a felgyógyulás esztelen reményéből fakadt. Azt is tudta, hogy Kiti még csak fokozta ezt a reménységet avval, hogy csodálatos gyógyulási eseteket mondott el neki, a melyekről hallott. Levin mindezt nagyon jól tudta és gyötrelmesen kínos volt neki látni ezt a reménységgel teli, könyörgő pillantást, azt az elsorvadt kezet, mely csak nagy nehezen tudta rávetni a kereszt jelét feszülő homlokára, kiálló vállaira és rekedten hörgő, türes mellére, a mely már nem tudta megőrizni magában azt az életet, a melyért a beteg könyörgött. A szentségek föladása alatt Levin ugyanazt tette, a mit ő, a hitetlen, már ezerszer is megcselekedett. Az Istenhez fordulva, így szólt: „Tedd meg, ha vagy, hogy ez az ember meg-

gyógyuljon (és ugyanezt többször ismételte), s megmentesz engem is, őt is.”

Az utolsó kenet után a beteg egyszerre sokkal jobban lett. Egy teljes óra alatt egyetlen egyet se köhentett, mosolygott, kezét csókolt Kiti-nek, sírva mondván neki köszönetet, s váltig erősítgette, hogy jól érzi magát, sehol se fáj neki, s hogy az étvágyon kívül némi erőt is érez magában. Mikor a levest hozták, ő maga ült föl s a kotlettből másodszor is kért. Bármily reménytelen volt is az állapota, bármennyire nyilvánvaló volt is az első pillantásra, hogy a felgyógyulása ki van zárva, Levin és Kiti ez alatt az egy óra alatt boldog és szepegő izgalomban voltak: hátha tévednek.

— Jobban van? — Igen, sokkal. — Csodálatos. — Nincs ebben semmi csodálatos. — Mégis csak jobban van, — mondogatták egymásnak suttogva, s összemosolyogtak.

De ez a csalódás nem sokáig tatott. A beteg csöndesen elaludt, de egy félóra múlva a köhögés fölébresztette. És egyszeriben úgy a körülállóokban, mint ő benne magában is minden reménységnek vége szakadt. A szenvedés valódisága úgy Levinben és Kiti-ben, mint a betegben is, minden kétséget kizárólag megölte azt a reménységet, a melynek még az emléke se maradt meg.

A nélkül, hogy már csak emlékezett is volna arra, a mit egy félórával ezelőtt még szentül hitt, mintha csak restelt volna akárcsak vissza is emlékezni rá, kívánta, hogy abból a keresztülszurkált papirossal letakart üvegcséből adjanak neki jódot belélekezni. Levin odanyújtotta neki az üvegcsét, és a szenvedélyes reménynek ugyanaz a pillantása, a melylyel a halotti szentségeket fölvette, most rámeredt az öcscsére, az orvos szavainak a megerősítését követelvén tőle arra vonatkozólag, hogy a jód belélekezése csodákat művel.

— Mi az, Kiti nincs itt? — kérdezte rekedten s körülnézett, mikor Levin kelletlenül megerősítette az orvos szavait. — Nincs, no akkor elmondhatom... Csakis az ő kedvéért játszottam végig azt a komédiát. Ő olyan kedves, de mi ketten most már nem áltathatjuk magunkat tovább. Lám, ebben az egyben még hiszek, — mon-

dotta, s csontos kezeivel megszorítván az üvegcsét, elkezdett lélekzeni belőle.

Este nyolcz óra tájban Levin a feleségével éppen teázott a szobájában, mikor Nikolajevna Mária lelkenedezve futott be hozzájuk. Sápadt volt s az ajkai remegtek. — Haldoklik! — suttogta. — Tartok tőle, hogy tüstént meghal.

Mindaketten befutottak hozzá. Hosszú hátát megörnyesztve, mélyen lehorgasztott fejjel, s egyik karján könyökölve ült az ágyában.

— Mit érzel? — kérdezte Levin halkan, rövid hallgatás után.

— Azt érzem, hogy elpatkolok, — szólott Nikoláj nagynehezen, de határozottan, lassan szorítván ki magából minden szót. A fejét nem emelte föl, csak a szemeit irányozta fölfelé, a nélkül azonban, hogy tekintetével az öcsce arczát elérte volna. — Katya, menj ki! — tette még hozzá.

Levin felugrott és parancsoló suttogással küldte őt.

— Elpatkolok, — mondotta ismét.

— Mért gondolod? — szólott Levin, csak éppen hogy valamit mondjon.

— Csak azért, mert elpatkolok, — ismételte, mintha megszerette volna ezt a kifejezést. — Vége.

Nikolajevna Mária odalépett hozzá.

— Talán lefeküdnék, akkor tán könnyebben érezné magát, — szólott.

— Amúgy is majd fekszem nemsokára, — mondotta halkan, — holtan, — tette hozzá gúnyosan és boszúsán: — ám fektess le, ha éppen akarod.

Levin hanyatt fektette a bátyját, odaült mellé és visszafojtott lélekzettel kémlelte az arczát. A haldokló behunyt szemmel feküdt ott, de a homlokán olykor meg-rándultak az izmok, mint az olyan embernél, a ki mélyen és erősen gondolkodik. Levin önkéntelenül is együtt gondolkodott vele, még pedig azon, vajon mi mehet most végbe benne, de gondolatainak minden megerőltetése mellett is, hogy vele lépést tartson, ennek a nyugodt, komoly arcznak a kifejezésén, s a szemöldökei fölött lévő

izmok játékán látta, hogy a haldokló előtt világossá lesz az, a mi ő előtte épp oly sötét marad, mint volt addig.

— Hja, hja, . . . úgy ám, — mondotta a haldokló lassan, szaggatottan. — Maradj. — Megint elhallgatott. — Így! — szólott egyszerre csillapítólag, mintha ő rá nézve immár eldölt volna minden. — Óh, Istenem! — suttogta, s mélyen felsóhajtott.

Nikolajevna Mária megtapintotta a lábait. — Kezdenek hűlni, — suttogta.

A beteg, mint Levinnek tetszett, soká, nagyon soká feküdt mozdulatlanúl. De még mindig élt s olykor föl-sóhajtott. Levin már belefáradt a megieszített gondolkodásba. Érezte, hogy minden erőfeszítése mellett se tudott rájönni, hogy mit jelentett az az *így*. Érezte, hogy már rég elmaradt a haldoklótól. Magáról a halál kérdéséről már nem tudott gondolkodni, de önkéntelenül is fölmerültek a lelkében arra vonatkozó gondolatok, hogy most mindjárt mit kell majd tennie: a szemeit lezárni, felöltöztetni, a koporsót megrendelni. És különös dolog, teljesen hidegen maradt, se fájdalmat, se szánalmat nem érzett a bátyja iránt, de még a küszöbönálló veszteségnek sem ébredt tudatára. Ha volt benne valami érzés a bátyja iránt, ez inkább az irigység érzése volt azért, a mit a haldokló már tudott, ő pedig nem tudhatott. Még sokáig ült ott mellette, és folyton várta a véget. De a vég csak nem jött. Kinyílt az ajtó és megjelent Kiti. Levin fölkel, hogy őt visszatartsa. De éppen akkor, mikor fölkel, úgy hallotta, mintha a haldokló megmozdult volna.

— Ne menj el, — mondotta Nikoláj és kinyújtotta a kezét. Levin odanyújtotta neki az övét, és bosszúsan intett a feleségének, hogy menjen ki.

Kezében a haldokló kezével ott ült egy félórát, egy órát, még egy órát. Most már egyáltalában nem is gondolt a halálra. Arra gondolt, mit csinál Kiti. Ki lakik a szomszéd szobában. Az orvos a saját házában lakik-e. Enni és aludni szeretett volna. Óvatosan elhúzta a kezét és megtapintotta a haldokló lábait. A lábai hidegek voltak, de a beteg még lélezett. Levin megint lábújjhegyen

ki akart menni, de a beteg megint megmozdult, és így szólott: „Ne menj el!” — — — — —

Pitymallott; a beteg még mindig ugyanabban az állapotban volt. Levin szép csöndesen kiszabadította a kezét, s a nélkül, hogy ránézett volna a haldoklóra, bement a szobájába és elaludt. Mikor fölébredt, a bátyja halálhíre helyett, a melyet várt, arról értesült, hogy a beteg visszajutott az előbbeni állapotba. Megint elkezdett felülni, köhögni, megint elkezdett enni, beszélni, majd ismét megszűnt a halálról beszélni, újra kezdett reményleni, hogy fölgyógyul s még ingerültebb és még mogorvább lett, mint volt annakelőtte. Senki, sem az öcscse, se Kiti nem tudták lecsillapítani. Mindenkire haragudott, mindenkinek kellemetlenségeket mondott, mindenkinek a szemére hányta a szenvedéseit és követelte, hogy hozassák el Moszkvából azt a híres orvost. Minden kérdésre, a melyet az iránt intéztek hozzá, hogy' érzi magát, a bosszúság és a szemrehányás kifejezésével az arczán, egyformán azt felelte: — Rottenetesen szenvedek, türhetetlenül!

A beteg mind többet és többet szenvedett, különösen a hosszú fekvés által előidézett sebektől, a melyeket lehetetlen volt begyógyítani, s mind jobban és jobban haragudott a körülötte lévőkre, a kiket szemrehányásokkal illetett mindenért, de különösen azért, hogy nem hozták el hozzá azt a moszkvai orvost. Kiti minden képzelhető módon megpróbált segíteni rajta, próbálta csillapítani; de hiábavaló volt minden, és Levin látta, hogy ő is testileg-lelkileg teljesen ki volt merülve, bárha nem valotta is be. Az a halál-sejtelek, a melyet akkor éjjel, mikor az öcscsét hívta, az élettől való búcsúzkodása által fölkelte bennük, eltűnt. Mindannyian tudták, hogy elkerülhetetlenül és hamarosan meg fog halni, sőt hogy félig már meg is halt. Valamennyien csak azt az egyet kívánták, bár halna meg minél előbb, de azért ezt valamennyien leplezgették, orvosságot adtak neki, újabb orvosságokon és orvosokon törték a fejüket s ámtították őt, magukat és egymást. Mindez csupa merő hazugság, aljas, bántó és vallást gyalázó hazugság volt.

És ezt a hazugságot Levin úgy a jelleménél, mint annál fogva, hogy a haldoklót mindannyiuknál jobban szerette, különösen fájdalmasan érezte.

Levin, a kit már régóta foglalkoztatott az a gondolat, hogy a testvéreket legalább a halálos-ágy mellett kibékítse egymással, írt Ivánovics Szergejnek, s választ kapván tőle, fölolvasta a levelet a betegnek. Ivánovics Szergej azt írta, hogy ő maga ugyan nem jöhet el, de megható kifejezésekkel kért bocsánatot a testvérétől.

A beteg nem szólt semmit.

— Mit írjak neki? — kérdezte Levin. — Remélem, nem haragszol rá?

— Nem, legkevésbé sem! — felelt Nikoláj, boszszankodva ezen a kérdésen. — Írd meg neki, hogy küldje el hozzám azt az orvost.

Elmúlt még három gyötrelmes nap; a beteg még mindig egyformán volt. Most már mindenki, a ki csak látta, kívánta a halálát: a fogadóbeli pinczér, a gazdája, az összes lakók, az orvos, Nikolajevna Mária, Levin és Kiti. Egyedül csak a beteg nem adott kifejezést ennek a kívánságnak, sőt ellenkezőleg, haragudott, a mért nem hívták el az orvost, tovább szedte az orvosságot és beszélt az életről. Csak azokban a ritka percekben, a mikor az ópium egy-egy pillanatra elfeledtette vele szakadatlan szenvedéseit, olykor félálomban kimondta azt, a mi sokkal erősebben űlt a lelkén, mint a többiek közül bármelyikén: „Óh, bárcsak már vége volna!“ Vagy: „Mikor lesz már vége?“

A szenvedések, melyek állandóan fokozódtak, megtették a magukét és előkészítették őt a halálra. Nem volt olyan helyzet, a melyben ne kínlódott volna, nem volt pillanat, a melyben megfeledkezhetett volna magáról, nem volt olyan tagja vagy olyan pont a testén, a mely ne fájt és ne gyötörte volna. Ennek a testnek az emlékei, benyomásai és gondolatai is már olyan undort keltettek benne, mint maga ez a test. Más embereknek a látása, a beszédek, a maga emlékei — mindez csak gyötrelmes volt neki. Ezt a körülötte lévők is érezték, és öntudatlanul is egyetlen szabad mozdulatot, egyetlen szót vagy óhajtást sem engedtek meg maguknak a jelenlétében. Egész élete

a szenvedés érzésében és abban a vágyban olvadt össze, hogy tőle megszabaduljon.

Nyilván már végbement benne az az átalakulás, a mely arra indította őt, hogy a halálban vágyainak a teljesülését, a boldogságát lássa. Azelőtt minden különösebb vágya, melyet valami szenvedés vagy nélkülözés, mint például éhség, fáradság, szomjúság keltett életre benne, már a teste helyzetének az eligazítása által kielégítést nyert, de most a nélkülözések és szenvedések nem voltak kielégíthetők, mert a kielégítésnek már pusztá kísérlete is újabb szenvedéseket okozott neki. S éppen ezért összes vágyai abban az egyben folytak össze, vajha megszabadulhatna minden szenvedésétől, s ezek forrásától, a testtől. De a szabadulás eme vágyának a kifejezésére nem voltak szavai, s ezért nem is beszélt róla, hanem szokásához híven követelte ama vágyainak a kielégítését, a melyek már nem voltak kielégíthetők. — Fordítsatok át a másik oldalra, — mondotta, s utána legott azt követelte, hogy fordítsák vissza úgy, a mint volt. — Adjatok levest, vigyétek el a levest. Meséljétek valamit, mit hallgattok. — S alig hogy elkezdtek beszélni, behunyta a szemeit s fáradságot, közönyösséget és undort mutatott.

Megérkezésük után tizednapra Kiti megbetegedett. Főfájása támadt, hányás gyötörte s egész délelőtt nem tudott fölkelni az ágyból.

Az orvos azt mondta, hogy a betegség az izgalomtól és kimerülésből eredt, s lelki nyugalmat ajánlott neki.

De ebéd után Kiti mégis fölkel, s mint rendesen, kézimunkájával bement a beteghez. Nikoláj szigorú pillantást vetett rá, mikor belépett, s megvetően elmosolyodott, mikor azt mondta neki, hogy beteg volt. Aznap szakadatlanul az orrát fujta és panaszosan nyögött.

— Hogy' érzi magát? — kérdezte tőle Kiti.

— Rosszabbúl, — szólott erőlködve. — Fáj!

— Hol fáj?

— Mindenhol.

— Meglássák, ma bevégi, — mondotta Nikolajevna Mária bár suttogva, de mégis úgy, hogy a betegnek, a kinek, mint Levin észrevette, jó füle volt, meg kellett hal-

lania. Levin lepisszegte őt és rápillantott a betegre. Nikoláj csakugyan meghallotta; de ezek a szavak semmi háttással se voltak rá. Tekintete még mindig merev és szemrehányó volt.

— Miből gondolja? — kérdezte tőle Levin, mikor kiment utána a folyosóra.

— Elkezdte csupálni magát, — szólott Nikolajevna Mária.

— Hogy-hogy' csupálni?

— Hát így ni, — mondotta, s elkezdte tépdetni gyapjuruhájának a ránczait. És csakugyan, Levin észrevette, hogy a beteg egész nap kapkodott magához, mintha le akart volna tépni valamit magáról.

Nikolajevna Mária jövendölése igaznak bizonyult. A beteg estére már nem tudta a kezét fölemelni, s csak bámult maga elé, a nélkül, hogy szemeinek feszülten figyelő kifejezését megváltoztatta volna. Mikor az öcsce vagy Kiti lehajoltak hozzá, úgy hogy láthatta volna őket, akkor is csak úgy meredt maga elé. Kiti elküldött a papért, hogy elmondja fölötte a búcsúztató imát.

Mialatt a pap az imát olvasta, a haldokló semmi életjelt sem adott magáról; a szemei le voltak csukva. Levin, Kiti és Nikolajevna Mária ott álltak az ágy mellett. A pap még nem fejezte volt be az imát, mikor a haldokló kinyújtózott, felsóhajtott és fölnyitotta a szemeit. A pap befejezván az imát, odaérintette a keresztet a beteg hideg homlokához, majd lassan visszahúzta a stólája alá, majd pedig vagy két perczig nyugodtan állott, és azután megérintette vele a haldokló hidegülő és vértelen, óriási kezeit.

— Vége, — szólt a pap és menni akart; de egyszerre megmozdult a halott összetapadt bajusza, s a keble mélyéből tisztán és élesen kivehető volt ez a pár szó:

— Még nem egészen . . . Nemsokára.

A következő perczen földerült az arca, ajkai mosolyra húzódtak a bajusza alatt . . . s a jelenlévő asszonyok gondterhes arczczal elkezdték az elhunytat öltöztetni. Bátyjának a látása és a halál közelsége megint felújították Levinben a halál megfejtetlenségétől, kö-

zelségétől és elkerülhetetlenségétől való rémületnek azt az érzését, a mely azon az őszi estén is elfogta, a melyen a bátyja beállított volt hozzá. Ez az érzés most még erősebb volt, mint azelőtt; most még kevésbé érezte magát képesnek arra, hogy a halál fogalmát megértse, mint azelőtt, s még rémesebbnek találta ezt az elkerülhetetlenséget, mint azelőtt; de most, hála a felesége közellétének, ez az érzés még sem ejtette kétségbe: a halál ellenére is szükségét érezte annak, hogy éljen és szeressen. Érezte, hogy a szerelem mentette meg őt a kétségbeeséstől, s hogy ez a szerelem, a fenyegető kétségbeesés révén, még erősebbé és még tisztábbá lett benne.

Még nem is játszódhatott le szemei előtt a halál megfejthetetlen titka, s máris egy másik, épp oly megfejthetetlen titok bukkant föl előtte, mely szerelemre és életre ösztönözte.

Az orvos csak megerősítette Kiti-re vonatkozólag nyilvánított föltevését. A rosszullétét az okozta, hogy áldott állapotban volt.

XXI.

Attól a perctől kezdve, mikor Alexandrovics Alexej a Betszivel és Arkágyevics Sztepánnal folytatott tárgyalások során megtudta, hogy mindössze annyit kívánnak tőle, hagyna békét a feleségének, és ne terhelje őt a jelenlétével, és hogy a felesége is csak azt akarja, annyira kijött a sodrából, hogy semmiben se tudott határozni, maga se tudta, mit akar, s teljesen a kezére adván magát azoknak, a kik gyönyörűséggel foglalkoztak az ő dolgaival, beleegyezett mindenbe. Csak mikor Anna már kiment a házból, s az angol nevelőnő leküldött hozzá megkérdezni, vajon vele együtt kell-e ebédelnie, vagy külön is ebédelhet, akkor ébredt először helyzetének tiszta tudatára, és megrémült.

Ebben a helyzetben a legnagyobb nehézség az volt, hogy sehogy' se tudta a múltját összeegyeztetni és kibékíteni avval, a mi most volt. Nem az a múlt hozta zavarba, a mikor még boldogan élt a feleségével. Az átmenetet ebből a múltból abba, a mikor a felesége hűt-

lenségét megtudta, vértanú-módon már átélte; nehéz volt ez az állapot, de megértette. Ha a felesége akkor, a mikor a hűtlenségét bevallotta, elment volna tőle, el lett volna keseredve, boldogtalannak érezte volna magát, de nem jutott volna bele abba az érthetetlennek és megoldhatatlannak látszó helyzetbe, a melyben most vergődött. Most, közel múltját, meghatottságát, beteg felesége s ennek egy idegen embertől származó gyermeke iránt érzett szeretetét sehogy' se tudta kibékíteni azzal, a mi most volt, vagyis azzal, hogy mintegy jutalmúl mindezért, most egyszerre arra ébredt, hogy megszégyenítve, kikaczagva, mindenki által megvetéssel sújtva, teljesen haszontalanúl és egyedül áll a világon.

Első két nap a felesége távozása után, Alexandrovics Alexej fogadta a kérvényezőket, ügyeinek az intézőjét, eljárt a bizottságba, s megjelent ebédre az ebédlőben, mint rendesen. Még magának sem adván számot róla, miért teszi ezt, ezen a két napon minden lelkierejét arra összpontosította, hogy nyugodtnak, sőt közönyösnek lássék. Miközben az arra vonatkozólag hozzá intézett kérdésekre felelgetett, hogy mi történjék Arkágyevna Anna szobáival és holmijával, a lehető legnagyobb erőfeszítéssel azon volt, hogy megőrizze egy olyan embernek a látszatát, a kire nézve a történetek nem jöttek váratlanúl és semmiben se emelkedtek ki a mindennapi események közül, s a célját el is érte: senki se vette észre rajta a kétségbeesés legcsekélyebb jelét sem. De az elútazást követő második napon, mikor Kornei átnyújtotta neki a divatárús számláját, a melyet Anna elfelejtett volt kifizetni, és jelentette, hogy maga az egyik segéd van itt, Alexandrovics Alexej behívatta a segédet.

— Bocsásson meg, kegyelmes uram, hogy zavarni bátorkodom. De ha parancsolja, hogy a kegyelmes aszszonyhoz forduljak, legyen szíves a címét közölni.

Alexandrovics Alexej, mint a segédnek tetszett, elgondolkozott, majd megfordult és leült az asztalhoz. Fejét a kezére hajtva, sokáig ült így, néhányszor megpróbált szólni, de még sem szólt.

Kornei megértvén a gazdája érzelmeit, megkérte a segédet, hogy jöjjön máskor. Alexandrovics Alexej, mikor

egyedül maradt, belátta, hogy nincs többé ereje a szilárdság és nyugodtság szerepét tovább látszani. Parancsot adott, hogy fogják ki a kocsiját, mely már várakozott volt rá, ne bocsássanak be hozzá senkit, és még az ebédnél se jelent meg.

Úgy érezte, hogy a megvetésnek és az érzéketlenségnek azt a súlyát, a melyet annál a segédnél, meg Korneinál és mindazoknál tapasztalt, a kikkel az utolsó két napon találkozott, nem tudja tovább elviselni. Úgy érezte, hogy nem képes elhárítani magától az emberek gyűlöletét, mely nem abból származott, mintha ő rossz lett volna, (akkor iparkodott volna megjavúlni), hanem onnan, hogy szegyenletesen és visszataszítóan boldogtalan. Tudta, hogy azért, éppen azért, mert a szíve úgy el van gyötörve, kegyetlenek lesznek iránta. Érezte, hogy az emberek épp úgy megsemmisítik őt, mint a hogy' a kutyák megfojtják az elgyötört és fájdalmában nyöszörgő ebet. Tudta, hogy az emberek elől az egyedüli menekvés az, ha eltitkolja a sebeit előlük, s ezt két napon át önkénytelenül meg is próbálta, de most nem érzett többé erőt hozzá, hogy ezt az egyenetlen küzdelmet tovább folytassa.

Még fokozta a kétségbeesését az a tudat, hogy teljesen egyedül áll a fájdalmával. Nemcsak hogy Péterváron, de sehol a világon nem volt egyetlen olyan embere sem, a ki előtt mindent, a mit érzett, elmondhatott volna, s a ki őt nem mint magas állású tisztviselőt, nem mint a társaság tagját, hanem egyszerűen mint szenvedő embert megsajnálta volna.

Alexandrovics Alexej árván nőtt fel. Ketten voltak testvérek. Az apjukra nem is emlékeztek, az anyjuk akkor halt meg, mikor Alexandrovics Alexej tíz éves volt. A vagyonuk nagyon csekély volt. A nagybátyjuk, Karénin, egy előkelő hivatalnok és az elhunyt uralkodó egykori kedvence, nevelte őket.

Miután a gimnáziumot és az egyetemet kitüntetéssel elvégezte, Alexandrovics Alexej a nagybátyja támogatásával legott a tisztviselői pályára lépett s attól az időtől kezdve kizárólag hivatalos becsvágyának szentelte magát. Alexandrovics Alexej sem a gimnáziumban, sem

az egyetemen, se pedig később a szolgálatban senkivel se lépett bizalmasabb baráti viszonyba. A testvére állott a legközelebb a lelkéhez, de ez a külügyminisztérium szolgálatába állott, állandóan külföldön lakott, a hol kevéssel Alexandrovics Alexej házassága után meg is halt.

Abban az időben, mikor kormányzó volt, Anna nagynénje, egy abból a kormányzóságból való gazdag hölgy, a már nem egészen fiatal embert, de fiatal kormányzót összehozta az unokahúgával, s olyan helyzetbe sodorta őt, hogy kénytelen volt vagy nyilatkozni, vagy a várost elhagyni. Alexandrovics Alexej sokáig habozott. Akkor csaknem ugyanannyi érv szólott e lépés mellett, mint ellene, de semmi olyan döntő érv nem merült föl, mely őt arra indíthatta volna, hogy eltérjen attól az elvétől, hogy várákoszó álláspontra helyezkedjék; de Anna nagynénje egyik ösmerőse által tudtára adta, hogy a leányt máris kompromittálta, s hogy most már becsületbeli kötelessége a leány kezét megkérni. Ezt meg is cselekedte s a menyasszonyát és feleségét mindazokkal az érzelmekkel megajándékozta, a melyekre csak képes volt.

Az a ragaszkodás, a melyet Anna iránt érzett, az emberekkel való bizalmas viszony szükségességének utolsó érzését is kizárta benne. És most, összes ösmerősei közt egyetlen bizalmas embere sem volt. Úgynevezett összeköttetése akadt elég, de baráti viszonya egy sem. Alexandrovics Alexejnek sok olyan embere volt, a kit meghívhatott ebédre, fölkerhetett az őt érdeklő ügyekben való részvételre, vagy egy-egy pártfogoltjának a támogatására, a ki előtt őszintén nyilatkozhatott más embereknek vagy a kormánynak a viselkedéséről; de az ezekhez az emberekhez való viszonya szigorúan körvonalozott határok közé volt szorítva, a melyeket túllépnie lehetetlen volt. Volt ugyan az egyetemről egy tanulótársa, a kivel később közelebbi viszonyra lépett, s a ki előtt egyéni bánatáról is beszélhetett volna; de ez egy távoli tankerületnek volt a gondnoka. A Péterváron lakó emberek közül az irodaigazgatója és az orvosa állottak hozzá legközelebb.

Ügyeinek az intézője, Szlyudin Vasziljevics Mihail,

egyszerű, okos, jó és erkölcsös ember volt, a kiből Alexandrovics Alexej maga iránt való személyes hajlandóságot is vett észre; de ötesztendei hivatalos együttműködésük olyan választófalat emelt közéjük, mely a lelki bizalmaskodást egyenesen kizárta.

Alexandrovics Alexej, miután az aktákat aláírta, sokáig hallgatott és nézte Vasziljevics Mihailt, s több ízben megpróbált, de nem tudott szólani. Már előre kétszélben tartotta ezt a kérdést: „Bizonyára hallott már az én fájdalomról?” — de mindig az lett a vége, hogy, mint rendesen, így szólt: — Ezt tehát készítse el, kérem, — s evvel elbocsátotta.

A másik ember az orvos volt, a ki szintén rokonszenvezett vele; de közöttük meg már régóta fennállott az a hallgatóságos megegyezés, hogy mindketten túl vannak halmozva munkával, és így mindig sietniök kell.

Barátnőire, s ezek közt a legelső sorban Ivanovna Lidia grófnőre Alexandrovics Alexej nem is gondolt. Minden nőtől, már csak azért, mert nő, irtózott és szinte undorodott.

XXII.

Alexandrovics Alexej megfeledkezett Ivanovna Lidia grófnőről, de ez nem feledkezett meg ő róla. Elhagyatottságának és kétségbeesésének ebben a legsúlyosabb pillanatában eljött hozzá és bejelentés nélkül belépett a dolgozó-szobájába. Abban a helyzetben találta őt, a mint fejét a kezeire hajtva ült ott.

— J'ai forcé la consigne, — mondotta a grófnő, a mint gyors léptekkel, s az izgatottságtól és sietségtől zihálva a szobába lépett. — Mindent hallottam, kedves barátom, Alexandrovics Alexej! — folytatta, s mindkét kezével erőteljesen megszorította a kezét, s a szemébe nézett gyönyörű, révedező szemeivel.

Alexandrovics Alexej mogorván fölkel, kiszabadította a kezét és széket tolt oda neki.

— Nem parancsol, grófnő? Nem fogadok, mert beteg vagyok, — mondotta, miközben remegtek az ajkai.

— Kedves barátom! — ismételte Ivanovna Lidia

grófnő, a nélkül, hogy levette volna róla a szemeit, s egyszerre szemöldökének a belső szélei a homlokán egy háromszögecskét alkotva, felszökkentek; csúnya, sárgás arcza még csúnyább lett; de Alexandrovics Alexej érezte, hogy ez a nő őszintén sajnálja őt, és szinte kész sírva fakadni. És meghatottság vett rajta erőt: megfogta gömbölyű kezét, s elkezdte csókolgatni.

— Kedves barátom! — ismételte az izgatottságtól szaggatott hangon, — nem szabad ám annyira átengedni magát a fájdalomnak. Igaz, hogy nagy a bánata, de kell, hogy vígasztalást találjon rá.

— Össze vagyok törve, össze vagyok zúzva, nem vagyok ember többé! — szólott Alexandrovics Alexej s eleresztette a grófnő kezét, de még mindig belenézett könnyes szemeibe. — Az én helyzetem azért olyan rettenetes, mert sehol, még önmagamban se találok támaszt.

— Majd megtalálja, csak bennem ne keresse, bárha kérem, higyen az én barátságomban, — mondotta a grófnő fölsóhajtva. — A mi támaszunk a szeretet, az a szeretet, a melyet Ő oltott belénk. Az Ő terhe könnyű nekünk, — mondotta avval az áhítatos pillantással, a melyet Alexandrovics Alexej olyan jól ösmert. — Ő majd ad erőt és megsegíti önt.

Ámbár ezekben a szavakban benne volt az ő magasztos érzelmeitől való meghatottság, s az az új és áhítatos, Péterváron csak nemrég elterjedt mysticus hangulat, a melyet Alexandrovics Alexej túlzottnak tartott, most mégis jól esett neki azt hallania.

— Gyöngé vagyok. Meg vagyok semmisítve. Nem láttam előre semmit és most sem értek semmit.

— Kedves barátom, — ismételte Ivanovna Lidia.

— Nem az, hogy elvesztettem azt, a mi nincs többé, nem az! — folytatta Alexandrovics Alexej. — Én nem sajnálom. De lehetetlen nem szégyenkezni az emberek előtt azért a helyzetért, a melyben vagyok. Ez persze baj, de nem tehetek róla.

— Nem ön volt az, a ki a bűnbocsátnak azt a magasztos lépését véghezvitte, a melytől velem együtt mindenki el van ragadtatva, hanem Ő, a ki az ön szívében lakik, — szólott Ivanovna Lidia grófnő átszellemül-

ten égre emelvén a szemét, — s így nem is szabad ezért a lépéseért szégyenkeznie.

Alexandrovics Alexej elkomorodott, s az ujjait begörbítve, elkezdte azokat ropogatni.

— Ösmerni kell mind a részleteket, — mondotta vékony hangon. — Az ember énjének is megvannak a határai, grófnő, s én az enyémmek már megtaláltam a határait. Ma egész nap intézkedéseket kellett tennem a háztartásra vonatkozólag, intézkedéseket, melyek az én új, elhagyatott helyzetemből *folynak*. (Ezt a szót különösen hangsúlyozta.) A cselédség, a nevelőnő, a számadások... Ez a kis tűz megperzselte, s nem volt erőm tovább kiállni. Ebédnél... tegnap, csaknem kimentem az ebédől. Nem tudtam elviselni azt, a hogy' a fiam reám nézett. Nem kérdezte tőlem, hogy mit jelent mindez, de szeretne volna megkérdezni, s én nem bírtam elviselni ezt a tekintetet. Félt rám nézni, de ez még semmi . . . — Alexandrovics Alexej meg akarta említeni azt a számlát is, melyet hoztak neki, de reszketni kezdett a hangja s elhallgatott. Erre a kék papirosra írt, kalapokról és szalagokról szóló számlára nem tudott megindulás nélkül gondolni.

— Én értem, kedves barátom, — szólott Ivanovna Lidia grófnő. — Teljesen értem. Segedelmet és vigasztalást ön nem fog találni bennem, de én azért mégis eljöttem, hogy ha lehet, segítségére legyek. Óh, bárcsak levehetném a vállairól mindezeket az aprólékos és megalázó gondokat. Teljesen értem, hogy itt női szívre, női intézkedésre van szükség. Akarja ezt én reám bízni?

Alexandrovics Alexej hálásan megszorította a kezét.

— Szerjozsával majd együtt foglalkozunk. Gyakorlati dolgokban én sem vagyok valami nagyon erős. De azért vállalkozom rá, én leszek az ön gazdasszonya. Ne hálálkodjék. Ezt én nem magamtól teszem . . .

— Lehetetlen, hogy ne hálálkodjam.

— De kedves barátom, ne engedje át magát annak az érzelemnek, a melyről beszélt, — hogy szégyenli magát azért, a mi a kereszténység netovábbja: *valaki magát megalázza, fölmagasztaltatik*. És nekem nem is hálálkodhatik. Hálálkodjék Ő neki, és Ő tőle kérjen segedel-

met. Egyedül Ő benne találunk nyugalmat, vigasztalást, menedéket és szeretetet, — mondotta, s ég felé emelvén a szemeit, a mint Alexandrovics Alexej a hallgatása után ítélte, elkezdett imádkozni.

Alexandrovics Alexej csak hallgatta, és azok a kifejezések, a melyeket annakelőtte, ha nem is kellemetleneknek, de túlzottaknak talált, most természeteseknek és megnyugtatóknak tüntek föl előtte. Alexandrovics Alexej nem szerette ezt az új, ihletett szellemet. Ő hívő ember volt, a ki főképpen politikai szempontból érdeklődött a vallás iránt, de ez az új tan, mely egynémely új magyarázatot engedett meg magának, elvben kellemetlen volt neki, mert ajtót nyitott a vitának és az elemzésnek. Azelőtt ő teljesen hideg, sőt ellenséges magatartást tanúsított az új tan iránt, és Ivanovna Lidia grófnővel, a ki szintén rajongott érte, soha sem vitatkozott róla, hanem szándékos hallgatással mellőzte a kihívásait. Ez volt az első eset, hogy szívesen hallgatta a szavait, s még gondolatban se tett reájuk ellenvetéseket.

— Nagyon, de nagyon hálás vagyok önnek cselekedeteiért épp úgy, mint a szavaiért, — mondotta, mikor a grófnő az imájával elkészült.

Ivanovna Lidia grófnő még egyszer megszorította barátjának mind a két kezét.

— Most pedig munkához látok, — mondotta mosolyogva, s elhallgatott, miközben letörölte a könnyek utolsó maradványait az arczáról. — Megyek Szerjoszához. Csak végső szükség esetén fordúlok majd önhöz. — Ezzel fölkelte és kiment.

Ivanovna Lidia grófnő átment Szerjozsa lakosztályába, és ott könnyekkel áztatva a megszeppent gyermek orczáit, azt mondta neki, hogy az apja valóságos szent, s hogy az anyja meghalt.

Ivanovna Lidia grófnő beváltotta az ígérését. Csakugyan magára vette Alexandrovics Alexej háztartásának minden gondját. De abban nem túlzott, hogy a gyakorlati dolgokban nem valami nagyon erős. Az intézkedéseit mind meg kellett változtatni, mert kivihetetlenek voltak, tette pedig ezt Kornej, Alexandrovics Alexej komornyikja, a ki most teljesen észrevétlenül Karenin egész

háztartását vezette, s rendszeren az alatt az idő alatt, a mikor a gazdája öltözött, tett neki óvatosan és nyugodtan a szükségesekekről jelentést. De azért Ivanovna Lidia segítsége a legnagyobb mértékben liatásos volt: iránta való szeretetének és tiszteletének a tudatában erkölcsi támaszt nyújtott Alexandrovics Alexejnek, de különösen abban, hogy szinte megtérítette őt a kereszténység számára, vagyis, hogy — a mi nagyon vigasztaló gondolat volt neki, — az egykedvű és lomha hívőből a keresztény tanok amaz új fölfogásának, mely az utóbbi időben Péterváron mindinkább tért hódított, tüzes és szilárd hívévé alakította át őt. Alexandrovics Alexejt könnyű volt e fölfogás számára meghódítani. Alexandrovics Alexej épp úgy, mint Ivanovna Lidia és mások, a kik az ő felfogásukban osztoztak, teljesen híjával volt a képzelet ama mélységének, annak a lelki fogékonyságnak, melynek révén a képzeletből eredő képzetek oly annyira valóságosakká válnak, hogy szinte megkívánják a más képzetekkel és a valósággal való teljes összhangot. Semmi ellentmondást és semmi lehetetlent nem látott abban a föltevésben, hogy a halál, mely a hitetlenek számára létezett, ő rá nézve nem létezik, s hogy miután ő a legteljesebb mértékben hisz, a minék ő maga a bírāja, úgy már bűn sincsen az ő lelkében, s már itt a földön részesévé lesz a teljes megváltásnak.

Az igaz, hogy Alexandrovics Alexej úgy homályosan érezte ennek az ő hitére vonatkozó tudatnak a felületességét és téves voltát, és tudta, hogy a mikor, arra nem is gondolva, hogy az ő megbocsátása valami magasabb erő megnyilatkozása, átengedte magát ennek a közvetlen érzésnek, sokkal nagyobb boldogságot érzett, mint a mikor, mint most is, minden pillanatban arra gondolt, hogy az ő lelkében is él Krisztus, s hogy mikor az aktáit aláírja: csak az Ő akaratának engedelmeskedik; de Alexandrovics Alexejre nézve föltétlenül szükséges volt, hogy így gondolkozzék, s nagy megaláztatásában annyira szüksége volt erre, a bár képzelt magasztosságra, melynek a révén ő, a mindenki által megvetett, másokat megvethetett, hogy mintha igazi megváltás lett volna, úgy ragaszkodott ehhez a képzelt megváltáshoz.

XXIII.

Ivanovna Lidia grófnőt mint nagyon fiatal és föllengző leányt adták férjhez egy tekintélyes, gazdag, jólelkű, de kicsapongó korhelyhez. Házasságuk második hónapjában az ura elhagyta őt, és őszinte gyöngédségét csak gúnnyal, sőt ellenséges indúlattal viszonzta, a mi azok előtt, a kik a gróf jó szívét üsmerték, és az ábrándos Lidiában sem láttak semmiféle fogyatkozást, teljesen értelmetlen volt. Ettől fogva, bár nem voltak egymástól elválasztva, de elváltan éltek s mikor a férj a feleségével találkozott, változatlanúl maró gúnnyal viselkedett iránta, a melynek az okát lehetetlen volt megérteni.

Ivanovna Lidia grófnő már rég nem volt szerelmes az urába, de attól fogva soha sem szünt meg szerelmes lenni valakibe. Rendszerint egyszerre többekbe volt szerelmes, férfiakba úgy, mint nőkbe, szerelmes volt csaknem mindazokba az emberekbe, a kik a többiek közül bármi tekintetben kiváltak. Szerelmes volt az összes új herczegnőkbe és herczegekbe, a kik a czári családdal rokonságba jutottak, szerelmes volt egy metropolitába, egy vikáriusba és egy papba. Szerelmes volt egy újságíróba, három szlávba és Komiszarovba; egy miniszterbe, egy orvosba, egy angol misszionáriusba és Kareninbe. Mindezek a szerelmek azonban, a melyek hol csökkenetek, hol fokozódtak, nem zavarták őt sem az udvar, sem a társaság köréből való legkiterjedtebb és legbonyolódottabb összeköttetések fenntartásában. De azóta, hogy a Karenint ért csapás után őt különös pártfogása alá vette, azóta, hogy Karenin házában szorgalmatoskodott, az ő jólétéről gondoskodván, úgy érezte, hogy az összes többi szerelmei nem valódiak, hanem hogy most egyedül Kareninbe szerelmes igazán. Az az érzés, a melyet most iránta érzett, összes azt megelőző érzéseinél erőteljesebbnek tetszett előtte. A mint ezt az érzelmet elemezgette s az előbbiekkal összehasonlította, tisztán látta, hogy nem lett volna szerelmes Komiszarovba, ha ez nem mentette volna meg az uralkodó életét, nem lett volna szerelmes Risztics-Kudzsiczkijbe, ha nincs a szláv-kérdés, de Karenint magamagáért, fenkölt és meg nem értett lelké-

ért, ínom hangjának reá nézve kedves csengéséért és elnyújtott hangsúlyozásáért, bágyadt tekintetért, a jelleméért s duzzadó erekkel ékes, puha és fehér kezeiért szerette. Nemcsak hogy örült a vele való találkozásnak, de fürkészte az arcán annak a benyomásnak a jeleit, a melyet ő rá tett. Nemcsak a szavaival, hanem egész lényével tetszeni akart neki. Az ő kedvéért a ruházatával is most sokkal inkább törődött, mint bármikor azelőtt. Rajtakapta magát arra vonatkozó ábrándokon, hogy mi volna most, ha ő nem volna férjnél és Karenin szabad volna. Elpirúlt az izgatottságtól, valahányszor a szobájába lépett, s nem tudta elfojtani az elragadtatás mosolyát, amikor Karenin valami kellemeset mondott neki.

Ivanovna Lidia grófnő már néhány nap óta nagy izgalomban volt. Megtudta, hogy Anna Vronszkijval Péterváron van. Meg kellett mentenie Alexandrovics Alexejt a vele való találkozástól, sőt még attól a gyötrelmes tudattól is meg kellett őt menteni, hogy ez a rettenetes asszony egy városban van vele s hogy minden pillanatban találkozhatnak.

Ivanovna Lidia az ösmerősei révén kiszimatolta, vajon mit szándékoznak csinálni ezek az *elvetemedett emberek*, a hogy' Annát és Vronszkijt nevezte, s iparkodott ezekben a napokban barátjának minden mozdulatát maga vezetni, csakhogy ne kelljen velük találkoznia. Egy fiatal segédtszt, Vronszkij barátja, a kitől a grófné a hírt kapta, s a ki azt remélte, hogy Ivanovna Lidia grófnő közvetítésével megkap valami konczessziót, közölte vele, hogy minden dolgukat elvégezték, s másnap elutaznak. Ivanovna Lidia grófnő már kezdett megnyugodni, mikor másnap levelet hoztak neki, melynek a kezeírásában rémülten ismerte föl Karenina Anna kézírását. Kéregvastag papírból volt a borítéka; a hosszúkás, sárgás papíron hatalmas monogram díszlett, s a levél kellemes illatot terjesztett.

— Ki hozta?

— Egy szolgálta hozta a fogadóból.

Ivanovna Lidia grófnő sokáig nem tudott leülni, hogy a levelet elolvassa. Csupa izgalomtól a lépszomjnak egy rohama fogta el, a melyben különben is szenvedett.

Mikor lecsillapúlt, elolvasta a következő francia nyelvű levelet:

„Madame la Comtesse, a keresztényi érzelmek, a melyek az ön szívét betöltik, öntik belém azt az — érzem — megbocsáthatatlan merészséget, hogy önnek írjak. Engem boldogtalanná tesz a fiamtól való távollét. Kérve-kérem az engedelmet arra, hogy elutazásom előtt öt még egyszer láthassam. Bocsásson meg, hogy az emlékeztükbe hozom magamat. Csakis azért fordúlok önhöz, és nem Alexandrovics Alexejhez, mert nem akarok a reám való emlékezés által szenvedést okozni ennek a nagylelkű embernek. Ösmervén az ön iránta táplált baráti érzelmek, bizonyára meg fog érteni engem. Vajon Szerjocsát fogja-e elküldeni hozzám, vagy én menjek el egy előre meghatározott órában ö hozzám, avagy tán közli majd velem, mikor és hol láthatom öt valahol a házon kívül? Ösmervén annak a nagylelkűségét, a kítől ez függ, a vizsautasítást föl sem is tételezem. Ön el se képzelheti azt a mohóságot, a melylyel öt látni vágyom, s így azt a hálát sem, a melyet bennem az ön támogatása kelt.

Anna.“

Ivanovna Lidia grófnőt minden fölháborította ebben a levélben: a tartalom, meg a nagylelkűsége való hivatkozás, de különösen az a — mint neki tetszett — feszelen hang.

— Mondd meg, hogy nincs válasz, — szólott Ivanovna Lidia grófnő, s legott írt Alexandrovics Alexejnek, hogy reméli, hogy egyórákor, az udvari üdvözlésen találkozni fog vele.

„Egy fontos és szomorú dologról kell önnel okvetetlenül beszélnem. Ott majd megbeszéljük, — hol. Legjobb lesz nálam, a hol majd elkészíttetem az ön teáját. Föltétlenül szükséges. Ő teszi vállunkra a keresztet, de Ő is ad erőt hozzá“ — tette hozzá, hogy öt legalább valamelyest előkészítse.

Ivanovna Lidia grófnő rendesen két-három levelet írt naponta Alexandrovics Alexejnek. Szerette a vele való érintkezésnek ezt a módját, mert bizonyos előkelőség és titokzatosság volt benne, a mi a személyes érintkezésből hiányzott.

XXIV.

Az üdvözlés véget ért. A távozók, a mint találkoztak, a nap legfrissebb újdonságairól — a legújabb kitüntetésekről s magasrangú tisztviselők áthelyezéséről beszélgettek.

— Talán Boriszovna Mária grófnőt — a hadügy-miniszterségre, a vezérkar főnökévé pedig Vatkovszkája hercegnőt, — mondotta egy arannyal kvarrott egyenruhába öltözött őszbevegyült öreg, egy magastermetű, szép kisasszonyhoz, a ki az áthelyezések felől kérdezősködött tőle.

— Engem pedig a segédtsíztjévé, — felelt a kisasszony mosolyogva.

— Az ön helye már ki van szemelve. Önt az egyházi igazgatás élére. A helyettesévé pedig — Karenint.

— Jónapot, herceg! — szólt az öreg, kezét szorítván valakivel, a ki éppen akkor lépett oda.

— Mit beszélt ön Kareninről? — kérdezte a herceg.

— Ő és Putyatov a Nevszkij Alexandr-rendet kapták.

— Azt hittem, hogy neki már meg is van.

— Nincs. Nézzen csak rá, — szólt az öreg, hímzett kalapjával az állaintanács egyik befolyásos tagjának a társaságában a terem ajtajában álló Kareninra mutatva, a ki udvari egyenruhában volt, s az új piros szalagot már ott viselte a vállán. — Boldog és elégedett, akár a rézgaras, — tette hozzá és megállt, hogy kezét szorítson egy athléta-termetű, szép kamarással.

— Bizony, megöregedett, — jegyezte meg a kamarás.

— A sok gondtól. Most folyton csak terveket csinál. Egyetlen szegényt se bocsát el a nélkül, hogy töviről-hegyire el ne magyarázna neki mindent.

— Micsoda, megöregedett? Il fait des passions. Azt hiszem, Ivanovna Lidia grófnő most félti őt a feleségétől.

— Ugyan már! Csak arra kérem, hogy Ivanovna Lidia grófnőről ne mondjon rosszat.

— Hát az tán rossz, hogy szerelmes Kareninba?

— De hát igaz az, hogy Karenina itt van?

— Azaz hogy nem itt, az udvarnál, hanem Péterváron. Tegnap találkoztam vele bras dessus, bras dessous Vronszkij Alexandrral, a Morszkáján.

— C'est un homme, qui n'a pas . . . — szólalt meg a kamarás, de félben hagyta, s mély hajlongások közt nyitott utat a csári család egyik tagjának.

Igy beszéltek szakadatlanúl Alexandrovics Alexejről, pálczát törvén és gúnyolódván fölötte, mialatt ő az államtanács-tagnak az útját elállván, s fejtegetéseiben pillanatnyi szünetet sem tartván, nehogy őt elszalassza, pontról-pontra elmagyarázta neki legújabb pénzügyi tervét.

Csaknem ugyanabban az időben, mikor Alexandrovics Alexejt elhagyta a felesége, egy másik, hivatalnokemberre nézve a képzelhető legkeserűbb dolog is történt vele: emelkedő pályafutásának a pangása. Ez a pangás tényleg bekövetkezett, tisztán is látta mindenki, csak maga Alexandrovics Alexej nem ébredt még tudatára annak, hogy a pályafutását befejezte. A Sztremovval való összekocczanás okozta-e, vagy a feleségével kapcsolatos szerencsétlenség, avagy egyszerűen az, hogy eljutott arra a polczra, a mely neki szánva volt, de ennek az évnek a folyamán mindenki előtt világos lett, hogy az ő hivatalos pályafutásának vége. Még kimagasló állást foglalt el, még sok mindenféle bizottságnak tagja volt, de teljesen lejártá magát, és nem várt tőle többé senki semmit. Bármit mondott, bármit indítványozott legyen is, úgy hallgatták, mintha az, a mit mond, már régóta ösmeretes és teljesen fölösleges dolog volna. De Alexandrovics Alexej ezt nem érezte, sőt ellenkezőleg, miután most meg volt fosztva a kormányzás ügyeiben való közvetlen részvétől, az addiginál sokkal tisztábban látta mások működésének a hibáit és fogyatkozásait, s kötelességének tartotta rámutatni azokra az eszközökre, melyekkel rajtuk segíteni lehetne. Kevéssel a feleségétől való elválása után megírta az új törvénykezési rendről szóló emlékiratát, mely az elseje volt a kormányzat minden ágára vonatkozó, de senkire nézve haszonnal nem járó emlék-

íratok szinte végtelen sorozatának, a melynek a megírását föltette magában.

Alexandrovics Alexej nemcsak hogy nem vette észre a hivatalnok-világban elfoglalt reménytelen helyzetét s nemcsak hogy nem keseredett el miatta, sőt jobban meg volt elégedve a működésével, mint valaha.

„A ki férjhez nem ment, szorgalmatos az Úr dolgiban, hogy tiszta legyen mind testében, mind lelkében; a ki pedig férjhez ment, szorgalmatos e világiakban, mi módon kedveskedhessék az ő férjének“, — mondja Pál apostol és Alexandrovics Alexejnek, a ki most mindenben az Írás szavaihoz tartotta magát, gyakran eszébe jutottak ezek a szavak. Úgy tetszett neki, hogy azóta, hogy a felesége nélkül élt, ezekkel a terveivel sokkal inkább szolgált az Úrnak, mint annakelőtte.

Az államtanács tagjának a türelmetlensége, a melylyel szeretett volna tőle megszabadulni, legkevésbé se hozta zavarba Alexandrovics Alexejt; csak akkor hagyta abban a fejtegetéseit, mikor a tanács-tag a czári család tagjainak az elvonulását fölhasználva, elillant mellőle.

Egyedül maradván, Alexandrovics Alexej lehorasztotta a fejét, összeszedte a gondolatait, majd szórakozottan körül nézett s odament ahhoz az ajtóhoz, a melynél, remélte, hogy Ivanovna Lidia grófnővel találkozni fog.

„És testileg milyen erősek és egészségesek mind“, — gondolta magában Alexandrovics Alexej, a mint ránézett a hatalmas termetű, s közepén kétfelé választott, illatos szakállú kamarásra, s a herczeg egyenruhában szorongó piros nyakára, a kik mellett el kellett haladnia. „Jól mondják, hogy a világon minden csak rossz“, — gondolta, miközben még egyszer rásandított a kamarás ikráira.

Alexandrovics Alexej lassan rakta egymásután a lábait, a bágyadtság és a méltóság szokott kifejezésével üdvözölte azokat az urakat, a kik róla beszéltek, s az ajtóra pillantva, Ivanovna Lidia grófnőt kereste a tekintetével.

— Áá! Alexandrovics Alexej! — szólott az öreg gonoszúl csillogó szemekkel, mikor Karenin odaért mellé,

és hideg mozdulattal megbiccentette a fejét. — Még nem is üdvözöltem, — mondta az öreg, a most kapott új szalagra mutatva.

— Köszönöm, — felelt Alexandrovics Alexej. — Milyen *gyönyörű* nap van ma, — tette hozzá, szokása szerint különösen hangsúlyozván a „gyönyörű“ szót.

Hogy gúnyolódnak rajta, azt nagyon jól tudta, de nem is várt tőlük egyebet ellenséges indulatnál; ezt már megszokta volt.

Mikor Alexandrovics Alexej megpillantotta Ivanovna Lidia grófnőnek, a ki akkor lépett be az ajtón, a fűzöből kiemelkedő sárga vállait és csábítóan szép, révedező szemeit, ép és fehér fogsorát kimutatván, elmosolyodott és odalépett hozzá.

Ivanovna Lidia grófnőnek, mint az utóbbi időben egyáltalában mindenik, ez a ruhája is nagy fáradságába került. Öltözködésének a célja most homlokegyenest ellenkező volt avval, a melyet harmincz esztendővel azelőtt szem előtt tartott. Akkor föl akarta magát díszíteni valamivel, még pedig minnél többel, annál jobb. Most pedig ellenkezőleg, kötelességszerűleg, de sem az éveinek, sem az alakjának nem megfelelően annyira föl volt cziczomázva, hogy jóformán csak arra volt gondja, hogy a cziczoma és az ő külső megjelenése közt való ellentét ne legyen nagyon is rettenetes. Alexandrovics Alexejt illetőleg, a ki őt vonzónak találta, ezt el is érte. Kareninra nézve az ellenségeskedésnek és gúnynak őt körülhabzó tengerében ő volt nemcsak az iránta való haljandóságnak, de a szeretetnek is egyetlen szigete.

A gúnyos pillantások közt való vesszőfutás után csak természetes, hogy mint a növény a világosság felé, úgy vonzódott az ő szerelmes pillantása felé.

— Gratulálok, — mondotta, szemeivel a szalagra pislantva.

A meglegedés mosolyát magába fojtván, Alexandrovics Alexej vállat vont s behúnyta a szemeit, mintha csak azt akarta volna mondani, hogy ez vajmi kevés örömet okoz neki, Ivanovna Lidia pedig jól tudta, hogy ez egyik legnagyobb öröme, bárha soha sem fogja is bevallani.

— Mit csinál a mi kis angyalkánk? — kérdezte Ivanovna Lidia grófné, Szerjocsát értve alatta.

— Nem mondhatnám, hogy teljesen meg vagyok vele elégedve, — felelt Alexandrovics Alexej, és kinyitván a szemeit, fölrántotta a szemöldökeit, — Szitnikov sincsen vele megelégedve. (Szitnikov volt a nevelő, a kire Szerjocsa világi nevelése volt bízva.) A mint már említettem is, van benne valami hidegség éppen azok iránt a legfontosabb kérdések iránt, a melyek szükségképpen minden embernek és minden gyermeknek a lélekéhez szólnak, — kezdte Alexandrovics Alexej, arról az egyetlen kérdéstről, mely őt a hivatalán kívül érdekelte, — a gyermeke neveléséről a nézeteit kifejtteni.

Mikor Alexandrovics Alexej Ivanovna Lidia grófnő támogatásával megint visszatért az élethez és a tevékenységhez, kötelességének érezte, hogy a kezei közt maradt fia nevelésével is foglalkozzék. Azelőtt soha sem foglalkozván nevelési kérdésekkel, Alexandrovics Alexej rászánt egy bizonyos időt a tárgy elméleti tanulmányozására. Miután elolvasott néhány anthropológiára, pedagógiára és didaktikára vonatkozó könyvet, megcsinálta a nevelés tervét, és meghíván Pétervár legjobb pedagógusát, munkához látott. És ez a munka azóta állandóan foglalkoztatta.

— Jó, de a szíve? Én az apja szívét látom benne, és ilyen szívvel lehetetlen, hogy a fiú rossz legyen, — jegyezte meg Ivanovna Lidia elragadtatással.

— Az lehet . . . A mi engem illet, én megteszem a kötelességemet. Ez minden, a mit tehetek.

— Jöjjön el most hozzám, — szólott Ivanovna Lidia grófnő, rövid hallgatás után, — egy önre nézve nagyon fájdalmas dolgot kell megbeszélünk. Én odaadnám érte mindenemet, hogy önt bizonyos visszaemlékezésektől megóvjam, de mások nem így gondolkodnak. Levelet kaptam *tőle*. Itt van, Péterváron.

Alexandrovics Alexej a felesége említésére össze-rezzent, de legott kiült az arczára az a holt mozdulatlan-ság, mely ebben a dologban való teljes tehetetlenségének volt a kifejezése.

— Én számítottam erre, — mondotta.

Ivanovna Lidia grófnő átszellemülten nézett rá, s a lelki nagysága fölött való elragadtatás könnvei csillantak föl a szemében.

XXV.

Mikor Alexandrovics Alexej Ivanovna Lidia grófné régi porcellánokkal diszített és arczképekkel teleaggatott lakályos szobájába lépett, a ház úrnője még nem volt ott.

Éppen átöltözködött.

A kerek asztal abroszszal volt leterítve, s klinai teás-készlet s ezüst teafőző állott rajta. Alexandrovics Alexej szórakozottan nézett végig a szobát diszítő számtalan ösmerős arczképen, s odaülvén az asztalhoz, felütötte a rajta lévő evangéliumot. A grófnő selyemruhájának a suhogása térítette magához.

— Úgy, most szépen leülünk, — mondotta Ivanovna Lidia grófnő izgatott mosolylyal, s szaporán bebújt az asztal és a pamlag közé, — s a tea mellett elbeszélgetünk.

Néhány előkészítő szó után Ivanovna Lidia grófnő elpirult és szinte levegő után kapkodva, átnyujtotta Alexandrovics Alexejnek a levelet, melyet kapott.

Alexandrovics Alexej miután a levelet elolvasta, jó darabig hallgatott.

— Azt hiszem, nincs jogom megtagadni ezt a kérést, — szólalt meg, s bátortalanul fölpillantott.

— Kedves barátom, ön senkiben se lát rosszat!

— Ellenkezőleg, azt látom, hogy minden rossz. De vajon helyes-e ez . . .

Határozatlanság ült az arczán, s látszott rajta, hogy tanácsot, támogatást és útbaigazítást keres ebben a dolgban, mely érthetetlen volt előtte.

— Nem, — vágott közbe Ivanovna Lidia grófnő. — Mindennek van határa. Értem a ledérséget, — mondotta nem egészen őszintén, mert sohase tudta megérteni, mi visz rá egy asszonyt a ledérségre, — de nem értem a kegyetlenséget, és kivel szemben? Önnel szemben! Hogy'

tud megmaradni abban a városban, a melyben ön van? Nem, az ember mindig tanul, a míg csak él. S én most megtanultam érteni az ön fenkölségét s az ő aljasságát.

— De hát ki vessen rá követ? — mondotta Alexandrovics Alexej, nyilván meg lévén elégedve a szerepével. — Én mindent megbocsátottam neki, s így nem foszthatom meg őt attól, a mi rá nézve a szeretet követelése, — a fia iránt való szeretettől.

— De vajon szeretet-e ez, kedves barátom? Őszinte-e ez? Tegyük föl, hogy ön megbocsátott és megbocsát... de vajon van-e jogunk ennek az angyalnak a lelkével játékot űzni? Ő azt hiszi róla, hogy meghalt. Imádkozik érte s arra kéri az Istent, hogy bocsássa meg a bűneit... És jobb is így. De hát akkor vajon mit fog gondolni?

— Erre nem gondoltam, — szólott Alexandrovics Alexej, s nyilván egyetértett vele.

Ivanovna Lidia grófnő eltakarta a kezével az arcát és elhallgatott. Imádkozott.

— Ha az én tanácsomat kéri, — mondotta, miután az imáját befejezte s levette az arczáról a kezét, — én nem tanácsolom, hogy ezt megtegye. Azt hiszi, nem látom, hogy mennyire szenved, s mennyire fölszazgatta ez minden sebét? De tegyük föl, hogy ön, mint mindig, most sincs tekintettel magára. De hát mire vezethet ez? Újabb szenvedésekre az ön, s gyötrelmekre a gyermek részéről? Ha még volna benne valamelyes emberi érzés, neki magának se volna szabad ilyesmit kívánnia. Nem, én minden habozás nélkül nem tanácsolom, s ha fölhatalmaz rá, majd írok neki.

Alexandrovics Alexej beleegyezett és Ivanovna Lidia grófnő a következő francia levelet írta:

„Tisztelt Asszonyom!

Az önre való emlékezés az ön fia részéről olyan kérdésekre vezethetne, a melyekre megfelelni lehetetlen a nélkül, hogy ne hintsük el a gyermek lelkében a megszólás szellemét az iránt, a minek a szentélyének kell lenni, s azért kérem, fogja föl a keresztény sze-

retet szellemében a férje elutasító válaszát. Kérem az egek urát, legyen irgalommal ön iránt.“

Ez a levél elérte azt a kitűzött célt, a melyet Ivanovna Lidia grófnő még maga előtt is titkolni iparkodott. A lelke fenekéig sértette Annát.

Alexandrovics Alexej, mikor Ivanovna Lidiától hazatért, aznap már nem volt képes átengedni magát megszokott foglalkozásainak, s megtalálni a hívő és megmentett embernek azt a lelki nyugalmát, a melyet annakelőtte érzett.

A feleségére való emlékezésnek, a ki az ő szemeiben annyira bűnös volt, s a ki előtt ő, mint a hogy' Ivanovna Lidia grófnő magát nagyon helyesen kifejezte, oly szentül állott, nem lett volna szabad őt megzavarnia; de azért nem volt nyugodt: nem tudta megérteni azt a könyvet, a melyet olvasott, nem tudta elűzni magától a vele való viszonyra, s azokra a hibákra vonatkozó gyötrelmes emlékeket, a melyeket, — mint most rémlett neki, — vele szemben elkövetett. Annak az emléke, hogy hogy' fogadta a versenyről visszatérve, hűtlenségének a vallomását (és különösen azt, hogy csak a külső tisztesség megőrzését kívánta tőle, és nem hívta ki párbajra a csábítót), a megbánás gyötrelmeivel kínozta őt. Épp úgy annak a levélnek az emléke is gyötörte, a melyet neki írt; de különösen a bűnbocsánata, a mely senkinek se kellett, s az a gond, a melyet az iránt a gyermek iránt tanusított, a szégyen és a megbánás tűzével égette a lelkét.

A szégyenkezésnek és megbánásnak ugyanilyen érzését tapasztalta most, a mikor újra átgondolta vele eltöltött múltját s eszébe jutottak azok a félszeg szavak, a melyekkel hosszas habozás után megkérte volt a kezét.

„De hát mit tehetek én róla?“ — mondotta magában. És ez a kérdés mindannyiszor egy másikat is támasztott a lelkében, — vajjon másként éreznek, másként szeretnek, másként nőszülnek-e azok a többi emberek, azok a Vronszkijak, Oblonszkijak . . . ezek a vastag lábikrás kamarások? S ezeknek az egészségtől duzzadó, erős és soha se habozó embereknek egész sora vonúlt el előtte, a kik mindig és mindenütt önkéntelenül magukra vonták az ő kíváncsi figyelmét. Elűzte magától ezeket a gon-

dolatokat, iparkodott meggyőzni magát, hogy voltaképpen nem ennek az itteni, múltó életnek, hanem az örök életnek él, s hogy béke és szerelem uralkodik a lelkében. Csakhogy az, a mit ebben a múltó és hitvány életben csinált, azok az apró hibák, a melyeket, — mint hitte, — elkövetett, annyira gyötörték, mintha az az örök megváltás, a melyben hitt, nem is léteznék. Ez a kísértés azonban nem tartott soká, és Alexandrovics Alexej lelkébe csakhamar újra beköltözött az a nyugalom és az a fenség, a melyben elfeledhette azt, a mire nem akart emlékezni.

XXVI.

— Nos, mi az Kapitonyes? — szólott Szerjozsa, a mint a születésnapja előtt való napon pirosan és vidáman visszatért a sétájáról, s ránczos újjasát odanyújtotta a hórihorgas és felülről rámosolygó öreg kapusnak. — Volt itt ma is az a felfüggesztett hivatalnok? Fogadta a papa?

— Fogadta. Amint az igazgató kiment, bejelentetem, — felelt a kapus vidáman hunyorgatva. — Tessék csak, majd én lesegítem.

— Szerjozsa! — szólott a nevelő a belső szobákba nyíló ajtóban megállva, — vesse le csak maga.

De Szerjozsa, bár hallotta a nevelő gyöngé hangját, figyet se vetett rá. Kezével a kapus vállszalagjába kapaszkodva állt ott s az arczába nézett.

— Nos, és megtette a papa, a mit kellett?

A kapus igenlőleg bólintott.

Az a felfüggesztett hivatalnok, a ki immár hétszer járt Alexandrovics Alexejnél, hogy őt valamire megkérje, Szerjozsát is, a kapust is érdekelte. Szerjozsa egyízben meglepte az előszobában, a mint keservesen rimáncodott a kapusnak, hogy jelentse be, azt mondván, hogy különben éhen kell vesznie a gyermekeivel együtt.

Ettől kezdve Szerjozsa, a ki egy más alkalommal is ott találta a hivatalnokot az előszobában, elkezdett érdeklődni iránta.

— Ügy-e, hogy nagyon örült? — kérdezte Szerjozsa.

— Hogyne örült volna! Szinte ugrándozva ment ki innen.

— Nem hoztak valamit? — kérdezte Szerjozsa rövid hallgatás után.

— Hát, úrfi, — szólalt a kapus halkán és fejcsóválva, — a grófnétól jött valami.

Szerjozsa legott kitalálta, hogy az, a miről a kapus beszélt, valami ajándék Ivanovna Lidia grófnétól, a születésnapjára.

— Igen? Hát hol van?

— Kornei bevitte a papához. Alkalmasint valami szép holmi.

— Mekkora? Lesz tán ekkora, úgy-e?

— Akkora nincs, de szép.

— Könyv?

— Nem, valami játék. Menjen, menjen, Lukics Vaszilij hívja, — szólott a kapus, a nevelő közeledő lépteit hallván, s miután óvatosan lefejtette magáról a vállszalagjába kapaszkodó s félig még keztyűbe bújtatott kis kezét, fejével Vunics felé intett.

— Lukics Vaszilij, ebben a pillanatban! — felelt Szerjozsa azzal a vídám és kedves mosolylyal, melylyel még a szörszálhasogató Lukics Vaszilijt is mindig lekenyerezte.

Szerjozsa nagyon is vídám, nagyon is boldog hangulatban volt ahhoz, hogy barátjával, a kapussal ne közöljön egy másik családi örömet, a melyről séta közben a Nyári-kertben Ivanovna Lidia grófnő unokahúgától értesült. Ez az öröm különösen fontosnak tűnt föl előtte azért, mert összeesett a hivatalnok örömeivel s az ő örömeivel azon, hogy játékot hoztak neki. Szerjozsának úgy tetszett, hogy ma olyan nap van, a melyen mindenkinek örülnie kell és boldognak kell lennie.

— Tudod-e, hogy a papa Nevszkij Alexander-t kapott?

— Hogyne tudnám! Már voltak is itt gratulálni.

— Örül neki, úgy-e?

— Hogyne örülne a czári kegynek! Ez csak azt mutatja, hogy rá is szolgált, — mondotta a kapus komolyan és szigorúan,

Szerjozsa gondolatokba merült, s elnézte a kapusnak immár a legapróbb részletekig kitanulmányozott arcát, és különösen a szürke pofaszakáll közt lecsüngő állát, a melyet rajta kívül senki sem láthatott, mert ő soha se nézett rá másként, mint alúlról.

— Nos, és a lányod rég nem volt már nálad?

A kapus leánya ballet-tánczosnő volt.

— Mikor jöjjön, hétköznapokon? Nekik is óráik vannak. De önnek is órája van, úrfi, menjen csak szépen.

A szobájába lépve Szerjozsa a helyett, hogy lezékéhez ült volna, elmondta a nevelőjének arra vonatkozó sejtelmeit, hogy az, a mit neki hoztak, alkalmasint valami gép lesz. — Mit gondol? — kérdezte tőle.

De Lukics Vaszilij csak arra gondolt, hogy meg kell tanulni a nyelvtani leczkét a tanító számára, a ki két órákor jön.

— Jó, csak azt mondja még meg, Lukics Vaszilij, — kérdezte egyszerre, a mikor könyvvel a kezében ott ült a munkaasztal mellett, — mi nagyobb a Nevszkij Alexander-nál? Azt tudja, hogy a papa Nevszkij Alexandr-t kapott?

Lukics Vaszilij azt felelte, hogy a Nevszkij Alexandr-nál nagyobb a Vladimir.

— És aztán?

— A legmagasabb a Pervozvannij Andrej.

— És az Andrejnál is nagyobb?

— Nem tudom.

— Hogyan, még maga se tudja? — kérdezte és az asztalra könyökölve, gondolatokba merült.

Ezek a gondolatok a legszövevényesebbek és legváltozatosabbak voltak. Elképzelte, hogy az apja egyszerre megkapja a Vladimir-t meg az Andrej-t, s ennek következtében ma sokkal elnézőbb lesz az órán, aztán elképzelte, hogy mikor nagy lesz, ő is megkapja az összes rendjeleket, még azt is, a melyet addigra az Andrej fölé kieszelnék. Alig hogy kieszelik, ő meg fogja kapni. Ha még magasabbat találnak ki, azt is megkapja.

Ilyesféle tűnődések közt telt az idő, s mikor a tanító megérkezett, az idő- és helyhatározókra, valamint a cselekvés módjára vonatkozó leczkét még sehogy' se tudta,

s a tanító nemcsak hogy nem volt megelégedve vele, de el is keseredett miatta. A tanítónak ez az elkeseredése meghatotta Szerjocsát. Bűnösnek érezte magát azért, hogy nem készült el a feladatával; de bármennyire iparkodott is, nem volt képes elkészülni: a míg a tanítója magyarázott, azt hitte, hogy megértette, de a mint egyedül maradt, sehogy se tudta megérteni, és megjegyezni, hogy ez a rövid és oly tisztán érthető szócška: „egyszerre“, — *időhatározó*; de azért mégis sajnálta, hogy keserőséget okozott a tanítójának.

Kiválasztott egy perczet, mikor a tanító szótlanul a könyvbe nézett.

— Ivanycs Mihail, mikor lesz a nevenapja? — kérdezte egyszerre.

— Okosabban tenné, ha a dolgára gondolna, a névnapnak okos ember előtt amúgy sincsen semmi jelentősége. Az is csak olyan nap, mint a többi, a melyen dolgozni kell.

Szerjocsa figyelmesen nézett a tanítójára, ritkás szakállára, a pápaszemére, mely az orrán volt karczolásnál jóval lejjebb csúszott, s úgy elgondolkozott, hogy semmit sem értett abból, a mit a tanító magyarázott. Annyit látott, hogy a tanító nem azt mondta, a mit gondolt, azt kiérezte abból a hangból, a melyen beszélt. „De ugyan miért beszéltek össze valamennyien, hogy mind csak ilyen unalmas és haszontalan modorban mondják el nekem mindig ugyanazt? Vajon miért taszít el magától, s mért nem szeret engem?“ — kérdezte magában szomorúan, s nem talált választ a kérdésére.

XXVII.

A tanító leczkéje után az apja órája következett. Míg az apja megjött, Szerjocsa leült az asztalhoz s kis késével játszva, elkezdett töprenkedni. Szerjocsa egyik kedvencz foglalkozása volt az is, hogy séta közben mindig az édes anyját kereste. A halálban egyáltalában nem hitt, de, bár Ivanovna Lidia grófnő állította s az apja is megerősítette, különösen nem az anyjában, s így még

azután is, hogy azt mondták volt neki, hogy meghalt, sétaközben állandóan csak őt kereste. Minden sötét hajú, telt idomú és kecses nő az édes anyja volt. Valahányszor ilyen nőt látott, annyira erőt vett rajta a gyöngédség érzése, hogy szinte lihegett belé és könnyek szöktek a szemébe. S minden pillanatban csak azt várta, hogy odajön hozzá és fölemeli a fátyolát. Egész arcza láthatóvá lesz, elmosolyodik, megöleli őt, ő meg majd érzi az illatát, érzi kezének a gyöngéd cziróogatását és boldogan sírva fakad, úgy, mint mikor egy este odafeküdt a lábához, az anyja megcsiklandozta, ő pedig kaczagott és harapdálta gyűrűkkel elborított fehér kezét. Később, mikor véletlenül megtudta a dadától, hogy az anyja nem halt meg, s az apja és Ivanovna Lidia megmagyarázták neki, hogy csak ő rá nézve halt meg, mert rossz lett, (a mit meg már éppenséggel nem hiitt el, mert szerette), épp úgy várta és kereste őt, mint annakelőtte. Ma a nyári kertben volt egy lilaszín fátyolos hölgy, a kit, abban a reményben, hogy ő az, szorongó szívvel tartott szemmel, mialatt az úton feléjük közeledett. De ez a hölgy nem ért el hozzájuk, hanem egyszerre eltűnt. Ma Szerjozsza erősebben érezte, mint valaha, az iránta való szeretet hullámmzását, s most, hogy az apját várta, magáról teljesen megfeledkezve, az asztal egész szélét összevagdosta a zsebkésével, s csillogó szemekkel maga elé bámulva gondolt rá.

— Jön a papa! — riasztotta föl Lukics Vaszilij.

Szerjozsza felugrott, odaszaladt az apjához, megcsókolta a kezét, s figyelmesen nézte az arczát, a Nevszkij Alexandr felett való öröm jeleit keresvén rajta.

— Szép volt a séta? — szólott Alexandrovics Alexej, beleülvén a karosszékbe, s odahúzta magához az Ó-Testámentomot és kinyitotta. Mindamellett, hogy Alexandrovics Alexej nem egyszer mondta Szerjozsának, hogy minden kereszténynek jól kell tudnia a biblia történetét, az Ó-Testámentomban ő maga is nem egyszer rászorúlt a könyvre, a mi Szerjozsza figyelmét se kerülte el.

— Igen, nagyon szép volt, papa, — felelt Szerjozsza, s oldalvást ülve a székre, elkezdte magát hintázni, a

mi szigorúan meg volt neki tiltva. — Találkoztam Nagyenkával (Nagyenka Ivanovna Lidia unokahúga volt, a ki nála nevelkedett). Ő mesélte, hogy valami új csillogót kaptál. Örülsz neki, papa?

— Először is, kérlek, ne hintázz, — szólott Alexandrovics Alexej. — Másodszor pedig, nem a jutalom kedves, hanem a munka. Nagyon szeretném, ha ezt megértenéd. Lásd, ha te csak azért fáradsz, azért tanúlsz, hogy jutalmat kapj érte, úgy nehéznek fog látszani előtted a munka; de ha munkaszeretetből dolgozol, (mondta Alexandrovics Alexej, eszébe jutván, hogy ma reggeli unalmas munkájához, mely száztizennyolcz okmány aláírásából állott, mennyire pusztán csak a kötelességtudásból merített erőt), akkor magában a munkában már megtalálsz a jutalmadat.

Szerjozsa gyöngédségtől és vidámságtól csillogó szemei elhomályosodtak s a földre szegződtek az apja tekintete előtt. Ez ugyanaz a régóta ösmert hang volt, a melyet az apja vele szemben mindig használt, s a melyhez Szerjozsa már kezdett lassan hozzászokni. Az apja mindig úgy beszélt vele, — Szerjozsa legalább úgy érezte, — mintha valami képzelt fiúval volna dolga, egyikével azoknak, a kik a könyvekben szoktak előfordúlni, s a kik ő hozzá egyáltalában nem hasonlók. És Szerjozsa az apja jelenlétében iparkodott is mindig ilyen könyv-fiúnak látszani.

— Remélem, ezt érted! — szólott az apja.

— Igen, papa, — felelt Szerjozsa képzelt fiú szerepében.

A leczke az evangéliumok néhány versének könyv nélkül való megtanulásából és az Ó-Testámentom elejének az ismertetéséből állott. Az evangélium verseit Szerjozsa elég tisztességesen tudta, de éppen abban a pillanatban, a mikor fölmondta őket, elbáméskodott apjának a homlokcsontján, mely oly merész hajlással fordult a halántékai felé, hogy Szerjozsa megzavarodott s az egyik versnek az utolsó szavait átvitte egy másiknak az elejére. Alexandrovics Alexej előtt nyilvánvalóvá lett, hogy a fiú nem értette, a mit mondott, s ez fölingerelte.

Elkomolyodott és elkezdte neki magyarázni azt,

a mit Szerjozsa már számtalanszor hallott, de soha se tudott megjegyezni, mert nagyon is tisztán megértette, — mint azt is, hogy „egyszerre“, az — időhatározó. Szerjozsa ijedt pillantással nézett az apjára s csak azon az egyen tűnődött: vajon ismételtetni fogja-e vele az apja azt, a mit mondott, a mint ezt néha meg szokta cselekedni. És ez a gondolat annyira megijesztette, hogy most már aztán éppenséggel nem értett meg semmit. De az apja nem ismételtette vele a mondottakat, hanem áttért az Ó-Testámentomra. Szerjozsa magukat az eseményeket szépen elmondotta, de mikor arra a kérdésre kellett válaszolnia, hogy az egyes eseményeknek mi a jelentősége, semmit se tudott mondani, pedig ezért a leczkéért egyízben már büntetést is kapott. Az a rész, a melyből már éppenséggel semmit se tudott, s a melynél fészkelődött, az asztalt vagdosta és hintázott, az volt, a hol az özönvíz előtti pátriarchákról kellett volna beszélnie. Közülük egyet sem ismert Henoch-on kívül, a ki élve jutott el a menyországba. Azelőtt még emlékezett volt a nevekre, de most egészen elfelejtette őket, különösen azért, mert Henoch volt legkedvesebb alakja az egész Ó-Testámentomból, s mert az élve a menyországba jutáshoz fejében a gondolatoknak egész hosszú sora fűződött hozzá, a melynek most is átengedte magát, miközben merően bámúlt apjának az óralánczára, s mellényének egy félig begombolt gombjára.

A halálban, a melyről oly sokszor beszéltek neki, nem igen hitt Szerjozsa. Nem hitt abban, hogy azok az emberek, a kiket szeretett, meghalhassanak, de kiváltképpen abban, hogy ő is meg fog halni. Ezt teljesen lehetetlennek és érthetetlennek tartotta. De hát azt mondták neki, hogy mindenki meghal; megkérdezett olyan embereket is, a kiknek hitelt adott, s ezek is csak megerősítették: a dajka is, bár kissé kelletlenül, ugyanazt mondta. De Henoch nem halt meg, következésképpen nem hal meg mindenki. „S miért is ne szerezhetne mindenki annyi érdemet isten előtt, hogy élve jusson a menyországba?“ — gondolta Szerjozsa. A gonoszok, vagyis azok, a kiket Szerjozsa nem szeretett, meghalhattak, de a jók mind olyanok lehetnének, mint Henoch.

— Nos hát, kik voltak a patriarchák?

— Henoch, Henoch.

— De hiszen ezt már mondtad. Ez rosszúl van így, Szerjozsza, nagyon rosszúl. Ha még azt sem iparkodol megtanúlni, a mi keresztény embernek a legszüksége-sebb, — szólt az apja fölállva, — vajon akkor mi az, a mi érdekelhet? Én sem vagyok veled megelégedve, és Ignatyevics Pjotr (ez volt a főtanító) sincs veled megelégedve. Meg kell, hogy büntesselek.

Az apa és a főtanító mindketten elégedetlenek voltak Szerjozsával, a ki csakugyan nagyon rosszúl tanult. Azt azonban éppenséggel nem lehetett volna mondani róla, hogy tehetségtelen fiú. Ellenkezőleg, sokkal tehetségesebb volt azoknál, a kiket a főtanító például állított oda neki. Az apja fölfogása szerint nem akarta megtanúlni azt, a mire tanították. Valójában pedig nem tudta megtanúlni. Nem tudta megtanúlni, mert olyan szükségletek éltek a lelkében, melyek azoknál, a melyeket az apja és a főtanító a számára kijelöltek, sokkal kötelezőbbek voltak. Ezek a szükségletek egymással ellentétben állottak, s ő ennek a révén valóságos küzdelmet folytatott a nevelőivel.

Kilencz éves, és így még gyermek volt; de ösmerte a lelkét, mely becses volt előtte, melyet úgy őrzött, mint a hogy a szemhéj őrzi a szemet, s a melybe, a szeretet kulcsa nélkül, senkit be nem eresztett. A nevelői panaszkodtak, hogy nem akar tanulni, pedig tele volt a lelke a tudás szomjúságával. És tanult is Kapitónyestől, a dajkától, Nagyenkától, Lukics Vaszilijtól, csak a tanítói-tól nem. Az a víz, a melyet az apja és a főtanító a maguk kerekére vártak, már régen elszivárgott és másutt dolgozott.

Az apja azzal büntette Szerjozsát, hogy nem eresztette el őt Nagyenkához, Ivanovna Lidia unokahúgához; de ez a büntetés éppen kapóra jött Szerjozsának. Lukics Vaszilij jókedvében volt és megmutatta neki, hogy' kell szélmalmot csinálni. Az egész este a munkában s az azon való tűnődésben telt el, hogy' lehetne olyan szélmalmot csinálni, a melyen az ember maga is foroghatna: akár

úgy, hogy belekapaszkodnék a szárnyaiba, akár úgy, hogy odakötné magát hozzájuk, — de forogna. Az édes anyjára egész este nem gondolt Szerjozsza, de mikor lefeküdt, egyszerre eszébe jutott az anyja, és csak úgy a maga szavaival elkezdett azért imádkozni, hogy holnap, a születésnapján, szűnjék meg rejtőzködni előle, és jöjjön el hozzá.

— Lukics Vaszilij, tudja-e, hogy a szokott dolgokon kívül még miért imádkoztam?

— Hogy jobban tanuljon?

— Nem.

— Valami játékért?

— Nem. Nem találja ki. Pompás, de titok! Ha beteljesül, majd megmondom. Nem találja ki?

— Nem. Fogalmam sincs róla. Mondja meg majd, — szólott Lukics Vaszilij mosolyogva, a mi nála ritkaság számba ment. — No csak feküdjék le, eloltom a gyertyát.

— Gyertya nélkül még jobban látom azt, a mit látok, s a miért imádkoztam. Lám, majd hogy elárúltam a titkot! — mondotta Szerjozsza derült kacagással.

Mikor a gyertyát kivették, Szerjozsza hallotta és szinte ott érezte maga körül az anyját. Ott állott mellette és szeretetteljes pillantásával czirógatta őt. De jöttek a szélmalomok, a kis kés, összezavarodott minden és Szerjozsza elaludt.

XXVIII.

Pétervárra érkezve, Vronszkij és Anna a legelső rangu fogadók egyikében szálltak meg. Vronszkij külön az alsó emeleten, Anna pedig a gyermekével, a dajkával és a komornájával fenn egy négy szobából álló lakosztályban.

Megérkezése első napján Vronszkij fölkereste a bátyját. Ott találkozott az édesanyjával, a ki valami doigban jött oda Moszkvából. Az anyja és a sógornője a szokott módon fogadták; kérdezősködtek külföldi utazása felől, beszéltek közös ismerőseikről, de egyetlen szóval se hozták elő Annához való viszonyát. A bátyja azonban másnap korán reggel elment hozzá, tudakozódott tőle

Anna felől, és Vronszkij Alexej egyenesen megmondta, hogy ő Kareninával való viszonyát formális házasságnak tekinti; reméli, hogy a válást elérheti, s akkor nőül veszi, addig pedig épp úgy feleségének tartja, mint bármely más feleséget, s arra kérte a bátyját, hogy ezt az anyjával és a feleségével is közölje.

— Ha a világ ezt nem helyesli, az nekem tökéletesen mindegy, — mondotta Vronszkij, — de ha a rokonaim továbbra is fönn akarják velem a rokoni viszonyt tartani, akkor a feleségemmel is ilyen viszonyban kell maradniok.

Az idősebb testvér, a ki mindenkor tiszteletben tartotta a fiatalabbnak a fölfogását, mindaddig, a míg a világ ezt a kérdést el nem dönti, nem tudta tisztán, vajon az öcscsének igaza van-e, vagy sem; neki magának semmi kifogása se volt ellene, s így Alexandrovics Alexejjel együtt fölment Annához.

Vronszkij, mint mindenki más előtt, a bátyja jelenlétében is magázta Annát, s úgy viselkedett iránta, mint valami bizalmas ösmerőse iránt, de azért nyilvánvaló volt, hogy a bátyja tud a viszonyukról s így fesztelesenül beszéltek arról is, hogy Anna elutazik Vronszkij birtokára.

Vronszkij annak az új helyzetnek a következtében, a melyben volt, nagyvilági tapasztaltsága ellenére is különös tévedésben leledzett. Úgy látszott, mintha tisztában kellett volna lennie avval, hogy a világ előtte is, Anna előtt is, el van zárva; de most mindenféle homályos fogalmak merültek föl a fejében, hogy mindez csak a régi időben volt így, s hogy most, a rohamos haladás mellett (egyszerre, magára nézve is szinte észrevétlenül, minden haladásnak a barátjává lett), most megváltozott a társaság fölfogása s hogy az a kérdés, vajon a társaság befogadja-e őket, vagy sem, még nincs eldöntve.

„Természetes, — gondolta magában, — hogy az udvarhoz közel álló társaság nem fogad be, de bizalmas embereink csak úgy foghatják föl a dolgot, a mint illik.“

Órák hosszat is elülhet az ember keresztbetett lábakkal, egy és ugyanabban a helyzetben, ha tudja, hogy

semmi sem áll útjában annak, hogy a helyzetét megváltoztassa; de ha tudja, hogy így, keresztbetett lábakkal kell ülnie, görcsöt és szaggatást kap a lábaiba, a melyek önkéntelenül is húzódnak arra felé, a hova az ember őket rakni szeretné. Ugyanezt az érzést tapasztalta Vronszkij a világgal szemben. Bár a lelke fenekén tudta, hogy a világ el van zárva előlük, mégis megpróbálta, nem változott-e meg a világ, s nem volna-e hajlandó őket befogadni. De nagyon is hamar meggyőződött róla, hogy a világ, bár ő előtte nyitva, de Anna előtt bizony zárva volt. Mint a „künn a farkas, benn a bárány“ játékban, a kezek, a melyek ő előtte fölemelkedtek, legott leereszkedtek Anna előtt.

A pétervári hölgyek között, a kikkel Vronszkij találkozott, a legelsőek egyike volt az unokahúga, Betszi.

— No végre! — üdvözölte őt Betszi örvendezve. — És Anna? Mennyire örülök! Hol vannak szállva? Képzem, hogy gyönyörű utazásuk után milyen rettenetes lehet a mi Pétervárunk; képzem azokat a mézesheteket Rómában! Mi lesz a válással? El van már intézve minden?

Vronszkij észre vette, hogy Betszi lelkesedése csökkent, a mint megtudta, hogy a válás kérdése még nincsen elintézve.

— Bár tudom, hogy megköveznek, — mondotta, — de azért elmegyek Annához; föltétlenül elmegyek hozzá. Nem sokáig lesznek itt, úgy-e?

És csakugyan, még aznap elment Annához; de a modora teljességgel más volt, mint annakelőtte. Szemlátomást kérkedett a merészségével, s azt akarta, hogy Anna is méltányolja az ő hűséges barátságát. Nem volt ott tovább tíz percznél, mindenféle világi pletykákról beszélt vele, s távozásakor így szólt:

— Nem mondta meg, mikor lesz a válás? Ám én túl tettem magamat a helyzet kényes voltán, de más vaskalaposok bizony agyongyötrik ám magukat a hidegségükkel mindaddig, míg férj és feleség nem lesznek. És ez oly egyszerű dolog mostanság. Ça se fait. Tehát pénteken utaznak? Sajnálom, hogy nem találkozhatunk többé.

Betszi modorából Vronszkij megérthette volna,

hogy mit várhat a világtól; de azért még egy kísérletet tett a családjában. Az anyjától persze nem sokat várt. Tudta, hogy az anyja, a ki annyira el volt ragadtatva Annától, mikor megösmerkedett vele, most kérelhetetlen volt iránta azért, hogy a fia karriérje tönkretételének az okozójává lett. De nagy reményeket kötött Varjához, a bátyja feleségéhez. Úgy tetszett neki, hogy ez nem fog rá követ dobni, hanem egyszerűen és elszántan fölkeresi Annát és fogadni is fogja őt.

Megérkezése után való napon Vronszkij elment hozzá, s minthogy egyedül találta őt, nyíltan előállott a kívánságával.

— Jól tudod, Alexej, — szólott Varja, miután őt végig hallgatta, — mennyire szeretlek és mennyire kész vagyok a kedvedért mindenre; de hallgattam, mert tudtam, hogy se neked, sem Arkágyevna Annának nem lehetek hasznára, — mondotta, különös gonddal ejtvén ki ezt a két szót: „Arkágyevna Annának“. — Csak azt ne gondold kérlek, hogy pálczát török fölötte. Soha; lehet, hogy én az ő helyében ugyanúgy cselekedtem volna. Nem megyek, s nem is mehetek bele a részletekbe, — mondotta, s félénken nézett bele sötét arczába. — De a maga nevéen kell nevezni mindent. Te azt akarod, hogy én menjek el hozzá, fogadjam, s evvel rehabilitáljam őt a társaság előtt; de lásd be, hogy én ezt *nem tehetem*. Nekem fölcseperedő leányaim vannak, s társaságban kell élnem, már csak az uram kedvéért is. Már most tegyük föl, hogy elmegyek Arkágyevna Annához; ő be fogja látni, hogy nem hívhatom őt magamhoz, vagy kénytelen vagyok úgy intézni a dolgot, hogy ne találkozzék nálam azokkal, a kik másként fogják föl a dolgot; ez pedig csak sértené őt. Én őt nem emelhetem föl . . .

— Csakhogy én nem tudom elhinni, hogy ő nagyobb bukott volna, mint sok száz azok közül az asszonyok közül, a kiket fogadsz! — szakította félbe Vronszkij még sötétebben, s miután meggyőződött róla, hogy sógornőjének elhatározása megmásíthatatlan, fölkel:

— Alexej! Ne haragudjál rám. Lásd be, kérlek, hogy én nem tehetek róla, — szólalt meg Varja s bátortalan mosolylyal pillantott rá.

— Én nem haragszom, — mondotta Vronszkij épp oly sötéten, — de ez kétszeresen fáj nekem. Fáj ugyanis az, hogy ez földúlja a mi barátságunkat. Ha nem is dúlja föl, de gyöngíti. Beláthatod, hogy ez viszont nálam nem lehet másként.

Ezekkel a szavakkal távozott.

Vronszkij belátta, hogy minden további kísérlet hiábavaló, s hogy ezt a pár napot úgy kell eltöltenie Péterváron, mint valami idegen városban, gondosan elkerülvén az előbbeni társaságával való minden érintkezést, hacsak nem akarja magát olyan kellemetlenségeknek és sérelmeknek kitenni, a melyek annyira gyötrelmesek neki. Péterváron való helyzetének egyik legnagyobb kellemetlensége az volt, hogy Alexandrovics Alexej, vagy legalább is a neve, ott volt mindenütt. Semmiről se lehetett elkezdni beszélni, a nélkül, hogy Alexandrovics Alexejre ne fordúlt volna a szó, sehova se lehetett menni a nélkül, hogy vele ne találkozott volna az ember. Vronszkijnek legalább így tetszett, éppen mint a hogy' annak az embernek, a kinek fáj az újja, úgy tetszik, hogy éppen azt a fájós ujját üti bele mindenhová.

A pétervári tartózkodás annál is inkább súlyosnak tetszett Vronszkij előtt, mert egész idő alatt valami teljesen új és érthetetlen hangulatot észlelt Annában. Majd úgy viselte magát, mintha szerelmes volna belé, majd ismét hideg, ingerlékeny és kifürkészhetetlen lett. Gyötördött valamin és rejtegetett előre valamit, s viszont mintha észre se vette volna azokat a bántó sérelmeket, a melyek Vronszkij életét elkésérítették, s a melyeknek az ő finom érzése mellett ő rá nézve gyötrelmesebbeknek kellett volna lenniök.

XXIX.

Annára nézve az Oroszországba való visszatérésnek egyik legfőbb célja az volt, hogy a fiát viszontlátassa. Attól a naptól fogva, hogy Olaszországot elhagyta, szüntelenül izgatta ennek a viszontlátásnak a gondolata. S minél inkább közeledett Pétervárhoz, annál nagyobb-

nak tűnt föl előtte ennek a találkozásnak az öröme és jelentősége. Azt meg se kérdezte magától, hogy' üsse nyélbe ezt a találkozást. Természetesnek és egyszerűnek látszott előtte, hogy viszontlássa a fiát, a mint egy városban lesz vele; de mikor megérkezett Pétervárra, egyszeriben világossá lett előtte a társasággal szemben való helyzete, és belátta, hogy a találkozás előkészítése bizony nehéz.

Már két napja volt Péterváron. Egy pillanatig se szűnt meg a fiára gondolni, de azért még mindig nem látta őt. Ahhoz, hogy egyenesen elmenjen abba a házba, a melyben esetleg Alexandrovics Alexejjel is találkozhatik, érezte, hogy nincsen joga. Lehet, hogy be sem eresztenék, sőt meg is sértenék. Hogy írjon és összeköttetésbe lépjen az urával, ennek már a pusztá gondolata is kínos volt rá nézve: hiszen csak akkor volt nyugodt, mikor nem gondolt az urára. Az, hogy megtudja, mikor és merre szokott sétálgatni a fia, és sétaközben találkozzék vele, kevés volt neki: hiszen annyira készülődött erre a találkozásra, oly tömérdek mondanivalója volt neki, s annyira vágyódott utána, hogy megölelje és összecsókolja. Szerjozsa öreg dajkája tán segítségére lehetett s a kezére járhatott volna. De a dajka már nem volt ott Alexandrovics Alexej házában. Evvel a habozással s a dajka fölkeresésével immár két nap telt el.

Értesülvén Alexandrovics Alexej és Ivanovna Lidia grófnő bizalmas viszonyáról, Anna harmadnap rászánta magát, hogy megírja a grófnénak azt a levelet, mely oly nagy megerőltetésébe került, s a melyben célzatosan írta, hogy a fiával való találkozáshoz szükséges engedély az urának a nagylelkűségétől függ. Tudta, hogyha a levelet megmutatják az urának, ez, tovább játszván a nagylelkű szerepét, nem fog elutasító választ adni.

A szolgál, a ki a levelet odavitte, a legkegyetlenebb és legváratlanabb válaszszal jött vissza, avval, hogy: nincs válasz. Soha még annyira megalázottnak nem érezte magát, mint ebben a pillanatban, a mikor a szolgát behívatta és hallotta tőle annak a részletes elbeszélését, hogy' megvárakoztatták, s hogy' üzenték ki nagy sokára, hogy: nem lesz semmi válasz. Anna mélyen megalázott-

nak, megbántottnak érezte magát, de belátta, hogy Ivanovna Lidia grófnőnek a maga szempontjából igaza van. A fájdalma annál nagyobb volt, mert teljesen egyedül érezte magát. Nem tudta és nem akarta a dolgot Vronszkijval közölni. Tudta, hogy az ő szemeiben, mind a mellett, hogy egész szerencsétlenségének a legfőbb okozója ő volt, a fiával való találkozás kérdése a lehető legjelentéktelenebb dolognak fog látszani. Tudta, hogy Vronszkij soha se lesz képes az ő szenvedését a maga egész nagyságában fölfogni, tudta, hogy azért a hideg hangért, a melylyel a dologról esetleg beszélne, képes volna őt valósággal meggyűlölni. S ettől mindennél a világon jobban félt, s éppen ezért titkolt előtte mindent, a mi csak a fiára vonatkozott.

Az egyik napot otthon töltvén, át meg átgondolta a fiával való találkozás minden lehető módozatát s végül rászánta magát, hogy ír az urának. Már meg is fogalmazta volt a levelet, mikor Ivanovna Lidia levelét behozták neki. A grófnő hallgatása kibékítette és lecsillapította őt, de ez a levél és mindaz, a mit a sorai közül kiolvasott, annyira fölingerelte, s ez a gonoszság, a fia iránt érzett szenvedélyes és természetes szeretetével összehasonlítva, oly vérlázítótnak tűnt föl előtte, hogy fölháborodván mások ellen, megszűnt magát vádolni.

„Ez a ridegség — az érzelmekkel való ez az alakoskodás! — mondotta magában. — Azt hitték, nem kell egyéb, mint hogy megbántsanak, s a gyermekemet elgyötörték, s én legott meghajlom előttük! A világ minden kincséért sem. Ez a grófnő még nálamnál is rosszabb. Én legalább nem hazudom!” És ekkor tüstént elhatározta, hogy másnap, Szerjozsának éppen a születése napján, egyenesen elmegy az ura házába, megvesztegeti a cselédséget, cselhez folyamodik, de minden áron viszontlátja a fiát és széttépi azt a rettenetes ámitást, a melylyel a boldogtalan gyermeket körülvették.

Elment egy játékos boltba, vett egy csomó játékot és megállapította a hadi tervet. Korán reggel, nyolcz órakor fog odamenni, a mikor Alexandrovics Alexej még minden valószínűség szerint nem kelt föl. A keze tele lesz pénzzel, a melyet szétoszt a kapus és az inasok közt,

azért, hogy bebocsássák, s a nélkül, hogy a fátyolát föl-emelné, azt fogja mondani, hogy Szerjozsa keresztapjától jön, hogy őt üdvözölje, s meg van bízva avval, hogy a játékot odarakja a fia ágya mellé. Csak arra nem készült elő, hogy mit fog a fiának mondani. Bármennyit törte is rajt' a fejét, semmit se tudott kieszelni.

Másnap reggel nyolcz órakor Anna egészen egyedül kilépett a bérkocsijából és volt házának főkapujánál csöngtetett.

— Eredj, nézd meg, ki az. Valami úrhölgy, — mondotta Kapitonycs, a ki még nem volt felöltözve s csak sárczipő és felső kabát volt rajta, miközben kipillantott az ablakon arra a fátyolos hölgyre, a ki a kapu előtt ácsorgott. A kapus legénye, egy Anna előtt teljesen ösmeretlen siheder, alig hogy kinyitotta a kaput, Anna már belül került rajta, s egy három rúbles bankót húzván elő a karmantyújából, szaporán a markába nyomta.

— Szerjozsa . . . Alexejevics Szergej, — szólott Anna és tovább akart menni. A kapus legénye, rápislanlott a bankóra, de egy másik, üvegajtónál megint útját állta.

— Kit tetszik keresni? — kérdezte.

Anna nem hallotta ezt a kérdést, és nem felelt semmit.

Látván az ösmeretlen zavarát, maga Kapitonycs is kijött s bebocsátván őt az ajtón, megkérdezte tőle, mit kíván.

— Szkorodumov herczegtől jövök, Alexejevics Szergejhez, — mondotta.

— Még nem kelt föl, — mondotta a kapus, és fürkésző pillantást vetett rá.

Anna éppenséggel nem számított rá, hogy annak a háznak, a melyben kilencz esztendeig lakott, ez a teljesen változatlan előcsarnoka olyan mély hatással legyen rá. Egymásután bukkantak föl lelkében a múlt örömteljes és gyötrelmes emlékei s egy pillanatra szinte megfélekedzett arról, hogy miért is van itt.

— Lesz szíves talán várakozni? — mondotta Kapitonycs és lesegítette a bundáját.

Ekközben bepillantott az arczába, megösmerte őt és szólanúl, mélyen meghajolt előtte.

— Méltóztassék, kegyelmes asszonyom, — szólott.

Anna mondani akart valamit, de egy hangot se tudott kinyögni; bűnbánóan könnyörgő pillantást vetett az öregre, s gyors és könnyed léptekkel sietett föl a lépcsőn. Kapitonycs egészen előrehajolva, és sárczipőivel a lépcső fokain minduntalan fönnakadva, sietett utána, iparkodván őt utólélni.

— Ott van a nevelő, tán nincs is még felöltözve. Majd előbb tán bejelentem.

Anna csak ment tovább a jól ösmert lépcsőn, s nem is hallotta, hogy mit beszél az öreg.

— Erre balra méltóztassék. Bocsásson meg, hogy minden olyan rendetlen. A fiatal úr most a volt pamlagos szobában lakik, — szólott a kapus lelkendezve. — Bocsásson meg . . . legyen egy kis türelemmel kegyelmes asszonyom, majd bepillantok, — mondotta tovább, s utólérvén őt, kinyitott egy magas ajtót és eltűnt a mögött. Anna megállt és várt. — Éppen most ébredt föl, — szólott a kapus, mikor megint előkerült.

Ugyanabban a pillanatban, mikor a kapus ezt mondta, Anna egy gyermeki ásitás hangját hallotta. Már ennek az ásitásnak a pusztá hangjáról megösmerte a fiát s egyszeriben szinte elevenen ott látta őt maga előtt.

— Eressz, eressz, félre! — mondotta és belépett a magas ajtón. Jobbra az ajtótól állott az ágy, s az ágyban egy szál kigombolt ingecskében ott ült a fiúcska, és a testecskéjével előre hajolva, nagyot nyújtózva fejezte be az ásitását. Abban a pillanatban, mikor összeértek az ajkai, legott boldog és álmos mosolyra nyíltak, s ezzel a mosolylyal megint lassan és édesen visszafeküdt az ágyba.

— Szerjzsa! — suttogta Anna, nesztelenül odaolpózván hozzá.

A távollét ideje, és annak a nagy szeretetnek a hatása alatt, a melyet iránta az egész utolsó időben érzett, négyesztendős fiúcskának képzelte őt, olyanmak, a minőnek valamikor legjobban szerette. De most már olyan sem volt, mint akkor, a mikor őt elhagyta; még távolabbra jutott a négyéves kortól, még jobban megnőtt és

megsoványodott. Mi az? Milyen sovány az arcza, milyen rövid a haja! Milyen hosszúak a karjai! Mennyire megváltozott azóta, hogy nem látta! De azért ő volt, az ő feje formája, az ő ajkai, az ő puha nyakacskája és széles vállacskái.

— Szerjozsa! — ismételte közvetlenül a gyermek füle mellett.

A fiúcska megint felkönyökölt, jobbra-balra forgatta zavaros fejét, mintha keresett volna valamit és kinyitotta a szemeit. Pár pillanatig csöndesen és kérdően nézett mozdulatlanul mellette álló anyjára, majd egyszerre boldogan elmosolyodott, s megint behúnyván összeragadt szemeit, odavetette magát, de nem hátra, hanem felé, a karjaiba.

— Szerjozsa! Kedves gyermekem! — szólt Anna elfojtott hangon s átölelte a karjaival gömbölyű testét.

— Mama! — kiáltott föl a gyermek, s izgett-mozgott a karjai közt, csakhogy testének minél több pontjával érintse a kezét.

Álmosan mosolyogva, szemeit még mindig behúnyva, az ágy hátán keresztül kapkodott pufók kezeivel a vállai után, odasímult hozzá és körülvette őt azzal a kedves álm-illattal és melegséggel, a mely csak a gyermekek sajátja, s elkezdett az arczával odadörzsölni a nyakához és a vállaihoz.

— Tudtam, — mondotta, a szemeit kinyitva. — Ma van a születésem napja. Tudtam, hogy el fogsz jönni. Tüstént fölkelek.

Ezeket mondván, teljesen fölébredt.

Anna mohón nézte őt; látta, mennyire megnőtt és megváltozott az ő távolléte alatt. Meg is ösmerte, meg nem is a takaró alól kidugott meztelen, s most oly nagy lábait, megösmerte megnyúlt orczáit, a tarkóján, a hol oly gyakran szokta volt őt megcsókolni, rövidre nyírt fürtöcskéit. Mindezt végigtapogatta s nem tudott szólani: a könnyek szinte fojtogatták.

— Miért sírsz, mama? — kérdezte Szerjozsa, mikor teljesen magához tért. — Mama, miért sírsz? — ismételte pityergő hangon.

— Nem fogok sírni . . . Örömben sírok. Oly

régen nem láttalak. Nem sírok, nem, nem, — ismételte s a könnyeit nyeldesve, elfordult. — No, de most ideje, hogy öltözködjél, — tette hozzá rövid hallgatás után, mialatt összeszedte magát, s a nélkül, hogy eleresztette volna a fia kezeit, leült az ágya mellé egy székre, a melyen a ruhája volt odakészítve.

— Hogy' öltözködöl föl nélkülem? Hogyan . . . — szólalt meg természetesen és vidáman, de képtelen volt folytatni és megint elfordult.

— Nem mosakodom hideg vízzel. A papa nem engedi. Hát Lukics Vaszilij-t nem láttad? Mindjárt itt lesz. De ráültél ám a ruhámra.

És Szerjozsa elkaczagta magát. Anna ránézett és eimosolyodott.

— Mama, édesem te, drágám te! — kiáltott föl, s megint rávetette magát és megölelte őt. Mintha csak most, hogy a mosolyát látta . . . csak most értette volna meg, hogy mi történt. — Erre nincs szükség, — szólott és levette a fejről a kalapot. És mintha csak most, kalap nélkül ösmerte volna meg őt igazán, megint odarohant hozzá és összecsókolta.

— De hát mit gondoltál te rólam? Nem gondoltad, hogy meghaltam?

— Ezt soha se hittem.

— Nem hitted, szívecském te?

— Tudtam, tudtam! — ismételte kedvencz mondatát, s megfogván a kezét, mely a haját czirógatta, az ajkához szorította a tenyerét és csókolgatta.

XXX.

E közben Lukics Vaszilij, a ki eleinte nem tudta, ki lehet az a hölgy, de később a beszélgetés során rájött, hogy ez ugyanaz az anya, a ki az urát elhagyta s a kit ő nem is ösmert, mert csak a távozása után került a házba, kétségben volt az iránt, vajon bemenjen-e, vagy sem, vagy pedig jelentést tegyen Alexandrovics Alexejnek. Végre megfontolván, hogy neki az a kötelessége, hogy Szerjozsát egy bizonyos órában felköltse, s hogy e mel-

lett semmi köze hozzá, ki ült ott nála, az anyja-e vagy más valaki, a kötelességét minden körülmények közt teljesítenie kell, felöltözött odament az ajtóhoz és kinyitotta.

De az anya és a gyermek kölcsönös dédelgetése, hangjuknak a csengése, és az, a mit egymással beszéltek, — mindez arra indította őt, hogy elhatározását megmátsítsa. Megcsóválta a fejét és fölsóhajtván, betette az ajtót. „Várok még vagy tíz percet“, — mondotta magában köhécselve, s kitörölte szeméből a könnyeket.

A cselédség körében ezalatt nagy volt az izgalom a házban. Valamennyien megtűdték, hogy volt úrnőjük megérkezett, hogy Kapitonycs bebocsátotta, s hogy most ott fön van a gyermekszobában, pedig az úr úgy kilencz óra tájban maga is mindig be szokott menni a gyerek-szobába, avval pedig valmennyien tisztában voltak, hogy a házastársak találkozása lehetetlen, s hogy azt meg kell akadályozni. Kornei, a komornyik, a kapus szobájába lépve, megkérdezte ki és hogv' bocsátotta be Kareninát, s megtudván, hogy Kapitonycs fogadta és vezette őt föl, jól leszidta az öreget. A kapus makacsul hallgatott, de mikor Kornei azt mondta, hogy azért megérdemelné, hogy elcsapiják, Kapitonycs odaugrott hozzá s a kezeivel Kornei arcza előtt hadonászva így szólt:

— Hjah persze, te nem bocsátottad volna be! Tíz évig szolgáltam és mást, mint jót, nem tapasztaltam tőle, de te persze fogtad volna magadat s azt mondtad volna neki: kívül tágasabb. Te ugyan finoman érted a politikát! Úgy bizony! Te ugyan föltalálnád magadat, hogv' kell a gazdádat kifosztani és még a bundát is leszedni róla.

— Katona! — szólt oda Kornei megvetéssel, s a belépő dajkához fordult. — Nos hát, ítéljen maga, Jefimovna Marja: se szólt, se beszélt, hanem beeresztette, — fordult hozzá Kornei. — Alexandrovics Alexej tüstént itt lesz és bemegy a gyermekszobába.

— Frissen! Frissen! — szólott a dajka. — Maga, Vasziljevics Kornei, csak tartóztassa föl valahogyan az urat, én meg szaladok és valamiképpen eltávolítom az asszonyt. Frissen! Frissen!

Mikor a dajka a gyermekszobába lépett, Szerjozsa

éppen azt mesélte az anyjának, hogy' estek el Nagyenkával együtt, mikor egy dombról leszánkáztak, úgy, hogy hármat is bukfenczezték. Az anyja hallotta hangjának a csengését, látta az arczát és rajt' a kifejezés játékát, kezében érezte a kezét, de hogy mit mondott, abból nem értett semmit. El kellett mennie, el kellett őt hagynia, — csak ezt az egyet gondolta és érezte. Lukics Vaszilij lépteit is hallotta, a ki odajött az ajtóhoz és köhécselt, a dajka lépteit is hallotta, de azért szinte megkövülten ült ott, s nem volt ereje se beszélni, se fölkelni.

— Asszonyom, szentem! — szólalt meg a dajka odalépve hozzá s összecsókolta a kezét, a vállát. — Lám, a jó Isten mégis csak nagy örömet szerzett a mi kis ünnepeletünknek. De nem változott ám egy hajszálat se!

— Oh, dada lelkem, én nem tudtam, hogy maga még itt van a házban, — szólott Anna, egy pillanatra magához térvén.

— Nem is vagyok én itt, a lányommal lakom, csak köszönteni jöttem, Arkágyevna Anna, lelkem!

A dajka egyszerre sírva fakadt s megint elkezdte csókolgatni a kezét.

Szerjossa csillogó szemekkel mosolyogva, s egyik kezével az anyjába, a másikkal a dajkába kapaszkodva, topogott a szőnyegen kövérkés, meztelen lábaival. Szinte magánkívül volt attól a gyöngédségtől, a melylyel kedves dajkája az édes anyja iránt viseltetett.

— Mama! Sokszor eljön ám ő hozzám, s a mikor jön . . . — de legott elhallgatott, a mint észre vette, hogy a dajka valamit súgott az anyjának, s hogy rémület és valami szégyen tükröződött az édes anyja arczán, mely annyira nem illett hozzá.

Az anyja odalépett hozzá.

— Kedvesem te! — mondotta.

Azt nem tudta kimondani, hogy *Isten veled*, de benne volt az arczkifejezésében, s ő is megértette. — Édes, kedves kis Kutik-om! — mondotta neki a becéző nevén, a hogy' kiskorában hívta, — úgy-e nem felejtesz el engem? Úgy-e . . . — de többet nem tudott mondani.

Később mennyi tömérdek szó jutott az eszébe, a melyet mind elmondhatott volna neki. De most semmit

se tudott, semmit se bírt szólani. Szerjozsa azonban megértette mindazt, a mit mondani akart. Megértette, hogy boldogtalan, és szereti őt. Még azt is megértette, a mit suttogva mondott a fülébe a dajka. Meghallotta ezt a pár szót: „mindig kilencz órakor“, s megértette, hogy ez az apjára vonatkozott, s hogy édes anyjának nem volt szabad az apjával találkoznia. Ezt mind megértette, csak azt az egyet nem tudta megérteni: mért ült ki az arczára a rémület és szégyen? . . . Nem bűnös, de fél tőle, és szégyenli magát valamiért. Meg akart koczkáztatni egy kérdést, mely eloszlatta volna a kétségeit, de nem volt hozzá bátorsága: látta, hogy anyja szenved, és megesett a szíve rajta. Némán odasimúlt hozzá, azután így szólt:

— Ne menj még. Nem jön még mindjárt.

Az anyja eltolta őt magától, hogy lássa, csakugyan azt gondolja-e, a mit mond, s arczának ijedt kifejezéséről leolvasta, hogy nemcsak hogy az apjáról beszél, de mintha még azt is kérdezné, hogy mit tartson az apja felől.

— Szerjozsa, édesem, — szólott az anyja, — szeresd apádat, mert ő nemesebb és jobb, mint én, a ki bűnös vagyok. Majd ha nagy leszel, magad is megítélheted.

— Náladnál jobb nincs a világon! — kiáltott föl a gyermek könnyek között, kétségbeesetten, s miután megfogta anyját a vállainál fogva, az erőlködéstől reszkető kezeivel teljes erővel magához szorította.

— Édes kis szívem, mindenem te! — szólott Anna, s elkezdett sírni épp oly gyermekeken, épp úgy ellágyulva, mint a fia.

Ekkor kinyílt az ajtó és belépett Lukics Vaszilij. A másik ajtónál is léptek hallatszottak, s a dajka rémülten suttogva mondta: „Jön“, s odanyújtotta Annának a kalapját.

Szerjozsa kezeivel eltakarta az arczát és zokogva borult az ágyra. Anna elvette a kezeit, még egyszer megcsókolta nedves arczát és gyors léptekkel kiment. Szemben jött vele Alexandrovics Alexej. Mikor őt megpillantotta, Anna megállt és lehorgasztotta a fejét.

Ámbár csak az imént mondta róla, hogy nemesebb és jobb, mint ő, mégis annak a futó pillantásnak a nyo-

mán, a melyet reá vetett, s mely egész alakját minden legkisebb részletével együtt felölelte, iránta a harag és az undor, a fiáért pedig az irigység érzése fogta el. Egy gyors mozdulattal leeresztette a fátyolát és szinte futott ki a szobából.

Nem jutott hozzá, hogy előszedje, s így visszavitte magával azokat az ajándékokat, a melyeket tegnap annyi szeretettel és szomorúsággal válogatott össze a játékosboltban.

XXXI.

Bármennyire kívánta is Anna a fiával való találkozást, bármily régen gondolt és készülődött is rá, arra semmiképpen se számított, hogy ilyen mély benyomást tegyen rá ez a találkozás. Mikor visszatért fogadóbeli szobájába, jó darabig nem tudta megérteni, hogy miért is van itt voltaképpen. „Igen, mindennek vége, s én megint egyedül vagyok, — mondotta magában, s a nélkül, hogy a kalapját letette volna, leült a kandalló mellett álló székre. Mozdulatlan szemekkel rámeredt az órára, mely az ablakok közt egy asztalon állott, s elkezdett gondolkozni.

Francia komornája, a kit külföldről hozott magával, bejött, hogy felöltöztesse. Anna csodálkozva nézett rá, s azt mondotta: — Majd később. — A pinczér hozta a kávé. — Majd később, — szólott neki is.

Az olasz dajka, miután felöltöztette a kis leánykát, bejött vele hozzá, és odavitte Annához. A pufók, jól táplált kis leány, mint mindig, valahányszor az anyját megpillantotta, tenyerével lefelé fordította szalagocskákkal átkötött meztelen kezeckéit, és fogatlan szájacskájával mosolyogva, mint a hal az uszonyaival, elkezdett evezni a kezeckéivel, miközben megzörgette hímzett szoknyácskájának keményített ránczait. Lehetetlen volt, hogy ne mosolyogjon, hogy össze ne csókolgassa a kis leányt, lehetetlen volt, hogy oda ne tartsa neki az újját, a mely után sikongva és egész testével ugrándozva kapkodott; lehetetlen volt, hogy oda ne nyújtsa neki az ajkát, a

melyet csók ürügye alatt bekapott a szájacskájába. És mindezt Anna meg is tette: a karjára vette, ficzkándoztatta, üde arczocskáját és meztelen kis könyökeit összecsókolta; de ennek a kis babának a láttára még tisztábban látta, hogy az az érzés, a melyet iránta táplált, még csak nem is volt szeretet, ahhoz képest, a melyet Szerjozsa iránt érzett. Kedves volt ezen a kis leányon minden, de azért még se férközött hozzá a szívéhez. Kielégítetlen szeretetének minden erejével az első gyermekét vette körül, bárha ez olyan embertől származott is, a kit nem szeretett; a kis leány a legsúlyosabb körülmények közt született, s így a századrészét se fordította rá annak a gondnak, a melylyel az elsőt elhalmozta. Ezenkívül ebben a kis leányban még csak pusztá remény volt minden, míg Szerjozsa már szinte emberszámba, még pedig szeretett emberszámba ment; benne már küzdöttek a gondolatok, az érzelmek, már gondolkozott, szeretett, sőt meg is ítélte őt, mint ő gondolta, mikor a szavai és a pillantásai eszébe jutottak. És most nemcsak testileg, hanem lelkileg is el volt választva tőle mindörökre, s ezen már segíteni nem lehetett.

Anna visszaadta a kis leányt a dajkának, kiküldte őt és kinyitotta azt a nyakérmét, a melyben Szerjozsa arczképét őrizte abból az időből, a mikor körülbelül ugyanabban a korban volt, mint most a kis leány. Fölkelt, s miután a kalapiját letette, elővette az asztalról azt az albumot, mely tele volt a fiának különböző korbeli arczképeivel. Kivette valamennyit. Egy volt még hátra, az utolsó és a legjobb. Egy szál fehér ingecskében, szétvetett lábakkal nyargalt egy széken, s a szemeivel hunyorgatva mosolygott. Ez volt legsajátosabb kifejezése, mely pompásan illett neki. Anna ügyes kis kezeivel, melyeknek finom és fehér újjai ezúttal szokatlanul fürgén mozogtak, néhányszor megpattantotta a fénykép sarkát, de a kép berepedt és még se jött ki. Papírvágó kés nem volt az asztalon, s így Anna kivette a mellette volt képet (ez Rómában készült és széleskarimájú kalapban, hosszú hajjal Vronszkijt ábrázolta), s evvel tolta ki a fia arczképét. „Íme, itt van ő!” — mondotta, Vronszkij arczképére pillantva, s egyszerre eszébe jutott, hogy ki volt

mostani nagy bánatának az okozója. Egész reggel egyetlen egyszer se gondolt rá. De most, a mint nemes, férfias és annyira ösmert és kedves arczát látta, hirtelen a szeretetnek váratlan rohama szállta meg őt iránta.

„De vajon hol van? Hogy' hagyhat így magamra a szenvedéseimmel?” — gondolta egyszerre szemrehányó érzéssel a szívében, megfélekedzvéen arról, hogy hiszen ő maga titkolt előtte mindent, a mi a fiával volt összefüggésben. Elküldött hozzá avval a kéréssel, hogy jöjjön azonnal; szorongó szívvel várta őt, miközben azokon a szavakon törte a fejét, a melyekkel majd elmond neki mindent, s a szerelemnek azokon a kifejezésein, a melyekkel őt majd megvigasztalja. A küldöncz avval a válaszszal jött vissza, hogy most vendége van, de tüstént jön, s csak azt kérdezteti, vajon fogadhatja-e vele együtt Jasvin herceget, a ki most érkezett Pétervárra. — „Nem egyedül jön, pedig tegnap ebéd óta nem látott, — gondolta magában; — nem úgy jön, hogy mindent elmondhassak neki, hanem Jasvinnal.” — S egyszerre különös gondolata támadt: hátha már nem szereti őt?

S mialatt az utóbbi napok eseményeit átgondolta, úgy tetszett neki, hogy mindenben ennek a rettenetes gondolatnak az igazolását látja: abban is, hogy tegnap nem ebédelt itthon, abban is, hogy szívósan ragaszkodott ahhoz, hogy Péterváron egymástól elkülönítve lakjanak, végre abban is, hogy még most sem egyedül jött hozzá, mintha csak kerülni akarná a vele négy szemközt való találkozást.

„De ezt meg kell mondania. Ezt nekem tudnom kell. Ha ezt tudom, akkor avval is tisztában vagyok, mitévő legyek”, — mondotta magában, nem lévén ereje beleképzelni magát abba a helyzetbe, a melyben akkor lesz, ha közönyösségéről meggyőződik. Azt hitte, hogy Vronszkij megszűnt őt szeretni, úgy érezte, hogy közel jár a kétségbeeséshez, s ennek következtében rendkívül nagy izgatottság vett rajta erőt. Csöngetett a komornájának és bement az öltözőjébe. Öltözködés közben sokkal nagyobb gondot fordított magára, mint az utóbbi napokban bármikor, mintha bizony, ha Vronszkij csakugyan nem szerette már őt, újra beleszerethetett

volna pusztán csak azért, mert az a ruha és az a hajviselet volt rajta, a mely legjobban illett hozzá.

Hallotta a csengetést, még mielőtt készen lett volna.

Mikor a fogadó-szobába lépett, nem Vronszkij, hanem a Jasvin pillantásával találkozott a tekintete. Vronszkij Szerjocsának arczképeit nézegette, a melyeket ott felejtett volt az asztalon, s éppenséggel nem sietett rápillantani.

— Mi már ösmerjük egymást, — mondotta Anna, kis kezét beletéve a zavart Jasvin óriás kezébe (a mi hatalmas termete és nyers arcza mellett olyan furcsán hatott). — Ösmerjük egymást a múlt esztendőből a versenyekről. Adja már ide, — mondotta, gyors mozdulattal kikapván Vronszkij kezéből a fia arczképeit, a melyeket nézegetett, és jelentőségteljesen csillogó szemekkel pislogott rá. — Hát az idén szépek voltak a versenyek? Helyettük az idén a római Corsón néztem a versenyeket. Ön egyébiránt nem igen szereti a külföldi életet, — mondotta barátságos mosolylyal. — Én ösmerem önt és ösmerem az izlését, bárha nem sokszor találkoztunk.

— Elégé sajnálom, mert az izlésem mind jobban romlik, — szólott Jasvin, a balbajuszát harapdálva.

Jasvin még egy darabig beszélgetett s miután észrevette, hogy Vronszkij az óráját nézi, megkérdezte Annától, vajon sokáig maradnak-e még Péterváron, azután hatalmas testét meghajtván, a sipkája után nyúlt.

— Azt hiszem, nem soká, — felelt Anna s zavartan nézett Vronszkijra.

— Akkor hát nem igen látjuk már egymást? — mondotta Jasvin, s miután fölkel, Vronszkijhoz fordult. — Hol ebédelsz?

— Jöjjön hozzám ebédelni, — mondotta Anna határozottan, mintha bosszankodott volna magára a zavartságáért, de egyúttal elpirult, mint mindig, a mikor valami új ember előtt a helyzetét elárulta. — Az ebéd ugyan nem lesz valami jó, de legalább együtt lehet vele. Alexej ezredbeli összes bajtársai közül senkit se szeret úgy, mint önt.

— Ennek örülök, — mondotta Jasvin mosolyogva,

a miből Vronszkij tisztán látta, hogy Anna nagyon megdetszett neki.

Jasvin meghajtotta magát és kiment, Vronszkij elmaradt mögötte.

— Te is elmegy? — kérdezte Anna.

— Máris elkéstem, — felelt Vronszkij. — Csak menj! Tüstént utánad megyek! — kiáltotta ki Jasvin után.

Anna megfogta a kezét, s a nélkül, hogy levette volna róla a szemét, merően bámult rá, azon tünődvén, vajon mit mondhatna neki, a mivel még tartóztathatná.

— Megállj, valamit akarok mondani, — szólott és rövid karját megfogván, odaszoritotta a nyakához. — Úgy-e, nem baj, hogy meghívtam őt ebédre?

— Nagyon helyesen tetted, — mondotta Vronszkij nyugodt mosolylyal, miközben sűrű fogait kimutatta és megcsókolta a kezét.

— Alexej, nem változtál te meg irányomban? — kérdezte Anna, mindkét kezével megmarkolván a karját. — Alexej, nekem az ittlét csak gyötirelem. Mi'or utazunk?

— Nemsokára, nemsokára. Nem képzeled, hogy nekem is milyen terhes itt az élet, — mondotta és kezét nyújtott neki.

— No, hát csak menj, menj! — szólott Anna sértődötten és gyorsan elhúzódott mellőle.

XXXII.

Mikor Vronszkij hazajött, Anna még nem volt otthon. Mint jelentették neki, kevéssel azután, hogy ő elment, valami hölgy jött hozzá, a kivel aztán együtt távoztak. Az, hogy elment, a nélkül, hogy meghagyta volna hová, az, hogy még mindig nem jött vissza, az, hogy már reggel is volt valahol, a nélkül, hogy neki szólt volna róla, mindez, arcának avval a furcsán izgatott kifejezésével, s annak a szinte ellenséges hangnak az emlékével együtt, a melylyel ma délelőtt Jasvin jelenlétében szinte kitépte a kezéből fiának az arczképeit, gondolkodóba ejtette őt. Elhatározta,

hogy föltétlenül beszélni fog vele. A fogadó-szobájában várta. De Anna nem egyedül jött haza, magával hozta öreg nagynénjét, Oblonszkája hercegnőt is. Ez volt az, a ki délelőtt eljött érte, s a kivel aztán elment bevásárolni. Anna mintha észre se vette volna Vronszkij gondterhes és kérdő arckifejezését, vidáman kezdte mesélni neki, hogy mi mindent vásárolt össze ma délelőtt. Vronszkij látta, hogy valami különös ment végbe benne: csillogó szemekben, a mint úgy futólag megállapodtak rajta, feszült figyelem kifejezése ült, szavaiban és mozdulataiban pedig benne volt az az ideges sietség és az a kecsesség, a mely közeledésük első idejében őt annyira elragadta, most pedig aggasztotta és megrémítette.

Ebédhez négynek volt terítve. Már valamennyien együtt voltak s éppen készültek átmenni a kis ebédlőbe, a mikor megérkezett Tuskevics, és Betszi hercegnőtől valami üzenetet hozott Annának. Betszi hercegnő bocsánatot kért tőle, hogy nem jött el búcsúzni; rosszul érezte magát, de arra kérte Annát, hogy félhét és kilencz óra között jöjjön el hozzá. Vronszkij az időnek ilyen pontos megszabását hallván, mely azt bizonyította, hogy gondoskodva van róla, hogy senkivel se találkozzék, rápillantott Annára; de Anna úgy tett, mintha nem vette volna észre.

— Nagyon sajnálom, hogy éppen félhét és kilencz között lehetetlen, — mondotta alig mosolyogva.

— A hercegnő nagyon fogja sajnálni.

— Én nemkülönben.

— Alkalmasint Patti-t megy el meghallgatni? — kérdezte Tuskevics.

— Patti-t? ... Ez jó gondolat. Elmennék, ha még lehetne páholyt kapni.

— Én szerezhetek, — szólott Tuskevics.

— Nagyon, de nagyon hálás lennék érte, — felelt Anna. — Nem volna kedve velünk ebédelni?

Vronszkij alig észrevehetően vállat vont. Teljességgel nem értette, a mit Anna csinált. Mért hozta ide azt a vén hercegnőt, mért tartóztatta ebédre Tuskevicset, s a mi mind ennél csodálatosabb volt, mért küldte el őt páholyért? Hát képzelhető volt az, hogy az ő helyzetében

elmehessen egy bérletes Patti-előadásra, a melyen ott lesz az egész ismerős világ? Komoly pillantást vetett rá, de Anna ugyanavval a kihívó, félig vidám, félig kétségbeesett pillantással felelt, a melynek a jelentését Vronszkij nem volt képes megérteni. Ebéd alatt Anna feltűnően jókedvű volt; mintha csak kaczerkódott volna Tuskevics-csel meg Jasvinnal. Mikor az ebédetől fölkeltek és Tuskevics elszaladt a páholy-jegyért, Jasvin pedig kiment dohányozni, Vronszkij vele együtt bement a szobájába. Kis idő múlva megint fölsietett. Anna már fel volt öltözve abba a mélyen kivágott és bársonnyal díszített, világos selyemruhába, a melyet Párisban csináltatott, s a fején drága fehér csipkedísz viselt, mely keretül szolgált az arczának, és ragyogó szépségét különösen kiemelte.

— Hát csakugyan elmegy a színházba? — kérdezte Vronszkij, iparkodván nem nézni rá.

— Miért kérdi ezt olyan ijedten? — szólott Anna, a kit megint sértett az, hogy nem nézett rá. — Miért ne mennék?

Vronszkij mintha nem értette volna meg szavainak a jelentőségét.

— Persze, hiszen semmi ok sincsen rá, — felelt elkomorodva.

— Hiszen én is csak azt mondom, — szólott Anna, szándékosan nem akarván megérteni szavainak a gúnyját, és nyugodtan megfordította hosszú, illatos keztyűjét.

— Anna, az Istenért! Mi lelte? — kérdezte, magához térítvén őt, éppen úgy, mint valamikor az ura.

— Én nem értem, miért kérdezi?

— Hiszen tudja, hogy nem mehet el a színházba.

— Miért? Nem megyek egyedül. Varvara hercegnő csak elment átöltözni, ő is eljön velem.

Vronszkij csodálkozva és kétségbesetten vállalt vont.

— De hát nem tudja . . . — szólalt meg újra.

— Nem akarom tudni! — pattant föl, szinte kiabálva. — Nem akarom. Megbántam talán, a mit cselekedtem? Nem, nem és nem. S ha megint előlről kellene kezdenem ugyanazt, megint csak így volna. Mi reánk, én reám és önre nézve csak az az egy fontos: szeretjük-e

egymást vagy sem. A többi mind mellékes. Mért élünk hát itt így elkülönítve, s mért nem látjuk egymást? Mért nem mehetek én el a színházba? Én téged szeretlek, és nekem minden tökéletesen mindegy, — mondotta oroszul, s szemeiben valami furcsa, érthetetlen ragyogással nézett rá, — ha csak te nem változtál meg. Mért nem nézel a szemembe?

Vronszkij ránézett. Látta arcának teljes szépségét, s azt a pompás ruhát, mely mindig úgy illett hozzá. De most éppen a szépsége és a választékossága volt az, a mi őt fölingerelte.

— Az én érzelmeim nem változhatnak, ezt úgy is tudja, de azért kérem, könyörgök, ne menjen el, — mondotta megint francziául, gyöngéd rimánkodással a hangjában, de hidegséggel a tekintetében.

Anna a szavait nem hallotta, de látta a pillantásának a hidegségét és ingerülten így felelt:

— Én meg arra kérem, mondja ki nyíltan, miért ne menjek?

— Azért, mert ez . . . — itt zavarba jött.

— Semmit sem értek az egészből. Jasvin n'est pas compromettant, és Varvara herczegnő semmivel se rosszabb a többinél. De ime, már itt is van.

XXXIII.

Vronszkij most először érzett bosszúságot, szinte haragot Anna iránt, azért, hogy szándékosan nem akarta a helyzetét megérteni. Ezt az érzést még csak fokozta, hogy bosszúságának az okát nem tudta kifejezni. Ha egyenesen megmondta volna neki azt, a mit gondolt, így kellett volna szólania: ilyen ruhában, s egy mindenki által ismert herczegnővel a színházban megjelenni, nemcsak annyit tenne, mint bukott nő voltát beösmerni, hanem egyúttal keztyűt dobni a világnak, vagyis róla örök időkre lemondani.

Ezt nem mondhatta meg neki. „De hogy' van, hogy ezt nem érti meg, s egyáltalában mi lelte?” — kérdezte magában. Érezte, a mint egyidejűleg az iránta való tisz-

telet csökkent, szépségének a tudata pedig csak növekedett benne.

Mogorván ment vissza a szobájába, s odaülvén Jasvin mellé, a ki hosszú lábait egy székre kinyújtva, cognacot ivott selters-vízzel, ugyanazt rendelt magának is.

— Lankovszkij-nak a Mogucsij-ja? Szép ló, ajánlom, vedd meg, — mondotta Jasvin, rápillantván a bajtársa sötét ábrázatára. — Igaz, hogy egy kissé csapott farú, de a lábai és a feje, — olyan, hogy jobb se kell.

— Azt hiszem, meg is fogom venni, — felelt Vronszkij.

A lovakra vonatkozó beszélgetés ugyan érdekelte őt, de azért egy pillanatra se feledkezett meg Annáról, önkénytelenül figyelt a folyosóról lehallatszó léptek zajára és mindúntalan rápillantott a kandallón álló órára.

— Arkágyevna Anna jelentenem parancsolta, hogy elment a színházba.

Jasvin, miután még egy pohárka cognacot töltött a sístergő vízbe, kiitta, s begombolkozván, fölkel.

— Nos, megyünk? — kérdezte, a bajúsza alatt alig mosolyogva, s ezzel a mosolylyal elárúlta, hogy tudja ugyan Vronszkij mogorvaságának az okát, de nem tulajdonít neki semmi fontosságot.

— Én nem megyek, — felelt Vronszkij sötéten.

— De nekem mennem kell, megígértem. Úgy hát Isten veled. De ha mégis eljönneél, Kraszinszkijnek a helyét foglalj el, — tette hozzá Jasvin, miközben távozott.

— Nem megyek, dolgom van.

„A feleséggel is sok baj van, de a nem-feleséggel még több“, — gondolta magában Jasvin, mikor a fogadóból kilépett.

Vronszkij, mikor egyedül maradt, fölkel s elkezdett föl és alá járni a szobában.

„Mi is van ma? Negyedik bérlet... Jegor is ott van a feleségével, alkalmasint az anyám is. Más szóval, egész Pétervár ott van. Most lépett be, letette a bundáját, s kikukkant a világosságra... Tuskevics, Jasvin,

Varvara hercegnő... — képzelte el magában. — És én? Vagy félek, vagy pedig Tuskevics gondjaira bízom őt? Akárhogy' vesszük is, ostoba, ostoba egy dolog... S ugyan miért kényszerít bele engem ilyen helyzetbe?" — szólott, a kezével legyintve.

E mozdulat közben beleakadt abba a kis asztalkába, a melyen a selters-víz és a cognacos palaczk állott, s majd hogy feldöntötte. Meg akarta kapni, de nem tudta, s haragiában felrúgta a lábával az asztalt és csöngetett.

— Ha meg akarsz maradni nálam, — szólott oda a belépő komornyiknak, — úgy legyen gondod a dolgodra. Többet ez elő ne fordúljon. Szedd össze szaporán.

A komornyik, ártatlanságának tudatában, mentegetőzni akart, de rápillantván a gazdájára, leolvasta az arczáról, hogy jobb lesz hallgatni, és szaporán lehajolva, elkezdte a szőnyegről az épen maradt és törött üvegeket fölszedgetni.

— Ez nem a te dolgod, küldd be a pinczért, hadd szedje föl, te meg készítsd a frakkomat.

Vronszkij félkilenczkor lépett a színházba. Az előadás már javában folyt. Az öreg színházi szolga lesegítette a bundáiát, s felismervén őt, „kegyelmes úr“-nak szólította, és azt ajánlotta neki, hogy ne is kérjen számot, csak egyszerűen szólítsa majd Fedort. A színházi szolgákon és két inason kívül, a kik a karjún kabátokkal hallgatóztak az ajtóban, senki se volt a kivilágított folyosón. A betett ajtón keresztül a zenekar halk staccatókíséréte s egy női hang hallatszott, mely nagy szabatos-sággal adott elő egy zenei frázist. Kinyílt az ajtó s egy színházi szolga suhant ki rajta, a vége felé járó zenei frázis pedig egyszerre egészen tisztán csengett Vronszkij fülébe. De az ajtó legott megint becsukódott, és Vronszkij nem hallotta a frázis végét és a cadentiát, de a tapsvihár dörgéséből megtudta, hogy a cadentia véget ért. Mikor a csillárokkal és bronzgázlámpákkal fényesen kivilágított nézőtérre lépett, még egyre tartott a zaj. A színpadon egy, meztelen vállalval és gvémantjaival csillogó énekesnő, a tenorista segítségével, a ki a kezét

fogta, hajlongva és mosolyogva — szedegette össze a rivaldán ügyetlenül átdobott bokkrétákat, majd odalépett egy a fehebűbűn kopasz és körülötte kikent hajú úrhoz, a ki nagyot nyűjtözva nyűjtogatott felé valamit, — mire az egész közönség, úgy a földszinten, mint a páholyokban elkezdett idestova hullámszni, kiabálni és tapsolni. A karmester, magas emelvényéről, szintén segített az énekesnőnek, miközben fehér nyakkendőjét igazgatta. Vronszkij lement a földszint közepéig, ott megállt és körülnézett. Soha még oly kevésbé nem fordított figyelmet erre a jól ismert és megszokott környezetre, a színpadra, erre a zsibongásra s a nézőknek erre az ismert, érdektelen és tarka tömegére, mely a színházat zsűfolásig megtöltötte, mint ma.

A páholyokban ugyanazok a bizonyos hölgyek s a páholyok háttérében ugyanazok a bizonyos tiszték, mint rendesen, ugyanazok a tudja isten miféle, tarka-barka asszonyok, egyenruhák és kabátok, ugyanaz a piszkos tömeg fönn a karzatokon, és ebben az egész tömegben csak a páholyokban és legelső sorokban volt mindössze vagy negyven igazi úr és hölgy. S ezekre az oázisokra fordította Vronszkij legott a figyelmét, és mindjárt összeköttetésbe is lépett velük.

A fölvonásnak éppen vége volt, mikor belépett, s azért a nélkül, hogy a bátyja páholyába belépett volna, lement egészen az első sorig s a korlát mellett megállt Szerpuhovszkijnál, a ki az egyik térdét lehajtva és sarkával a korláton kopogtatva, már messziről meglátta és mosolyával hívogatta őt.

Vronszkij még nem látta Annát, szándékosan nem nézett arra az oldalra, a melyen ült. De a pillantások irányából tudta, hol van. Észrevétlenül körülnézett, de nem kereste őt; a legrosszabtból tartva, Alexandrovics Alexejt kereste a szemével. Szerencséjére Alexandrovics Alexej ezúttal nem volt a színházban.

— Milyen kevés maradt meg benned a katonából! — mondotta neki Szerpuhovszkij. — Inkább diplomatának, művésznek vagy ilyesvalaminek látszol.

— Igen, a mint hazaérkeztem, frakkot húztam, —

felelt Vronszkij mosolyogva s lassan fölemelte a látcsövét.

— Ezért, lásd, bevallom, irigyellek. Mikor úgy külföldről visszatérek, és felhúrom ezt, — megérintette a vállrojtjait, — igazán sajnálom a szabadságomat.

Szerpuhovszkij már rég keresztet vetett Vronszkij szolgálati tevékenységére, de azért épp úgy szerette őt, mint azelőtt, és most különösen szeretetreméltó volt iránta.

— Kár, hogy az első felvonásról elkéstél.

Vronszkij csak úgy félfüllel hallgatott oda, s látcsövét a földszintről a félemeletre emelve, végignézett a páholyokon. Egy turbános hölgy és egy kopasz öreg úr mellett, a ki bosszúsan pislogott a feléje mozgó látcsőre, Vronszkij egyszerre megpillantotta Anna büszké, meglepően szép, s a csipkekeretből kimosolygó fejét. Az ötödik páholyban volt, tőle alig húsz lépésnyire. Az előtérben ült és könnyedén hátrafordulva, valamit mondott Jasvinnak. Szép és széles vállain nyugvó fejének tartása, szemeinek és egész arcának tartózkodóan fölbuzdult csillogása arra emlékeztették, a mikor őt azon a moszkvai bálon látta. De most egészen más hatással volt rá a szépsége. Iránta való érzésében most sem volt semmi titokzatosság, s azért, bár most tán még erősebben vonzotta őt a szépsége, mint annakelőtte, de egyúttal bántotta is. Anna nem nézett ugyan feléje, de Vronszkij érezte, hogy már észrevette őt.

Mikor Vronszkij megint arra fordította a látcsövét, feltűnt neki, hogy Varvara hercegnő szokatlanul piros, természetellenesen mosolyog és szüntelenül a szomszéd páholy felé pislog; Anna pedig összecukott legyezőjével a párkány piros bársonyát verdesi, elbáméskodik valahová és nem látja, vagy nyilván nem akarja látni azt, a mi a szomszéd páholyban történik. Jasvin arcán ugyanolyan kifejezés ült, mint akkor, mikor a játékasztalnál veszteségben volt. Mogorván ült ott, s mind jobban és jobban a szájába húzva bal bajúszát, szintén a szomszéd páholy felé sandított.

Ebben a tőlük balra levő páholyban Kartaszovék ültek. Vronszkij ismerte őket és azt is tudta, hogy Anna

is ismeri őket. Kartaszova, egy sovány, apró nőcske, ott állt a páholyban, háttal Anna felé, s éppen belépőjét vette magára, melyet az ura segített föl rá. Sápadt és bosszús volt az arcza és izgatottan beszélt valamiről. Kartaszov, egy köpczös és kopasz úriember, szüntelenül Annára sandított és megpróbálta a feleségét csillapítani. Mikor a felesége kiment, az ura sokáig habozott, s iparkodott ellesni a szemeivel Anna pillantását, nyilván azért, hogy köszönjön neki. De Anna, a ki bizonyára szándékosan nem vette őt észre, hátrafordult és valamit mondott Jasvinnak, a ki kurtára nyírt fejével odahajolt hozzá. Kartaszov kiment, a nélkül, hogy köszönt volna, s a páholy üresen maradt.

Vronszkij nem tudta, hogy voltaképpen mi történt Kartaszovék és Anna között, de azzal tisztában volt, hogy mindenesetre olyasmi, a mi Annára nézve megalázó. Megértette ezt már abból, a mit látott, de még inkább Anna arczából, a ki minden erejét összeszedte, hogy tartson ebben a szerepben, a melyre vállalkozott. S a külső nyugalomnak ez a szerepe teljesen sikerült is neki. Azok, a kik nem ösmerték őt és az ő körét, a kik nem hallották az asszonyoknak azon való sajnálkozásának, megütközésének és csodálkozásának százféle kifejezését, hogy nem átalotta a világban megjelenni, s megjelenni ilyen feltűnően, csipkés ruhájában és teljes szépségében, azok csak gyönyörködtek a nyugalomban és a szépségében, s nem is sejtették, hogy Anna ezalatt a pellengérré állított ember minden gyötrelmeit átszenvedte.

Vronszkijn, a ki tudta, hogy történt valami, csak azt nem tudta, hogy mi, kínos aggodás vett erőt, s abban a reményben, hogy megtudhat valamit, bement a bátyja páholyába. Célzatosan, az Annával szemben lévő folyosóra iparkodván, mikor a nézőtérrel kilépett, találkozott volt ezredparancsnoká, a ki két ösmerősével beszélgetett. Vronszkij hallotta, a mint a Karenin nevet említették s észrevette azt is, hogy az ezredes hangosan mondta ki a Vronszkij nevet, miközben az ösmerőseire nézett.

— Ah, Vronszkij! Mikor jössz el már egyszer az ezredhez? Csak nem bocsáthatunk el búcsúlakoma nél-

kül. Hiszen te vagy közöttünk egyike a legrégebbieknél,
— szólott az ezredparancsnok.

— Nagyon sajnálom, most nem érek rá, majd más-
kor, — felelt Vronszkij, s fölszaladt a lépcsőn a bátyja
páholyába.

Az öreg grófné, Vronszkij édes anyja, aczélszürke
fürteivel, ott ült a páholyban. Varjával és Szorokína
hercegnővel a félemelet folyosóján találkozott.

Varja, miután Szorokína hercegnőt elkísérte az
anyjához, kezét nyújtott a sógorának és legott elkezdett
vele arról beszélni, a mi őt most legjobban érdekelte.
Olyan izgatott volt, a milyenek Vronszkij ritkán
látta őt.

— Én azt tartom, hogy ez alávaló és csúnya dolog,
és madame Kartaszovának ehhez semmi joga sem volt.
Madame Karenina . . . — szólalt meg.

— De hát mi az? Én semmiről sem tudok.

— Hogyan, hát nem hallottad?

— Csak természetes, hogy én legyek az utolsó,
a ki meghallja.

— Van-e gonoszabb teremtés, mint ez a Karta-
szova.

— De hát mit csinált?

— Nekem az uram beszélt . . . Megsértette Kare-
ninát. Az ura a páholyból elkezdett vele beszélgetni, és
Kartaszova ebből nagy jelenetet csinált. Azt mondják,
egészen hangosan valami sértést vágott oda neki, és
kiment.

— Gróf, az édes anyja hívja, — szólott Szorokína
hercegnő, a páholyajtón kipillantva.

— Én még folyton csak téged várlak, — mondotta
az anyja, gúnyosan mosolyogva. — Téged már igazán
alig lát az ember.

A fia észrevette, hogy képtelen volt magába fojtani
az öröm mosolyát.

— Jó estét, mamen. Magához jöttem, — mondotta
hidegen.

— Mért nem mégy faire la cour à madame Kare-
nina? — tette hozzá az anyja, miután Szorokína her-

czegnő kiment. — Elle fait sensation. On oublie la Patti pour elle.

— Maman, kértem már, hogy ne beszéljen nekem erről, — felelt Vronszkij mogorván.

— Én csak arról beszélek, a miről mindenki beszél. Vronszkij nem felelt semmit, s miután még pár szót váltott Szorokína herczegnővel, kiment. Az ajtóban a bátyjával találkozott.

— Aá, Alexej! — szólott a bátyja. — Milyen alávalóság! Tisztára bolond, egyebet nem mondhat róla az ember . . . Éppen most akartam bemenni hozzá. Gyerünk együtt.

Vronszkij nem is hallgatott rá. Gyors léptekkel sietett le; érezte, hogy tennie kell valamit, csak azt nem tudta, mit. A bosszúság, a miért Anna magát és őt ilyen fonák helyzetbe sodorta, valamint az iránta való szájalom, mód nélkül fölizgatták. Lement a földszintre és egyenesen benyitott Anna páholyába. Ott állott Sztremov és beszélgetett vele.

— Nincsenek többé tenoristák. Le moule en est brisé.

Vronszkij meghajtotta magát előtte és üdvözölte Sztremovot.

— Ön, úgy látszik, későn jött, és a legszebb áriát nem hallotta, — mondotta Anna Vronszkijnak, miközben ennek úgy rémlett, hogy gúnyosan nézett rá.

— Én rossz kritikus vagyok, — felelt Vronszkij és szigorú pillantást vetett rá.

— Éppen mint Jasvin herczeg, — jegyezte meg Anna mosolyogva, — a ki úgy találta, hogy Patti nagyon is hangosan énekel. — Köszönöm, — tette hozzá s hosszú keztyűbe bújtatott kis kezével elvette Vronszkijtól a színlapot, melyet ez a földről vett föl, s ebben a pillanatban szép arcza megrándult. Fölkelt és visszavonult a páholy mélyébe.

Vronszkij, mikor észrevette, hogy a következő fölvonás alatt Anna páholya megürült, a cavatina alkalmából elcsendesült nézőtéren hangos püsszegést idézve föl, kiment a földszintről és hazasietett,

Anna már otthon volt. Mikor Vronszkij belépett hozzá, még ugyanabban a ruhában volt, mint a színházban. A fal mellett álló első széken ült és merően bámúlt maga elé. Fölpillantott rá, de legott megint lesütötte a szemét.

— Anna, — szólott Vronszkij.

— Te, te vagy az oka mindennek! — kiáltott föl Anna a kétségbeesés könnyeivel s haragosan fölugrott.

— Én kértelek, könyörögtem, hogy ne menj el, tudtam, hogy kellemetlenséged lesz . . .

— Kellemetlen! — kiáltott föl, — irtózatos! — Nem felejttem el, a míg élek. Azt mondta, hogy mellettem ülni — szégyen!

— Eh, ezek egy buta asszonynak a szavai, — szólott Vronszkij, — de mire való volt ezt megkoczkáztatni, kihívni . . .

— Gyűlölöm a te nyugalmadat. Nem lett volna szabad engem emyire juttatnod. Ha szeretnél . . .

— Anna! Mi köze ehhez az én szerelmeimnek . . .

— Igen, ha te úgy szeretnél engem, mint én téged, ha annyit szenvednél, mint én . . . — mondotta, s a rémület kifejezésével meredt rá.

Vronszkij szánakozott rajta, de azért haragudott is rá. Biztosította a szerelméről, mert látta, hogy csak ez az egy képes őt most megnyugtatni, s bár szavakkal nem is, de a lelkében kemény szemrehányásokkal illette őt.

És azokat a szerelmi vallomásokat, a melyek oly aljasaknak látszottak Vronszkij előtt, hogy szinte restelt velük előállani, Anna mohón szívta magába és lassankint megnyugodott. Másnap, teljesen kibékülve, falura utaztak.

HATODIK RÉSZ.

I.

Alexandrovna Darja a gyermekeivel együtt a hugánál, Levin Kitinél töltötte a nyarat, Pokrovszkóban. Az ő birtokukon a ház már egészen roskadozóban volt, s Levin a feleségével együtt rábeszélte őt, hogy náluk töltsse a nyarat. Arkágyevics Sztepán nagyon meg volt elégedve ezzel a megoldással. Azt mondta, nagyon sajnálja, de hivatalos elfoglaltsága nem engedi meg, hogy családjával együtt falun töltsse a nyarat, a mi a legnagyobb boldogság lett volna rá nézve, s ott maradván Moszkvában, csak nagy ritkán ment ki egy vagy két napra falura. Oblonszkijékon, az összes gyermekeken és a nevelőnőn kívül ezen a nyáron még az öreg hercegnő is ott lakott Levinéknél, a ki kötelességének tartotta, hogy tapasztalatlan leányára, a ki még hozzá *más állapotban* is volt, felügyeljen. Ezenkívül Varenyka, Kiti külföldi barátnője is beváltotta az ígéretét, — hogy eljön Kitihez, ha majd ez férjnél lesz, — és szintén ott volt nála látogatóban. Mindezek Levin feleségének voltak a rokonai és barátai. És bár ő szerette valamennyiüket, valamelyest mégis sajnálta az ő Levin-i világát és a házirendjét, a melyet — mint mondani szokta, — a „Scserbaczkijelemnek“ ez a tömeges beözönlése mégis csak megzavart kissé. Az ő rokonai közül ezen a nyáron az egy Ivánovics Szergej volt náluk látogatóban, de ez se volt Levin-

hanem Koznysevskij-szörű ember, úgy, hogy a Levin-féle szellem teljesen megsemmisült.

Az oly régóta üresen álló Levin-féle házban most annyian voltak együtt, hogy csaknem minden szoba el volt foglalva és az öreg hercegné, mikor asztalhoz ültek, csaknem mindennap kénytelen volt őket megolvasni, s a tizenharmadik unokát macska-asztalhoz ültetni. Kiti-nek is, a ki nagy iparkodással vezette a háztartást, nem csekély gondot okozott a sok csirke, pulyka és kacsza beszerzése, a melyekből a vendégek és a gyermekek nyári étvágya mellett tömérdek sokra volt szükség.

Az egész család ebédnél ült. Dollí gyermekei a nevelőnővel és Varenykával mindenféle terveket csináltak, hogy hova mennek majd gombát szedni. Ivánovics Szergej, a ki elméje és nagy tudománya révén szinte ináddattal határos tiszteletnek örvendett a vendégek között, mindenkit meglepett avval, hogy ő is beleszült a gombaszedésre vonatkozó társalgásba.

— Engem is vigyenek ám el magukkal. Én nagyon szeretek gombát szedni, — mondotta, Varenykára pislogva, — azt találom, hogy ez nagyon kellemes szórakozás.

— Hogyne vinnők, a legnagyobb örömmel, — felelt Varenyka elpirulva. Kiti jelentőségteljes pillantást váltott Dollival. Az okos és tudós Ivánovics Szergejnek az az ajánlata, hogy ő is elmegy Varenykával gombát szedni, csak megerősítette Kiti bizonyos föltevéseit, melyek őt az utóbbi időben rendkívül foglalkoztatták. Sietett szóbaállani az édes anyjával, nehogy azt a pillantását észrevegyék. Ebéd után Ivánovics Szergej a csésze kávéjával odatelepedett a fogadó-szoba ablakába és folytatván az öcscsével egy megkezdett eszmecserét, folyton a felé az ajtó felé pislogott, a melyen a gombaszedésre induló gyermekek bejövendők voltak. Levin odaült az ablakpárkányra a bátyja mellé.

Kiti az ura mellett állott s nyilván annak a beszélgetésnek a befejezését várta, mely őt éppenséggel nem érdekelte, hogy ezután valamit mondjon neki.

— Te, a mióta megnősültél, sok tekintetben megváltoztál, még pedig előnyödre, — szólalt meg Iváno-

vics Szergej, Kítire mosolyogva, nyilván nem valami nagyon érdeklődve a megkezdett beszélgetés iránt, — de hű maradtál ahhoz a szenvedélyedhez, hogy a legparadoxabb témáknak is védelmére kelsz.

— Katya, neked nem jó ám annyit állni, — mondotta az ura, egy széket tolt oda neki és jelentőségteljes pillantást vetett rá.

— Tehát igen, . . . egyébiránt nincs is már időm, — tette hozzá Ivánovics Szergej, a beözönlő gyermekhadat megpillantván.

Legelől, feszülő harisnyáiban, egy kosárával és Ivánovics Szergej kalapjával hadonászva, oldalgó vágatással futott felé Tanya.

Bátran odaszaladt Ivánovics Szergej mellé, csillogó szemekkel, melyek annyira hasonlítottak az apja gyönyörű szemeihez, odanyújtotta neki a kalapját, s úgy tett, mintha ő akarná föltenni a fejére, miközben szelíd és bátorosan mosolylyal enyhítette a csintalanságát.

— Varenyka már várakozik, — mondotta, s óvatosan föltette Ivánovics Szergej fejére a kalapot, mert a mosolyáról látta, hogy megteheti.

Varenyka, sárga perkáruhában, fehér kendővel a fején, ott állt az ajtóban.

— Megyek már, megyek, Andrejevna Varenyka, — szólott Ivánovics Szergej, miközben felhőrpintette a kávéját s zsebetette a kendőjét és a szivartárczáját.

— Milyen gyönyörű az én Varenykám, úgy-e? — mondotta Kiti az urának, a mint Ivánovics Szergej fölkelt. Úgy mondta ezt, hogy Ivánovics Szergej is meghalotta, a mint hogy nyilván így is akarta. — És milyen szép, milyen nemesen szép! — kiáltott föl Kiti. — A malom-erdőben lesznek? Majd mi is eljövünk később.

— Te határozottan megfelelkezel az állapotodról, Kiti, — szólott az öreg hercegné, a ki sietve lépett be az ajtón. — Neked nem volna ám szabad így kiabálnod.

Varenyka Kiti hangját s édes anyjának a pirongatását hallván, könnyed léptekkel, szaporán odasietett Kitihez. Mozdulatainak a gyorsasága, a pirosság, mely élénk arcát előntötte, — minden arra mutatott, hogy va-

lami rendkívüli megy benne végbe. Kiti tudta jól, hogy mi az a rendkívüli és figyelmesen ügyelt rá. Most is csak azért szólította őt, hogy gondolatban áldását adja arra a fontos eseményre, a melynek az ő számítása szerint ma ebéd után, az erdőben be kellett következnie.

— Varenyka, én nagyon boldog leszek ám, ha egy bizonyos dolog csakugyan bekövetkezik, — szólott oda neki suttogva és megcsókolta.

— De ön velünk jön, úgy-e? — kérdezte Varenyka zavartan Levintől, és úgy tett, mintha nem hallotta volna, a mit az imént mondtak neki.

— Megyek, de csak a szérüskertig, és ott maradok.

— Ugyan mi dolgod van ott? — kérdezte Kiti.

— Meg kell nézmem s át kell vizsgálnom az új szénafuvarokat, — felelt Levin, — és te hol leszel?

— Az erkélyen.

II.

Az egész női társaság az erkélyen gyült össze. A hölgyek általában szerettek ebéd után ott elüldögdélni, de ma ezenkívül még nagy munka is folyt ottan. A gyermekingecskék és pólya-kendők varrásán kívül, a melyben valamennyien segédkeztek, ma a befőttet is ott főzték, egy, Mihajlovna Agafja előtt teljesen új módszer szerint, tudniillik víz hozzáadása nélkül. Ezt az új módszert, melyet náluk otthon alkalmaztak, Kiti akarta meghonosítani. Mihajlovna Agafja, a kire a befőzés annakelőtte bízva volt, abból indulván ki, hogy a mi a Levinék házában szokásos, az nem lehet rossz, mégis csak öntött vizet az áfonyához és a szamóczához, váltig erősítgetvén, hogy nem lehet másként; ezen aztán rajtacsípték, s így most a málnát valamennyiük jelenlétében főzték, mert meg kellett győzniök Mihajlovna Agafját arról, hogy a befőtt víz nélkül is pompásan sikerül.

Mihajlovna Agafja kitüzesedett és elkeseredett ábrázattal, zilált hajjal és könyökig meztelen, sovány karokkal forgatta a lábast a tűzhely fölött és sötéten nézte a málnát, egész lelkéből azt óhajtván, bárcsak kihűlne és

ne főne meg. A hercegné érezvén, hogy Mihajlovna Agafja egész haragja ő ellene, mint a mámafőzésnél a legfőbb tanácsadó ellen fog irányulni, iparkodott úgy viselkedni, mintha egészen mással volna elfoglalva s a málna nem is érdekelné, közönyös dolgokról beszélt, de azért folyton a tűzhely felé sandított.

— Én a leányok ruhájához való olcsó holmit mindig magam szoktam vásárolni, — szólott a hercegné, folytatván a megkezdett beszélgetést . . . — Nem kellene most a habot lefölnözni, lelkem? — tette hozzá, Mihajlovna Agafjához fordulva. — No, de ezt éppenséggel nem neked kell tenned, abban a forróságban, — tette hozzá, Kiti-t visszatartva.

— Majd megcsinálom én, — szólott Dolli, és fölkelvén, óvatosan elkezdte a habzó cukrot lefölnözni, miközben, hogy azt, a mi hozzátapadt, lerázza róla, odaverdeste a kanalat a nyúlós, vérszínű sziruppal vegyes, tarka, sárgás-színű habbal teli tányérhoz. „Hogy’ fognak a teához ezen nyalakodni!” — gondolta magában a gyermekeiről, eszébe jutván, hogy gyermekkorában ő maga is mennyire csodálkozott rajta, hogy a felnőttek éppen a legjavát, a habot nem eszik meg.

— Sztiva azt mondja, hogy sokkal okosabb, ha az ember pénzt ad nekik, — folytatta ekközben Dolli a megkezdett, érdekes beszélgetést, mely arról szólt, vajon hogy’ jobb a cselédek megajándékozni, — de . . .

— Ha csak lehet, pénzt! — szólottak csaknem egyszerre a hercegné és Kiti. — Ezt legalább megbecsülik.

— Én a múlt esztendőben például a mi Szemjonova Matrenyánknak nem éppen popelint, de valami olyasfélét vettem, — szólott a hercegné.

— Emlékszem rá, éppen a mama nevenapján is az volt rajta.

— Nagyon kedves mustra, — olyan egyszerű és előkelő. Megcsináltam volna magamnak, ha nem lett volna az övé. Olyasféle, mint a Varenykáé. Roppant kedves és hozzá — olcsó.

— No, de most azt hiszem, készen van, — szólott Dolli, a kanálról a szirupot eregetve.

— Mikor buborékokat vet, akkor kész. Keverje csak még, Mihajlovna Agafja.

— Jaj, ezek a czudar legyenek! — fortyant föl Mihajlovna Agafja bosszúsán. — Mindegy az, tökéletesen, — tette hozzá.

— Oh, milyen kedves, ne kergesse el! — kiáltott föl Kiti, váratlanul egy verebet pillantva meg, mely a korlátra ülve, elkezdett egy málna-szemet csipegetni.

— Jó, jó, csak ne menj olyan közel a tűzhelyhez, — szólott az anyja.

— A propos de Varenyka, — mondotta Kiti francziául, a hogy' egész idő alatt beszéltek, hogy Mihajlovna Agafja meg ne értse. — Azt tudja, mamán, hogy én mára valami döntő fordulatot várok. Hogy mi lesz, tán azt is sejtí. Milyen pompás volna!

— Micsoda pompás házasító vagy te! — jegyezte meg Dolli. — Milyen óvatosan és ügyesen boronálja össze őket . . .

— De hát mondja, mamán, mit szól hozzá?

— Ugyan mit szóljak hozzá? Ő (ez az ő persze Ivánovics Szergej) bármikor elsőrangú párthiet csinálhat Oroszországban; az igaz, hogy már nem egészen fiatal, de azért tudom, hogy még most is szívesen hozzámennének nagyon sokan . . . Varenyka áldott jó teremtés, de azért . . .

— Nem, mamán, lássa be hát, hogy ennél jobbat már egyikükre se lehetne kieszelni. Először is, Varenyka — elragadóan szép! — mondotta, egyik ujját kifeszítve.

— Tetszik is neki nagyon, — tódította Dolli.

— Azután Ivánovics Szergej maga olyan állást foglal el a világban, hogy semmi szüksége sincs rá, hogy a feleségének akár vagyona, akár társadalmi állása legyen. Neki csak egyre van szüksége — szép, kedves és békés feleségre.

— No, már Varenykával nyugodtan élhetne, annyi szent igaz, — erősítette Dolli.

— Harmadszor, Varenykának szeretnie kell őt. És szereti is . . . Azaz, jó volna, ha így volna! . . . Remélem, hogy egyszerre csak itt teremnek az erdőből s

rendben lesz minden. Tüstént kiolvasom én a szemeikből. Úgy örülnék, de úgy! Mit szólsz hozzá, Dollí?

— Kérlek, csak ne izgasd magadat. Semmi szükséged az izgalomra, — szólott az anyja.

— De hiszen nem izgatom magamat, mama. Csak úgy sejtem, hogy még ma megkéri a kezét.

— Jaj de furcsa az, mikor egy férfi megkéri valakinek a kezét . . . Mintha valami gát volna közben, mely egyszeriben átszakad, — szólott eltűnődve, és eszébe jutott a múltja, Arkágyevics Sztepánnal.

— Mama, hogy' kérte meg . . . maga kezét a papa? — kérdezte Kiti hirtelen.

— Semmi különös nem volt, nagyon egyszerűen, — felelt a hercegné, de az arca egyszerre fölragyogott ettől a visszaemlékezéstől.

— De hát mégis, hogyan? Csak szerette tán őt, még mielőtt beszélhettek volna egymással?

Kiti különös gyönyörűséget talált abban, hogy ezekről, az asszonyok életében olyannyira fontos kérdésekről úgy beszélhetett az anyjával, mint valami hozzá hasonlóval.

— Persze, hogy szerettem; el-eljárogatott hozzánk falura.

— De hát hogy' esett a dolog? Mama?

— Te nyilván azt hiszed, hogy ti valami újat eszeltek ki? Pedig hát tökéletesen egyformán megy ám ez mindig: a pillantások, a mosolyok vitték dűlőre a dolgot...

— Milyen szépen mondta ezt, mama! Csakugyan, a pillantások és a mosolyok, — erősítette Dollí.

— De hát miket mondott?

— Hát miket mondott neked Kosztya?

— Ó krétával írta föl. Ez csodálatos volt . . . Milyen régen történtnek látszik már ez nekem! — mondotta.

És mind a három asszony ugyanazon kezdett tűnődni. Kiti törte meg elsőnek a csendet. Eszébe jutott a férjhezmenetele előtt való egész tél, és Vronszkij iránt táplált szenvedélye.

— Csak egy a bökkenő, . . . s ez Varenkának a régi szerelme, — mondotta, eszmetársulás révén eszébe jutván a dolog. — Ezt már meg is akartam valahogy'

mondani Ivánovics Szergejnek, hogy őt előkészítsem. Végre is, valamennyien csak férfiak, — tette hozzá, — és rettenetesen féltékenyek a multunkra.

— Nem mind, — tiltakozott Dolli. — Te a te urad után ítélsz. Őt még most is győtri Vronszkijnak az emléke. Úgy-e? Nem igaz?

— Igaz, — felelt Kiti s eltűnődve mosolygott a szemivel.

— Én csak azt nem tudom, — szólott közbe a hercegné, felülkerekedvén benne a leánya iránt való anyai érzés, — vajon mi nyugtalaníthatja őt a te múltadban? Hogy Vronszkij udvarolt neked? — ez minden leánynyal mesesik.

— No, de hiszen nem erről van most szó, — vágott közbe Kiti elpirulva.

— Bocsánat, — folytatta az anyja, — aztán meg te magad voltál az, a ki nem engedted meg nekem, hogy Vronszkijjal beszéljek. Emlékszel?

— Jaj, mama! — mondotta Kiti, szenvedő kifejezéssel az arczán.

— Most aztán persze nem lehet veletek bírni . . . Vele való érintkezésed nem is mehetett túl a kellő határon; én magam hívtam volna ki őt. Egyébiránt, lelkem, nem érdemes izgatnod magadat. Csak erről ne feledkezzél meg, kérlek, és csillapodjál.

— De hiszen teljesen nyugodt vagyok, mamanan.

— Milyen szerencse volt akkor Kiti-re, hogy eljött Anna, — szólott Dolli, — ő rá pedig milyen szerencsétlenség. Ez aztán a fordulat, — tette hozzá, a saját gondolataitól megdöbbenve. — Milyen boldog volt akkor Anna, Kiti pedig boldogtalannak érezte magát! És milyen megfordítva végződött a dolog! Óh, be sokszor eszembe jut!

— Érdemes is! Egy aljas, visszataszító nő, a kinek nincs szíve, — mondotta az anyja, nem tudván elfelejteni, hogy Kiti nem Vronszkijnak, hanem Levinnek lett a felesége.

— Ugyan minek is erről beszélni, — szólott Kiti bosszúsan, — én nem gondolok és nem is akarok rá gondolni. Nem akarok, — ismételte és hallgatózni kezdett, az erkély lépcsőjén az ura ösmerős lépteit hallván.

— Miről van szó, mit nem akarsz? — kérdezte Levin, az erkélyre lépve.

De senki se felelt neki, ő pedig nem ismételte a kérdést.

— Sajnálom, hogy megzavartam az önök asszonybirodalmát, — mondotta, s elégedetlenül nézett végig rajtuk, mert érezte, hogy olyasvalamiről beszéltek, a mit az ő jelenlétében nem hoztak volna elő.

Egy pillanatig úgy érezte, hogy osztozik Mihajlovna Agafja érzésében, az azon való elégedetlenségben, hogy a befőttet víz nélkül főzik, s hogy a házban általában Scserbaczkijék idegen befolyása érvényesül. De azért mosolygott és odalépett Kitihez.

— Nos? — kérdezte, ugyanolyan kifejezéssel bámulva rá, a minővel mostanában valamennyien szoktak.

— Semmi, pompásan érzem magam, — mondotta Kiti mosolyogva, — és te, hogy' vagy?

— Háromszor annyit hordanak be, mint szekéren. Elmegyünk hát a gyerekekért? Én már befogattam.

— Talán bizony kocsira akarod ültetni Kitit? — szólott az anya szemrehányóan.

— De hiszen csak lépésben megyünk, herczegné.

Levin sohase szólította a herczegnét mamannak, mint a vők szokták, s ez kellemetlen volt neki. De Levin, bár nagyon szerette és tisztelte az anyósát, erre még se volt képes, nem akarván megszejteleníteni elhunyt édes anyja iránt való érzelmeit.

— Jöjjön velünk, maman, — mondotta Kiti.

— Látni sem akarom ezt a meggondolatlanságot.

— Akkor hát elmegyek gyalog. Hiszen egészséges vagyok. — Kiti fölkel, odalépett az urához és megfogta a kezét.

— Az vagy, de azért csak mindent módjával, — szólott a herczegné.

— Nos, mi hír, Mihajlovna Agafja, kész a befőtt? — kérdezte Levin, s rápillantott Mihajlovna Agafjára, iparkodván öt kissé fölvidítani. — Bevált az új módszer?

— Alkalmasint be. Én szerintem túl van főzve.

— Jobb is úgy, Mihajlovna Agafja, legalább nem savanyodik meg, a jegünk amúgy is elolvadt már mind,

és nincs hol tartanunk, — szólott Kiti, legott megértvén az ura szándékát, és hasonló érzelmekkel fordult az öreghez. — Viszont a besózott hús, a mit eltett, olyan, hogy a mama azt mondja, sehol sem evett még olyat, — tette hozzá mosolyogva, s megigazította az öreg hajfonatát.

Mihajlovna Agafja bosszúsán nézett Kítire. —

— Soh'se vigasztaljon engem. Csak ránézek magára, meg ő rá, s legott jókedvem kerekedik, — mondotta, s ez a durva „ő rá“ a helyett, hogy „az úrra“, bántotta Kiti.

— Jöjjön velünk gombát szedni, majd megmutatja nekünk a jó helyeket. — Mihajlovna Agafja elmosolyodott, megcsóválta a fejét, mintha csak azt mondta volna: „szeretnék magára haragudni, de mikor nem lehet“.

— Fogadja csak meg a tanácsomat, — mondotta az öreg herczegné: — tegyen papírost a beföttre és nedvesítse meg rummal: jég nélkül se fog megpenészedni soha.

III.

Kiti különösen örült az alkalomnak, hogy az urával négy szemközt maradhatott, mert észre vette, hogy abban a pillanatban, a mikor az erkélyre lépett s megkérdezvén, hogy miről beszéltek, nem kapott feleletet, a keserűség árnyéka suhant át mindent oly élénken kifejező arczán.

Mikor a többiek előtt gyalog megindultak és a ház láttávolából kijutottak, a kitaposott, poros, rozskalászokkal és szemekkel teliszórt útra, Kiti erőteliesebben rátámaszkodott az ura karjára s magához szorította. Levin már teljesen megfeledkezett volt arról a pillanatnyi kellemetlen benyomásról, s most, hogy egyedül volt vele, s hogy a felesége reményteljes állapotának a gondolata egy pillanatra se hagyta el, teljes mértékben átérezte azt az örömteljes, ránézve teljesen új és tiszta, minden érzékiségtől ment gyönyörűséget, melyet egy szeretett nő közelléte okoz. Semmi beszélőnivalójuk nem volt, de Levin úgy vágyott hallani a hangját, mely épp úgy, mint a tekintete, mostani állapotában valamelyest megváltozott.

A hangjában is, a tekintetében is volt valami lágyság és komolyság, olyan, mint a minő azokban az emberekben szokott lenni, a kik állandóan valami kedvencz dolgokkal foglalkoznak.

— Nem fogsz elfáradni? Támaszkodjál rám jobban, — mondotta.

— Dehogy' is, úgy örülök, hogy egyedül lehetek veled, és bevallom, bármilyen jól érzem is magamat velük, mégis sajnálom a mi szép kettecskén eltöltött téli estéinket.

— Úgy is szép volt, de így tán még jobb. Mindketőnknek jobb, — mondotta Levin s megszorította a karját.

— Tudod miről beszélgettünk, mikor te jöttél?

— A befőttekről?

— Igen, azokról is: de később arról, hogy hogy' kéri meg a leányok kezét.

— Áá! — szólott Levin, sokkal inkább figyelvén a hangjára, mint a szavaira, s egész idő alatt az útra ügyelt, mely az erdőn vezetett keresztül, s gondosan elkerülte azokat a helyeket, a hol nem lehetett egészen biztos a lépése.

— Aztán meg Ivánovics Szergejéről és Varenykáról. Te is észrevetted tán? . . . Én ezt nagyon óhajtánám, — folytatta. — Mit szólnál hozzá? — És belenézett az arczába.

— Nem tudom, mit gondoljak, — felelt Levin mosolyogva. — Szergejt én ebben a tekintetben nagyon furcsának ösmerem. Hiszen elmondtam már . . .

— Igen, hogy szerelmes volt abba a leányba, a ki aztán később meghalt . . .

— Ez még az én gyermekkoromban történt. Én is csak hallomásból tudom. De azért emlékszem még rá abból az időből. Rendkívül kedves fiú volt. De azóta folyton figyelem őt a nők társaságában: szeretetreméltó, tetszik is neki egyik-másik, de látni rajta, hogy a nők egyszerűen csak emberek előtte, és nem nők.

— Jó, de most Varenykával . . . Úgy tetszik, mégis csak van a dologban valami . . .

— Lehet, hogy van . . . De ösmerni kell őt . . .

Egészen különös, csodálatos egy ember. Kizárólag lelki életet él. Túlságosan tiszta-, és magasztos-lelkű ember.

— Hogyan? Hát ez tán lealacsonyítja őt?

— Nem, de annyira hozzá szokott ahhoz, hogy kizárólag lelki életet éljen, hogy nem tud beletörödni a valóságba, már pedig Varenjka mégis csak valóság.

Levin most már hozzászokott, hogy kereken ki mondja a véleményét, s nem vett magának fáradságot arra, hogy szabatos szavakba is öltöztesse; tudta, hogy ilyen szerelmes pillanatokban, mint a mostani is, a felesége már a pusztá czélzásból is megérti, hogy mit akar mondani, a mint meg is értette.

— Jó, csak hogy ő benne nincsen meg az a valóság, a mi például én bennem; azt értem, hogy engem soha se lett volna képes megszeretni. De ő, — csupa lélek.

— No nem, téged ő nagyon szeret, s ez mindig olyan jól esik nekem, hogy az enyémeek annyira szeretnek...

— Igen, nagyon jó irántam, de...

— De még se vagy vele úgy, mint a boldogult Nikolyenkával... a kívül úgy megszerettétek egymást, — fejezte be Levin. — Mért ne mondjam ezt ki? — tette hozzá Levin. — Olykor igazán szemrehányásokat teszek magamnak; a dolog vége mégis az, hogy az ember el- felejt. Jaj Istenem, milyen rettenetes és a mellett milyen elragadó ember volt az... De miről is beszéltünk csak? — szólott Levin rövid hallgatás után.

— Te azt hiszed, hogy ő nem tud szeretni, — mon- dotta Kiti a maga nyelvén.

— Nem az, hogy nem tud szeretni, — szólott Levin mosolyogva, — de nincs meg benne az a gyöngédség, mely ahhoz szükséges... Én őt mindig irigyeltem és még most is, a mikor olyan boldog vagyok, még most is irigylem.

— Irigyled azért, hogy nem tud szeretni?

— Irigylem tőle azt, hogy jobb, mint én vagyok, — mondotta Levin mosolyogva. — Ő nem magának él. Egész élete a kötelességeinek van alárendelve. Azért lehet ő nyugodt és elégedett.

— És te? — kérdezte Kiti gúnyos, szerelmes mo- solylyal.

Sehogy' se tudta volna azt a gondolatmenetet elmondani, mely őt mosolyra készítette; de a végső következtetése az volt, hogy az ura, a ki lelkesedett a bátyjáért, magát pedig kicsinyítette előtte, nem volt őszinte. Kiti tudta, hogy ez a képmutatás a bátyja iránt való szeretetből, az azon való restelkedésből, hogy ő annyira boldog, de legfőképpen abból a szüntelen vágyakozásból származott, hogy ő is mindinkább javúljon, — ezt szeretete benne, s azért mosolygott.

— És te? Ugyan mért vagy te elégedetlen? — kérdezte ugyanolyan mosolylyal.

Levin csak örült annak a bizalmatlanságnak, a melylyel Kiti az ő, önmagával való elégedetlensége iránt viseltetett, és önkéntelenül kihívta őt arra, hogy ennek a bizalmatlanságnak az okait is elárúlja.

— Én boldog vagyok, de magammal nem vagyok megelégedve . . . — mondotta.

— De vajon hogy' lehetsz elégedetlen, ha boldog vagy?

— Hogy' is mondjam csak? . . . Én voltaképpen most nem kívánok egyebet, mint hogy te meg ne botolj. De lásd, nem szabad ám ekkorákat ugrálni! — szakította meg a beszélgetést, és szemrehányást tett neki azért, hogy miközben egy az úton keresztben fekvő ágat átlépett, nagyon is gyors mozdulatot tett. — De mikor magamon gondolkozom, s összehasonlítom magamat másokkal, különösen a bátyámmal, bizony úgy érzem, hogy rossz vagyok.

— De hát miben? — folytatta Kiti ugyanolyan mosolylyal: — hát te talán nem teszel másokért semmit? Hát a majorságaid, a gazdaságod, a könyved? . . .

— Nem, én érzem, különösen most, hogy te vagy az oka, — szólott, megszorítván a karját, — hogy nem úgy van. Én csak úgy félvállról teszek mindent. Ha úgy tudnám szeretni mindezt, mint a hogy' téged szeretlek . . . de az utóbbi időben úgy morzsolok le mindent, mint valami föladott leczkét.

— De mit szólsz akkor a papához? — kérdezte Kiti. — Talán bizony ő is rossz, mert semmit se tett a közügyekért?

— Ő? — Nem. De ahhoz az kell, hogy az emberben meglegyen az az egyszerűség, tisztaság és jóság, a mely ő benne; de vajon megvan-e ez bennem is? Én nem dolgozom, csak kínlódom. És ez mind a te műved. Mikor te még nem voltál, és az sem volt, — szólott s a testére mutatott a tekintetével, a melyet Kiti legott megértett, — én munkára fordítottam minden erőmet; de most képtelen vagyok erre, s ez bánt; úgy dolgozom éppen, mint egy föladott leczkén szokás, alakoskodom . . .

— Nos, és szeretnél hát cserélni Ivánovics Szergej-jel? — kérdezte Kiti. — Akarnád azt a közhasznú tevékenységet kifejtetni, s úgy szeretni azt a föladott leczkét, mint ő, — és egyebet semmit?

— Természetes, hogy nem, — felelt Levin. — Egyébiránt én olyan boldog vagyok, hogy az egészségből semmit sem értek. Tehát te azt hiszed, hogy még ma nyilatkozni fog? — tette hozzá rövid hallgatás után.

— Hiszem is, nem is. De rettenetesen kívánom. Megállj csak egy cseppet. — Lehajolt és leszakított az út széléről egy szál pipitért. — No, nézzük: nyilatkozik, nem nyilatkozik, — mondotta és odanyujtotta neki a virágot.

— Nyilatkozik, nem nyilatkozik, — ismételte Levin, a virág fehér, keskeny és reczés szirmait tépdesve.

— Nem, nem! — kapta meg a kezét Kiti, miután izgatottan figyelte ujjainak a mozgását. — Kettőt téptél le egyszerre.

— No, de helyette meg ez a piczi nem számít, — mondotta Levin, letépvén egy fejletlen kis szirmocskát. — Lám, már a kocsi is utólért.

— Nem vagy fáradt, Kiti!? — kiáltott rá a herczegné.

— Egy cseppet sem.

— Úlj föl, ha akarsz, a lovak nyugodtak s mehettek lépésben.

De már oly közel voltak, hogy nem volt érdemes felülni, és valamennyien gyalog mentek tovább.

IV.

Varenyka, a kit szemlátomást izgatott annak a lehetősége, hogy avval a férfival, a ki tetszett neki, kenyértörésre kerül a dolog, elragadó volt fekete haján fehér kendőjével, a gyermekektől körülvéve, a mint kedélyesen és vidáman bibelődött velük. Ivánovics Szergej ott ment mellette, és egy pillanatra se szűnt meg gyönyörködni benne. A mint ránézett, mindazok a kedves beszédek eszébe jutottak, a melyeket tőle hallott, mind az a szép és jó, a mit felőle tudott, s mind jobban és jobban meggyőződött róla, hogy ez az érzés, a melyet iránta táplál, valami egészen különös, hasonló ahhoz, a melyet réges-régen, de csak egyetlen egyszer, kora ifjúságában érzett. A közelségén való öröm érzése, mely nőttön-nőtt benne, végre annyira jutott, hogy a mikor Varenyka átnyujtotta neki a kosárkáját, a melyben egy vékony-szárú, felpöndörödött karimájú, hatalmas tinoru-gomba volt, melyet ő talált, belepillantott a szemébe, s észrevévén a rémületnek és örömteljes izgalomnak azt a pirosságát, mely az arcját előntötte, maga is zavarba jött, és némán, de olyan mosolylyal nézett rá, mely rendkívül sokat mondott.

„Ha így áll a dolog“, — tűnődött magában, — „úgy meg kell fontolnom a dolgot s határoznom kell, és nem szabad, — gyermekmódra, — átengednem magamat a pillanatnyi fölhevülésének.“

— Elmegyek most magam, a többiektől teljesen függetlenül, gombát szedni, különben nem igen lesz számottevő a zsákmányom, — mondotta, s az erdő széléről, a hol ritkás, vén nyírfák közt, a bársonyos, alacsony pázsíton jártak, elindult egyedül az erdő belseje felé, a hol a fehér nyírfatörzsek közt szilfa-törzsek szürkéllettek és mogyoróbokrok sötétlettek. Miután elment vagy negyven lépésnyire, s talált egy piros-rózsaszínű bogyókkal elborított, teljes virágjában lévő kecskerágót, tudván, hogy most már nem látják, megállt. Teljes csönd volt körülötte. Csak a nyírfák fölött, a melyek tövében állott, mint a méhraj, döngtek fáradhatatlanul legyek, s olykor

a gyermekek egy-egy kiáltása hallatszott oda hozzá. Egyszere, az erdő szélétől nem messze, fölcsendült Varenjának Grisát hívó mély hangja, s örömteljes mosoly ült ki Ivánovics Szergej arczára. Ennek a mosolynak a tudatára ébredvén, Ivánovics Szergej megcsóválta a fejét az állapotán, és szivarra gyújtott. A nyírfa törzsén sokáig nem tudta meggyújtani a gyújtót. A foszfor ellepte a fehér kéreg finom hártyáját s a láng elaludt. Végre az egyik gyújtó mégis csak lobot vetett, s a szivar illatos füstje, mint valami széles, imbolygó terítők húzódtak előre és fölfelé a nyírfa lecsüggő ágai alatt levő bokor fölött. Szemeivel a füst finom sávját követve, Ivánovics Szergej lassú léptekkel ment előre, és eltűnődött az állapotán.

„De hát miért ne?” — gondolta magában. „Ha ez csak pillanatnyi föllobbanás vagy szenvedély volna, ha én csak ezt a vonzódást — ezt a kölcsönös vonzódást (azt elmondhatom, hogy *kölcsönös*) tapasztalnám, de a mellett érezném, hogy a dolog egész életmódommal ellentétben áll, ha érezném, hogy átengedvén magamat ennek a fölhevülésnek, cserbenhagyom a hivatásomat és kötelességeimet . . . de hiszen minderről szó sincsen. Az egyetlen, a mi ellene szól a dolognak, az, hogy mikor Marie-t elvesztettem, fölvettem magamban, hogy hű maradok az emlékéhez. Ez az egy az, a mit érzelmeimmel szemben fölhozhatok . . . Ez pedig fontos”, — mondotta magában Ivánovics Szergej, de egyúttal érezte, hogy ő rá magára nézve ennek a gondolatnak semmi fontossága nincsen, legföljebb másoknak a szemeiben árthat az ő poetikus szerepének. „De ezen kívül, bármennyire kuttassam is, semmit se fogok találni, a mit érzelmeimmel szemben fölhozhatnék. Ha pusztán az eszemmel akarnám a kérdést eldönteni, akkor jobbat már igazán nem is kívánhatnék.”

Akárhány olyan asszonynak és lánynak az emléket idézte is föl magában, a kiket ismert, egyetlen olyan leányra sem emlékezett, a ki ilyen mértékben egyesítette volna magában éppen mindazokat a tulajdonságokat, a melyeket ő, hidegen okoskodván, együtt akart látni a feleségében. Meg volt benne a fiatalság minden bája és üdesége, de azért nem volt gyermek, s ha szerette őt,

hát öntudatosan szerette, a hogy' egy nőnek szeretnie kell: ez volt az egyik. A másik: nemcsak hogy távol állott a világiaskodástól, de nyilván idegenkedett is tőle, a mellett azonban ösmerte a világot, és meg voltak benne a jó-társaságbeli asszonynak mindazok a tulajdonságai, a melyek nélkül Ivánovics Szergej az élettársát el se tudta volna képzelni. Harmadszor: vallásos volt, de nem mint a gyermek, öntudatlanul vallásos, és jó, a milyen példái Kiti; hanem vallásos meggyőződésekre volt alapítva az egész élete. Sőt a legapróbb részletekig megtalálta benne Ivánovics Szergej mindazt, a mit a feleségében megkívánt: szegény volt és egyedülálló, úgy, hogy nem hoz magával egy sereg rokont és ezek befolyását az ura házába, a mit jövődö családi életét illetőleg szintén mindig óhajtott. És ez a leány, a ki magában mindezeket a tulajdonságokat egyesítette, még hozzá szerette is őt. Bár szerény volt, de ezt nem lehetett észre nem vennie. Ő is szerette őt. Az egyetlen, a mi ellene szólt — az évei voltak. De az ő fajtája hosszúéletű volt, neki sem akadt még egyetlen szál ősz haja se, úgy, hogy senki se tartotta volna még negyvenévesnek sem; és itt eszébe jutott Varenkának a mondása, hogy az emberek csak Oroszországban tekintik magukat ötven esztendős korukban öregeknek, Franciaországban ellenben az ötvenes ember még dans la force de l'age-nak, a negyvenéves pedig — un jeune homme-nak tartja magát. De mit határoz az évek száma, a mikor lelkében még olyan fiatalnak érzi magát, mint akár húsz esztendővel ezelőtt? Talán nem maga a fiatalság volt az az érzés, a melyet most tapasztalt, a mikor más oldalról megint az erdő szélére jutván, a nap ferde sugarainak káprázatos fényében Varenyka kecses alakját, sárga ruhában, kosárkával a karján megpillantotta, a mint könnyed léptekkel suhant el egy nyírfá mellett, s a mikor ez a Varenyka látása által okozott benyomás összeolvadt benne a ferde sugarak fényében úszó sárguló zabvetés és mögötte a sárgás színeket játszó s a kéklő távolba beolvadó szálal erdő képével, mely valósággal elragadta őt a szépségével. Örömetlenül összeszorult a szíve. A megilletődés érzése vett erőt rajta. Érezte, hogy elszánta magát. Varenyka, a ki

csak az imént guggolt le, hogy fölvegyen egy gombát, egy fürge mozdúlattal fölegyenesedett és körül nézett. Ivánovics Szergej elhajítván a szivarját, határozott lép-tekkel elindult felé.

V.

„Andrejevna Varvara, én a mikor még nagyon fiatal voltam, megalkottam magamban annak a nőnek az eszményképét, a kit egykor szeretni fogok, s kit boldogan fogok a feleségemnek mondhatni. Azóta egy hosszú életet éltem át, s most először találtam meg, önben, azt, a kit kerestem. Én önt szeretem, és ezennel fölajánlom önnek a kezemet.“

Ivánovics Szergej ezt úgy magában mondta, a mikor még vagy tíz lépésre volt Varenykától, a ki térdre ereszkedve védelmezte Grisa elől a gombáit, és a kis Masát hívogatta.

— Ide, ide! Gyerekek! Itt sok van! — szólott szelíd mellhangján.

Mikor a közeledő Ivánovics Szergejt megpillantotta, nem kelt föl s a helyzetét se változtatta meg; de Ivánovics Szergej mindenből látta, hogy érzi a közeledését és örül neki.

— Nos, talált valamit? — kérdezte, s fehér kendője alól, felé fordította csöndesen mosolygó arcját.

— Egyetlenegyet sem, — felelt Ivánovics Szergej. — És ön?

Varenyka, a ki teljesen el volt foglalva a körülötte nyüzsgő gyermekekkel, nem felelt.

— Még ezt itt ni, a mellett az ág mellett, — szólott a kis Masához és rámutatott egy galóczára, melynek ruganyos, rózsaszínű kupakját átszelte volt egy száraz fűszál, a mely alól kibújt. Mikor Masa a galóczát, melyet két fehér részre tört el, odaadta neki, Varenyka fölkel. — Ez emlékeztet a gyermekkoromra, — tette hozzá, és Ivánovics Szergejvel együtt elhúzódott a gyermekek mellől.

Szóttlanul mentek pár lépést. Varenyka látta rajta, hogy beszélni akar, azt is sejtette, hogy miről, és szinte

megdermedt az öröm és a rémület izgalmától. Már oly messzire jártak, hogy senki sem hallhatta őket, de Ivánovics Szergej még mindig nem kezdett beszélni. Varenykára nézve jobb volt, hogy hallgatott. Egy kis szünet után könnyebb volt elmondani azt, a mit akartak, mint a gombákra vonatkozó társalgás után közvetlenül; de Varenyka egészen akarata ellenére, szinte véletlenül így szólt:

— Tehát semmit se talált? Az erdő belsejében egyébiránt mindig kevesebb van.

Ivánovics Szergej fölsóhajtott és semmit se felelt. Bosszantotta, hogy Varenyka a gombákról beszélt. Szerette volna őt első szavaihoz visszatéríteni, mikor a gyermekkorát említette; de szinte akarata ellenére rövid hallgatás után egy megjegyzést tett az utolsó szavaira.

— Én csak azt hallottam, hogy a hiripomba leginkább a széleken fordul elő, bár nem igen tudom fölismerni.

Elmúlt még néhány percz, még messzebbre jutottak a gyermekektől és teljesen egyedül voltak. Varenykának annyira dobogott a szíve, hogy szinte hallotta a dobbanásait és érezte, hogy elpirúl, elsápad, majd megint elpirúl.

Az a gondolat, hogy a feleségévé legyen egy olyan embernek, mint Koznysev, az után a helyzet után, mely madame Stahl-nál osztályrészül jutott neki, a boldogság netovábbjának tűnt föl előtte. Ezenkívül szinte meg volt győződve róla, hogy még szerelmes is belé. És ennek most hamarosan el kellett dölnie. Meg volt rémülve. Attól is, hogy szól, attól is, hogy nem szól . . .

Most kellett nyilatkoznia, vagy soha; ezt Ivánovics Szergej is érezte. Varenyka tekintetében, pirosságában és lesütött szemeiben minden arra mutatott, hogy szinte beteges várakozással van tele. Ivánovics Szergej látta ezt, és megsajnálta őt. Azt is érezte, hogy semmit se szólni most, annyit jelentett volna, mint őt megsérteni. Gondolatban hamarosan még egyszer ismételte az elhártozása mellett fölhozható érveket. Még azokat a szavakat is ismételte, a melyekkel el akarta neki mondani a

vallomását; de ezek helyett a szavak helyett valami hirtelen támadt ötletből, megkérdezte tőle:

— Mi a különbség a hiripgomba és a tinoru között?

Varenyka ajkai remegtek az izgatottságtól, mikor így felelt:

— A kupakjában alig van különbség, hanem a szájában.

És alig hogy ezek a szavak ki voltak mondva, s mind a ketten belátták, hogy a dolog be van fejezve, hogy az, a minek ki kellett volna mondatnia, nem fog ki-mondatni, izgatottságuk is, mely ezt megelőzőleg a legmagasabb fokra hágott volt, elkezdett csillapodni.

— A tinoru az, — a melynek a szára emlékeztet egy barna embernek két nap óta nem beretvált szakállára, — mondotta Ivánovics Szergej immár nyugodtan.

— Igen, csakugyan, — felelt Varenyka mosolyogva, és sétájuk iránya önkéntelenül megváltozott. Közeledni kezdtek a gyermekekhez. Varenykát bántotta is a dolog, szégyenkezett is, de a mellett azt is érezte, hogy megkönnyebbült.

Hazaérkeztén s az érveket még egyszer átgondolván, Ivánovics Szergej úgy találta, hogy nem helyesen okoskodott. Lehetetlen volt Marie emlékét cserben hagynia.

— Lassabban gyerekek, lassabban! — kiáltott Levin szinte bosszúsan a gyermekekre, s odaállt a felesége elé, hogy megvédje őt, mikor a gyermek-sereg az öröm sivaalkodásával rohant eléjük.

A gyermekek után Ivánovics Szergej és Varenyka is kijöttek az erdőből. Kitinek fölösleges volt Varenykát megkérdeznie; mindkettőjük arcának nyugodt és kissé szégyenkező kifejezéséből láthatta, hogy a tervei nem váltak valóra.

— Nos, mi újság? — kérdezte tőle az ura, mikor megint hazatértek.

— Nem megy; — szólott Kiti, a ki mosolyában és beszédmodorában az apjára emlékeztetett, a mit Levin sokszor nagy örömmel vett észre benne.

— Hogy-hogy' nem megy?

— Hát így ni, — szólott Kiti és megfogván az ura kezét a szájához emelte és zárt ajkaival megérintette. — A hogy' az érseknek kezét szoktak csókolni.

— De hát melyikünkénél nem megy? — kérdezte mosolyogva.

— Egyikünkénél se. Persze, így kellene ni...

— Parasztok jönnek . . .

— Nem, nem láttak semmit.

VI.

Mialatt a gyermekek teáztak, a felnőttek, mintha senmi se történt volna, künn ültek az erkélyen és beszélgettek, bár valamennyien, de különösen Ivánovics Szergej és Varenjka nagyon jól tudták, hogy egy, bár negatív, de nagyon fontos esemény történt. Mind a kettőjüket ugyanaz az érzés fogta el, hasonló ahhoz, a melyet a diák érezhet, egy nem sikerült vizsga után, mikor ott ragad az osztályban, vagy örökre kizárják az intézetből. A többi jelenlévők szintén érezvén, hogy történt valami, mindenféle közömbös dologról élénken beszélgettek. Levin és Kiti különösen boldogoknak és szerelmeseknek érezték magukat akkor este. És az, hogy szerelmükben boldogok voltak, kellemetlen czélzásúl szolgált azoknak, a kik ugyanazt akarták, de nem tudták elérni, — s elreszelték magukat.

— Emlékezzenek a szavamra, Alexandre nem fog eljönni, — mondotta az öreg hercegné.

Ma estére várták a vonattal Arkágyevics Sztepánt, és az öreg herceg azt írta, hogy ő is vele jön.

— Sőt még azt is tudom, miért, — folytatta a hercegné. — Azt mondja, hogy az első időben magukra kell hagyni a fiatalokat.

— De hiszen a papa amúgy is magunkra hagyott bennünket. Nem is láttuk még őt, — szólott Kiti. — Aztán meg mért volnánk mi fiatalok? — hiszen olyan öregek vagyunk már!

— Csakhogy ha ő nem jön, akkor én is búcsút ve-

szek ám töletok, gyerekek, — jelentette ki a hercegné és szomorúan fölshajtott.

— Ugyan már hova gondolsz, mama! — rohanta meg mind a két leánya.

— Csak gondold meg az ő helyzetét? Lám, most...

Az öreg hercegné hangja egyszerre egészen váratlanul remegni kezdett. A leányok elhallgattak és összeszenéztek. „Maman mindig talál magának valami szomorúságot” — mondták egymásnak evvel a pillantással. Nem tudták, hogy bármennyire jól érezte is magát a leányai körében, s bármennyire szükségesnek is tartotta magát ottan, mégis gyötrelmes szomorúság űlte meg a lelkét mindkettőjükért, azóta, hogy utolsó, szeretett leányukat is férjhez adták, s a családi fészek kipusztúlt.

— Hát magának mi kell, Mihajlovna Agafja? — kérdezte egyszerre Kiti Mihajlovna Agafjától, a ki titokzatos kifejezéssel és jelentőségteljes arcczal állt meg előttük.

— A vacsora dolgában jövök.

— No jó, — szólott Dolli, — te csak menj és intézkedjél, én azalatt Grisával átismétlem a leczkéjét. Ma még úgy se csinált semmit.

— Ez nekem szól! Nem, Dolli, majd elmegyek én, — szólott Levin s fölugrott.

Grisának, a ki már gimnáziumba járt, nyáron át is mételgetnie kellett. Alexandrovna Darja, a ki még Moszkvában együtt tanulta a fiával a latin nyelvet, mikor Levinékhez jött, föltette magában, hogy naponta legalább egyszer átismétli vele a számtan és a latin nyelv anyagának a legnehezebb részét. Levin ajánkozott, hogy őt helyettesíti, de az anyja, a ki végig hallgatott egyszer egy ilyen ismétlő órát, és látta, hogy nem úgy megy a dolgot, mint a hogy' Moszkvában a tanító szokta, zavarba jött, és iparkodván Levint nem sérteni, határozottan megmondta neki, hogy a könyv után kell menni, úgy, a mint a tanító teszi, s hogy mégis csak jobb lesz, ha megint ő folytatja a dolgot. Levin bosszankodott Arkágyevics Sztepánra és a tanítóra is, az elsőre azért, hogy könnyelműségében nem ő ügyelt föl a fia oktatására, hanem az anyja, a ki semmit sem értett hozzá, a tanítóra pedig

azért, hogy oly rosszúl tanítja a gyermekeket; de azért megígérte a sógornőjének, hogy úgy fogja végezni a tanítást, a mint ő kívánja. És tovább foglalkozott Grisával, de már nem a maga módszere szerint, hanem a könyv után, s így kelletlenül, sokszor még az órák idejérei is megfélekedzvéen. Így történt ma is.

— Nem, majd én elmegyek, Dolli, te csak maradj, — mondotta. — Rendszerben lesz minden, a könyv nyomán. Csakhogy mindjárt itt lesz ám Sztiva; vadászni megyünk s akkor megint mulasztunk.

S Levin elment Grisához.

Ugyanezt mondta Varenyka Kiti-nek. Varenyka még Levinék boldog és jól berendezett házában is hasznossá tudta magát tenni. — Majd én megrendelem a vacsorát, te csak maradj, — mondotta és odaállt Mihajlovna Agafja mellé.

— Persze, alkalmasint nem találtak csirkét. Akkor — szólott Kiti.

— Majd csak kieszeliünk valamit Mihajlovna Agafjával, — vágott közbe Varenyka és eltűnt vele.

— Milyen kedves leány! — jegyezte meg a herczegné.

— Nem kedves, mamen, hanem elragadó, a milyen csak ritkán akad.

— Tehát mára várják Arkágyevics Sztepánt? — kérdezte Ivánovics Szergej, nyilván nem akarván folytatni a Varenykára vonatkozó beszélgetést. — Bajos volna még két sógort találni, a kik kevésbé volnának egymáshoz hasonlók, — jegyezte meg finom mosolylyal: — az egyik fürge, a ki akár a hal a vízben, csak a társaságban él, a másik, a mi Kosztyánk, élénk, gyors, fogékony minden iránt, de a mint társaságba jut, vagy megdermed, vagy vergődik esze nélkül, mint a hal a szárazon.

— Igen, biz' ő nagyon könnyelmű, — szólott a herczegné Ivánovics Szergejhez fordulva. — Én éppen arra akartam önt kérni, beszéljen a fejével, hogy ő (rámutatott Kiti-re) neki lehetetlen itt maradnia, hanem föltétlenül el kell mennie Moszkvába. Mert most azt mondogatja, majd hozat ő orvost ide . . .

— Maman, ő mindent megtesz és mindenbe beleegyezik, — mondotta Kiti, bosszankodván az anyjára azért, hogy ebben a dologban Ivánovics Szergejt teszi meg bírónak.

Beszélgetésük kellő közepett lovak horkanása és a kavicsos úton kerekek zörgése hallatszott be a fasorból.

Dolli még föl se kelhetett, hogy az urának elébe menjen, mikor odalenn, annak a szobának az ablakából, a melyben Grisa tanult, kiugrott Levin és Grisát is kiemelte maga után.

— Ez Sztiva! — kiáltott föl Levin az erkély alól. — Készen vagyunk, Dolli, ne félj! — tette hozzá, s mint a gyermek, elkezdett szaladni a kocsi elé.

— Is, ea, id, ejus, ejus, ejus, — kiabált Grisa a fasorban ugrándozva.

— És még valaki. Alkalmasint a papa! — kiáltotta Levin, s a fasor elején megállt. — Kiti, ne jöjj le azon a meredek lépcsőn, menj inkább körül.

De Levin tévedett, a mikor azt, a ki a kocsiban ült, az öreg herczegnek nézte. Mikor közelebb ment a kocsihoz, Arkágyevics Sztepán mellett nem a herczeget, hanem egy teltarczú fiatal embert pillantott meg, a fején skót sipkával, a melyről hátúl, két szalag csüggött alá. Ez Vjeszlovskij Vaszenyka, Scserbaczkijéknak egy távoli rokona, a pétérvár-moszkvai aranyifjúság egyik képviselője, s ezenkívül, mint a hogy' Arkágyevics Sztepán bemutatta, „pompás fiú és szenvedélyes vadász“ volt.

Vjeszlovskij, a kit az a csalódás, melyet az által előidézett, hogy az öreg herczeg helyett jött, legkevésbé se hozott zavarba, vidáman üdvözölte Levint, eszébe juttatván, hogy már ösmerik egymást és fölkapván Grisát, a vizslán keresztül, a melyet Arkágyevics Sztepán hozott magával, beemelte őt a kocsiba.

Levin nem ült a kocsiba, hanem ott ballagott mögötte. Kissé bosszankodott rajta, hogy nem jött el az öreg herczeg, a kit minél jobban megösmert, annál inkább megszeretett, s hogy helyette Vjeszlovskij Vaszenyka állított be, ez a teljesen idegen és fölösleges ember. Anynyival is inkább idegennek és fölöslegesnek tetszett előtte Vaszenyka, mert mikor Levin a lépcsőhöz lépett,

a hol a felnőttek és a gyerekek egész élénk társasága összegyülekezett, látta, hogy Vjeszlovszkij Vaszenyka különösen gyöngéden és nyájasan csókolt kezét Kitinek.

— De hiszen mi az ön feleségével voltaképpen unokatestvérek, és még hozzá régi jó ösmerősök vagyunk, — mondotta Vjeszlovszkij Vaszejka megint jól megszorogatva Levin kezét.

— Nos hát, van-e vad? — fordult oda Arkágyevics Sztepán Levinhez, a ki alig tudott sorra mindenkit üdvözölni. — Nekünk ugyanis most a legkegyetlenebb szándékaink vannak. Lássá mamen, azóta se voltak Moszkvában. Nos, Tanya hoztam ám neked valamit! Nézd csak meg ott hátúl a kocsiban, — beszélt ide s tova maga körül. — Te meg hogy' fölfrissültél, Dollenya, — mondotta a feleségének, még egyszer megcsókolván a kezét, melyet az övében tartott s a másikkal megveregetett.

Levin, a ki egy perczczel azelőtt még a legvidámabb hangulatban volt, most sötéten nézett mindenkire, és sehogy se volt inyére az egész dolog.

„Vajon kit csókolt tegnap, ugyanezekkel az ajkakkal?“ — gondolta magában, a mint Arkágyevics Sztepánnak a feleségével való enyelgését nézte. Rápillantott Dollira, de az sem tetszett neki.

„Lám, nem hisz a szerelmében. De hát minek örül akkor olyan nagyon? Visszataszító!“ — gondolta Levin.

Ránézett a herczegnére, a kit egy perczczel azelőtt még olyan kedvesnek takált, s most nem tetszett neki benne az a modor, a melylyel, akárcsak otthon lett volna, ezt a szalagos Vaszenykat üdvözölte.

Még Ivánovics Szergejben is, a ki szintén kijött volt a lépcsőre, kellemetlennek tűnt föl előtte az a mesterkéltszívűesség, a melylyel Arkágyevics Sztepánt fogadta, mikor Levin tudta, hogy a bátyja Oblonszkij se nem szerette, se nem tisztelte.

És Varenyka, még ő is ellenszenves volt neki avval, hogy olyan sainte nitouche arczczal ösmerkedett evvel az úriemberrel, voltaképpen pedig egyébire se volt gondja, mint arra, hogy valahogy' férjhez mehessen.

De mindezeknél ellenszenvesebb volt a szemében Kiti, a ki szó nélkül beletalálta magát ebbe az örömtel-

jes hangulatba, a melylyel ez az úr a maga ideérkezését, mint valamennyiüknek az örömnepét fölfogta és különösen kellemetlen volt neki az a furcsa mosoly, a melylyel Kiti Vaszenyka mosolyát viszonzta.

Zajos beszélgetés közben mind bementek a házba; de alig hogy letelepedtek, Levin sarkonfordult és kiment.

Kiti látta, hogy valami történt az urával. Ki akart lesni egy pillanatot, a mikor egyedül beszélhet vele, de Levin azt mondván, hogy az irodába kell mennie, elsiegett tőle. Régóta nem találta a gazdasági teendőit olyan fontosaknak, mint ma. „Mindennap ünnepjük van.” — gondolta magában, — „itt meg annyi a komoly dolog, mely nem tűr halasztást, s a mely nélkül nem lehet élni.”

VII.

Levin csak akkor tért haza, mikor elküldtek érte, hogy vacsorához hívják. A lépcsőn ott állott Kiti, Mihajlovna Agafjával s a vacsorához szükséges borok felől tanácskozott vele.

— Ugyan minek is csinál olyan *fuss-t*? Adjuk azt, a mit rendesen.

— Nem, Sztiva nem issza . . . Kosztja, állj csak meg, mi lelt? — szólalt meg Kiti, utána sietvén, de Levin kegyetlenül, a nélkül, hogy bevárta volna, nagy léptekkel bement az ebédlőbe s legott beleelegyedett az általános és élénk társalgásba, a melyet leginkább Vjeszlovskij Vaszenka és Arkágyevics Sztepán tápláltak.

— Nos, mi lesz, megyünk holnap vadászni? — kérdezte Arkágyevics Sztepán.

— Szépen kérem, menjünk, — kérte Vjeszlovskij s oldalvást áttelepedvén egy másik székre, maga alá szedte kövér lábát.

— Nagyon szivesen, menjünk. Volt már az idén vadászni? — szólt oda Levin Vjeszlovskijnak, figyelmesen végignézvén a lábán, de olyan mesterkéltséggel, a melyet Kiti már olyan jól ösmert benne, s mely annyira nem illett hozzá. — Hogy találunk-e dupla sneffet, azt nem tudom, de kis sneff, az van bőven. Csak

korán kell indulnunk. Nem fáradt? Nem vagy fáradt, Sztiva?

— Én, fáradt? Még soha sem voltam fáradt. Akár egész éjjel ne aludjam! Gyerünk sétálni!

— Csakugyan, ne is aludjunk! Pompás! — tódította Vjeszlóvszkij.

— Óh, arról meg vagyunk győződve, hogy te képes vagy nem aludni, és másokat se hagyni, — mondotta Dolli az urának, avval az alig észrevehető gúnnyal, a melyet mostanában vele szemben csaknem mindig használt. — De szerintem, már most is itt az ideje . . . Én megyek is, nem is vacsorálok.

— Nem, maradj még Dollenyka, — mondotta Arkágyevics Sztepán, a nagy vacsora-asztal körül átkerülvén az ő oldalára. — Még annyi mindent szeretnék mesélni neked.

— Alkalmasint semmit.

— Azt tudod, hogy Vjeszlóvszkij volt Annánál. S megint el fog menni hozzá. Hiszen mindössze tán hetven versztnyire vannak tőletek. Én is elmegyek hozzá mindenestre. Vjeszlóvszkij, gyere csak ide!

Vaszjenka átment a hölgyekhez és leült Kiti mellé.

Levin ott maradt az asztal másik végén, és tovább beszélgetvén a hercegnével és Varenykával, látta, hogy Arkágyevics Sztepán, Dolli, Kiti és Vjeszlóvszkij közt valami élénk és titokzatos társalgás indult meg. S nem elég, hogy a társalgás titokzatos volt, de Levin komoly érzés kifejezését pillantotta meg a felesége arcán, a mikor ez Vaszenyka csinos arcába nézett, a ki élénken mesélt neki valamit.

— Nagyon szép világ van ám ott náluk, — mesélte Vaszenyka Vronszkijról és Annáról. — Én természetesen nem érzem magamat hivatva ítéletet mondani, de az ő házukban úgy érzi magát az ember, akárcsak otthon volna.

— De hát mit szándékoznak csinálni? —

— Úgy tetszik, télre Moszkvába akarnak menni

— Milyen jó volna, ha együtt mehetnénk el hozzájuk! Te mikor megy? — kérdezte Arkágyevics Sztepán Vaszenykától.

— Én a júliust fogom náluk tölteni.

— Te is eljössz? — fordult oda Arkágyevics Sztepán a feleségéhez.

— Már rég készülök és mindenesetre elmegyek, — szólott Dolli. — Én igazán sajnálom Annát és ösmerem is őt. Gyönyörű teremtés. De én majd csak egyedül megyek, ha te elutazol, és nem terhelek vele senkit. Még jobb is, ha nélküled megyek.

— Így is jó, — mondotta Arkágyevics Sztepán. — És te, Kiti?

— Én? Már mért mennék? — szólott Kiti fölpattanva és az urára nézett.

— De hiszen ösmeri Arkágyevna Annát? — kérdezte tőle Vjeszlowszkij. — Rendkívül vonzó asszony.

— Igaz, — felelt Kiti Vjeszlowszkijnek, még jobban elpirúlva, s fölkelvén, odament az urához.

— Tehát te holnap vadászni mégy? — kérdezte.

Levin féltékenysége ez alatt a pár percz alatt, különösen attól a pirosságtól, mely Kiti arczát elborította, mikor Vjeszlowszkijval beszélt, magas fokra hágott. Most, hogy a szavait hallotta, máris a maga módja szerint értelmezte őket. Bármily furcsán esett is neki később erre visszagondolnia, most egész tisztán úgy tett neki, hogy ha most azt kérdi tőle, vajon elmegye vadászni, ez csak azért érdekli őt, hogy megtudja, megszerzi-e hát Vjeszlowszkij Vaszjenkának ezt az élvezetet, a kibe Kiti, a Levin fölfogása szerint, már is szerelmes volt.

— Igen, elmegyek, — felelt természetellenes és saját maga előtt is visszataszító hangon.

— Talán mégis jobb volna, ha a holnapi napot itt töltenétek, hiszen Dolli akkor úgyszólván nem is látja az urát; menjetek inkább holnapután, — mondotta Kiti.

Kiti szavainak az értelmét Levin most már így ferdítette el: „Ne válassz el engem *tőle*. Hogy te elmegy, az nekem tökéletesen mindegy, csak azt engedd meg, hogy ennek az elragadó fiatalembernek a társaságát élvezhessem.“

— Nos, ha éppen akarod, hát holnap itt maradhatunk. — felelt Levin különös előzékenységgel.

Ekközben Vaszenyka, legkevésbé se sejtve azt a szenvedést, a melyet a jelenlétével fölidézett, Kiti után fölkel az asztaltól s gyöngéd, mosolygó pillantással kísérve őt, utána ment.

Levin látta ezt a pillantást. Elsápadt s egy pillanatra nem jutott lélekzetéhez. „Hogy' merészel így nézni a feleségemre!” — forrott benne.

— Tehát holnap? Menjünk el kérem, — mondotta Vaszenyka, s miután leült, szokása szerint megint maga alá kapta a lábát.

Levin féltékenysége még magasabb fokra hágott. Már látta magát mint megcsalt férjet, a kire a feleségének és a kedvesének csak azért van szüksége, hogy nekik az élet kényelmét és örömeit megszerezze . . . De mindamellett szeretetreméltóan és vendégszeretően kikérdezte Vaszenykát a vadászatairól, a fegyveréről, a csizmáiról és beleegyezett abba, hogy holnap elmenjenek.

Levin szerencséjére az öreg herczegné véget vetett a szenvedésének avval, hogy ő maga fölkel, s azt tanácsolta Kiti-nek, hogy menjen aludni. De ez se múlt el Levinre nézve újabb gyötrelmek nélkül. A ház asszonyától elbúcsúzván, Vaszenyka megint kezét akart csókolni neki, de Kiti elpirulván, naiv gorombasággal, a melyért az anyja később meg is pirongatta, elhúzta a kezét és így szólt:

— Ez nálunk nem szokás.

Levin szemeiben Kiti hibás volt abban, hogy az érintkezésnek ezt a módját megengedte, de abban még hibásabb, hogy ilyen félszeg modorban adta tudtára, hogy az nincs így.

— Ugyan kinek jutna most eszébe aludni! — szólott Arkágyevics Sztepán, miután vacsoránál megivott egy pár pohár bort, és belejött az ő szelíd és költői hangulatába. — Nézd csak, Kiti, — mondotta, a hársak mögött kelő holdra mutatva, — micsoda gyönyörűség! Vjeszlovskij, lám, éppen szerenádhoz való idő. Tudod, remek hangja van ám, útközben is énekelünk. Hozott is magával két gyönyörű, új románczot. El kellene énekelniök Andrejevna Varvarával.

Mikor mindannyian elszéledtek, Arkágyevics Szte-

pán még sokáig sétálgatott Vjeszlovszkijval a fasorban, és hallatszott a hangjuk, a mint az új románczokat dúdolgatták.

Levin ezeket a hangokat hallva, sötéten ült egy karosszékben a felesége hálósobájában, s makacs hallgatással felelt Kílinek ama kérdéseire, hogy mi lelte; de mikor végre félénken mosolyogva ő maga megkérdezte tőle: — Talán csak nem Vieszlovszkij-val kapcsolatban nincs valami inyedre? — egyszerre kitört belőle és elmondott mindent; de az, a mit elmondott, bántotta, s így csak még jobban fölingerelte őt.

Sötéten összevont szemöldökei alól rémesen csillogó szemekkel állt ott előtte, s a melléhez szorította erős kezeit, mintha csak minden erejét össze akarta volna szedni, hogy magát visszatartsa. Az arczkifejezése szigorú és durva lett volna, ha nem fejezett volna ki egyúttal szenvedést is, mely Kítit megindította. Remegett az álla s el-elcsuklott a hangja.

— Csak azt értsd meg, hogy én nem vagyok féltékeny; ez útalatos egy szó. Én nem lehetek féltékeny és nem hihetem . . . Ki se tudom mondani, a mit érzek, de ez rettenetes . . . Nem vagyok féltékeny, de meg vagyok sértve, meg vagyok alázva az által, hogy valaki így merészel rólad gondolkozni, és nem áll ilyen szemekkel nézni rád . . .

— De hát milyen szemekkel? — kérdezte Kiti, iparkodván minél lelkiösmeretesebben visszaidézni az emlékezetébe a mai est minden szavát, minden mozdulatát s annak minden árnyalatát.

A lelke fenekén Kiti úgy találta, hogy abban a pillanatban, a mikor Vaszenyka őt az asztal túlsó oldalára követte, tényleg volt valami, de azt még maga előtt se merte bevallani, annál kevésbbé szánta rá magát arra, hogy azt neki megmondja, s evvel a szenvedéseit csak fokozza.

— És ugyan mi vonzó lehet bennem, a milyen most vagyok? . . .

— Óh! — kiáltott föl Levin s a fejéhez kapott. — Jobb lett volna, ha nem szólsz! . . . Tehát ha vonzó volnál . . .

— De, Kosztja, kérlek, megállj, hallgass ide! — szólott Kiti s szenvedően részvétteljes pillantással nézett rá. — Már hogy' gondolhatsz ilyet? Mikor reám nézve nincsen senki, de senki! . . . Vagy azt akard tán, hogy még csak ne is lássak senkit?

Az első pillanatban sértő volt rá nézve ez a féltékenység; bosszantotta, hogy a legcsekélyebb szórakozás, még a legártatlanabb is, tilos neki; most azonban szívesen áldozott volna föl nem egy ilyen csekélységet, de mindent, az ura nyugalmiáért s azért, hogy őt szenvedéseitől megszabadítsa.

— Értsd meg hát az én helyzetem rettenetes és egyúttal nevetséges voltát, — folytatta Levin kétségbeesett suttogással, — azt, hogy ő itt van az én házámban, hogy ezen a fesztelenségen és láb egymásra rakáson kívül voltaképpen semmi illetlenséget se követett el. Ő ezt a legfinomabb modornak tartja, s így még szeretetreméltónak is kell lennem iránta.

— De, Kosztja, te nagyon is túlzasz, — mondotta Kiti, a lelke fenekén örülve az iránta való szerelem amaz erejének, mely ebben a féltékenységben kifejezésre jutott.

— A legrettenetesebb a dologban az, hogy te — a ki mindig, most is, szentélyem vagy nekem, hogy most, mikor olyan boldogok, olyan különösen boldogok vagyunk, egyszerre jön egy ilyen hitvány . . . Nem, nem hitvány, minek szidjam őt? Ő hozzá nekem semmi közöm. De mért legyen az én boldogságom és a tiéd . . . ?

— Lásd, én tudom, honnan származott az egész, — kezdte Kiti.

— Honnan? Honnan?

— Én láttam, hogy' néztél te ránk, mikor vacsoraközben beszélgettünk.

— No igen, igen! — mondotta Levin rémülten.

Elmondta neki, hogy miről beszélgettek. És miközben elmondta, szinte lihegett az izgatottságtól. Levin csak hallgatott, majd ránézett halvány és rémült arczára és egyszerre a fejéhez kapott.

— Katya, én elgyötörtelek téged! Édes szívem, te, bocsáss meg nekem! Ez örülség! Katya, én szörnyű

bűnt követtem el! Hogy' lehetett egy ilyen ostobaság miatt úgy gyötrődni!

— Én igazán sajnállak.

— Engem? Engem? Milyen örült is vagyok én! ... És te, miért? Rettenetes ám azt elgondolni, hogy bármilyen idegen ember feldúlhatja a boldogságunkat.

— No persze, hiszen ez éppen a bántó ...

— Nem, én ellenkezőleg, szándékosan itt tartom őt egész nyáron, s elhalmozom szeretetreméltósággal, — szólott Levin, a kezét csókolgatva. — Majd meglátod. Holnap ... De igaz, hiszen holnap elmegyünk.

VIII.

Másnap reggel a hölgyek még nem keltek volt föl, mikor a vadász-bricskák, a szekerek és a talyigák már ott álltak a kapu előtt, és Laszka, mely már reggel óta érezte, hogy vadászni készülnek, miután jól kiszűkölte és kiugrándozta magát, felült a bakra a kocsis mellé, s izgatottan és a késedelem miatt elégedetlenül pislogott az ajtóra, a melyből még mindig nem kerültek elő a vadászok. Elsőnek Vjeszlovszkij Vaszjenka lépett ki új, hosszúszerű csizmában, mely vastag czombjának a középig fölért, zöld zubbonyban, szagos bőrből készült új tölténytáska a derekán és szalagos sipkája a fején, kezében kanyarvasak és fegyverszif nélkül való új, angol puska. Laszka odaugrott hozzá, üdvözölte őt, s körülötte ugrándozván, a maga módja szerint megkérdezte tőle, vajon jönnek-e már a többiek is, és miután nem kapott választ a kérdésére, megint visszatért a helyére s a fejét félrehajtva, egyik fülét hegyezve, mozdulatlanul ült ott. Végre nagy zajjal kinyílt az ajtó, s keringve és forgolódva kipöndörödött rajta Krak, Arkágyevics Sztepán sárgapetytyes vizslája, utána pedig fegyverrel a kezében és szivarral a szájában kilépett maga Arkágyevics Sztepán is. „Tout-beau! Tout-beau, Krak!“ kiabált rá szelíden a kutyájára, mely a tölténytáskájába kapaszkodva, neki támasztotta a lábait a hasának és a mellének. Arkágyevics Sztepán a lábain bokatekerőt és bocskort viselt, s

rongyos nadrágba és kurta kabátba volt öltözve. A fején valami kalapfielének a romjai díszlegettek, de újrendszerű puskája olyan volt, mint valami játékszer, vadász-tarisznyája és tölténytáskája pedig bár elnyűtt, de a legjobb minőségű.

Vjeszlovszkij Vaszjenka azelőtt nem értette ezt a valódi vadász-kacszerságot, hogy az ember rongyokba öltözzék és a mellett a legfinomabb vadász-főlszereléssel legyen ellátva. De most, hogy Arkágyevics Sztepánnak ezekben a rongyokban is előkelő, jól táplált és derült, úri megjelenését látta, legott megértette, és elhatározta, hogy a legközelebbi vadászatra már ő is föltétlenül így fog be rendezkedni.

— Nos, és a házigazdánk? — kérdezte.

— Fiatal a felesége, — felelt Arkágyevics Sztepán mosolyogva.

— Persze, és még hozzá milyen elragadó.

— Már föl van öltözve. Alkalmasint még egyszer benézett hozzá.

Arkágyevics Sztepán eltalálta. Levin még egyszer befutott a feleségéhez, hogy ismételten megkérdezze tőle: megbocsátotta-e tegnapi ostobaságát, s hogy megkérje, hogy az Isten szerelméért, legyen óvatosabb. Főképpen a gyermekektől tartsa magát távol, a kik könnyen megtaszíthatnák. Azután még egyszer hallania kellett tőle, hogy nem haragszik rá, a mért két napra elutazik, s hogy megkérje arra is, hogy holnap reggel lovas-futárral okvetetlenül küldjön neki levelet, s írjon, ha csak két szó is, a melyből megtudja, hogy jól van.

Kitinek, mint mindig, most is rosszul esett az urától két napra elválnia; de látván életvidor alakját, mely vadász-csizmákban és fehér zubbonyban különösen nagynak és erőteljesnek tűnt föl, és arczán a vadász-izgalmak valami, előtte teljesen érthetetlen sugárzását, az ő öröme kedvéért elfelejtette a maga keserűségét és vidáman búcsúzott el tőle.

— Bocsánat, uraim! — szólott Levin, mikor a lépcsőre kilépett. — Tettek föl reggelit? Mért fogták be rudasnak a sárgát? No se baj. Laszka, hadd el, feküdj!

— Éreszd be a kis gulyába, — fordult oda a csor-

dáshoz, a ki a pitvarajtóban várt rá s a tinók iránt intézett hozzá valami kérdést. — Bocsánat, itt is jön még egy jómadár.

Levin leugrott a parasztszekérről, a melyre már fölhasználódott volt, az ács-vállalkozóhoz, a ki röffel a kezében közeledett a pitvarhoz.

— Lám, tegnap nem jöttél el az irodába, s most tartóztatsz. Nos, mi baj?

— Tessék tán még egy fordulót csináltatni. Mindössze három lépcsővel kell megtoldani. Majd szépen összepászítjuk. Így aztán sokkal biztosabb lesz.

— Hallgattál volna rám, — felelt Levin bosszúsan, — Megmondtam, hogy csináld meg előbb a lépcső-foglalót, s azután ereszd belé a lépcső-fokokat. Most ugyan már nem segítesz rajta. Tedd úgy, a mint parancsoltam, csináld az egészet újra.

Arról volt szó, hogy az ács az épülő szárnyban elrontotta a lépcsőt, melyet külön állított össze, a nélkül, hogy az emelkedéssel számolt volna, úgy, hogy a lépcsők, mikor a helyükre kerültek, mind meredekeknek bizonyultak. Most azután az ács meg akarta hagyni ugyanazt a lépcsőt, csak három fokot akart hozzátoldani.

— Sokkal jobb lesz ám így.

— De vajon hova fog kilyukadni avval a három lépcsőfokkal?

— Kérem szívesen, — szólott az ács megvető mosolylyal. — A maga helyén fog kilyukadni. A mint alulról emelkedik, — szólott egy meggyőző mozdulattal, — megy, megy, és kilyukad fönn.

— De hiszen az a három lépcső, az a hosszúságot is gyarapítja. . . Hát hová fog kilyukadni?

— Hát a mint alulról jön, úgy ki is lyukad, — szólott az ács konok meggyőződéssel.

— Igen, a padmaly alatt a falban.

— No de kérem, hiszen alulról jön. Megy, megy és... Levin elővette a puskavesszőjét s elkezdte lerajzolni a lépcsőt a porban.

— Nos, látod?

— A hogy' parancsolja, — mondotta az ács hirtelen

fölvillanó szemekkel, s nyilván végre megértette a dolgot. — Akkor hát muszáj másikat csinálnunk.

— No hát akkor csak csináld, a hogy' parancsolom, — kiáltott Levin és felült a szekérre. — Gyerünk. Jól fogd ám a kutyákat, Filipp!

Levinen most, hogy összes házi és gazdasági gondjait otthonhagyta, az életörömmek és a várakozásnak olyan hatalmas érzése vett erőt, hogy nem akarózott neki beszélgetni. Ezenkívül annak a feszült izgalomnak az érzése is kerülgette, a melyet minden vadász érez, mikor a vadászterületéhez közeledik. Ha most egyáltalában foglalkoztatta is valami, ez csak az volt, vajon talál-e valamit a kolpenszkij-mocsárban, vajon Laszka hogy' állja meg a helyét Krak mellett, s vajon hogy' fog ma löni. Hátha kudarcot vall egy új ember előtt? Hátha Oblonszkij lefözi őt a lövésben? — ez is megfordult a fejében.

Oblonszkijt is hasonló érzelmek foglalkoztatták, s azért ő se volt valami nagyon beszédes. Csak Vjeszlevszkij Vaszjenka volt az, a ki szünet nélkül vidáman fecsegett. Levin most, hogy hallotta őt, restelkedve gondolt vissza arra, milyen igazságtalan volt iránta tegnap. Vaszjenka csakugyan derék fiú volt, egyszerű, jólelkű és rendkívül vidám. Ha Levin, legényember korában akadt volna vele össze, szentül összebarátkoztak volna. Csak léha életfelfogását és eleganciájának a fesztelenségét találta kissé kellemetlennek. Olyan benyomást tett, mintha valami nagy és kétségtelen jelentőséget tulajdonított volna magának azért, hogy hosszú körmei voltak, sípkát viselt s több efféle; de ezt a kedélyessége és jóra valósa mellett könnyen meg lehetett neki bocsátani. Tetszett Levinnek, mert jónevelésű volt, pompásan beszélt a francia és az angol nyelvet, s mert az ő világához tartozott.

Vaszenyának rendkívül megtetszett az a donvidéki pusztai lovacska, a mely a nyerges mellé lógosnak volt befogva. Folyton lelkesedett érte: — Milyen pompás dolog ilyen lovon vágtatni kiinn a pusztá rónaságon. Hm? Nem igaz? — mondogatta. Valami vad és poétikus dolgot látott az ilyen száguldásban, a melyben voltaképpen

semmi különös se' volt; de a naivsága, a szépségével, a kedves mosolyával és mozdulatainak a könnyedségével együtt nagyon vonzó benyomást keltett. Azért-e, mert rokonszenves volt a természetete, vagy tán azért, mert Levin, tegnapi bűneért vezeklésképpen iparkodott minden szépet és jót felfedezni benne, de kellemesen érezte magát a társaságában.

Mikor már vagy három versztnyi útat tettek meg, Vjeszlovszkij egyszerre a szivarjai és a pénztárczája után kezdett tapogatózni, és nem tudta, vajon elvesztette, vagy az asztalon hagyta-e azokat. A tárczájában háromszázhetven rúbel volt s így nem lehetett a dolgot annyiban hagyni.

— Tudja mit, Levin, én ezen a doni lógóson visszavagolok haza. Ez pompás lesz, mi? — mondotta, s már-már készült rá föl pattanni.

— Dehogy' is, ugyan már minek? — felelt Levin, úgy számítván, hogy Vaszenyka aligha lesz könnyebb hat pudnál. — Majd elugrasztom a kocsist.

A kocsis csakugyan visszament a lógóson és Levin maga hajtotta tovább a lovakat.

IX.

— Not, hát hogy' is megyünk csak? Mondd el csak szépen, — szólott Arkágyevics Sztepán.

— A terv a következő: most elmegyünk Gvozdevóba. Gvozdevón innen van egy dupla-sneffes mocsár, rajta túl pedig remek kis sneffes mocsarak húzódnak végig, a melyekben azonban duplák is akadnak. Most meleg az idő, és estére (húsz verszt), mikor megérkezünk, elmegyünk esteli lesre; meghálunk, és holnap a nagy mocsarakat vadászszuk meg.

— És útközben nincsen semmi?

— Van; de evvel csak időt veszítenénk, de meg meleg is van nagyon. Remek két helyecske van erre, de most aligha lesz rajtuk valami.

Levin maga is szeretett volna ezekre a helyekre elmenni, de közel voltak haza, úgy, hogy bármikor kijöhe-

tett, meg aztán három puskásra kicsinyek is voltak. S ezért füllentett, azt mondván, hogy aligha lesz valami rajtuk. A kis mocsárhoz érve, Levin el akart hajtani mellette, de Arkágyevics Sztepán tapasztalt vadász-szeme legott észrevette az útra is tisztán odalátszó tocsogót.

— Nem néznénk el oda? — szólott, a mocsár felé mutatva.

— De kérem, Levin! Milyen remek egy zugocska! — kezdett kunyerálni Vjeszlovskij Vaszenyka, úgy, hogy Levin végre is kénytelen volt engedni.

Jóformán még meg sem állottak, mikor a kutyák egymást hajszolva, már szinte repültek a mocsár felé.

— Krak! Laszka! . . .

A kutyák visszafordultak.

— Hármunknak kissé szűk lesz ez a hely. Én majd itt maradok, — szólott Levin, abban a reményben, hogy bíbiczeken kívül egyebet úgy se találnak, a melyek a kutyák elől fölszállva és repülésközben bukdácsolva, panaszosan sikongtak a mocsár fölött.

— Nem! Gyerünk, Levin, gyerünk csak együtt! — kiáltott Vjeszlovskij.

— De komolyan mondom, szűk lesz. Laszka, vissza! Laszka! Önöknek, úgy-e, nincs szükségük a másik kutyára.

Levin ottmaradt a kocsi mellett és irígyen nézett a vadászok után, a kik körüljárták az egész mocsarat, de vízicsibéken és bíbiczeken kívül, a melyek közül Vaszenyka lőtt is egyet, nem volt benne semmi.

— Lássák, hogy nem az irigység beszélt belőlem, — mondotta Levin, — csak az idővesztéséget sajnáltam.

— No, de azért mégis szép volt. Látta? — mondotta Vjeszlovskij Vaszenyka, s kezében a puskájával és a bíbiczczel ügyetlenül felugrott a kocsira. — Milyen remek lövés volt ez! Úgy-e? De hát odaérünk-e nonsokára az igazi helyre?

Egyszerre megbokrosodtak a lovak, Levin beleütötte a fejét valakinek a puskájába, s egy lövés is dördült el. A lövés ugyan előbb történt, s csak Levinnek tetszett úgy. Úgy esett a dolog, hogy Vjeszlovskij Vaszenyka le akarván eresztetni a kakasokat, megnyomta

az egyik ravaszt, de a másik kakast fogta. A töltés a földre fúródott és senkiben se tett kárt. Arkágyevics Sztepán megcsóválta a fejét, és szemrehányóan mosolygott Vjeszlowszkijra. De Levinnek sem volt lelke hozzá, hogy megpirongassa. Egyrészt olyan színe lett volna a dolognak, mintha az elmúlt veszély és az a búb hívta volna ki a szemrehányást, mely az ütés nyomán Levin homlokán támadt, másrészt pedig Vjeszlowszkij eleintén olyan naivul el volt keseredve, később pedig olyan kedélyesen és annyira szívből kaczagott az általános megörökönyödésen, hogy lehetetlen volt együtt nem kacagni vele.

Mikor a második mocsárhoz értek, mely elég nagyocska volt és sok időt emésztett volna föl, Levin iparkodott őket rábeszélni, hogy ne szálljanak le. De Vjeszlowszkij megint csak kicsikarta belőle. Miután a mocsár keskeny volt, Levin, mint vendégszerető házigazda, most is a kocsinál maradt.

Alig hogy megérkeztek, Krak nekiiramodott a zombékosnak. Vjeszlowszkij Vaszjenka elsőnek sietett utána. Arkágyevics Sztepán még utól sem érhetette, máris felrepült egy sneff. Vjeszlowszkij elhibázta s a sneff megint leszállt egy még lekaszálatlan réten. De ez a sneff már Vjeszlowszkijnak volt szánva. Krak megint csak rábukkant, megállta, Vjeszlowszkij pedig lelötte és visszavert a kocsihoz.

— Most menjen el ön, én meg majd itt maradok.

Levint kezdte elfutni a vadász-írigység. Átadta a gyeplőt Vjeszlowszkijnak és megindult a mocsár felé.

Laszka, mely már régóta keservesen szűkölt és méltatlankodott az őt ért igazságtalanságon, egyenesen nekivágott a Levin előtt jól ösmert zombékosnak, a melybe Krak még nem jutott volt el.

— Mért nem tartod vissza? — kiáltott rá Arkágyevics Sztepán.

— Nem ver az föl egyet se, — felelt Levin, s örömetlén a kutyájában, szaporán sietett utána.

Laszka minél közelebb jutott a zombékoshoz, annál komolyabban keresett. Egy apró kis vízimadár csak egy pillanatra kötötte le a figyelmét. A zombékos előtt kört

csinált, majd egy másikba kezdett bele, de egyszerre összerezsent és szinte megdermedt.

— Menj hát, Sztiva, menj! — kiáltott rá Levin, érezvén, hogy mind hevesebben kezd dobogni a szíve, s hogy, mintha feszült hallásában valami retesz tolódott volna félre, minden hang a távolság mértékét elveszítvén, rendetlenül és tisztán cseng a fülébe. Hallotta Arkágyevics Sztepán lépteit, s távoli lódobogásnak vélte azokat, hallotta a gyökerétől elváló zombék egyik sarkának, a melyre rálépett, érdesen recsegő hangját, s azt hitte, hogy sneff repült föl előtte. Hátról valami víz-tocsogást is hallott, a melyet nem tudott magának megmagyarázni.

Miután támpontot keresett a lábainak, ment a kutyája után.

— Ergye!

Nem sneff, hanem kis-sneff kelt föl a kutya elől. Levin fölkapta a puskáját, de éppen mikor célzott, ugyanaz a víz-tocsogás még erősebben és még közelebb-ről hallatszott, s beleolvadt a Vjeszlovszkij szava is, a ki feltűnően hangosan kiáltott felé valamit. Levin érezte, hogy a kis-sneffnek mögéje fog löni, de azért mégis lőtt. Miután meggyőződött róla, hogy hibázott, hátranézett és azt látta, hogy a lovak a szekérrel együtt már nem az úton, hanem benn a mocsárban állanak.

Vjeszlovszkij közelebb-ről akarván látni a puskázást, behajtott a mocsárba s belevitte a lovakat a sárba.

— Hogy vinné el az ördög! — pattogott Levin magában és visszatért a sárba ragadt kocsihoz. — Miért hajtott be? — kérdezte tőle szárazon, s a kocsist szólítván, hozzálátott a lovak kiszabadításához.

Levint az is bosszantotta, hogy megzavarták a lövését, az is, hogy sárba hurczolták a lovait, de legfőképpen az, hogy a lovak kiszabadításához ki kellett azokat fogni, a miben sem Arkágyevics Sztepán, se Vjeszlovszkij nem segítettek neki és a kocsisnak, mert a be- és kifogásról még csak halvány fogalma sem volt egyiküknek sem. Levin, a nélkül, hogy Vjeszlovszkijnek arra a kijelentésére, hogy ott teljesen száraz volt a talaj, felelt volna, a kocsissal együtt szótlánul dolgozott, hogy a

lovakat kiszabadítsa. De később, a mint belemelegedett a munkába, és látta azt a buzgó iparkodást, a melylyel Vjeszlovszkij a kocsit hágójánál fogva húzta, úgyannyira, hogy el is törte, szemrehányást tett magának azért, hogy a tegnapi érzelmek hatása alatt tán nagyon is hidegen bánt Vjeszlovszkijval, s azon volt, hogy a szárazságot valami különös szeretetreméltósággal ellensúlyozza. Mikor mindent eligazítottak, s kihúzták a kocsit az országuóra, Levin előadatta a reggelit.

— Bon appétit, — bonne conscience! Ce poulet va tomber jusqu' au fond de mes bottes, — mondotta Vjeszlovszkij, a ki megint fölvidúlt s immár a második csirkéből falatozott. — No, evvel vége a mi viszontagságainknak s ezután már jól fog menni minden. De én, bűnhődésül, fel fogok ülni a bakra. Jó lesz? Hm? Nem, nem, én vagyok Automedon. Majd meglássák, hogy' viszem tovább magukat! — felelt Vjeszlovszkij, a nélkül, hogy mikor Levin föl kérte, engedje át a helyét a kocsisnak, a gyepelőszárat eleresztette volna. — Nem, vezekelnem kell a bűnömért s egészen jó helyem lesz a bakon. — És elindult.

Levin aggódott egy cseppet, hogy agyonnyaggatja a lovakat, különösen a sárga nyergest, a melyet képtelen volt szárban tartani; de önkénytelenül is alárendelte magát a vidámságának, hallgatta a románczokat, a melyeket Vjeszlovszkij a bakon ülve egész úton dúdolgatott, vagy az elbeszéléseit és előadásait arról, hogy' kell angol módra four in hand hajtani; s reggeli után valamenynyien a legvidámabb hangulatban érkeztek el a gvoiderszkij mocsarakhoz.

X.

Vaszjenka oly gyorsan hajtott, hogy nagyon is korán érkeztek a mocsárhoz, a mikor még nagy volt a meleg. Mikor a kirándulás voltaképpen céljához, a szerzniji mocsárhoz megérkeztek, Levinnek önkéntelenül eszébe jutott, hogy' szabadulhatna meg Vaszjenkától, s hogy' vadászhatna zavartalanul. Arkágyevics Sztepánnak ugyanaz volt az óhajta, és Levin fölismerte az ar-

czán annak az aggodalomnak a kifejezését, mely a vadászat kezdete előtt a vérbeli vadászok arczán mindig föl-található, úgyszintén a nála megszokott kedélyes ravasz-ságnak valamelyes árnyalatát is.

— Hogy' fogunk menni? A mocsár remek, s a mint látom, héják is vannak, — jegyezte meg Arkágyevics Sztepán, s a sás fölött keringő két nagy madárra mutatott. — A hol héják vannak, ott vad is van biztosan.

— Hát, nézzék csak, urak, — mondotta Levin, s kissé sötét arczkifejezéssel felhúzta a csizmaszárait, s megvizsgálta fegyverének a gyutacsait. — Látják azt a sást? — Rámutatott a folyó jobbpartján messzire elnyúló, félig lekaszált vizenyős rét közepén egy feketészöld színbe sötétlő szögletesckére. — A mocsár itt kezdődik éppen előttünk, — a hol kissé zöldebb. Innen aztán megy egyenesen odáig, a hol most a lovak ballagnak; ott aztán megint kezdődik a zombékos, és ott szoktak a sueffek lenni; ez a sás köröskörül szint' az egeresig, sőt a malomig, ott a hol az a kis öböl látszik, mind ide tartozik. Ez a legjobb hely. Itt egyízben tizenhét kis sneffet löttem. Itt majd a két kutyával kétfelé válunk s a malomnál találkozunk.

— Nos hát, ki megy jobbra, ki balra? — kérdezte Arkágyevics Sztepán. — Jobboldalt több a hely, menjetek arra ketten, én majd elmegyek balra, — tette hozzá ártatlamúl.

— Pompás! Így legalább lefőzzük őt. Gyerünk no, gyerünk, gyerünk! — kapott rajta Vaszjenka.

Levinnek lehetetlen volt bele nem egyeznie, így hát szétváltak.

Alig hogy a mocsárhoz értek, mind a két kutya elkezdett keresni s egyenesen a sárnak tartott. Levin ösmerte Laszkának azt az óvatos és bizonytalan keresési modorát; a helyet is ösmerte s egy csapat kis sneffre számított.

— Vjeszlovszkij, jöjjön hát ide, mellém, mellém jöj-jön! — szólt hátra halkán, mögötte a vízben gázoló tár-sának, mert a kolpenszkij mocsárnál történt véletlen lö-vés óta önkéntelenül is érdekelte őt puskacsövének az iránya.

— Nem, én nem akarom önt zavarni, csak ne is törődjék velem.

De Levinnek akaratlanul is eszébe jutottak Kiti szavai, a melyekkel tőle búcsúzott: — Csak vigyázzanak, meg ne löjjék egymást. — A kutyák, mindenik a maga szimatát követve s egymást el-elhagyva, mind közelébb jöttek; Levin oly feszülten leste a kis sneffeket, hogy a sárból kihúzott sarkának a szortyogását is sneff-szortyantásnak vélte, s izgatottan szorongatta a puskája agyát.

— Durr! Durr! — hallatszott a füle mellett. Vaszenka belelőtt egy csapat ruczába, mely ott keringett a mocsár fölött, s most, korántsem lőtávolságban, a vadászok felé tartott. Alig, hogy Levin hátranézett, megcsekkent egy kis sneff, majd egy második, egy harmadik, s utána még vagy nyolcz darab viillant föl egymásután.

Arkágyevics Sztepán abban a pillanatban lőtt egyet, mikor elkezdte a cik-czak vonalait, s a kis sneff mint a rongy hullott bele a sárba. Oblonszkij szaporán célba vett egy másikat is, mely alacsonyan cikázott tova a sás fölött, s a lövés hangjával egyidejűleg ez is leesett; látni lehetett, a mint a lekaszált sáson vergődött, és épen maradt, alul fehér szárnyával csapkodott.

Levin nem volt olyan szerencsés: az egyik kis sneffre nagyon közelről lőtt rá és elhibázta: akkor fogta rá a puskát, mikor már emelkedni kezdett, de ugyanabban a pillanatban egy másik is fölkelt a lábai alól, s ezt is elhibázta.

Mialatt a puskákat töltötték, még egy kis sneff kelt föl és Vjeszlovszkij, a ki már másodszor is töltött, még két apró-sörétes töltést eresztett utána a vizen keresztül. Arkágyevics Sztepán fölszedte a kis sneffjeit és csillogó szemekkel nézett Levinre.

— No, most pedig váljunk szét. — mondotta Arkágyevics Sztepán, s a ballábával sántikálva, a puskáját készentartva s a kutyájának fütytyentve, elindult bal felé. Levin Vjeszlovszkijval jobb felé tért el.

Levinnél mindig úgy volt, hogyha az első lövései sikertelenek voltak, indulatba jött, bosszankodott és egész nap rosszul lőtt. Így történt ma is. Kis sneff nagyon

sok volt. A kutya elől, a vadászok lábai alól egyre-másra keltek és Levin könnyen helyreüthette volna a csorbát; de minél többször lőtt, annál inkább szégyent vallott Vjeszlovskij előtt, a ki vígan puskázott derüre-borúra, s a kit legkevésbé se zavart meg az, hogy nem lőtt semmit. Levin elhamarkodta a dolgot, kijött a sodrából, mind jobban beletüzelte magát, úgyannyira, hogy már lövés-közben sem igen remélte, hogy talál. Úgy látszott, mintha ezt Laszka is észrevette volna. Lustábban kezdett keresni, s valósággal megrökönyödve és szemrehányóan sandított a vadászokra. Egyik lövés a másikat érte. Sűrű löporfüst terjengett a vadászok körül, s a vadásztarisznya öblös hálójában mindössze két könnyű és apró kis sneff volt, a melyek közül az egyiket Vjeszlovskij, a másikat ketten közösen lötték. Ekközben a mocsár másik széléről Arkágyevics Sztepán nem gyakori, de mint Levinnek tetszett, sikeres lövései hallatszottak, a melyeknek csaknem mindenike után fölhangzott: a „Krak, Krak, apport!” kiáltás.

Ez még jobban izgatta Levint. A kis sneffek folyton cikáztak idestova a sás fölött. Csekkelésök a földön és szortyanásuk a magasban szüntelenül hallatszott köröskörül; a már előbb fölzavart s a levegőben repdeső kis sneffek csakhamar megint leszálltak a vadászok előtt. Két héja helyett most már tuczatszámra vijjogtak és keringtek a mocsár fölött.

Miután a mocsár nagyobbik felét végigjárták, Levin és Vjeszlovskij eljutottak arra a helyre, a hol a zsombékosra támaszkodó hosszú pásztákban egy paraszt-kaszáló volt kihatolva, hol kitaposott sávokkal, hol lekaszált rendekkel megjelölve. Ezeknek a pásztáknak a fele már le volt kaszálva.

Bár nem sok remény volt rá, hogy a le nem kaszált részen ugyanannyit találjanak, mint a lekaszálton, Levin, miután Arkágyevics Sztepánnak megígérte, hogy találkoznak, elindult a társával együtt úgy a lekaszált, mint a le nem kaszált pásztákon végig.

— Hé vadászok! — kiáltott reájuk egy paraszt azok közül, a kik egy szekér körül üldögéltek: — gyertek ide, ebédeljtek velünk! Borunk is van ám!

Levin hátranézett.

— Gyertek hát no! — kiáltott rá egy pirosarcú, jókedvű, körszakállas paraszt, fehér fogai sövényét mutogatva, s fölkapta a napfényben csillogó zöldes butykosát.

— Qu'est ces qu'ils disent? — kérdezte Vjeszlovskij.

— Hívnak, hogy igyunk velük pálinkát. Alkalmasint a rétet osztották el maguk közt. Én bizony megimmám, — mondotta Levin, nem minden ravaszság nélkül, azt remélvén, hogy Vjeszlovskij a pálinka által elcsábíttatja magát, és odamegy hozzájuk.

— Miért akarnak bennünket megvendégelni?

— Csak, jókedvük van. Igazán, menjen oda hozzájuk. Ez önt érdekelni fogja.

— Allons, c'est curieux.

— Menjen csak, menjen, a malomhoz vezető útra majd csak ráakad! — kiáltott föl Levin, és hátrapillantván, örömmel látta, hogy Vjeszlovskij meggörnyedve, fáradt lábaival meg-megbotolva s a puskáját kinyújtott karjára fektetve, keresgélte az utat a mocsárból a parasztok felé.

— Jöjj hát te is! — kiáltott rá a paraszt Levinre. — Ne félj, no! Eszel egy kis jó kenyeret!

Levin nagyon szeretett volna egy kis pálinkát inni s egy falat kenyeret enni. Ki volt merülve s érezte, hogy már csak nagynehezen tudja a lábait a sárból kiránczizgálni, s egy pillanatig habozott. De a kutyája állott. Egyszeriben vége volt minden fáradságának s könnyedén gázolt tova az ingoványon a kutyája után. A lábai alól fölkelte egy kis sneff; rálőtt és el is találta, — de a kutyája még egyre állt. — „Ergye!” A kutya elől fölszállt egy másik, és Levin rálőtt. De ma nem volt szerencsés napja; elhibázta, s mikor elindult a másikat keresni, azt se találta meg. Átkutatta az egész sást, de Laszka nem hitte el, hogy csakugyan leesett, és mikor Levin rászorította, hogy keressen, úgy tett, mintha keresne, de nem keresett.

Bár a kudarczát Vaszjenkának tulajdonította, mégis az ő távollétében se sikerült a csorbát helyreütnie. Kis sneff itt is akadt bőven, de Levin egyre-másra elhibázta őket. Még mindig forrón tűztek alá a nap ferde sugarai:

az izzadtságtól csuron-vizes ruhája odatapadt a testéhez; balcsizmája tele lévén vízzel, nehéz volt és szortyogott egyre; a lőpor-koromtól bemocskolt arczán nagy csöpekben pörgött az izzadtság; keserű volt a szája, az orra tele volt a lőpor és a mocsár szagával s folyton a fülébe csengett a kis sneffek csekkegése; olyan forró volt a puskája csöve, hogy hozzá se nyúlhatott; a szíve szaporán és kurtán dobogott; a karjai remegtek az izgatottságtól, s fáradt lábai minduntalan megbotlottak és beleakadtak a zombékba és a sárba; de ő csak ment és puskázott tovább. Végre, mikor megint elhibázott egyet, gyalázatosan, a puskáját és a kalapját a földhöz vágta. — „Nem, itt az ideje, hogy végre magamhoz térjek!” — mondotta magában. Miután fölszedte a puskáját meg a kalapját, odahívta Laszkát és kilábolt a mocsárból. A szárazra érve, leült egy buczkára, levetette a csizmáját, kiürítette belőle a vizet, azután odament a mocsár szélére, teleitta magát iszapos vízzel, megnedvesítette a szinte izzó puskacsövet, s megmosta az arczát és a kezeit. Miután kissé fölfrissült, avval a föltett szándékkal, hogy nem heveskedik többé, megint visszament arra a helyre, a hol a kis sneffek leszálltak volt.

Nyugodt akart lenni, de nem sikerült. Megint előbb nyomta meg a ravaszt, mintsem a madarat célbavette volna. Mindig rosszabbúl és rosszabbúl ment a dolog.

Mindössze öt darab volt a tarisznájában, mikor a mocsárból elindult az egeres felé, a hol Arkágyevics Sztepánnal kellett találkoznia.

Még mielőtt Arkágyevics Sztepánt látta volna, megpillantotta a kutyáját. Bűzös iszaptól fekefén ugrott elő Krak egy kidölt égerfa törzse mögül, és diadalmas pillanattal szaglászta körül Laszkát. Utána Arkágyevics Sztepán délczeg alakja is megjelent az égerfa árnyékában. Kipirulva, izzadtan, kigombolt gallérral s még mindig biczegve közeledett feléje.

— Nos? Ugyancsak puskáztál! — szólott vidáman mosolyogva.

— És te? — kérdezte Levin. De fölösleges is volt kérdezni, mert már látta a duzzadó vadásztarisznját.

— Semmi különös.

Tizennégy darab volt nála.

— Remek egy hely! Téged alkalmasint Vjeszlovskij zavart meg. Kettőnek kényelmetlen dolog ám egy kutyával járni, — mondotta Arkágyevics Sztepán, evvel akarván kisebbiteni a diadalát.

XI.

Mikor Levin Arkágyevics Sztepánnal annak a parasztnak a viskójához érkezett, a kinél rendszerint megszokott pihenni, Vjeszlovskij már ott volt. A viskó közepén ült, s mindkét kezével egy lóczába kapaszkodva, a melyről a házigazda katona-öcsce iszappai elborított csizmájánál fogva próbálta őt leránczigálni, ragadósan jókedvű kaczagásra fakadt.

— Éppen most jöttem én is. Ils ont été charmants. Képzeljék csak, jóltartottak étellel, itallal. Micsoda kenyerük van, valóságos csuda! Délicieux! Hát még a pálinkájuk, — soha ízletesebbet nem ittam! És a viláért sem akartak pénzt elfogadni. Folyton azt hajtogatták: „ha meg nem sértjük“.

— Miért is fogadtak volna el pénzt? Ez azt jelenti, hogy meg akarták tisztelni. Talán bizony pénzért kéne, hogy árulják a pálinkát? — szólotta katona, a kinek végre sikerült a lábáról a lucskos csizmát a megfeketedett harisnyával együtt leránczigálni.

A vadászok csizmái s a magukat tisztálkodva nyaldosó, csatakos kutyák által berondított viskó tisztátalansága, a benne terjengő mocsárszag és puskaporillat, s a kések és villák hiánya ellenére is a vadászok olyan étvágygyal teáztak és költötték el a vacsorájukat, a milyen csak vadászat után szokott lenni az embernek. Miután jól letisztogatták magukat és megmosakodtak, bementek a kisépert szénapajtába, a hol a kocsis már megvetette volt az uraknak az ágyat.

Ámbátor már alkonyodott, a vadászok közül egyiknek sem volt kedve aludni.

A puskázásra, a kutyákra és régibb vadászatokra vonatkozó visszaemlékezések és elbeszélések közt im-

bolyogva, ráterelődött a társalgás egy olyan tárgyra, mely valamennyiüket érdekelte. Abból az ötletből, hogy Vaszjenka már ismételten a legnagyobb elragadtatással nyilatkozott ennek az éjjeli szállásnak a pompás voltáról, a széna illatáról, egy rozoga szekér szépségéről, (rozogának látszott előtte, mert az első kerekek le voltak szedve róla), a parasztok jólelkűségéről, a kik őt pálinkával megvendégelték, s a kutyákról, a melyek közül mindenik ott hevert a maga gazdája lábainál, Oblonszkij elmondta, hogy milyen remek volt Malytusznál az a vadászat, a melyben a múlt esztendőben résztvett. Malytusz egy közismert vasút-király volt. Arkágyevics Szeptán elmondta, hogy ez a Malytusz milyen nagyszerű lápokot vásárolt össze a tveri kormányzóságban, hogy viselte gondját ezeknek, milyen fogatok és vadász-bricskák vitték ki a vadászokat és a reggelihez milyen pompás sátorot ütöttek a láp szélén.

— Én nem értelek, — szólott Levin, a zsúpján felülvén, — hogy' nem utálod ezeket az embereket? Azt értem, hogy a reggeli Lafitte-al locsolva nagyon kellemes, de nem talátlad éppen ezt a fényűzést visszataszítónak? Mindezek az emberek, mint annakelőtte a mi bérelőink, úgy keresik a pénzt, hogy evvel magukra zúdítják az emberek megvetését, de nem törődve vele, később a becstelenül szerzett pénzzel váltják meg magukat tőle.

— Tökéletesen így van! — jegyezte meg Vjeszlovszkij Vaszjenka. — Tökéletesen! Oblonszkij ezt persze pusztá bonhomióból tette, de a többiek eldicsekszenek vele: Oblonszkij is itt lesz . . .

— Legkevésbé sem, — Levin hallotta, hogy Oblonszkij elmosolyodott, a mikor ezt mondta: — a dolog egyszerűen úgy áll, hogy én őt egy cseppel sem tartom becstelenebbnek, mint a gazdag kereskedők és udvaroncok közül bármelyiket. Ezek is, azok is egyformán a munkájukkal és a pénzüikkel szerezték a vagyonukat.

— Igen, de milyen munkájukkal? Vagy az tán munka, hogy az ember vasúti engedélyeket szerez s aztán túlad rajtuk?

— Persze, hogy munka. Munka abban az értelem-

ben, hogyha ő, vagy más, hozzá hasonlók nem volnának, akkor vasútak se volnának.

— De ez a munka nem olyan ám, mint a paraszt, vagy a tudós munkája.

— Tegyük föl, hogy úgy van, de munka abban az értelemben, hogy ennek a tevékenységnek van eredménye — a vasútak. De te, persze, úgy találod, hogy a vasútak haszontalanok.

— Nem, ez más kérdés; azt kész vagyok elösmerni, hogy hasznosak. De minden olyan kereset, mely nem áll arányban a ráfordított munkával, — bectelen.

— De ezt az arányt vajon ki állapítja meg?

— Becstelen úton, ravaszság által való kereset, — tódította Levin, érezvén, hogy nem tudja szabatosan megvonni a becsületes és bectelen közt a határvonalat. — Olyan, mint a bank-üzletek keresete, — folytatta. — Nagy vagyonoknak munka nélkül való összeharácsolása, ez — rossz, ugyanaz, mint voltak hajdan a tömeges összevásárlások, csak a forma változott. Le roi est mort, vive le roi! Alighogy sikerült gátat vetni a vásárlásoknak, megjelentek a vasútak, a bankok: mind csupa munka nélkül való keresetforrás.

— Jó, ez mind lehet nagyon igaz és szellemes . . . Feküdj, Krak! — kiáltott rá Arkágyevics Sztepán a kutyájára, mely vakarózás közben fölforgatta az egész szénát, — de nyilván meg lévén győződve a maga igazáról, ezt higgadtan és nyugodtan mondta. — De te nem jelölted meg a becsületes és a bectelen munka között az elválasztó vonalat. Az, hogy nekem több a fizetésem, mint az irodafőnökömnek, bár ő jobban érti a dolgát, mint én, ez bectelenség?

— Nem tudom.

— No hát, én majd megmagyarázom: az, hogy te a gazdaságban végzett munkádért beveszel, mondjuk öt-ezer rublt, a mi parasztgazdánk pedig, bármennyire törje és zúzza is magát, nem kap többet ötven rublnél, ez épp annyira bectelen, mint az, hogy nekem több fizetésem van, mint az irodafőnökömnek, és hogy Malytusznak több a jövedelme, mint egy útmesternek. Ellenkezőleg, én valami, semmivel meg nem okolható ellenséges indu-

latot látok a társadalomban ezek iránt az emberek iránt, s nekem úgy tetszik, hogy itt az irígység . . .

— Nem, ez nem igazság, — szólott Vjeszlovszkij, — irígységről itt szó se lehet, de van valami, a mi nem tiszta ebben a dologban.

— Dehogyan is, engedelmet kérek, — folytatta Levin. — Te azt mondod, hogy az nem igazság, hogy nekem ötezer rúbl jövedelmem van, a parasztnak meg csak ötven: ez igaz. Ez nem igazság, s azt magam is érzem, de...

— Úgy is van. Miért, hogy mi mindig csak eszünk, iszunk, vadászunk és semmit se csinálunk, ő meg örökön-örökké csak dolgozik? — szólott Vjeszlovszkij Vaszjenka, a ki nyilván életében most először gondolkozott ezen s éppen ezért teljesen őszinte volt.

— Igen, te is érzed, de azért nem adod át neki a birtokodat, — mondotta Arkágyevics Sztepán, Levinnel mintegy szándékosan ingerkedve.

Az utolsó időben a két sógor közt valami titkos ellenséges indulat kapott lábra: mintha attól az időtől fogva, hogy két nővért vettek feleségül, versengés támadt volna közöttük azért, vajon melyikük rendezte be jobban az életét, és most ez az ellenséges indulat a mindinkább személyeskedő jelleget öltő eszmecserében jutott kifejezésre.

— Nem adom azért, mert ezt tőlem senki se kívánja, s ha kívánná, sem adhatnám oda, — felelt Levin, — de meg nincs is kinek adnám.

— Add oda ennek a parasztnak; nem fogja visszautasítani.

— Igen, de hát hogyan? Elmenjek tán vele, s kiáltsak egy vétlevelet?

— Azt én már nem tudom; de ha meg vagy róla győződve, hogy nincs jogod . . .

— Éppenséggel nem vagyok meggyőződve. Ellenkezőleg, úgy érzem, hogy nincs jogom odaadni neki, hogy kötelességeim vannak a föld és a családom iránt egyaránt.

— Már megbocsáss; ha egyszer úgy tartod, hogy ez az egyenlőtenség nem igazságos, mért nem teszel hát úgy?

— Hisz úgy tesztek, csakhogy negative, abban az értelemben, hogy nem fogok iparkodni növelni a helyzetnek azt a különbözőségét, mely köztem és ő közte megvan.

— Már megbocsáss, de ez paradoxon.

— Bizony ez valamelyest sophistikus nyilatkozat, — tódtotta Vjeszlovskij. — Áá, itt a gazda! — szólott, a parasztra pillantva, a ki az ajtót csikorgatva, a pajtába lépett. — Nos, hát nem alszol még?

— Dehogy is, hogy' aludnám! Azt hittem, a mi uraságaink már alusznak, hát hallom, hogy javában karatyolnak. A szecs kavágót akarom kivinni innen. Nehogy megharapjon valakit . . . — tette hozzá, óvatosan lépkedve meztelen lábaival.

— Hát te hol alszol?

— Mink ma éjjeli strázsán vagyunk.

— Oh, milyen éjszaka! — mondotta Vjeszlovskij, a nyílt ajtó nagy keretében kinézve az alkony félhomályában fölbukkant viskóra s a kifogott vadász-bricskára. — De hallga csak, női hangok énekelnek, és igazán mondom, nem is rosszúl. Ki énekel, gazduram?

— A cselédlányok, ott ülnek egy sorban.

— Gyerünk ki, járjunk egyet! Hisz' úgy se tudunk aludni. Oblonszkij, gyerünk!

— Ha lehetne menni is meg feküdni is, — felelt Oblonszkij, nagyot nyújtózva. — Jól esik ám a heverés.

— Akkor hát megyek magam, — szólott Vjeszlovskij, s fűrgén felugrott és felöltözködött. — Viszontlátásra, uraim. Ha érdemes, majd szólok. Ön megvendégelt engem vaddal, s ezt nem felejttem el soha.

— Pompás egy fiú, úgy-e? — mondotta Oblonszkij, mikor Vjeszlovskij kiment, s a paraszt betette utána az ajtót.

— Az biz' a', — felelt Levin, a ki még mindig iménti beszélgetésük tárgyán tündött. Úgy tetszett neki, hogy a mennyire tudta, világosan kifejezte a gondolatait és az érzelmeit, ezek meg mindaketten, bár őszinte és nem ostoba emberek, egyhangúlag azt mondták, hogy ő sophismákkal vigasztalódik. Ez zavarba hozta

— Úgy bizony, barátocskám. Egyiket a kettő közül: az ember vagy elősmeri, hogy a mai társadalmi rend helyes, és akkor ragaszkodik a jogaihoz, vagy beösméri az ember, — mint én, — hogy jogtalan kiváltságokat élvez, s ezeket örömmel élvezi.

— Nem, ha ez jogtalan volna, akkor ezeket az előnyöket nem élvezhetnéd örömmel, én legalább képtelen volnék rá. Nálam az a fő, hogy érezzem, hogy nem vagyok hibás.

— Nos hát, nem mennénk ki egy csöppet? — vette föl Arkágyevics Sztepán, nyilván belefáradván a szellemi megerőltetésbe. — Úgy se tudunk aludni. Igazán, gyerünk!

Levin nem felelt. Az, a mit az előbbi beszélgetés közben mondott volt, hogy tudniillik ő igazságosan jár el, de negative, szöget ütött a fejébe. „Hát csakugyan csak negatív értelemben lehet az ember igazságos?” — kérdezte magától.

— De milyen erős illata van ennek a friss szénának! — szólalt meg Arkágyevics Sztepán fölemelkedve. — A világért se tudok elaludni. Vaszjenka azóta nyilván már valami rossz fát tett a tűzre. Hallod azt a kaczagást, meg az ő hangját? Nem megyünk? Gyerünk már, no!

— Nem, én nem megyek! — felelt Levin.

— Talán bizony ezt is elvből nem teszed? — szólott Arkágyevics Sztepán mosolyogva, s a sötétben a sipkája után tapogatózva.

— Nem éppen elvből, de hát minek menjek?

— No hallod, te igazán magad csinálod magadnak a bajt, — mondotta Arkágyevics Sztepán s miután megtalálta a sipkáját, fölkel.

— Miért?

— Hát talán nem hallottam, hogy' tárgyaltál a feleségeddel? Hallottam, hogy nálatok elsőrangú fontosságú kérdés az — vajon elmégy-e te két napra vadászni vagy sem. Ez mind idyll, mind nagyon szép, de egy hosszú életre bizony nem elég. A férfinak függetlennek kell lennie, — neki megvannak a maga férfi-érdekei. A férfi legyen férfias, — mondotta Oblonszkij és kinyitotta az ajtót.

— Mit tesz az? Tán hogy cselédleányok körül legyeskedjem? — kérdezte Levin.

— Mért ne legyeskednék az ember, ha jól mulat mellette. Ça ne tire pas à conséquence. A feleségemnek semmi baja se lesz tőle, én meg mulatok. A fődolog: megőrizni a házi szentélyt. Hogy otthon, a házban ne adja elő magát semmi. De azért a kezeidet bizony ne köttesd össze.

— Lehet, — mondotta Levin szárazon s az oldalára fordúlt. — Holnap korán kell kelniünk, s én nem költök ám föl senkit, hanem pitymallatkor megyek.

— Messieurs, venez vite! — hallatszott a visszatérő Vjeszlowszkij hangja. — Charmante! S ezt én fődöztem föl. Charmante, tökéletes Gretchen, s már össze is barátkoztunk. Igazán, rendkívül csinos! — mesélte olyan megelégedett arczkifejezéssel, mintha azt a leányt csakis az ő kedvéért teremteték volna szépre, ő pedig meg volna elégedve avval, a ki ezt neki megcsinálta.

Levin úgy tett, mintha aludnék, de Oblonszkij papucsot húzott, szivarra gyújtott, kiment a pajtából, és csakhamar már a hangjuk se hallatszott.

Levin sokáig nem tudott elaludni. Hallotta, a mint lovai a szénát ropogtatták, azután a mint a gazda a legidősebb fiával indulni készült az éjjeli strázsára; azután hallotta, a mint a katona a pajta másik oldalán aludni tért az unokaöccsével, a házigazda kis fiával; hallotta, a mint a kis fiú vékonyka hangon közölte a nagybácsijával benyomásait a kutyákról, a melyek óriásoknak és retteneteseknek tüntek föl előtte; azután a mint kérdezősködött, vajon kit fognak a kutyák megfogni, s a mint a katona rekedt és álmos hangon azt mondta neki, hogy a vadászok holnap elmennek a mocsárra és löni fognak a puskából, s a mint, hogy végre szabadúljon a kis fiú kérdéseitől, azt mondta: „aludjál Vaszjka, aludjál, különben kikapsz“, s csakhamar maga is hortyogni kezdett, mire minden lecsendesült; csak a lovak nyerítése és a kis sneffek csekkegése hallatszott. „Hát csakugyan csak negatív volna“, — ismételte magában Levin. „Nos, és ha úgy volna? Én nem vagyok oka“. Elkezdett a holnapi napra gondolni.

„Holnap korán elindúlok és fölteszem magamban, hogy nem fogok heveskedni. Kis szalonka van tömérdek. Szalonka is akad elég. Mire visszakerülök ide, itt lesz Kiti levele. De hát Sztivának vajon igaza van-e? Nem vagyok férfias vele szemben, egészen elasszonyosodtam . . . De hát mitevő legyenek! Ez megint valami negatív!“

Félálomban hallotta Vjeszlovszkij és Arkágyevics Sztepán kaczagását és vidám beszélgetést. Egy pillanatra kinyitotta a szemét: feljött a hold, s a holdfénytől élesen megvilágítva, mind a ketten ott állottak a nyitott ajtóban és beszélgettek. Arkágyevics Sztepán valami leánynak az üdeségéről beszélt s az imént kihámozott friss dióhoz hasonlította azt, Vjeszlovszkij pedig az ő ragadós kaczagásával ismételtetett valamit, alkamasint egyik parasztnak ezt a mondását: „Nézz utána, hogy mielőbb hazavidd a magadét!“ Levin félálomban így szólt:

— Uraim, holnap pitymallatkor! — és elaludt.

XII.

Kora hajnalban fölébredvén, Levin megpróbálta a czimboráit felköltetni. Vaszenka, a ki a hasán feküdt, s egyik lábát, a melyen még a harisnya is rajta volt, kinyújtotta, olyan mélyen aludt, hogy lehetetlen volt tőle választ kapni. Oblonszkij félálomban kijelentette, hogy ilyen korán nem megy. Még Laszka is, mely gyűrűszerűen összecsavarodva aludt a széna szélén, kellelenül és lustán tápáskodott föl s egymásután nyújtogatta ki a hátulsó lábait. Levin miután felöltözött, fogta a pus-káját s óvatosan kinyitván a pajta csikorgó ajtaját, kilépett az utcára. A kocsisok a szekereken aludtak, a lovak is szundikáltak. Csak egyikük ropogtatta lustán és fújta szanaszét az abrakosládában a zabot. Odakünn még szürke volt minden.

— Ilyen jókor föl tetszett már kelni? — fordult hozzá kedélyesen, mint régi jó ismerőséhez a gazda öreg életépárja, a mint a yiskóból kilépett.

— Vadászni megyek, nénémasszony. Erre jutok el a mocsárhoz?

— Csak egyenesen, arra hátrafelé; a mi szérűsker-tünkön, aztán a kenderesen át; ott az ösvény mindjárt.

Az öreg asszony napbarnított, meztelen lábaival óvatosan lépkedve, odavezette Levint és kinyitotta előtte a szérűskert kapuját.

— Csak szép egyenesen, s odajut a mocsárhoz. A mi gyerekeink ott legeltettek az este.

Laszka fürgén szaladt előre az ösvényen; Levin gyors és könnyed léptekkel sietett utána s folyton az eget kémlelte. Szerette volna, ha a nap nem kél föl, mielőtt ő a mocsárhoz nem érkezik. De a nap nem igen kés-lekedett. A hold, mely a mikor elindult volt, még javában sütött, most már csak úgy csillogott, mint egy darab kéneső; a hajnal pirkadását, a melyet még az imént lehetetlen volt észre nem venni, most már keresni kellett; a messzi földeken az imént még határozatlanul szétfolyó foltok most már tisztán látszottak. Rozskeresztek voltak. A magos és illatos kenderesben, a melyből a hím-kenderszálak ki voltak csupálva, a nap-világ nélkül nem is látszó harmat átnedvesítette Levin csizmáit s még a zubbonyát is, jóval derékon fölül. A hajnal átlátszó csöndjében hallható volt a legkisebb hang is. Egy méhecske mint a puskából kilőtt golyó zúgott el Levin füle mellett. Fölpillantott s egy másodikat, harmadikat is látott. Valamennyien a méhes sövénye mögül kerültek elő, s eltűntek a mocsár irányában a kenderesben. A mocsarat könnyű volt felösmerni a párákról, a melyek hol sűrűbben, hol ritkábban fölszállottak belőle, úgy, hogy a sás és a fűz-cserjék mint apró szigetecskék imbolyogtak a ködben. A mocsár és az út szélén gyerekek és parasz-tok heverésztek, a kik éjjeli strázsán voltak, s most, haj-nalpirkadáskor, valamennyien a kaftánjaik alatt aludtak. Nem messze tőlük három béklyóba vert ló botorkált. Egyik csörgette a béklyóit. Laszka előre iparkodván, baktatott a gazdája mellett s mindúntalan körül nézett. Miután az alvókat elhagyta, s az első tocsogóhoz ért, Levin megvizsgálta a gyutacsait és eleresztette a kutyát. Az egyik ló, egy jól táplált hároméves, a kutyát látva,

megriadt, s a farkát lengetve, meghorkant. A többiek is megijedtek, s összekötött lábaikkal a vizet pacskolva, s a sűrű iszapból kihúzott patáikkal tapsoláshoz haszóuló zajt csapva, szökdeltek a mocsárból kifelé. Laszka ugrált, gúnyosan nézett a lovakra s kérdő pillantást vetett a gazdájára. Levin megsimogatta, s annak jeléül, hogy kezdek, fütyentett egyet.

Laszka vidáman és fontoskodva szaladt a lábai alatt imbolygó ingoványon.

A mocsárba gázolva Laszka a gumók, mocsári füvek s az iszap ösmert, s a lótrágya idegenszerű illata közül legott kiérezte annak a madárnak ezen a helyen szertesztét terjengő illatát, mely minden más illatnál jobban izgatta őt. Helyenkint a moha és a vízi-zsálya közt ez az illat nagyon erős volt, azt azonban nem lehetett megállapítani, vajon melyik oldalon erősödött és melyiken gyöngült. Hogy az irányt megtalálja, még tovább kellett mennie szél ellen. Laszka, a nélkül, hogy lábainak a mozgását érezte volna, sebes, de azért olyan vágatással, hogy szükség esetén bármely pillanatban megállhatott, rohant el a kelet felől lengő hajnal előtti szélről jobbra, s egyszerre nekifordult a szélnek. A mint táguló orrlíkokkal szívta magába a levegőt, egyszeriben megérezte, hogy nemcsak a nyomuk, de *ők maguk* is ott vannak az orra előtt, még pedig nem is kevesen, hanem sokan. Laszka lassította a futását. Ott voltak közel, de hogy hol, azt még mindig nem tudta pontosan megállapítani. Hogy erre a helyre ráakadjon, éppen belekezdett volt egy körbe, a mikor egyszerre a gazdája szava fölriasztotta. „Laszka! Erre!” — szólt oda neki, a másik oldalra mutatva. Megállt s szinte megkérdezte tőle, nem jobb volna-e úgy csinálni a dolgot, a mint kezdte. De Levin bosszús hangon ismételte a parancsát egy vízzel elborított zombékosra mutatva, a hol lehetetlen volt, hogy legyen valami. Laszka engedelmeskedett, úgy tett, mintha keresne, átkutatta az egész zombékos, majd visszatért az előbbi helyre, a hol legott megint meghúzta őket. Most, hogy a gazdája nem zavarta, tudta, hogy mitévő legyen, s a nélkül, hogy a lábai alá nézett volna, a magas zombékokban minduntalan megbötölve s a

vízbe csúszva, erőteljes és hajlékony lábaival belekezdett egy körbe, melynek tisztába kellett hoznia előtte mindent. A madarak illata mind erősebben és határozottabban ütötte meg az orrát, s egyszerre egészen világossá lett előtte, hogy egyikük ott van alig öt lépésnyire tőle a mögött a zombék mögött, s erre megállt s egész testében megdermedt. Alacsony lábairól semmit se láthatott maga előtt, de a szimat után tudta, hogy nem lehetett messzebb öt lépésnél. Mind jobban érezvén a vad közellétét, állt ott és gyönyörűsége tellett a várakozásban. Merev farka, melynek csak a vége remegett, feszesen ki volt nyújtva. A szája kissé nyitva volt, s a füleit hegyezte. Az egyik füle még futásközben kifordult, mélyen, de óvatosan lélekezett, s inkább a szemével, mint a fejével, még óvatosabban nézett a gazdájára, a ki megszokott arczczal, de mint mindig, félelmes szemekkel, s mint neki tetszett, szokatlanul lassan jött utána és minduntalan megbotlott a zombékokban. Laszkának úgy tetszett, hogy lassan jön, pedig futott.

Levin a mint észre vette Laszkának ezt a különös keresését, a mint egészen a földhöz lapúlva, hátulsó lábainak nagy lépteivel szinte evezve, könnyedén tátott szájjal húzódott előre, tisztában volt vele, hogy sneffnek van a nyomában, s miután úgy magában Istenhez fohász-kodott, hogy különösen az elsővel sikere legyen, sietett utána. Mikor közvetlenül odaért mellé, s az ő magasságából körülnézett, a szemével is meglátta azt, a mit a kutya az orrával látott. A zombékok közt lévő egyik közben, alig egy rőfnyire tőle, ott állott egy sneff. A fejét forgatva hallgatózott. Azután a szárnyait alig meglib-bentve, majd megint összecsucskva, megrázta a hátulját és eltűnt a szöglet mögött.

— Ergye, ergye, — kiáltott föl Levin, farba rúgva Laszkát.

„De hiszen nem mehetek“, — gondolta magában Laszka. — „Hová menjek? Innen érzem őket, de ha előbbre megyek, semmit se tudok, hogy mik ők és hol vannak.“ De Levin csak taszigálta őt a térdével és sut-togva így szólt: „Ergye, Laszka, ergye!“

„No, ha éppen annyira kívánja, ám megteszem, de

magamért aztán nem felelek“, — gondolta magában, s teljes erővel indult előre a zombékok közt. Most már semmit sem érzett, csak látott és hallott, a nélkül, hogy valarnit is értett volna.

Az előbbeni helytől vagy tíz lépésnyire öblös szortyantással s szárnyainak sneff-szerű kattogásával szállt föl egy sneff. S a lövés után, fehér elejével nagyot locschanva hullott le a vizes ingoványra. Egy másik nem sokat késlekedvén, a kutya nélkül is föiszállt Levin háta mögött.

Mire Levin odafordult, már messze volt. De a lövés azért utólerkte. Még vagy húsz lépést repülve, mint a bűgő-csiga, karikázva hirtelen fölvágott, majd mint a földobott labda, nehézkesen pottyant le a száraz helyre.

„Ez már beszéd!“ — gondolta Levin, miközben tarisznyájába rejtette a még meleg és kövér madarakat. „Laszocska, mi? Ez már beszéd!“

Mikor Levin megtöltötte a puskáját és tovább indult, a nap, bár még nem bukkant ki a felhők mögül, de már fölkelte. A hold, mely egész fényét elvesztette, mint valami felhő fehérlett az égen; csillag már egyetlen egy se látszott. A tocsogók, melyek eddig a harmattól ezüstösek voltak, most aranszínben kezdtek tündökölni. Az egész mocsár olyan volt, mint a borostyán. A füves részek kéksége sárgászöld színbe ment át. Az apró vízi madarak szinte nyüzsögtek a folyó partján harmattól csillogó és hosszú árnyékokat vető cserjéken. Egy héja is fölébredt s rászállt egy kepére, a honnan a fejét forgatva mogorván bámúlt a mocsárra. Csókák szálldogáltak a réi fölött, s egy mezítlábas kölyök már odahajtotta a lovakat egy kaftánja alól föl-kászolódo és vakarózo öreg paraszt mellé. A lövések füstje mint a tej fehérlett a fű zöldje fölött.

A kölykök közül egyik odafutott Levinhez.

— Bácsika, kacsák is voltak ám itt tegnap! — kiáltott oda neki és messziről követte őt.

És Levinnek kétszeres örömet szerzett, hogy a kölyöknek a szeme láttára, a ki teljes megelégedését fejezte ki, hamarosan még három sneffet is lőtt.

XIII.

Az a vadász-babona, a mely szerint ha az ember az első vadat, az első madarat elejti, szerencsés lesz a vadászata, helyesnek bizonyílt.

Levin, miután vagy harmincz versztet gyalogolt, úgy délelőtt tíz óra tájban, tizenkilencz darab nemes vaddal s egy kacsával megrakodva, melyet miután a tarisznyába már nem fért bele, az övére akasztott, fáradtan, éhesen, de boldogan tért vissza éjjeli szállására. A czimborái már régóta fönn voltak, megéheztek és meg is reggeliztek.

— Megálljunk, megálljunk csak, én tudom, hogy tizenkilencz darab, — szólott Levin, miután immár másodszor is megszámlálta az elejtett sneffeket és kis-sneffeket, a melyeknek így megmeredve, összetöpörödvé, és a vértől összetapadva, korántsem volt olyan tekintélyes külsejük, mint mikor repültek.

A számadás helyes volt, és Arkágyevics Sztepán irígysége Levint kellemesen érintette. Kellemes volt neki még az is, hogy hazaérkezve, már ott találta a küldönczöt Kiti levelével.

„Teljesen egészséges és jókedvű vagyok. Ha netalán aggódol miattam, most nyugodtabb lehetsz, mint annakelőtte. Van egy új testöröm, Vlaszjána Maria (ez Levin családi életében egy új és fontos személyiség, a bába volt). Eljött, hogy megvizsgáljon. Bár teljesen egészségesnek talált, de azért itt tartjuk addig, míg haza-jössz. Mindannyian vígak és egészségesek vagyunk, te pedig, kérlek, ne siess haza, hanem ha jó a vadászat, maradj még egy napot.“

Ez a kettős öröm: a szerencsés vadászat és a feleségétől a levél, oly nagy volt, hogy Levin két, a vadászat után következett apró kellemetlenségen könnyedén átesett. Az egyik az volt, hogy a pej lógós, mely tegnap alkalmasint megerőltette magát, nem akart enni és bágyadt volt. A kocsis azt mondta, hogy megrokkant.

— Tegnap nagyon meghajtották, Dmitrics Kon-

sztantin, — mondotta. — Persze, hiszen vagy tíz verszet mentünk olyan helyeken, a hol út se volt.

A másik kellemetlenség, mely az első pillanatban nagyon elrontotta a kedvét, de a melyen később jókat kaczagott, az volt, hogy az egész ennivalóból, a melyet Kiti oly bőségesen rakott föl, hogy úgy látszott, mintha egy hét alatt se lehetne elfogyasztani, nem maradt semmi. Mikor Levin a vadászatról fáradtan és éhesen visszatért, oly halálos bizonyossággal számított a pástétomra, hogy mikor a tanya felé közeledett, már szinte érezte a szagát meg az ízét, mint a hogy' Laszka a vadat megérezte és legott meg is parancsolta Filippnek, hogy adja elő. Ekkor sült ki, hogy nemcsak a pástétomból, de még a csirkéből se volt egy árva falatocská sem.

— Ez volt aztán az étvágy! — mondotta Arkágyevics Sztepán Vjeszlovskij Vaszjenkára mutatva. — Én sem igen szenvedek étvágytalanságban, de ez mégis bámulatos . . .

— Most mit csináljunk! — szólott Levin és sötéten nézett Vjeszlovskijra. — Filipp, add elő hát a marhahúst.

— Megették azt is, a csontokat meg a kutyáknak adták, — felelt Filipp.

Levint annyira bántotta a dolog, hogy bosszúsán így szólt: — Legalább valamit hagyatok volna nekem is! — és szeretett volna sírni.

— Akkor hát menj és zsigereld ki a vadat, — mondotta reszkető hangon Filippnek, iparkodván nem nézni Vaszjenkára, — de tégy ám csalánt is hozzá. Nekem meg kérj legalább egy kis tejet.

Később aztán, mikor jóllakott tejjel, röstelte, hogy egy idegen ember előtt így kimutatta a bosszúságát, s elkezdett éhes haragján nevetni.

Este még ottmaradtak lesen, a mikor Vjeszlovskij is lőtt néhányat, és éjszakára elmentek haza.

Hazafelé épp oly jól mulattak, mint idefelé. Vjeszlovskij hol énekelt, hol pedig örömmel emlegette élményeit a parasztok közt, a kik megvendégelték őt pálinkával, s folyton azt hajtogatták: „ha nem sértjük meg;“ majd ismét a dióval, a cselédleánynyal és avval a pa-

rasztal való kalandját beszélte el, a ki megkérdezte tőle, nős ember-e, és megtudván, hogy nem az, így szólt hozzá: „Te pediglen más ember felesége körül ne legyeskedjél, hanem nézz utána, hogy mielőbb hazavidd a magadét.“ Ezek a szavak különösen mulattatták Vjeszlóvszkijt.

— Egyáltalában én a kirándulásunkkal rettenetesen meg vagyok elégedve. És ön, Levin?

— Én is, nagyon meg vagyok vele elégedve, — felelt Levin őszintén, a kinek különösen az okozott nagy örömet, hogy nemcsak hogy azt az ellenséges indulatot nem érezte, mely a Vaszjenka iránt otthon forni kezdett benne, hanem ellenkezőleg, valami baráti hangulat fogta el iránta.

XIV.

Másnap tíz órakor Levin, a ki akkorra már az egész gazdaságot körüljárta, kopogott annak a szobának az ajtaján, a melyben Vaszjenka hált.

— Entrez! — kiáltotta Vjeszlóvszkij. — Már bocsásson meg, de csak most végeztem el az ablutionsjaimat, — szólott mosolyogva, a mint egy ingben ott állott előtte.

— Kérem, soh'se' zavartassa magát. — Levin odaült az ablakhoz. — Jól aludt?

— Mint a tej. Milyen remek vadász-nap volna ma!?

— Mit iszik, teát vagy kávé?

— Sem egyiket, se másikat. Én reggelizem. Igazán mondom, restellem. A hölgyek, azt hiszem, már fölkeltek? Pompás volna most egyet jární. Majd megmutatja nekem a lovait . . .

Miután körüljártak a kertben, voltak az istállóban, sőt még tornáztak is együtt a korláton, Levin a vendégével visszatért haza s bement vele az ebédlőbe.

— Remekül vadásztunk és mennyi benyomást hoztunk magunkkal! — mondotta Vjeszlóvszkij odalépvén Kitihez, a ki a szamovár mellett ült. — Milyen kár, hogy a hölgyek meg vannak fosztva ettől az élvezettől.

„Végre is csak kell beszélnie a ház asszonyával is.

— mondotta magában Levin. Már megint látott valamit a mosolyában s abban a diadalmas arczkifejezésben, a melylyel a vendég Kitihez fordult . . .

A hercegné, a ki Vlaszjevna Marjával és Arkágyevics Sztepánnal az asztal másik oldalán ült, odahívta magához Levint s elkezdett vele a Kiti lebetegedése alkalmából Moszkvába való átköltözésről és a lakás berendezéséről beszélni. Levinnek, ha már az esküvő alkalmából is kellemetlen volt minden néven nevezendő előkészület, mely jelentéktelenségével sértette a nagy esemény magasztosságát, most még sértőbbnek látszott a készülődés a küszöbén álló lebetegedésre, a melynek az idejét valahogyan az ujjakon kiszámították. Egész idő alatt azon volt, hogy meg se hallja ezeket az eljövendő gyermek bepólyázásának a módjára vonatkozó beszélgetéseket, iparkodott elfordulni és nem látni meg bizonyos titokzatos és végtelen hosszúságú horgolt stráfokat és háromszegletű vászondarabokat stb., a melyeknek Dolli különös fontosságot tulajdonított. Az az esemény, a melylyel biztatták, hogy fia fog születni (meg volt győződve, hogy fiú lesz), s a melyben még se tudott hinni, olyan szokatlannak tűnt föl és egyrésztől olyan óriási s éppen ezért lehetetlen boldogságnak, másrészt pedig olyan titokzatos eseménynek látszott előtte, hogy ezt a képzelt tudását annak, a mi történni fog, s a hozzá, mint valami közönséges és emberek által létrehozotthoz való készülődést, fölháborítónak és megalázónak találta.

De a hercegné nem értette meg az érzelmeit, s azt, hogy nem akart erről beszélni, könnyelműségnek és egykedvűségnek fogta föl, s azért nem hagyott neki békét. Megbízta Arkágyevics Sztepánt, hogy nézzen lakást, s most odahívta magához Levint.

— Én semmit se tudok, hercegné. Csinálja, a hogy akarja, — mondotta.

— De el kell döntenem, hogy mikor költöznek át.

— Én igazán nem tudom. Csak azt tudom, hogy milliószámra születnek a gyermekek Moszkva és orvosok nélkül . . . mért kell hát . . .

— Hjah, ha így van . . .

— Nem, nem, a mint Kiti akarja.

— Kitivel nem lehet erről beszélni. Azt akarod tán, hogy rájesszünk? Lám, éppen most tavasszal is meghalt Galiczyna Natálja hercegnő egy ügyetlen bába keze alatt.

— A mint parancsolja, úgy fogok cselekedni, — mondotta Levin komoran.

A hercegné elkezdett beszélni, de veje nem igen hallgatott rá. Bár a hercegnével való beszélgetés elszórakoztatta, elkomorodott, nem ugyan ettől a beszélgetéstől, hanem attól, a mit a szamovár mellett látott.

„Nem, ez lehetetlen“, gondolta olykor, rápillantva a Kitihez hajló Vaszenkára, a ki az ő szép mosolyával beszélt neki valamit, és Kiti-re, a ki irült-pirült és izgatott volt.

Volt valami illetlen Vaszenka állásában, a tekintében és a mosolyában. Sőt Levin még Kiti állásában és pillantásában is talált némi illetlenséget. S megint elsötétült szemei előtt a világ. Megint, mint tegnap is, egyszerre minden átmenet nélkül úgy érezte, hogy a boldogság, a nyugalom és a méltóság magasztáról lezuhant a kétségbeesés, a düh és a megalázás örvényébe. Megint mindent és mindenkit visszataszítónak talált.

— Tegyen csak úgy hercegné, a mint akarja, — szólott ismét és körülnézett.

— Nehéz ám Monomach sapkája! — mondotta neki tréfásan Arkágyevics Sztepán, nyilván nemcsak a hercegnével való beszélgetésre, hanem Levin izgatottságának az okára czélozván, mely nem kerülte el a figyelmét. — Milyen későn jössz ma, Doll!

Fölkeltek mind, hogy Alexandrovna Darját üdvözöljék. Vaszenka csak egy pillanatra állt föl, s a hölgyek iránt való udvariasságnak a modern fiatalnágnál tapasztalható teljes hiányával, alig hogy meghajtotta magát, s valamin nevetve, tovább folytatta a társalgást.

— Masával volt bajom. Rosszúl aludt és ma rettenően szeszélyes, — mondotta Doll.

Vaszenka és Kiti beszélgetése megint a tegnapi tárgyról, Annáról és arról folyt, vajon a szerelem fölötte

állhat-e a világi szabályoknak. Kitinek kellemetlen volt ez a beszélgetés, mely izgatta őt a tartalmánál s annál a hangnál fogva, a melyen folyt, legfőképpen pedig azért, mert tudta, hogy ez milyen hatással van az urára. De ő nagyon is egyszerű és ártatlan volt ahhoz, hogy meg tudta volna szakítani ezt a beszélgetést, sőt még ahhoz is, hogy el tudta volna leplezni azt a különös örömet, a melyet neki ennek a fiatalembernek iránta tanúsított nyilvánvaló figyelme szerzett. Szerette volna félbeszakítani ezt a beszélgetést, de nem tudta, mitévő legyen. Tudta, hogy bármit tesz is, azt az ura legott észre veszi és a legrosszabbra magyarázza. És csakugyan, mikor megkérdezte Dollitól, mit csinál Masa, Vaszjenka pedig ennek a reá nézve unalmas társalgásnak a végét várva, elkezdett közönyös pillantásokat vetni Dollira, ez a kérdés Levin előtt természetellenesnek és ravaszságában visszataszítónak látszott.

— Mi lesz? elmegyünk ma gombát szedni? — kérdezte Dolli.

— Gyerünk, kérem, elmegyek én is, — szólott Kiti és elpirúlt. Pusztá udvariasságból meg akarta kérdezni Vaszjenkát, eljön-e ő is, de nem tette. — Hova mégy Kosztya? — kérdezte bűnbánó arcczal az urától, a ki határozott léptekkel ment el mellette. Ez a bűnbánó arckifejezés csak megerősítette Levint kétségeiben.

— Mialatt távol voltam, megjött a gépész, s még nem találkoztam vele, — mondotta Levin a nélkül, hogy ránézett volna.

Lement, de alig hogy a szobájából kilépett, meghalotta a felesége ösmerős lépteit, a ki meggondolatlan gyorsasággal sietett utána.

— Mit akarsz? — kérdezte tőle szárazon. — Nekünk dolgunk van.

— Bocsásson meg, — fordúlt oda Kiti a német gépészhez, — pár szavam van az urammal.

A gépész ki akart menni, de Levin rászólt:

— Csak maradjon.

— A vonat háromkor megy? — kérdezte a német, — nehogy lemaradjak,

Levin nem felelt, hanem a feleségével kiment.

— Nos, mi mondanivalód van? — kérdezte tőle francziáúl.

Nem nézett az arczába, s nem akarta meglátni, hogy mostani állapotában az egész arcza remegett és szánalmas, kétségbeesett kifejezés ült rajta.

— Én . . . én azt akarom mondani, hogy így lehetetlen élni, hogy ez valóságos kínszenvedés, — mondotta.

— A többiek ott vannak az ebédlőben, — szólott Levin bosszúsan: — ne csinálj jelenetet.

— Akkor hát menjünk be ide.

Egy átjáró-szobában álltak. Kiti be akart menni a szomszéd szobába, de ott meg az angol nevelőnő órát adott Tanyának.

— Gyerünk hát a kertbe.

A kertben egy parasztra bukkantak, a ki az utakat tisztogatta. Itt már aztán nem törődve avval, hogy a paraszt látja az ő kisírt és Levin izgatott arczát, nem törődve avval, hogy olyan benyomást keltenek, mint a kik valami szerencsétlenség elől menekülnek, gyors léptekkel mentek előre, érezvén, hogy ki kell beszélniök magukat, meg kell győzniök egymást és egyedül kell maradniök, hogy megszabadítsák magukat attól a gyötrelemtől, mely mindkettőjüket kínozza.

— Így lehetetlen élni! Ez kínszenvedés! Én is szenvedek, te is szenvedsz! És miért! — mondotta Kiti, mikor végre a hársfásor végén egy magános padhoz értek.

— Csak azt az egyet mondd meg: volt-e a hangjában valami tisztességtelen, illetlen, vagy megalázó? — mondotta Levin megint ugyanabban a testtartásban, a mellén ökölbe szorított kezekkel állván előtte, mint akkor éjjel.

— Volt, — felelt Kiti reszkető hangon. — De hát Kozsitya, tán nem látod, hogy én nem vagyok oka? Már reggel óta készültem visszautasítani ezt a hangot, de ezek az emberek . . . Minek is jött ide? Milyen boldogok voltunk! — mondotta s zokogásközben mély lélekzetet vett, mely szinte megrázta gömbölyű testét.

A kertész csodálkozva látta, hogy bár semmi sem

üldözte őket, semmi okuk sem volt menekülni, és hogy azon a padon nem igen találhattak semmi különösen örvendeteset, csodálkozva látta, hogy megnyugodva és sűgárgzó arczzal mentek el mellette hazafelé.

XV

Levin miután a feleségét fölkísérte, bement Dolli-hoz. Alexandrovna Darja ezen a napon nagyon el volt keseredve. Föl és alá járt a szobájában s bosszúsán mondotta a szegletben álló és ordító kis leányának:

— És itt fogsz állni egész nap a szögletben, egyedül fogsz ebédelni, színit se látod a babáidnak, és új ruhát se varratok neked, — mondotta, nem tudván már, hogy mivel büntesse meg őt.

— Igazán, ez egy útálatos kis lány! — fordult Levinhez. — Hol szedi ezeket a csúnya hajlamokat?

— De hát mit csinált voltaképpen? — szólott Levin egykedvűen, mert a maga dolgáról szeretett volna vele tanácskozni, s így bosszankodott, hogy éppen rosszkor jött.

— Grisával bementek a málnásba, és ott . . . de el se mondhatom, hogy mit csinált. Ezerszer is megsajnáltam már Miss Elliot-ot. Ez itt, nem néz utána semminek, valóságos gép . . . Figurez vous, que la petite . . .

És Alexandrovna Darja elmondotta, hogy mit csinált Masa.

— Ez még nem bizonyít semmit, ez még nem gonosz hajlam, egyszerűen csintalanság, — csillapította őt Levin.

— De te kissé rosszkedvűnek látszol? Mért jöttél? — kérdezte Dollí. — Mi történik ottan?

Levin már ennek a kérdésnek a hangjából kiérezte, hogy könnyű lesz elmondania azt, a mit akart.

— Én nem voltam ott, lenn voltam Kítivel a kertben. Most már másodszor vesztünk össze azóta, hogy . . . Sztiva itt van.

Dollí ránézett okos, értelmes szemeivel.

— De hát mondd meg, kezedet a szívedre téve,

volt-e . . . nem Kiti-ben, hanem abban az úrban, olyan hang, mely kellemetlen, nem kellemetlen, hanem rettenetes, sértő lehetne a férjre nézve?

— Hát, hogy' is mondjam csak . . . Maradj csak ott, maradj a szögletben! — fordult oda Masához, a ki alig észrevehető mosolyt pillantván meg az anyja arczán, megfordult. — A világi fölfogás szerint csak úgy viseli magát, a mint már a fiatal emberek szokták. Il fait la cour à une jeune et jolie femme, s egy nagyvilági férjre ez csak hízegő lehet.

— Igen, igen, — szólott Levin sötéten, — de hát észrevetted?

— Nem csak én, Sztiva is észre vette. Tea után egyenesen meg is mondta: je crois que Vjeszlovskij fait un petit brin de cour à Kiti.

— Így már jó, most már nyugodt vagyok. Egyszerűen kidobom őt innen, — mondotta Levin.

— Hova gondolsz, megbolondúltál? — kiáltott föl Dolli rémülten, — Kosztja, térj eszedre! — mondotta mosolyogva. — No, most kimehetsz Fánihoz, — szólott oda Masának. — Nem, ha már éppen akarod, majd szólok Sztivának, s ő majd elviszi magával. Azt lehetne neki mondani, hogy vendégeket vársz. Egyáltalában, nem való ide a mi házukba.

— Nem, nem, majd elvégzem én magam.

— Össze akarsz vele veszni? . . .

— Legkevésbé sem. Sőt roppant mulatságos lesz a dolog, — valósággal mulatságos, — mondotta Levin csillogó szemekkel. — No most már bocsáss meg neki, Dolli! Többé nem fogja tenni, — szólott a kis bűnösre czélozva, a ki nem ment ki Fánihoz, hanem habozva állt az anyja előtt s lopva leste és kereste a pillantását.

Az anyja ránézett. A kis leány elsírta magát, az arczával belefúrta magát az anyja térdei közé, Dolli pedig rátette a fejére sovány és finom kezét.

„És vajon micsoda közösség is van mi köztünk és ő közte?“ — gondolta Levin s elment, hogy Vjeszlovskijt fölkeresse.

Az előszobán keresztülmenve, parancsot adott, hogy fogjanak be a hintóba, mert az állomásra kell menni.

— Tegnap eltörött a rúgója, — felelt az inas.

— Akkor a tarantászba, de szaporán. Hol a vendég? . . .

— Bement a szobájába.

Levin éppen akkor lépett be Vaszjenkához, mikor ez a holmiját kirakva s az új románczokat előszedve, a bokavédőit próbálgatta avval a szándékkal, hogy majd elmegy lovagolni.

A Levin arczán volt-e valami különös, vagy maga Vaszjenka is érezte, hogy ce petit brin de cour, a melybe belekapott, nem volt helyénvaló ebben a családban, de valamelyest zavarba jött (már a mennyire egy nagyvilági ember zavarba jöhet), mikor Levin belépett.

— Ön bokavédőkben szokott lovagolni?

— Igen, ez sokkal tisztább, — mondotta Vaszjenka, s kövér lábát egy székre téve, begombolta a legalsó gombot s vídáman és kedélyesen mosolygott.

Kétségkívül jó fiú volt s Levin megsajnálta őt és mint házigazda elröstelte magát, mikor Vaszjenka szemében azt a bátortalanságot megpillantotta.

Az asztalon ott hevert annak a botnak a darabja, a melyet ma reggel együtt törtek össze tornázás közben, mikor a korlátot föl akarták emelni vele. Levin a kezébe vette ezt a darabot s elkezdte tördösni a szétforgácsolt végét, nem tudván, hogy' kezdje.

— Én azt akartam . . . — Elhallgatott, de egyszerre eszébe jutván Kiti és mindaz, a mi történt, elszántan a szemébe nézve így szólt: — én az ön számára befogattam.

— Hogy-hogy? — kérdezte Vaszjenka meglepetve. — Hova megyünk?

— Ön megy a vasútra, — felelt Levin sötéten, a bot végét tépdesve.

— Elutazik tán, vagy történt valami?

— Az történt, hogy vendégeket várok, — felelt, erőteljes ujaival mind szaporábban tördösve a szétforgácsolt botot. — De nem is várok vendégeket, semmi sém is történt, csak egyszerűen arra kérem önt, hogy távozzék. Magyarázhatja, a hogy' akarja, ezt az én udvariatalanságomat.

Vaszjenka kihúzta magát.

— Arra kérem, hogy ön magyarázza meg . . . — szólt méltóságteljesen, mikor végre megértette a dolgot.

— Én nem magyarázhatom meg, — felelt Levin halkan és vontatottan, iparkodván elleplezni állkapcsainak a remegését. — Jobb lesz, ha nem is kérdezi.

Miután a bot szétforgácsolódott végei már mind le voltak tépve, Levin megfogta a két vastagabb végét, ketté törte a botot és gondosan fölvette a leesett részt.

Ezeknek a feszülő kezeknek, azoknak az izmoknak, a melyeknek az erejét a ma reggeli tornázás alkalmával is érezte, csillogó szemeknek és remegő állkapcsainak a látása és suttogó hangja nyilván minden szónál jobban meggyőzték Vaszjenkát. Vállat vonva és megvetően elmosolyodva meghajtotta magát.

— Nem beszélhetnék Oblonszkijval?

A vállvonogatás és a mosoly nem izgatták föl Levint. „Mit is tehetne egyebet?“ — gondolta.

— Tüstént ideküldöm őt.

— Micsoda ostobaság ez! — szólt Arkágyevics Sztepán, mikor a barátjától megtudta, hogy kikergetik a házból s ráakadt Levinre a kertben, a hol föl és alá járt, várván a vendég eltávozását. — Mais c'est ridicule! Ugyan mi a mennykő ütött beléd!? Mais c'est du dernier ridicule! Ugyan mi van abban, ha egy fiatal ember . . . ?

De az a hely, a hol Levint az a bizonyos mennykő érte, nyilván még mindig fájt neki; mert a mikor Arkágyevics Sztepán tisztázni akarta eljárásának az okát, megint elsápadt és szaporán közbe vágott:

— Kérlek, csak ne magyarázgasd az okát! Nem tehetek másként! Mindkettőtök előtt nagyon restellem a dolgot. De neki, azt hiszem, nem fog valami nagy fájdalmat okozni az elutazás, nekem és a feleségemnek pedig rendkívül kellemetlen a jelenléte.

— Csahogy ez sértés ám ő rá! Et puis, c'est ridicule!

— Rám nézve meg sérehmes is, gyötrelmes is! Én nem vagyok oka semminek, és semmivel se szolgáltattam rá, hogy szenvedjek!

— No, ezt igazán nem vártam tőled! On peut être jaloux, mais à ce point c'est du dernier ridicule!

Levin gyorsan elfordult tőle, s elment a faszor mélyére, a hol tovább is egyedül járt föl és alá. Csakhamar meghallotta a tarantasz zörgését és a fák mögül látta, a mint Vaszjenka, skót sapkájában a szénán ülve (ülés sajnos, nem volt a tarantászon) s nagyokat zökkenve elrobogott a faszorban.

„Hát ez micsoda?” — gondolta Levin, mikor az inas kiszaladt a házból s a tarantászt megállította. A gépész volt, a kiről Levin teljesen megfélemedezett. Miután meghajtotta magát, valamit mondott Vjeszlovszkijnak, majd fölugrott a tarantaszra s együtt elhajtattak.

Arkágyevics Sztepán és a hercegné föl voltak háborodva Levin eljárásán. De ő maga is, nemcsak hogy a legnagyobb mértékben nevetségesnek, hanem hibásnak és megszegényítettnek is érezte magát; de eszébe jutván az, a mit a felesége meg ő szenvedtek, arra a kérdésre, vajon hasonló esetben másodszor mit cselekednék, azt felelte magának, hogy ugyanezt.

Mindezek ellenére is ennek a napnak a végén, az egy hercegné kivételével, a ki nem bocsátotta meg Levinnek ezt a cselekedetét, valamennyien szokatlanul jókedvűek és élénkek voltak, akár csak a gyermekek a büntetés, — vagy a felnőttek valami hivatalos fogadás után, úgyannyira, hogy este, a hercegné távollétében, már úgy beszéltek Vaszjenka kiűzetéséről, mint valami réges-régen történt eseményről. És Varenyka majd megpukkadt a kaczagástól, mikor Dolli, a kiben szintén meg volt az apjának az a tehetsége, hogy rendkívül mulattatóan tudott elbeszélni, immár harmadszor vagy negyedszer, mind újabb és újabb furcsaságokkal fűszerezve elmondta, hogy a vendég tiszteletére éppen felhúzza volt az új czipőit és be akart lépni a fogadó szobába, mikor meghallotta a szekérszörgést. És ki ült a szekéren? — skót sapkájában, az új románczokkal, a bokavédőkkel együtt maga Vaszjenka kuporgott a szénán.

— Ha legalább a hintóba fogatott volna be! De nem! . . . azután még hallom: „Megállj!” No, gondolom, megsajnálták szegényt. Kinézek, hát odaültették mellé azt a kövér németet, és elrobogtak vele . . . És az én skót pántlikáim eltűntek szem elől! . . .

XVI.

Alexandrovna Darja megvalósította a szándékát és elment Annához. Nagyon sajnálta, hogy meg kellett keserítenie a hűgát, és kellemetlenséget kellett okoznia a sógorának: belátta, mennyire igazuk van Levinéknek, a mikor kerülni akartak minden néven nevezendő összeköttetést Vronszkijval; de kötelességének tartotta Annát meglátogatni, és bebizonyítani előtte, hogy mind a mellett, hogy a körülményei megváltoztak, az ő érzelmei ugyanazok maradtak.

Hogy ebben a kirándulásban ne függjön Levinéktől, Alexandrovna Darja elküldött a faluba lovakért; de Levin mikor erről értesült, bement hozzá és szemrehányást tett neki.

— Mért gondolod, hogy nekem kellemetlen az a te kirándulásod? De még ha kellemetlen volna is, az még kellemetlenebb, hogy nem az én lovaimat használod, — mondotta. — Egyetlen-egyszer se mondtad nekem határozottan, hogy menni akarsz. A mi pedig a fogadott lovakat illeti, az először is már magában véve kellemetlen, de meg kiteszed magadat annak, hogy vállalkoznak ugyan rá, hogy elvisznek és még sem teszik meg. Nekem is vannak lovaim. És ha nem akarsz megbántani, hát igénybe is veszed őket.

Alexandrovna Darja kénytelen volt beleegyezni, s a megállapított napon Levin az ígás- és nyerges lovakból összeállítva, egy cseppet se szép, de olyan négyest és hozzá egy előfogatot bocsátott a sógornője rendelkezésére, mely Alexandrovna Darját egy nap alatt elvihette rendeltetési helyére. Most, a mikor a hercegné számára is, a bába számára is szüksége volt lovakra, Levinnek kissé nehezebbre esett a dolog, de a vendégszeretet kötelessége révén nem engedte meg neki, hogy az ő házából bérelt lovakon induljon útnak, s ezenkívül tudta, hogy az a húsz rubl, a mit Alexandrovna Darjától ezért a kirándulásért kértek, nagyon is számot tett nála; és Alexandrovna Darja pénzügyi viszonyait, a melyek meg-

lehetősen ziláltak voltak, Levinék épp úgy érezték, mintha ő róluk lett volna szó.

Alexandrovna Darja, Levin tanácsára, napkelte előtt indúlt el. Az út jó volt, a kocsi kényelmes, a lovak vígan poroszkáltak, s a bakon, a kocsison kívül, ott ült még egy írnok, a kit Levin biztonság okáért adott mellé. Alexandrovna Darja elszunnyadt, s csak akkor ébredt fel, mikor ahhoz a korcsmáéhoz értek, a hol lovakat kellett váltaniok.

Alexandrovna Darja, miután ugyanannál a jó módú parasztnál, a kihez Levin is betért, mikor Szvizjazsszkij-hoz ment, megteázott és elbeszélgetett az asszonyokkal a gyerekekről s az öreggel Vronszkij gróíró, a kit ez nagyon magasztalt, tíz órakor tovább indúlt. Otthon annyi gondja volt a gyermekeivel, hogy soha sem ért rá gondolkozni. Viszont ezalatt a négyórás utazás alatt az összes eddig visszatartott gondolatai összetorlódtak a fejében, s újra átgondolta egész életét, behatóbban, mint eddig bármikor, s a legkülönfélebb szempontokból. Még ő maga is különöseknék találta a gondolatait. Mindenekelőtt a gyermekeire gondolt, a kik miatt, bár a herczegné és különösen Kiti (ő benne még legjobban bízott) megígérték, hogy gondjuk lesz reájuk, mégis nyugtalankodott. „Csak Masa ne kezdjen el megint csintalankodni, csak Grisát meg ne rúgja a ló, s csak Lili még jobban el ne rontsa a gyomrát.“ De később a jelen kérdéseit összevegyültek a közel jövő kérdéseivel. Elkezdett azon tündödni, hogy ezen a télen új lakást kell venniök, a fogadó-szoba bútorát ki kell cserélniök, s a legidősebb leányának új bundát kell csináltatnia. Aztán a távolabbi jövő kérdéseit is felbukkantak előtte; hogy' teszi emberekké a gyermekeit. „A leányok még csak hagyján“, — gondolta magában, „de a fiúk?“

„Am jó, most még csak foglalkozhatom Grisával, de ez csak azért van, mert magam is szabad vagyok s nem vagyok másállapotban. Sztivára persze nem lehet számítani. S én jó emberek támogatásával majd csak fölnevelem őket; de ha megint gyermekágyba kerülök . . .“ S eszébe jutott az a gondolat, hogy milyen igazságtalan az a mondás, hogy isten átka van az asz-

szonyon, hogy fájdalommal szülje gyermekét. „A szülés, az semmi, de a mi előtte van, — az a gyötrelmes“, — gondolta magában, visszagondolván utolsó terhességére, s az akkor született gyermek halálára. És eszébe jutott a beszélgetés azzal a menyecskével, ott a korcsmában. Arra a kérdésre, vannak-e gyermekei, a csinos menyecske egészen vígan így felelt:

— Volt egy kis leánykám, de isten megkönyörült rajta, börtör temettem el.

— Nos, és nagyon bánkódol utána? — kérdezte Alexandrovna Darja.

— Mit bánkódjam utána? Az öregnek amúgy is sok az unokája. Csak gondot adnak. Se nem dolgozhatnak az ember, se semmi. Csak kötve van.

Alexandrovna Darja előtt a menyecske jólelkű kedvessége ellenére is visszataszítónak tűnt föl ez a válasz; de most önkénytelenül eszébe jutottak ezek a szavak. Ezekben a cinikus szavakban mégis volt valamelyes igazság.

„És egyáltalában“, — gondolta Alexandrovna Darja, a mint visszagondolt tizenöt esztendei házasesztétére, — „terhesség, gyöngékedés, elbutulás, közönyösség minden iránt, s a mi a fő, — a szépség pusztulása. Kiti, a fiatal és szép Kiti is mennyire megcsunyúlt, én pedig olyankor szinte förtelmessé leszek, tudom. A szülés, a szenvedések, kegyetlen szenvedések, az az utolsó pillanat . . . azután a táplálás, azok az álmatlan éjszakák, azok a rettenetes kínok . . .“

Alexandrovna Darja már az arra a fájdalomra való pusztá visszaemlékezéstől is megremegett, a melyet emlő-bimbóinak a fölszakadásakor csaknem minden gyermekénél érzett. „Azután a gyermek-betegségek, ez az örökös rettegés; azután az emlékek, a rossz hajlamok (a kis Masának a málnásban elkövetett csinyjére gondolt), a tanítás, a latin nyelv, mindez olyan érthetetlen és nehéz. És mindezeknek a tetejébe, — ugyanezeknek a gyermekeknek a halála.“ És képzeletében megint megjelent torokgyíkban elpusztult utolsó kis fiacskája halálának az ő anyai szívét örökké marczangoló kegyetlen emléke. Eszébe jutott a temetése, az általános közönyös-

ség annál a rózsaszínű kis ravatalnál, az ő szívettépő és magános fájdalma az előtt a beesett halántékokkal határolt sáppadt kis homlok, s az előtt a félig nyitott és csodálkozó szájacská előtt, mely a koporsóból abban a pillanatban rámeredt, a melyben az aranyos kereszttel ékes rózsaszínű fedelet rátették.

„És mindez miért? Mind ennek mi a vége? Az, hogy én, a nélkül, hogy egy pillanatig is nyugtom volna, hol áldott állapotban, hol gyermeket szoptatva, örökké bosszúsan és zsörtölődve, magamat és másokat is elgyötörve, az uramtól magamat elidegenítve élem át az életemet, a gyermekeim pedig rosszul nevelve fölcseperednek a boldogtalanságra és a nyomorúságra. Most is, ha nem volnánk Levinéknél, igazán nem tudom, hogy' éltük volna át a nyarat. Kosztja és Kiti persze olyan tapiintatosak, hogy nem is érezzük ezt a helyzetet; de azért ez még se mehet így tovább. A mint nekik is gyermekeik lesznek, lehetetlen lesz, hogy bennünket is támogassanak; hiszen már most is csak terhükre vagyunk. Talán bizony a papa fog rajtunk segíteni, a ki amúgy se tartott meg magának semmit? Úgy áll a dolog, hogy még fölnevelni se fogom tudni a gyermekeimet a magunk emberségéből, hanem legfeljebb mások segítségével és megálázkodva. De jó, vegyük csak a legkedvezőbb esetet: a gyermekeim nem fognak meghalni és valahogy' csak fölnevelem őket. A legjobb esetben is, nem lesznek éppen haszontalan emberek. Ime ez minden, a mit kívánhatok. És ezért az a tömérdek gyötrelmem és fáradság . . . Egy egész elveszett élet!“ Megint eszébe jutott az, a mit az a menyecske mondott, s megint visszataszító volt erre rágondolnia; de lehetetlen volt be nem látnia, hogy azokban a szavakban mégis csak volt egy darab nyers igazság.

— Nos, messze vagyunk még, Mihail? — kérdezte Alexandrovna Darja az írnoktól, hogy ezektől a félelmes gondolatoktól szabaduljon.

— Ettől a falutól állítólag még hét verszt.

A falu utcájában egy hidacskán ment keresztül a kocsí. A hidacskán, hangosan és vidáman beszélgetve, a vállain csavart kévegúzsokkal egy csapat jókedvű

parasztlaszony ballagott. Az asszonyok megálltak a hídon és kíváncsian bámúlták a kocsit. Alexandrovna Darja a feléje fordított arczokat mind egészségeseknek és jókedvűeknek látta, a melyek a rajtuk tükröződő életörömmel csak ingerelték őt. „Mind élnek, élvezik az életet“, — gondolta később Alexandrovna Darja, mikor az asszonyokat elhagyva, nekiindult a domboldalnak, majd megint ügetésbe csapva át, kellemesen ringott az ócska hintó lágy rúgóin, „míg én, mint valami börtönből szabadúlva abból a világból, mely szinte agyonnyom a gondjaival, csak most kezdek kissé magamhoz térni. Mind élnek: ezek az asszonyok is, a húgom, Natálja is, Varenyka is, Anna is, — a kihez éppen most megyek, — egyedül csak én nem.“

„De ők nekiesnek Annának. És ugyan miért, én talán jobb vagyok? Nekem legalább olyan uram van, a kit szeretek. Nem úgy, a mint szeretném, de mégis szeretem, Anna pedig nem szerette az övét. Vajon mi a bűne hát? Élni akar. Ezt a vágyat isten oltotta a lelkünkbe. Nagyon meglehet, hogy én is csak ugyanazt tettem volna. És mai napig se tudom, helyesen cselekedtem-e, hogy abban a rettenetes időben, mikor Moszkvában eljött hozzám, hallgattam rá. Akkor el kellett volna hagynom az uramat és új életet kezdenem. Talán clérhettem volna, hogy igazán szeressek és engem is igazán szeressenek. És így talán jobb? Becsülni nem tudom őt. De szükségem van rá, — gondolta magában az uráról, — s azért tűröm őt. Hát ez tán jobb? Akkor még tetszhettem volna, még meg volt a szépségem“, — füzte tovább a gondolatait Alexandrovna Darja és kedve kerekedett tükörbe nézni. A táskájában volt egy kis utazó-tükre s ezt szerette volna elővenni; de a mint ránézett a kocsis és az előtte imbolygó írnok hátára, érezte, hogy nagyon restellné, ha valamelyikük hátra találna nézni, és nem vette elő a tükört.

De a nélkül is, hogy tükörbe nézett volna, érezte, hogy még most se volna késő; és eszébe jutott Ivánovics Szergej, Sztiva barátja, a jó Turovczyn, a ki nagyon szeretetreméltó volt iránta, együtt ápolta vele a gyermekeit, mikor vörhenyben feküdtek, és szerelmes volt

bele. S volt még egy másik fiatalember is, a ki, mint az ura, mindig tréfásan mondogatta, hogy ő szebb, mint bármelyik nővére. S a legszenvedélyesebb és leglehetőlenebb regények bukkantak föl Alexandrovna Darja előtt. „Anna nagyon helyesen cselekedett és én ezért sohase fogok neki szemrehányást tenni. Ő boldog, boldoggá tesz egy másik embert, és bizonyára most is épp oly friss, okos és minden iránt fogékony, mint mindig”, — gondolta, s pajzán mosolyra húzta az ajkát, különösen azért, mert Anna regényére gondolva, ezzel párhuzamosan elképzelte a maga csaknem teljesen hasonló regényét egy képzelt férfival, a ki szerelmes belé. Ő is, épp úgy, mint Anna, bevallott az urának mindent. És Arkágyevics Sztepánnak ezen a híren való elképedése és zavara, mosolyra készítette őt.

Ilyen ábrándok közt jutott el oda, a hol az országútról letért az út Vozdvizsenszkoje felé.

XVII.

A kocsis megállította a négyest és odapillantott föbbre, egy rozsföldre, a melyen egy szekér körül parasztok üldögéltek. Az írnök le akart ugrani, de aztán meggondolta a dolgot, és parancsoló hangon rászólt az egyik parasztra, odaintvén őt magához. A szellő, mely útközben lengett, most, hogy megálltak, lecsillapodott; bögyölyök lepték el a kiizzadt lovakat, melyek ingerülten védekeztek ellenük. A kaszaferésnek a szekér felől odahallatszó érczes hangja elcsendesült. A parasztok egyike fölkel s a kocsihoz lépett.

— Hé, oda vagy tán egészen! — kiáltott rá az írnök bosszúsán a parasztra, a ki mezítláb, lassan baktatott feléjük a hepehupás, száraz úton. — Gyere már, vagy mi!

A kóczyos öreg, a kinek faháncscsal volt felkötve a haja, az izzadságtól szinte feketélő, görnyedt háttal, lép-teit gyorsítva, odajött a kocsihoz és napbarnított kezével megkapaszkodott a hintó sármentőjében.

— Vozdvizsenszkojéba igyekeznek, az udvarházba? A grófhhoz? — ismételte: — Csak tovább a lejtőn le.

azután a fordulónál balra, s onnan egyenesen odajutnak. De kihez mennek? Magához az urasághoz?

— De mondja csak lelkem, otthon vannak-e vajon? — szólott Alexandrovna Darja határozatlanul, nem tudván, hogy még ettől a paraszttól is 'hogy' kérdezősköd-jék Anna után.

— Alkalmasint otthon, — felelt a paraszt, mezítelen lábait váltogatva, s ott hagyván a lába öt újjának tiszta nyomát a porban. — Alkalmasint otthon, — ismételte, nyilván el akarván egy kissé beszélgetni. — Tegnap megint jöttek vendégek. Szörnyű nagy ám náluk a vendégjárás . . . Hát te mit akarsz? — fordult oda egy legényhez, a ki odakiáltott neki valamit a szekér mellől. — Mennyien vannak most is! Csak az imént mentek erre valamennyien lóháton. De azóta már otthon lesznek. Hát maguk honnan jönnek?

— Messziről, — szólott a kocsis, fölmászva a bakra. — Így hát nincs már messze?

— Mondom, hogy amott van. Amint kiérnek . . . — mondotta, s megtapogatta a kocsi ernyőjét.

Egy fiatal, egészséges és zömök legény is oda-lépett.

— Hát nekünk nem akad munkánk a behordásnál? — kérdezte.

— Nem tudom én, lelkem.

— A mint mondtam, balra, azután aztán hamarosan odajutnak, — magyarázta a paraszt, a ki szemlátomást nem szívesen bocsátotta el az útasokat, mert szeretett volna beszélgetni.

A kocsis elindult, de alig hogy befordult, rákiáltott a parasztra: — Megállj! Hé, czimbor! Megállj! — kiáltott egyszerre két hang is. A kocsis megállott.

— Amott jönnek! Itt vannak ni! — kiáltott a paraszt. — Amott ni! — mondotta az úton közeledő négy lovasra, s egy batáron ülő két alakra mutatva.

Vronszkij a jockeyjával, Vjeszlovskij és Anna voltak a lovasok, a batárban pedig Varvara herczegné és Szvijazsszkij ültek. Sétalovagláson voltak és megnézték egy újonnan érkezett aratógépnak a munkáját.

Mikor a fogat megállt, a lovasok lépésben közeledtek. Elöl jött Anna Vjeszlowszkijval. Anna nyugodt lépésben egy zömök, tagbaszakadt angol kanczán lovagolt, a melynek rövidre volt nyírva a marja és kurta volt a farka. Szép feje, a magas tetejű kalap alól kikandikáló fekete hajával, telt vállai, a fekete lovaglóruhában még a szokottnál is karcsúbb termete, s nyugodt és kecses tartása szinte meglepték Dollit.

Az első pillanatban illetlennek találta, hogy Anna lovagol. Alexandrovna Darja fölfogása szerint a nők lovaglásának a fogalmával együtt járt a fiatalos és könnyed kaczárságnak a képzete is, a mely pedig, az ő nézete szerint, sehogy sem illett Anna helyzetéhez; de a mint közelebbről szemügyre vette őt, legott megbékült a lovaglásával. Nem számítva az előkelőséget, Annának úgy a megjelenésében, mint az öltözetében és a mozdulataiban minden olyan egyszerű, nyugodt és méltóságteljes volt, hogy ennél természetesebbet még képzelni sem lehetett. Anna mellett egy tüzes, szürke katonalovon, köpczös lábait előrenyújtva, s magának szemlátomást tetszelegve, Vjeszlowszkij Vaszjenyka lovagolt, lengő pántlikás skót sipkával a fején, és Alexandrovna Darja nem tudta elfojtani a mosolyát, mikor őt megismerte. Mögöttük jött Vronszkij. Egy telivér sötét pej ficzánkolt alatta, mely nyilván még izgatott volt a megelőző vágatástól. Vronszkij folyton dolgozott a szárakkal, hogy visszatartsa.

Egy jockey-ruhába öltözött apró emberke lovagolt mellette. Szvizjazzskij a herczegnővel egy újonatúj bártárban követte a lovasokat, melybe zömök, fekete ügető volt fogva.

Anna arcza abban a pillanatban, mikor az ócska hintó szögletében meghúzódó kis alakban Dollit megismerte, fölragyogott az örömtől. Fölkiáltott, megingott a nyeregben és vágtaiba ugratta lovát. A hintóhoz éve, minden segítség nélkül leugrott és a szoknyáját felfogva odasietett Dollihoz.

— Mindíg gondoltam, és még se mertem gondolni! Micsoda öröm! Fogalmad se lehet az én örömemről! — kiáltott föl, s hol odasímúlt az arczával Dollihoz és csó-

kolgatta őt, hol pedig visszalépett és mosolyogva nézett végig rajta. — Nézd csak, Alexej, milyen öröm! — tette hozzá, Vronszkijra pillantva, a ki leszállt a lováról és odajött hozzájuk.

Levette magas tetejű szürke kalapját és odalépett Dollihoz.

— Nem is hiszi, mennyire örülünk a jövetelének, — szólalt meg, különösen hangsúlyozva a szavait, miközben elmosolyodván, kimutatta erős, fehér fogai sövényét.

Vjeszlovszkij Vaszjenka, a nélkül, hogy a lováról leszállt volna, megemelte a sipkáját s pántlikáit vígan lengetve üdvözölte a vendéget.

— Ez itt Varvara herczegné, — felelt Anna, Dolli kérdő pillantására, mikor a batár is odaért.

— Áá! — szólott Alexandrovna Darja, s önkénytelenül is az elégedetlenség kifejezése ült ki az arczára.

Varvara herczegnő az urának volt a nénje, s ő már régen ismerte, de nem valami nagyon tisztelte őt. Tudta, hogy Varvara herczegnő egész életét gazdag rokonain élőködve töltötte el; de az, hogy most Vronszkijnál, egy teljesen idegen embernél lakott, az urára való tekintettel bántotta őt. Anna észrevette Dolli arczkifejezését, és zavarba jött, elpirúlt, eleresztette a szoknyáját és megbotlott benne.

Alexandrovna Darja odalépett a batárhoz és hidegen üdvözölte a herczegnét. Szvijazsszkijt is ösmerte. Ez megkérdezte tőle, hogy' van az ő különcz barátja, fiatal feleségével s egy futó pillantást vetve a nem összeillő lovakra s a foltozott ernyőjű, rozoga hintóra, felajánlotta a hölgyeknek a batárt.

— Én meg majd elmegyek ezen a járművön, — mondotta. — A ló nyugodt s a herczegnő pompásan hajt.

— Nem, csak maradjanak, a hogy' voltak, — szólott Anna odalépve, — mi majd elmegyünk a hintón, — s kézen fogva Dollit, elvezette őt.

Alexandrovna Darja végigjártatta szemeit ezen az elegáns fogaton, a minőt még sohase látott, ezeken a gyönyörű lovakon, s ezeken az elegáns, ragyogó arczokon, a melyek őt körülvették. De mindezeknél jobban

meglepte őt az a változás, mely az ő jól ismert és szeretett Annájában végbement. Más, kevésbé figyelmes nő, a ki azelőtt nem ismerte Annát, s különösen, a ki nem foglalkozott olyan gondolatokkal, mint most útközben Alexandrovna Darja, tán semmi különösét se vett volna észre rajta. De Dollit most meglepte az a múló szépség, a mely csak a szerelem pillanataiban szokott a nők arczán megjelenni, s a melyet most Anna arczán felfedezett. Az arczán minden: az orczáin s az állán gödröcskéinek a szabályossága, mozdulatainak a kecsessége és a gyorsasága, a hangja csengésének a tisztasága, még az a modor is, a melylyel félig bosszúsan, félig szendén felelt Vjeszlovskijnak arra a kérésére, hogy engedje meg, hogy a lovára felüljön, hogy megtanítsa a jobboldali vágatára, — mind különösen vonzó volt; s úgy tetszett, mintha azt ő maga is tudná és örülne neki.

Mikor a két asszony a hintóban elhelyezkedett, hirtelen zavarba jöttek mindketten. Anna attól a figyelmesen kérdő pillantástól, a melylyel Dollit ránézett, Dollit pedig attól, hogy mikor Szvizjazzskij a jármű szót kiejtette, ő önkéntelenül restelni kezdte azt a piszkos és rozoga hintót, a melyben Anna vele együtt helyet foglalt. Filippen, a kocsison és az irnokon hasonló érzés vett erőt. Az irnok, hogy zavarát palástolja, elkezdett szorgoskodni és segített a hölgyeknek a beülésnél, de a kocsis elkomorodott s már előre készülődött arra, hogy nem fogja magát ennek a külső fensőbbségnek alárendelni. Gúnyosan elmosolyodott, rápillantván a bogárfekete ügétőre, s magában már eldöntötte, hogy ez a ló csak a batárban jó, holmi sétakocsizásra, de a nyári forróságban negyven verszet menni egyhúzámban, arra már képtelen volna.

A parasztok mind föltápáskodtak a szekér mellől s kíváncsian és derülten nézték a vendég üdvözlését, mi-

— Örülnek, rég nem látták egymást, — jegyezte meg a kócos öreg, a kinek faháncscsal volt a haja felkötve.

— Geraszim apó, milyen pompás volna azon a bogárfekete csikón hordani be a kévéket!

— Nézzed csak. Az a nadrágos ott, az is asszony?

— szólott egyikük, rámutatva Vjeszlovszkij Vaszjenkára, a ki éppen akkor pattant föl a női nyeregbe.

— Dehogy is az. Nem látod milyen ügyesen ugrott?

— Nos, fiúk, nem alszunk egyet?

— Ugyan kinek volna kedve most aludni! — szólott az öreg és belesandított a napba. — Dél elmúlt! Fogd a kaszát, és előre!

XVIII.

Anna elnézte Dollí sovány, bágyadt és ránczaiban portól ellepett arczát, s ki akarta mondani azt, a mit gondolt, hogy tudniillik Dollí megcsúnyult; de eszébe jutván, hogy ő meg megszépült, s ezt Dollí pillantásából látta, felsóhajtott és elkezdett magáról beszélni.

— Te csak nézel reám, — mondotta, — s gondolod magadban, vajon csakugyan boldog lehetek-e az én helyzetemben? Nos, mit mondjak? Szégyenlem bevallani; de én... én megbocsáthatatlanul boldog vagyok. Én velem valami varázslatos dolog történt, valami olyas, mint egy álom, a mikor az embert félelmes, nyomasztó érzés fogja el, s mikor fölébred, akkor érzi, hogy mindezekről a rémekről szó sincsen. Én fölébredtem. Gyötrelmes, borzalmas idöket éltem át, de most már jó ideje, különösen azóta, hogy itt vagyunk, olyan boldog vagyok... — mondotta Anna bátortalanul, kérdő pillantást vetvén Dollira.

— Mennyire örülök! — szólott Dollí mosolyogva, de önkéntelenül hidegebben, mint a hogy' akarta. — Nagyon örülök! Mért nem írtál nekem?

— Miért?... Azért, mert nem mertem... megfeledkezel az én helyzetemről...

— Nekem... nem mertél? Ha tudnád, hogy mennyire... Én azt tartom...

Alexandrovna Darja ki akarta mondani azt, a mit ma reggel gondolt, de valahogyan nem tartotta helyénvalónak.

— Egyébiránt erről majd később. Hát ezek mik, mind új építkezések? — kérdezte, másra akarván átvinni a szót, és rámutatott azokra a piros és zöld tetökre, me-

lyek az élő ákác- és orgona-sövény zöldje mögül kikandikáltak. — Egész város.

De Anna nem felelt.

— Nem, nem! Mit tartasz, mit gondolsz te az én helyzetemről, mit? — kérdezte.

— Fölteszem... — kezdte Alexandrovna Darja, de ebben a pillanatban Vjeszlovskij Vaszjenka beleugratta a kanczát a jobboldali vágtaiba, és kurta kabátjában, a női nyereg irháját nehézkesen pacskolva, elvágatott mellettük. — „Lám, hogy megy, Arkágyevna Anna!“ — kiáltott felé. Anna még csak rá se hederített; de Alexandrovna Darjának megint úgy tetszett, hogy itt a kocsi-ban nem alkalmas belekezdeni ebbe a hosszú beszélgetésbe, s azért nem folytatta tovább.

— Én semmit se gondolok, — mondotta, — én téged mindig szerettelek, s ha az ember valakit szeret, úgy kell szeretnie, a milyen, nem pedig a milyennek szeretné.

Anna levette a szemét a barátnőjéről és hunyorítva, (ez újabb szokása volt, melyet Dolli még nem ösmert), elgondolkozott, teljesen meg akarván érteni ezeknek a szavaknak a jelentőségét. És miután nyilván úgy értelmezte, a mint akarta, rápillantott Dollira.

— Ha vannak is bűneid, — mondotta, — mind bocsánatot nyernek azért, hogy eljöttél s hogy ezeket a szavakat mondtad.

És Dolli látta, hogy könnyek szöktek a szemeibe. Némán megszorította Anna kezét.

— De hát mik ezek az épületek? Milyen sok van! — ismételte a kérdését pillanatnyi hallgatás után.

— Ezek cselédházak, gyárépületek, Istállók, — felelt Anna. — Amott meg a park kezdődik. Ez mind el volt hanyagolva, de Alexej rendbehozott mindent. Ő nagyon szereti ezt a birtokot, s a mit nem vártam tőle, valóságos szenvedélylyel űzi a gazdálkodást. Egyébiránt ő olyan pazarúl megáldott természet! A mibe csak belefog, azt mind pompásan csinálja. Nemcsak hogy nem unatkozik, de szenvedélyesen foglalkozik mindennel. A mennyire ösmerem őt, kitűnő és számító gazda vált belőle, sőt a gazdaságban tán még kissé fukar is. De csakis a gazdaság-

ban. Ott, a hol tízezrekről van szó, nem sokat számítgat, — mondotta avval az örömteljesen hamiskás mosolylyal, a minővel az asszonyok az általuk szeretett férfi titkos és egyedül ő előttük ösmert tulajdonságairól gyakran beszélni szoktak. — Látod ott azt a nagy házat? — az az új kórház. Azt hiszem, ez egymaga többbe fog kerülni százezer rúblnál. Ez most az ő vesszőparipája. És tudod, honnét került elő ez a pénz? A parasztok arra kérték őt, hogy holmi réteket, azt hiszem, engedjen át nekik olcsóbban, de ő nem ment bele, mire én fukarsággal vádoltam. Természetesen nem pusztán azért, hanem mindent összevéve, hozzálátott ehhez a kórházhoz, tudod, hogy bebizonyítsa, mennyire nem fukar. Megengedem, hogy c'est une petitesse; de azért én még jobban szeretem őt. De majd meglátod mindjárt a lakóházat. Ez még a nagyapai ház, s a külsején semmi változás se történt.

— Milyen szép! — mondotta Dolli önkéntelen csodálkozással, mikor megpillantotta az oszlopos, szép házat, mely a kert vén fáinak a változatos zöldje közül kikandikált.

— Úgy-e szép? És a házból, onnan fölülről, meglepően szép a kilátás.

Behajtottak a kavicscsal behintett és virágágyakkal díszített udvarra, a melyen két munkás likacsos nyerskövel szegett be egy fölporhanyózott virágágyat, s megálltak a fedett kapualjában.

— Áá, ők már itt is vannak! — szólott Anna, a nyergeslovakra pillantva, melyeket éppen akkor vezettek el a lépcső elől. — Úgy-e, hogy szép ez a ló? Kancza, az én kedvenczem. Vezesd csak ide, s adj czukrot. A grói hol van? — kérdezte az előugró két parádés inastól. — Áá, itt van ni! — szólott, megpillantván Vronszkijt, a ki Vjeszlovszkijval elébe jött.

— Hol helyezi el a hercegnőt? — kérdezte Vronszkij francziául, Annához fordulva, s be se várva a választ, még egyszer üdvözölte Alexandrovna Darját, s megcsókolta a kezét. — Én azt hiszem, a nagy, erkélyes szobában.

— Oh nem, ez nagyon messze van! Jobb lesz a sarokszobában. akkor többet lehetünk együtt. No gye-

rünk, — mondotta Anna, miután kedvencz lovának odanyújtotta a czukrot, melyet az inas hozott neki.

— Et vous oubliez votre devoir, — mondotta Vjeszlovszkijnak, a ki szintén kijött a lépcsőre.

— Pardon, j'en ai tout plein les poches, — felelt ez mosolyogva, s a mellénye zsebébe mélyesztette az ujjait.

— Mais vous venez trop tard, — felelt Anna, kendőjével megtörölvén a kezét, melyet a ló, mikor a czukrot elvette, benyálazott.

Anna odafordult Dollihöz: — Hosszabb időre jöttél? Egy napra csak? Ez lehetetlen!

— Úgy ígértem, s a gyermekek is . . . — mondotta Dolli és zavartnak érezte magát azért is, hogy magának kellett a kocsiról levenni a táskáját, meg azért is, hogy tudta, hogy az arcza nagyon ki van tüzesedve.

— Nem, Dolli, lelkem . . . No, majd meglássuk. Gyérünk, gyerünk! — s bevezette Dollit a szobájába.

Ez a szoba nem az a parádés szoba volt, a melyet Vronszkij ajánlott neki, hanem egy olyan, a melyért Anna bocsánatot kért Dollitól. De azért ez a szoba is, a melyért bocsánatot kellett kérni, tele volt olyan fényűzéssel, a minőben Dolli sohasem élt, s a mely őt a külföld legelsősorángú fogadóira emlékeztette.

— Oh, édes lelkem, milyen boldog vagyok! — mondotta Anna, lovaglóruhájában egy pillanatra odaülvén Dolli mellé. — Beszélj hát valamit a tieidről. Sztivát úgy futólag láttam. De a gyerekekről semmit se tudott mondani. Mit csinál az én kedves kis Tanyám? Azt hiszem, azóta már egészen nagy leány lett belőle?

— Bizony, nagyon megnőtt, — felelt Alexandrovna Darja kurtán, maga is csodálkozván rajta, hogy olyan hidegen felel a gyerekeiről. — Pompásan élünk Levinéknél, — tette hozzá.

— Lásd, ha tudtam volna, — mondotta Anna, — hogy te nem vetsz meg engem . . . Mindannyian eljöhettek volna hozzánk. Hiszen Sztiva régi jó barátja Alexejnek, — tette hozzá és egyszerre elpirult.

— Igen, de mi olyan szépen . . . — felelt Dolli zavartan.

— Egyébiránt én itt mindenféle badarságot beszé-

lek össze örömben. Egy azonban bizonyos, hogy nagyon örülök néked, lelkecském te! — mondotta Anna, s megint megcsókolta őt. — Még mindig nem mondtad meg, hogyan és mit gondolsz felőlem, pedig én tudni akarok mindent. De annak örülök, hogy olyannak látsz, a milyen vagyok. Azt legkevésbé szeretném, ha azt gondolnád rólam, hogy bármiben is tüntetni akarok. Én semmit sem akarok, csak élni; senkinek sem akarok rosszat cselekedni, magamat kivéve. Ehhez, úgy-e bár van jogom? Egyébiránt lesz még időnk mindezt alaposan megbeszélni. Most megyek öltözködni, hozzád meg beküldöm a komornámat.

XIX.

Alexandrovna Darja mikor egyedül maradt, a házl-asszony szemeivel nézett körül a szobájában. Mindaz, a mit a ház felé közeledvén, s magában a házban, most pedig a szobájában látott, a bőségnek és az előkelőségnek, továbbá annak az új, európai fényűzésnek a benyomását keltette benne, a melyről csak az angol regényekben olvasott, de a melyet Oroszországban és falun eddig még sohasem látott. Újdonatúj volt minden, kezdve az új francia kárpitoktól a szőnyegig, mely az egész szobát elborította. Az ágyban ruganyos derékalj, külön fejpárnával, s a kis párnákon perzsa selyemből való czihákkal. A márvány-mosdótál, a pipere-asztal, a kerevet, az asztalok, a kandallón a bronz-óra, a függönyök és portiere-ek, mindez drága és új holmi volt.

Annak a kaczér kis szobaleánynak, a ki bejött, hogy a szolgálatait följánlja, divatosabb volt a ruhája és a hajviselete, mint Dollié, s egészben véve épp oly új és drága benyomást tett, mint maga az egész szoba. Alexandrovics Darja kellemesnek találta az előzékenységét, a tisztaságát és szolgálatkészségét, de azért mégis kényelmetlenül érezte magát vele; szégyelte előtte az összevissza foltozott ruhaderekeit, melyet, szerencsétlenségére, tévedésből hozott magával. Éppen azokat a foltozott és összeöltött helyeket restelte, a melyekre otthon annyira büszke volt. Odahaza tisztában volt vele, hogy hat ruha-

derékra huszonnégy rőf szövet kellett, hatvanöt kopejkkal számítva, a mi a munkán és a hozzávalón kívül több, mint tizenöt rúblt tett ki, s hogy ezt a tizenöt rúblt megtakarította. De a szobaleány előtt azért, ha nem is szégyelte, mindenesetre kényelmetlenül érezte magát.

Alexandrovna Darja nagy megkönnyebbülést érzett, mikor belépett a szobába Annuska, a kit régesrégóta ösmert. A kaczer szobaleányt az úrnője hívatta, s Annuska ott maradt Alexandrovna Darjánál.

Annuska nyilván nagyon örült Dolli megérkezésének, és szünet nélkül csacsogott. Dolli észrevette, hogy szerette volna úrnője helyzetéről és különösen a grófnak Arkágyevna Anna iránt való szerelméről és ragaszkodásáról táplált véleményét kimondani, de Dolli szándékosan félbeszakította őt, mihelyest erről a tárgyról kezdett beszélni.

— Én Arkágyevna Annával együtt nőtem föl, s ő kedvesebb nekem bárkinél a világon. Végre is mi nem vagyunk hivatva ítélni. De azért úgy tetszik, így szeretni . . .

— Legyen szíves és adjon kérem mosdóvizet, — vágott közbe Alexandrovna Darja.

— Igenis. Nálunk csak a mosásra külön két asszony van alkalmazva, s a feltérneműt mind géppel mossák. A gróf igazán mindenre gondol. Egy ilyen férj . . .

Dollí nagyon megörült, mikor Anna belépett hozzá, és a megjelenésével félbeszakította Annuska fecsegését.

Anna rendkívül egyszerű batiszt-ruhát vett magára. Dollí figyelmesen megnézte ezt a ruhát. Nagyon jól tudta, hogy mit jelent és mibe kerül ez az egyszerűség.

— Régi ösmérés, — mondotta Anna Annuskáról.

Anna most már nem jött zavarba. Teljesen fesztenül és nyugodtan viselte magát. Dollí látta, hogy már teljesen magához tért abból a benyomásból, a melyet a megérkezése tett rá, s megint beletalálta magát abba az egykedvű és felületes modorba, a mely mintegy elzárta azt az ajtót, a mely mögött az érzelmei és legbensőbb gondolatai rejtőztek.

— Nos, mit csinál a kislányod, 'Anna? — kérdezte Dollí.

— Ani? (így hívta a kis leányát, Annát). Egészséges. Nagyon összeszedte magát. Akarod tán látni? Győrünk, majd megmutatom. Rettenetesen sok bajunk volt, — kezdte mesélni, — a dajkákkal. Egy olasz szoptatósdajkánk volt. Szép, de rémítő ostoba! El akartuk küldeni, de a kis leány annyira hozzászokott volt, hogy még mindig itt van.

— És hogy' intéztétek el a . . . ? — kezdte Dolli, arra czélozván, hogy mi lesz a neve a kis leánynak; de észrevevén Anna mogorva arczát, egyet fordított a kérdésen. — Hogy' intéztétek el? Elválasztottátok már?

De Anna megértette.

— Te nem ezt akarod kérdezni! Te a nevét akarod megtudni. Ez az, a mi Alexejt bántja. Még nincsen neve. Azaz — Karenina, — mondotta Anna, a szemeivel hunyorítva, úgy, hogy csak összeérő pillái látszottak. — Egyébiránt, — szólott hirtelen felderülő arczczal, — erről mind beszélhetünk majd később. Gyerünk, majd megmutatom őt neked. Elle est très gentille. Már mászni is tud.

Az a fényűzés, mely Alexandrovna Darját az egész házban meglepte, a gyermekszobában még jobban bámulatba ejtette. Voltak ott Angliából rendelt kis kocsik, járnai tanuláshoz való székek, külön a mászkálásra berendezett, billiárdasztalszerű pamlagok, hinták, különös és új fürdőkádak. Mindez csupa tartós, erős és minden valószínűség szerint drága angol holmi. Maga a szoba pedig tágas, rendkívül magas és világos.

Mikor beléptek, a kis leány egy ingben ült az asztal mellett egy kis karosszékben, s levest evett, a melylyel leöntözte a szalvétácskáját. A kis leányt egy orosz leány etette, — s nyilván maga is együtt evett vele, — a ki a gyermekszobába volt beosztva. Sem a szoptatósdajka, sem a száraz dajka nem volt ott; ezek a szomszédaszobában voltak, s onnan hallatszott át furcsa francia nyelven folytatott társalgásuk, ez volt ugyanis az egyetlen nyelv, a melyen egymást megértették.

Anna hangját hallva, egy magastermetű, fölciczomázott, kellemetlen arczú és ellenszenves kifejezésű

angol nő lépett elő, és szőke fūrteit szaporán megrázva, bár Anna semmivel se vádolta, legott elkezdett mentegőzni. Anna minden szavára egymásután többször ismételt: „yes, my lady“-vel felelt.

A fekete szemöldökű, feketehajú és piros-pozsgás kis leány, az ő erőteljes, feszes bőri testecskejével, annak a durczás kifejezésnek ellenére is, a melylyel erre az új arcra nézett, nagyon megtetszett Alexandrovna Darjának; még meg is írgyelte őt egészséges kinézéséért. Az is nagyon tetszett neki, a mint a kis leány ide-stova mászkált. Az ő gyermekei közül egyetlen egy se tudott így mászni. Ez a kis leány, mikor leültették a szőnyegre s egy ruhácskát gyömöszöltek le mögé, csudálatosan kedves volt. Ragyogó fekete szemeivel mint valami kis vadállat nézett a felnőttekre, nyilván örülvén annak, hogy olyan szeretettel bánnak vele, majd szétterpesztett lábakkal, mosolyogva támaszkodott a kezeire, s szaporán kidüllesztette a hátúlját, miközben előre kapaszkodott kis kezeicskéivel.

De a gyermekszoba általános hangulata, és különösen az angol nevelőnő, sehogy' se tetszett Alexandrovna Darjának. Azt, hogy Anna az ő emberösmeretével egy ilyen ellenszenves és egyáltalában nem tiszteletet gerjesztő angol leányt fogadott a kis lánya mellé, Alexandrovna Darja csak azzal tudta magyarázni, hogy az ilyen törvénytelen családba, mint az Annáé, — nem igen akad jóra való leány. Ezenkívül az első pár szóból legott megértette azt is, hogy Anna, a szoptatós dajka, a dada és a gyerek nem igen éltek együtt, s hogy az anya látogatása itt valami egészen szokatlan esemény volt. Anna valami játékot akart odaadnia kis leányának, és neki találta meg.

De a legcsodálatosabb az volt, hogy arra a kérdésre, vajon hány foga van a kicsikének, Anna tévesen felelt, s a két utolsó fogról egyáltalában nem is volt tudomása.

— Olykor igazán nehezemre esik, hogy valósággal fölőlesleges vagyok itt, — mondotta Anna, mikor a gyermekszobából kiléptek, s föl kellett emelnie a szoknyáját,

nehogy az ajtóban heverő játékokat elsöpörje. — Bezzeg nem így volt az elsónél.

— Én meg azt hittem, hogy ellenkezőleg, — jegyezte meg Alexandrovna Darja bátortalanul.

— Oh nem! Azt tán tudod, hogy láttam őt, Szerjocsát, — mondotta Anna, a szeméit összehúnyva, mintha valahova a távolba nézett volna. — Egyébiránt erről is majd később. Nem is hiszed, de úgy érzem magamat, mint az éhes ember, a ki elé egyszerre pazar lakomát találnak föl, s azt se tudja, mihez nyúljon előbb. Ez a pazar lakoma te vagy, s a kilátásban lévő veled való beszélgetések, olyanok, a minőket senki mással nem folytathattam; s most nem tudom, a sok közül melyikbe fogjak előbb. Mais je ne vous ferai grâce de rien. Mindent el kell mondanom. Igen, képet kell nyújtanom neked arról a társaságról, a melyet nálunk találsz, — kezdte el. — Kezdem a hölgyeken: Varvara hercegné. Hiszen ismered őt, én meg ismerem a róla táplált véleményedet, és Sztiváét is. Sztiva azt mondja, hogy egész életcélja abból áll, hogy Pavlovna Katerina néni fölött való fölényét bebizonyítsa; ez mind igaz; de ő jó és én hálás vagyok iránta. Péterváron volt olyan idő, mikor feltétlenül szükségem volt egy chaperonra. S íme ő, egyszerre ott termett. Igazán mondom, áldott jó teremtés. Nagyon sokat könnyített a helyzetemen. Azt látom, hogy te nem fogod föl teljesen az én helyzetem súlyos voltát... ott Péterváron, — tette hozzá. — Itt teljesen nyugodt és boldog vagyok. No de erről majd később. Gyérünk tovább. Következik Szvizjazzszkij, — ő kerületi marsall, rendkívül tisztességes ember, de valamit akar Alexejtől. Tudod most, hogy itt megtelepedtünk, Alexejnek, az ő vagyonával, nagy befolyása lehet. Azután Tuskevics, — találkoztál már vele, mindig ott lebzelt Betszi körül. Most elejtették, s így eljött mihozzánk. Ő, mint Alexej mondja, egyike azoknak az embereknek, a kik nagyon kellemesek, ha az ember úgy veszi őket, a mint ők akarják, et puis il est comme il faut, mint Varvara hercegné mondja. Azután Vjeszlovszkij... ezt ismered. Nagyon kedves fiú, — mondotta Anna, és pajkos mosolyra nyíltak az ajkai. — Micsoda vad dolog

volt az Levinékkel? Vjeszlowszkij elmondta Alexejnek, de mi el sem akarjuk hinni. Il est très gentil et naïf, — tette hozzá ugyanolyan mosolylyal. — A férfiaknak szórakozásra és Alexejnek közönségre van szüksége, azért becsülöm én sokra ezt az egész társaságot. Kell, hogy vidámság és élénkség legyen körülöttünk, s hogy Alexejnek semmi új vágya ne támadjon. Azután, majd meglátod az intézőt. Nagyon derék, német ember és érti a dolgát. Alexej nagyon megbecsüli. Azután az orvos, egy fiatal ember, nem éppen egészen nihilista, de késsel eszik . . . a mellett kitűnő orvos. Végre az építész . . . Une petite cour.

XX.

— Ime, herczegné, itt hozom önnek Dollit, a kit annyira kívánt látni, — mondotta Anna, a mint Alexandrovna Darjával kilépett a tágas, kő-erkélyre, a hol az árnyékban, a hímzőráma mellett ott ült Varvara herczegnő, és egy széket hímzett Kirillovics Alexej gróf számára. — Ő ugyan azt mondja, hogy ebéd előtt semmit sem akar enni, de azért csak szolgáltatassa föl a reggelit, én meg elmegyek, fölkeresem Alexejt s idehozom majd valamennyiüket.

Varvara herczegnő szívesen s bizonyos vállvereteggel fogadta Dollit, és legott elkezdte neki magyarázni, hogy azért jött Annához, mert mindig jobban szerette őt, mint a húgát, Pavlovna Katerinát, azt, a ki Annát fölnevelte, s hogy most, a mikor mind elfordultak Annától, ő kötelességének tartotta, hogy ebben a súlyos, átmeneti időszakban a segítségére legyen.

— Az ura majd beleegyezik a válásba, s akkor én megint visszavonulok az én magányomba, de most segítségére lehetek, és bármily nehezemre essék is, teljesítem a kötelességemet, — nem úgy, mint mások. — De te is milyen kedves vagy, és milyen jól tetted, hogy eljöttél! Hiszen úgy élnek ezek, mint a képzelhető legjobb háztársak; Isten lesz az ő bírójuk, nem pedig mi. Ott van Birjuzovszkij és Avenyeva . . . vagy Nikandor, hát Vasziljevics Mamoneva, hát Neptunova Liza. Lám, itt se szólt

senki semmit. S az lett a vége, hogy mindenki befogadta őket. Aztán meg, c'est un interieur si joli, si comme il faut. Tout-a-fait á l'anglaise. On se reunit le matin au breakfast et puis on se sépare. Ebédig mindenki tesz, a mit akar. Az ebéd hét órakor van. Sztiva nagyon okosan tette, hogy ideküldött téged. Neki ki kell tartania mellettük. Hiszen tudod, hogy ő az anyja és a bátyja révén sok mindent tehet. Aztán meg annyi jót tesznek. Nem beszélt neked az ő kórházáról? Ce sera admirable, — Párisból való benne minden.

Beszélgetésüket Anna szakította félbe, a ki az egész férfi-társaságot a billiárd-szobában találta meg, s most velük együtt jött vissza az erkélyre. Az ebéd még messze volt, s az idő gyönyörű lévén, a legkülönbélebb javaslatok merültek föl az iránt, hogy' töltsék el a még hátralévő két órát. Vozdvizsenkojeban nagyon sok módja volt az időtöltésnek, és egyik sem olyan, mint Pokrovszkojeban.

— Une partie de Lawn tennis, — ajánlotta Vjeszlowszkij az ő ígésző mosolyával. — Mi megint együtt leszünk, Arkágyevna Anna.

— Nem, ahhoz nagyon meleg van; menjünk inkább a kertbe, ladikázzunk, s mutassuk meg a vidéket Alexandrovna Darjának, — pendítette meg Vronszkij.

— Én mindenbe beleegyezem, — szólott Szvizjazzskij.

— Én azt tartom, hogy Dollinak legkellemesebb lesz egy kis séta, úgy-e? Aztán majd ladikázhatunk is, — mondotta Anna.

Igy is történt. Vjeszlowszkij és Tuskevics lementek a fürdőházhoz, és megígérték, hogy előkészítik a ladikot s ott várják be őket.

Két párra oszolva mentek az úton. Anna Szvizjazzskijvel és Dolli Vronszkijval. Dollit kissé zavarba hozta és aggasztotta az a teljesen új környezet, a melybe beleszóppent. Fölbuzdulásában, elméletileg nemcsak hogy igazoltnak tartotta, de még helyeselte is Anna eljárását. Mint a kifogástalanul erkölcsös asszonyoknál egyáltalában gyakran megesik, kimerülvén az erkölcsös élet egy-

hangúságában, a távolból nemcsak hogy megbocsátotta ezt a bűnös szerelmet, de még irigyelte is őt érte. Ezenkívül teljes szívéből szerette Annát. De a valóságban, a mint ezeknek az előtte teljesen idegen embereknek a társaságában, az ő, Alexandrovna Darjára nézve egészen új bon ton-juk közepett látta őt, kényelmetlenül érezte magát. Különösen kellemetlen volt neki a Varvara hercegnővel való találkozás, a ki mindent megbocsátott nekik azért a kényelemért, a melyet náluk élvezett.

Dolli tehát, fölbuzdulásában, egész általánosságban helyeselte Anna bűneit, de látni azt az embert, a kiért ezt a bűnt elkövette, mégis kellemetlen volt neki. Ezenkívül Vronszkij sohasem igen tetszett neki. Nagyon büszkének tartotta őt, pedig a gazdagságán kívül semmi olyat nem látott benne, a mire joggal büszke lehetett volna. De akarat ellenére is itt, a maga házában, még sokkal inkább tiszteletet gerjesztett benne maga iránt, mint annakelőtte, úgy, hogy képtelen volt vele fesztelenül társalogni. Vele szemben is olyan érzés fogta el, mint a szobaleánnyal szemben, a ki előtt a foltozott ruhaderekeit restelte. Valamint a szobaleány előtt ha nem is szégyelte, de kényelmetlenül érezte magát a ruhadereka miatt, úgy ő előtte is nem éppen szégyelte, de kényelmetlenül érezte magát a maga személye miatt.

Dolli zavartnak érezte magát és keresett valami tárgyat a beszélgetésre. Bár úgy számított, hogy az ő büszkesége mellett csak kellemetlen lesz neki, ha a házat meg a kertjét dicséri, mégis, nem találván más tárgyat a beszélgetésre, avval kezdte, hogy a háza nagyon tetszik neki.

— Igen, nagyon szép, régi stílusú épület, — felelt Vronszkij.

— Nekem nagyon tetszik az udvar ott a lépcső előtt. Ez is így volt?

— Oh nem! — mondotta s az arcza fölragyogott az örömtől. — Ha látta volna ezt az udvart az idén tavasszal!

És elkezdte, eleinte óvatosan, majd mind jobban nekimelegedve, ráterelni a figyelmet a ház és a kert szépítésének egyes részleteire. Nyilvánvaló volt, hogy

Vronszkij sok fáradságot szentelvén udvarházának a szépítésére és javítására, szükségét érezte annak, hogy evvel egy idegen előtt is eldicsekedjék, s egész lelkéből örült Alexandrovna Darja dicséretének.

— Ha be akar nézni a kórházba és nem fáradt, nem messze van ide. Gyerünk, — ajánlotta s belenézett az arczába, hogy meggyőződjék róla, vajon csakugyan nem únja-e a dolgot.

— Te is eljössz, Anna? — fordult oda hozzá.

— Megyünk. Úgy-e? — kérdezte Szvizjazzskijtől. — Mais il ne faut pas laisser le pauvre Vjeszlovskij et Tuskevics se morfondre là dans le bateau. Üzenni kellene nekik.

— Bizony, ez egy valóságos emlékmű, a melyet ő itt állít, — mondotta Anna, s ugyanavval a ravasz mosolylyal fordult Dollihoz, a melylyel a kórházról már az imént is beszélt.

— Óh, ez kapitális egy dolog! — szólott Szvizjazzskij. De nehogy hízelgőnek látszassék Vronszkijval szemben, legott hozzátett egy könnyedén elítélő észrevételt.

— Én csak azon csodálkozom, gróf, — jegyezte meg, — hogy ön, a ki egészségügyi tekintetben annyit tesz a népért, annyira közönyös az iskolák iránt.

— C'est devenu tellement commun les écoles, — szólott Vronszkij. — Tudja, azért nem, de ezért lekese dem. Erre kell mennünk a kórházhoz, — fordult oda Alexandrovna Darjához, a faszor egy oldal-kijárata felé mutatva.

A hölgyek kinyitották az ernyőiket és rátértek az oldal-útra. Néhány forduló után egy ajtócskán kilépve, Alexandrovna Darja egy emelkedettebb helyen maga előtt látta az egész nagy, vörös, fantasztikus körvonalú s csaknem teljesen kész épületet. Vasteteje, mely még nem volt bemázolva, vakítóan csillogott a ragyogó nap-sugárban. A befejezett épület mellett, erdővel körülvéve, már egy másik is készült, melynek állványain kötényes munkások rakták a téglát, rocskáikkal locsolgatták és irányléczekkel simígtatták a falakat.

— Milyen gyorsan halad itt a munka! — mondotta

Szvizjazzszkij. — Mikor utolszor itt jártam, még híre se volt a tetőnek.

— Őszre készen lesz teljesen. Belül már megvan csaknem minden, — dicsekedett Anna.

— Hát ez a másik micsoda?

— Ebben lesznek az orvosok és a gyógyszertár, — felelt Vronszkij, s megpillantván a kurta felöltőben feléje közeledő építész, engedelmet kért a hölgyektől s elébe ment.

A mézsgödröt, a melyből a munkások a meszel hordták, megkerülve, megállt az építésszel, s nagy tüzzel kezdett beszélni vele valamiről.

— Az oromzat még mindig kissé alacsony, — felelt Annának, a ki megkérdezte, miről van szó.

— Én mondtam, hogy az alapozást feljebb kell emelni, — jegyezte meg Anna.

— Hát persze, hogy jobb lett volna, Arkágyevna Anna, — szólott az építész, — de most már késő.

— Igen, engem nagyon érdekel a dolog, — felelt Anna Szvizjazzszkijnak, a ki csodálkozott rajta, hogy mennyire ért az építészethez. — Az új épületnek a kórház czéljainak meg kell felelnie. De terv nélkül kezdődött az építkezés és csak később fontoltuk meg kellőleg.

Vronszkij, miután végzett az építésszel, csatlakozott a hölgyekhez és bevezette őket a kórházba.

Bár kívül még dolgoztak a párkányokon, s az alsó emeleten is még mázoltak, a felsőben már csaknem teljesen készen volt minden. A széles vaslépcsőn fölhaladva, s az emeletre érve, beléptek az első nagy szobába. A falak márványszerűen voltak vakolva, az egy darabból álló livegtáblák már be voltak rakva, csak a padlózat nem volt még egészen készen, s az asztalosok, a kik éppen egy kiemelt négyszöget gyalultak, abbahagyták a munkát, hogy a hajukat tartó szatyingekeket ievéve, az uraságokat üdvözölgék.

— Ez a fogadóterem, — mondotta Vronszkij. — Itt csak egy emelvény, egy asztal és egy szekrény lesz, egyéb semmi.

— Erre menjünk, ide ni. Ne gyere az ablakhoz,

Alexej, — szólott Anna, megtapintván, megszáradt-e már a festék, — bár a festék már száraz, — tette hozzá.

A fogadóteremből kimentek a folyosóra. Itt Vronszkij bemutatta az új szerkezetű szellőztető-készüléket, a márványkádakat s a különös fajta rúgókkal fölszerelt ágyakat. Majd egymásután megmutogatta a termeket, a kamrákat, a fehérnemű elhelyezésére szolgáló szobát, az ujonnan épített kályhákat, a zajtalanul járó s a szükséges dolgok továbbítására rendelt kis talyigákat és sok minden egyebet. Szvizjazzskij, a ki ösmerte a legújabb vívmányokat, kéllőleg méltányolt mindent. Dolli egyszerűen csodálkozott az általa eddig még soha nem látott dolgokon s iparkodván mindent megérteni, minden felől részletesen kérdezősködött, a mi Vronszkijnak szemlátomást nagy öröme szolgált.

— Én bizony azt hiszem, hogy ez lesz Oroszországban az egyetlen, minden tekintetben megfelelően épült kórház, — jegyezte meg Szvizjazzskij.

— Szülészeti osztály nem lesz benne? — érdeklődött Dolli. — Erre olyan nagy szükség van faluhelyen. Én gyakran . . .

Vronszkij udvariassága ellenére is közbevágott.

— Ez nem szülészeti intézet, hanem kórház, mely a ragályosokat leszámítva, mindenféle betegek számára lesz berendezve. — Itt van ez, nézze csak . . . — s odatolt Alexandrovna Darja elé egy külön, lábbadozó betegek számára készült tolokocsit. — Nézzen ide. — Beleült a székbe s elindította. — Ha a beteg nem tud járni, még gyenge, vagy beteg a lába, de szüksége van friss levegőre, ezen szépen kimehet és könnyedén gördülhet tova . . .

Alexandrovna Darja minden iránt érdeklődött, minden nagyon tetszett neki, de mégis legjobban tetszett maga Vronszkij, a maga egyszerű és naiv lelkesedésével. „Biz' ez nagyon kedves, derék ember“, — gondolta magában olykor, rá sem ügyelve, csak az arczkifejezését fürkészve és gondolatban magát Anna helyzetébe képzelte. A maga élénkségében annyira tetszett neki, hogy teljesen megértette, hogy' tudott Anna beleszeretni.

XXI.

— De úgy hiszem, a hercegné már elfáradt s a lovak tán nem is igen érdeklík, — mondotta Vronszkij Annának, a ki azt ajánlotta, hogy menjenek el az istállókba, a hol Szvizjazsszkij egy új csödört akart megnézni. — Menjenek csak el, én meg majd elkísérem a hercegnét haza, s elbeszélgetek vele, — ha kedvük tartja? — fordult oda Annához.

— A lovakhoz ugyan semmit sem értek, de azért nagyon szívesen megyek, — szólott Alexandrovna Darja kissé meglepetve.

Leolvasta Vronszkij arczáról, hogy valamit akar tőle. És nem csalódott. Alig, hogy a kis ajtón át megint a kertbe léptek, Vronszkij egy pillantást vetett arra, a merre Anna elment, és meggyőződván róla, hogy nem hallhatja, se nem láthatja őket, így szólt:

— Ön eltalálta, hogy beszélni szeretnék önnel, — szólott s mosolygó szemekkel nézett rá. — Ha nem tévedek, ön jó barátnője Annának. — Levette a kalapját, kendőt vett elő s letörölte vele kopaszodó fejét.

Alexandrovna Darja semmit se felelt, csak ijedten bámult rá. Mikor egyedül maradt vele, egyszeriben rémület vett rajta erőt: azok a mosolygó szemek s az a szigorú arczkifejezés megijesztették.

A legkülönbözőbb föltevések villantak meg a fejében arra vonatkozólag, vajon miről akar majd vele beszélni. „Arra fog kérni, hogy jöjjek át hozzájuk hosszabb időre a gyerekekkel együtt, s én kénytelen leszek ezt visszautasítani; vagy arra, hogy teremtek Moszkvában társaságot Anna számára . . . Vagy tán Vjeszlovskij Vaszjenkáról és Annához való viszonyáról akar beszélni? Lehet az is, hogy Kítről, s arról, hogy Vaszjenka restelli a dolgot“. Csupa kellemetlenségekre gondolt, azt azonban még se találta ki, a miről Vronszkij tényleg beszélni akart.

— Önnek olyan nagy befolyása van Annára, s ő annyira szereti önt, — mondotta. — legyen hát a segítségemre.

Alexandrovna Darja bátortalanul és kérdőleg nézett bele erélyes arczába, mely a hárslobok árnyából hol egészen, hol részben kibukkant a napvilágra, majd megint elsötétült, és várta, mire fog kilyukadni; de Vronszkij a botjával a kavicsot piszkálva, szótlánul ment mellette.

— Hogy ön eljött hozzánk, ön, az egyetlen Anna volt barátnői közül, — Varvara herczegnőt nem számítom, — azt én úgy értelmezem, hogy ezt nem azért tette, mintha a mi helyzetünket rendesnek találná, hanem azért, mert a maga teljességében fölismervén ennek a helyzetnek a súlyos voltát, még mindig úgy szereti őt, mint az előtt, és segítségére akar lenni. Nem tudom, jól értelmeztem-e? — kérdezte, rápillantván.

— Oh igen, — felelt Alexandrovna Darja, s becsukta a napernyőjét, — de . . .

— Nem, — szólt közbe Vronszkij, s nem gondolván meg, hogy ez által kényes helyzetbe hozza Dollit, önkéntelenül megállott, úgy, hogy ő is kénytelen volt megállni. — Senki jobban és erősebben nem érzi Anna helyzetének a teljes súlyát, mint én. S ez érthető, ha megtisztel engem avval, hogy olyan embernek tart, a kinek van szíve. Ennek a helyzetnek én vagyok az oka, s azt érzem is.

— Ezt én teljesen értem, — mondotta Alexandrovna Darja, önkéntelenül is gyönyörködve abban az őszinteségben és szilárdságban, a melylyel ezt mondta. — De éppen azért, mert érzi, hogy ön az oka, tartok tőle, hogy túloz, — tette hozzá. — Anna helyzete a világban nagyon nehéz, azt értem.

— A világban, . . . ott valóságos pokol! — felelt Vronszkij szaporán és sötéten összeráncolta a homlokát. — Lehetetlen kegyetlenebb erkölcsi kínokat elképzelni, mint a minöket ő két hét alatt Péterváron átélt . . . azt elhiheti nekem.

— Igaz, de itt, addig, a míg sem Anna . . . sem ön nem érzi szükségét a világnak . . .

— A világnak! — szólott megvetéssel, — ugyan mi szükségem lehetne nekem a világra?

— Addig, — és ez mindig így maradhat, — boldogak és nyugodtak lehetnek. Én látom Annán, hogy

boldog, tökéletesen boldog, ezt egyébiránt már közölte is velem, — mondotta Alexandrovna Darja mosolyogva; s most, hogy ezt kimondta, önkénytelenül kételkedni kezdett benne, vajon csakugyan boldog-e?

De úgy látszott, hogy Vronszkij nem kételkedett benne.

— Igen, igen, — mondotta. — Tudom, hogy újra éledt, mindenféle szenvedései után; boldog. Csakugyan boldog a jelenben. De én? . . . én félek attól, a mi ránk vár . . . Bocsánat, tán menjünk?

— Nem, mindegy.

— Nos, akkor üljünk le tán itten.

Alexandrovna Darja leült a faszor szögletében egy kerti padra. Vronszkij megállt előtte.

— Azt látom, hogy boldog, — ismételte Vronszkij, s a kétség az iránt, vajon csakugyan boldog-e, még nagyobb erővel támadt fel Alexandrovna Darjában. — De hát mehet-e ez így tovább? Helyesen cselekedtünk-e, vagy helytelenül, az más kérdés; de a koczka el van vetve, — szólott, áttérve az orosz nyelvről a francziára, — s mi egymáshoz vagyunk kötve egész életünkre. A szerelem legszentebb kötelékével vagyunk egymáshoz fűzve. Egy kis babánk már van, s még több is lehet. De a törvény, és egymáshoz való viszonyunknak a körülményei mind olyanok, hogy ezerféle komplikáció merülhet föl, a melyeket ő most, hogy ki akarja pihenni mindenféle szenvedéseit és megpróbáltatásait, nem lát és nem is akar látni. S ez érthető. De nekem lehetetlen nem látnom. Az én leányom a törvény szerint nem az enyém, hanem Kareniné. Én nem akarom ezt az árnítást! — mondotta a tagadás erélyes mozdulatával, és sötétlen kérdő pillantással nézett Alexandrovna Darjára.

Dolli semmit se felelt, csak nézett rá. Vronszkij folytatta:

— Holnap születhetik egy fiam, a ki az én fiam, de a törvény szerint — Karenin, nem örököse sem a nevemnek, sem a vagyonomnak, s bármily boldogok legyünk is a családi életünkben, s bármennyi gyermekünk legyen is, köztem és ő közöttük nincs kapocs. Ők Kareninek. Be fogja látni ennek a helyzetnek súlyos és ret-

tenetes voltát! Megpróbáltam Annával is beszélni erről. De őt ez fölháborítja. Ő nem érti ezt, s én neki nem mondhatok el mindent. Nézzük most a helyzet másik oldalát. Én boldog vagyok, boldog az ő szerelmében, de azért csak kell, hogy legyen valami foglalkozásom. Én megtaláltam ezt a foglalkozást, büszke is vagyok rá és sokkal nemesebbnek tartom, mint az udvarnál és a szolgálatban volt társaim foglalkozását. S annyi kétségtelen, hogy nem cserélném el az övékkel. Én dolgozom itt, a magam földjén, s boldog és elégedett vagyok, úgy, hogy nekünk semmink se hiányzik a boldogsághoz. Én szeretem ezt a munkakört. Cela n'est pas un pis-aller, sőt ellenkezőleg . . .

Alexandrovna Darja észrevette, hogy vallomásának ezen a pontján Vronszkij megzavarodott; nem értette meg teljesen ezt a kitérést, de érezte, hogy ha már egyszer elkezdett beszélni, legbensőbb viszonyairól, a melyekről Annával sem beszélhetett, most el fog neki mondani mindent, s hogy az ő foglalkozásának a kérdése legbensőbb gondolatainak ugyanabba az osztályába tartozik, mint Annához való viszonyának a kérdése.

— No de hát folytatom, — szólott Vronszkij, felocsúdva. — A földolog az, hogy mikor az ember dolgozik, meg kell győződve lennie arról, hogy a mit tesz, az nem hal meg vele, hogy lesznek örökösei, — s éppen ez az, a mi nálam nincs meg. Képzeld csak el annak az embernek a helyzetét, a ki előre tudja, hogy az ő, s egy általa szeretett asszony gyermekei nem lesznek az övéi, hanem valaki olyanéi, a ki gyűlöli őket és tudni sem akar róluk. Ez csak rettenetes!

Szemlátomást nagy felindulásában elhallgatott.

— No persze, ezt teljesen értem. De mit tehet hát Anna? — kérdezte Alexandrovna Darja.

— Nos hát, most jövök rá szavaimnak a voltaképeni tárgyára, — mondotta, nagy nehezen erőt véve magán. — Igenis, tehet, tőle függ az egész . . . Még ahhoz is, hogy az ember az uralkodótól az örökbefogadást kérje, föltétlenül szükséges az elválás. Ez pedig Annától függ. Az ura már beleegyezett volt a válásba, — ezt annak idején az

ön ura csaknem teljesen elintézte. És tudom, hogy most se vonakodnék. Csak írni kellene neki. Akkor egyenesen azt felelte, hogy ha Anna kívánja, ő nem fog nemet mondani. Ez természetesen, — mondotta sötéten, — egyike azoknak a képmutató kegyetlenségeknek, a melyekre csak az ilyen szívtelen emberek képesek. Ő nagyon jól tudja, milyen gyötrelmes Annának minden ő rá való visszaemlékezés, s mert ezt tudja, azt kívánja, hogy ő írjon neki. Teljesen értem, hogy ez rá nézve kínos. De az okok annyira fontosak, hogy il faut passer pardessus toutes ces finesses de sentiment. Il y va du bonheur et de l'existence d'Anne et de ses enfants. Magamról nem beszélek, bár nekem fáj, nagyon fáj a dolog, — mondotta olyan kifejezéssel, mintha megfenyegetett volna valakit azért, hogy neki fáj a dolog. — Így hát herczegné, én elég lelkiismeretlenül önbe kapaszkodom, mint a menekülés horgonyába. Legyen segítségemre abban, hogy rávegyük őt: írjon neki és kérje tőle a válást!

— No hisz ez természetes, — szólott Alexandrovna Darja eltűnődve, s élénken eszébe jutott Alexandrovics Alexejjel való utolsó találkozása. — Hisz' ez természetes, — ismételte határozottan, Annára gondolva.

— Vesse latba minden befolyását és vegye rá, hogy írjon. Én nem akarok, és szinte nem is tudnék tán beszélni vele erről.

— Jó, majd beszélek vele. De hogy' van, hogy ő maga nem gondol erre? — kérdezte Alexandrovna Darja, s hirtelen, maga se tudta mért, eszébe jutott Annának az az új szokása, hogy a szemeit összehunyorítja. Eszébe jutott az is, hogy Anna éppen akkor hunyorított, mikor a szó az élet legbensőbb kérdésére fordult. „Mintha csak a saját életére hunyorítana, hogy ne lásson meg mindent“, — gondolta Dolli. — Úgy a magam, mint az ő érdekében is föltétlenül beszélek vele, — felelt Alexandrovna Darja, látván Vronszkij arcán a hálázkodás kifejezését.

Fölkeltek és hazamentek.

XXII.

Anna látván, hogy Dolli már visszatért, fürkésző pillantással nézett a szemébe, mintha csak az után a beszélgetés után akart volna kérdezősködni, a melyet Vronszkijval folytatott, de azért szavakkal még sem intézett kérdést hozzá.

— Úgy látszik, már itt az ebéd ideje, — mondotta. — Még alig hogy láttuk egymást. De számítok az estére. Most mennem kell öltözködni. Azt hiszem, te is ezt fogod cselekedni. Ott az építkezésnél összepiszkoltuk magunkat valamennyien.

Dolli bement a szobájába és elnevette magát. Nem volt mibe átöltöznie, mert hiszen a legjobb ruháját már fölvette; de hogy mégis jelezze valamivel az ebédhez való hozzákészülését, megkérte a szobaleányt, hogy tisztogassa meg a ruháját, kézelőket és szalagokat váltott és csipkét tett a fejére.

— Íme, ez minden, a mit tehettem, — mondotta mosolyogva Annának, a ki immár a harmadik, megint rendkívül egyszerű ruhában lépett be hozzá.

— Hjah, mi itt nagyon cziprázkodók vagyunk, — mondotta, mintegy bocsánatot kérve azért, hogy kicsípte magát. — Alexej annyira örül az ittlétednek, a mint csak ritkán szokott örülni valaminek. Valósággal szerelmes beléd, — tette hozzá. — De nem vagy fáradt?

Ebéd előtt már nem volt idő semmiről se beszélni. Az ebédlőbe lépve, már ott találták Varvara hercegnőt s a fekete kabátba öltözött férfiakat. Sőt az építész frakkot húzott. Vronszkij bemutatta a vendégnek az orvost és az intézőt. Az építészszel már a kórházban megösmertette.

A poczakos udvarmester, csillogó kerek, beretvált arczával s kikeményített, fehér nyakkendőjével, jelentette, hogy az ebéd készen van, mire a hölgyek fölkeltek. Vronszkij fölkérte Szvizjazzskijt, hogy nyújtsa a karját Arkágyevna Annának, ő pedig Dollihoz lépett. Vjeszlovszkij, Tuskevicset megelőzve, Varvara hercegnőnek

nyújtotta a karját, úgy, hogy Tuskevics, az intező és az orvos maguk maradtak.

Az ebéd, az ebédlő, az edény, a cselédség, a bor és az ételek, nemcsak hogy beleillettek a ház modern fényűzésének az általános alaphangjába, hanem úgy látszott, hogy még pazarabbak és modernebbek voltak, mint minden egyéb. Alexandrovna Darja megfigyelte ezt a rá nézve teljesen új fényűzést, s mint háziasszony, a ki egy háztartásnak az élén állott, ámbátor ez a pompa annyira messze fölülmúlta az ő egész életmódjukat, hogy semmi reménye se volt hozzá, hogy a látottak közül otthon bármit is fölhasználhasson, önkéntelenül belemélyedt a legapróbb részletekbe is, és fölvetette magában azt a kérdést, vajon ki csinálta mindezt és hogyan. Vjeszlovszkij Vaszjenka, az ő ura, sőt még Szvizjazzskij és sok más, a kit ősmert, soha se gondoltak erre, s első szóra elhitték azt, a mit minden jóra való házigazda iparkodik elhitetni a vendégeivel, hogy tudniillik mindaz, a mi nála olyan jól van elrendezve, neki, a házigazdának semmiféle fáradságába se került, és magától jött létre. De Alexandrovna Darja nagyon jól tudta, hogy magától még a kása se fő meg reggelire a gyermekeknek, s hogy az ilyen bonyolódott és pompás háztartásban föltétlenül részének kellett lennie valaki fokozott körültekintésének. És Kirillovics Alexej pillantásából, a mint az asztalon végig nézett, a mint jelt adott az udvarmesternek, és a mint Alexandrovna Darjának fölajánlotta a választást a leves és a botvinya közt, kiolvasta, hogy itt mindenre a gazda gondol, mindent a gazda maga csinál. Annának nyilván épp oly kevésbé volt része mind ebben, mint akár Vjeszlovszkijnek. Ő, Szvizjazzskij, a hercegné és Vjeszlovszkij egyformán csak vendégek voltak, a kik vídáman élvezték azt, a mit a számukra itt előkészítettek.

Anna csak a társalgás vezetésében volt háziasszony. És ezt a társalgást, melynek az irányítása, tekintettel a nem nagy társaságra, valamint arra, hogy olyan személyek is voltak jelen, mint az intező és az építész, a kik egészen más világhoz tartoztak, s csak arra volt gondjuk, hogy ennek a szokatlan fényűzésnek a láttára meg ne zavarodjanak, s a kik alig vehettek részt tartó-

sabban az általános társalgásban, rendkívül nehéz volt, ezt a nehéz társalgást Anna az ő szokott tapintatával és közvetlenségével, sőt, mint Alexandrovna Darja észre vette, még valóságos élvezettel is vezette.

A társalgás éppen arról folyt, hogy Tuskevics és Vjeszlovszkij egyedül ladikáztak és Tuskevics elkezdett beszélni a pétervári yacht-club legutóbbi versenyeiről. De Anna az első szünetet fölhasználva, legott odafordult az építészhez, hogy őt a hallgatásból kirántsa.

— Ivanycs Nikoláj nagyon meg volt lepelve, — mondotta Szvizjazsszkijról, — hogy mekkorát haladt az építkezés azóta, hogy ő utólszor itt járt; de én magam is, a ki nap nap után arra járok, mégis mindennap csodálkozom, milyen szaporán megy a munka.

— Ó Excellentiájával pompásan lehet dolgozni, — szólott az építész mosolyogva (ő a maga érdemeinek a tudatában tiszteletteljes és nyugodt ember volt). — Ez nem olyan, mint mikor az embernek holmi kormányzósági nagyhatalmakkal van dolga. Míg ott egész rizsma papírost telefirkálnak, én jelentést teszek a grófnak, megbeszéljük a dolgot és három szóval el van intézve minden.

— Amerikai módra, — jegyezte meg Szvizjazsszkij mosolyogva.

— Bizony, ott okosan építkeznek . . .

Szóba került a hatalommal való visszaélés az Egyesült-Államokban, de Anna legott más tárgyra vitte át a szót, hogy az intézőt kiragadja a hallgatásból.

— Láttál te valaha arató-gépet? — fordult oda Alexandrovna Darjához. — Mi akkor voltunk künn meg nézni, mikor veled találkoztunk. Én magam is most láttam először.

— S hogy' dolgozik vajon? — kérdezte Dolli.

— Tökéletesen úgy, akár az olló. Egy deszka és sok apró olló. Így, nézd e.

Anna gyűrűkkel elborított szép és fehér kezeivel megfogott egy kést meg egy villát s elkezdte mutatni. Nyilván észrevette, hogy semmit sem érteni a magyarázatából; de tudván, hogy a beszédje kellemes és a kezei szépek, folytatta a magyarázatot.

— Inkább olyanok, mint a tollkés, — jegyezte meg Vjeszlovcskij és le nem vette róla a szemét.

Anna alig észrevehetően elmosolyodott, de nem felelt neki. — Nemde, Fedorovics Kart, olyanok, mint az olló? — fordult oda az intézőhöz.

— Oh ja, — felelt a német. — Es ist ein ganz einfaches Ding, — s kezdte magyarázni a gép szerkezetét.

— Kár, hogy nem kötöz is egyúttal. Láttam egyet a bécsi kiállításon, mely dróttal kötözött is, — szólott Vjeszlovcskij és le nem vette a szemét Annáról.

— Es kommt drauf an . . . Der Preis vom Draht muss ausgerechnet werden. — És a német, kizavartatván a hallgatásból, Vronszkijhoz fordult. — Das lässt sich ausrechnen, Erlaucht. — A német már-már a zsebéhez kapott, a melyben a czeruzáját és a könyvecskéjét tartotta, a melybe mindent följegyzett, de eszébe jutván, hogy ebédnél ül, és észrevevén Vronszkij hideg pillantását, lemondott róla. — Zu complicit, macht zu viel Klap, — fejezte be.

— Wünscht man Dochats,* so hat man auch Klo-pats,** — jegyezte meg Vjeszlovcskij Vaszjenka, gúnyt űzvén a németből. — J'adore l'allemand, — fordult oda ugyanolyan mosolylyal Annához.

— Cessez, — mondotta Anna tréfás szigorúsággal. — Mi azt hittük, hogy künn találjuk önt a mezőn, Szemjonycs Vaszilij, — fordult oda az orvoshoz, egy beteges emberhez, — ott volt?

— Ott voltam, de kerekét oldottam, — felelt az orvos komor tréfálkozással.

— Alkalmasint jó kis testmozgást csinált.

— Pompásat!

— Nos, hogy' van az öreg asszony? Remélem, nincs hagymáza?

— Akár hagymáz, akár nem, de semmit se javúl.

— Milyen kár! — szólott Anna, s evvel leróván az udvariasság adóját a háziak iránt, megint az övéihez fordult.

— Azért az ön előadása nyomán mégis nehéz volna

1. Dochod = jövedelem, bevétel. 2. Chlopoty = gond, ügy — baj.
(A ford.)

egy ilyen gépet megszerkeszteni, — jegyezte meg Szvizszkij tréfásan.

— Dehogy' is, miért? — mondotta Anna mosolyogva, a mivel azt akarta jelezni, hogy ő is tudja, hogy volt valami kedves abban, a mint a gép szerkezetéről csacsogott, a mit Szvizszkij is észre vett. A fiatalos kaczérságnak ez az új vonása kellemetlenül érintette Dollit.

— No, de viszont az építésben csodás ám Arkágyevna Anna szakértelme, — szólott Tuskevics.

— Bizony, hallottam tegnap, a mint Arkágyevna Anna párkányzatról és oszloptalpakról beszélt, — tódította Vjeszlovszkij. — Jól mondtam?

— Nincs ebben semmi különös, mikor az ember annyit lát és hall, — szólott Anna. — De ön alkalmasint azt se tudja, hogy miből épül a ház?

Alexandrovna Darja látta, hogy Anna sehogy' sincs megelégedve avval a kötekedő hanggal, mely közte és Vjeszlovszkij közt lábra kapott, de azért ő is önkéntelenül beleesett.

Vronszkij ezzel szemben éppenséggel nem úgy viselkedett, mint Levin. Nyilván semmi fontosságot se tulajdonított Vjeszlovszkij fecsegésének, sőt ellenkezőleg, még ugratta.

— Jól van, de mondja csak Vjeszlovszkij, mivel tapasztják össze a köveket?

— Természetesen, czementtel.

— Bravo! És mi az a czement?

— Valami pép . . . nem, valami kenőcs-féle, — felelt Vjeszlovszkij általános kaczajt keltve.

Az asztalnál ülők közt, az orvos, az építész és az intéző kivételével, a kik komor hallgatásba merültek, egy pillanatra se szünetelt a társalgás, s hol könnyedén gördült tova, hol akadozott s az elevenére tapintott valakinek. Egy ízben Alexandrovna Darjának tapintottak az elevenére, a kit ez annyira fölizgatott, hogy szinte belepirúlt, s csak később jutott eszébe, nem mondott-e ő is valami fölöslegest vagy kellemetlent. Szvizszkij Levinről kezdett beszélni, s elmondta azt az ő furcsa fölio-

gását, a mely szerint a gépek csak ártalmára vannak az orosz gazdaságnak.

— Nincs szerencsém ismerni ezt a Levin urat, — szólott Vronszkij mosolyogva, — de alkalmasint soha se látta azokat a gépeket, a melyek fölött így pálczát tör. De ha látott és kipróbált is vagy egyet, az nem volt külföldi, hanem valami orosz gyártmány. Hogy' is lehet ebben még fölfogásokról beszélni!

— Ezek egyáltalában törökös fölfogások, — szólott Vjeszlovszkij és mosolyogva Annához fordult.

— Én az ő fölfogását nem vagyok képes megvédelmezni, — szólalt meg Alexandrovna Darja föl pattanva, — de annyit mondhatok, hogy nagyon művelt ember, s ha itt volna, nagyon könnyen megielesne önnek; de én nem tudok.

— Én rendkívül szeretem őt és jóbarátok is vagyunk, — szólott Szvizjazzskij kedélyesen mosolyogva. — Mais pardon, il est un petit peu toqué; így például azt állítja, hogy a zemsztvóra és a békebírákra semmi szükség, és nem is akar részt venni semmiben.

— Ez a mi orosz közönyösségünk, — szólott Vronszkij vizet töltvén a jeges palaczkából egy finom talpas pohárba, — nem érezzük azokat a kötelességeket, a melyeket a jogaink rónak reánk, s azért megtagadjuk őket.

— Nem ösmerek embert, a ki kötelességeinek a teljesítését szigorúbban venné, — mondotta Alexandrovna Darja, a kit felbőszített Vronszkijnek ez a fölényes modora.

— Én ellenkezőleg, — folytatta Vronszkij, a kinek nyilván az elevenére tapintott ez a beszélgetés, — én ellenkezőleg, nagyon hálás vagyok azért a megtiszteltetésért, a melyben engem, éppen Ivanycs Nikoláj révén (rámutatott Szvizjazzskijra) részesítettek avval, hogy bizteletbeli békebírónak megválasztottak. Én azt tartom, az a kötelességem, hogy a gyűlésekre eljárjak, s egy parasztnak valami ló miatt előadott panaszát elintézzem, épp oly fontos, mint bármi más, a mit teszek. Én azt is nagy megtiszteltetésnek fogom venni, ha esetleg városi képviselőnek megválasztanak. Én csak evvel hálálhatom meg azokat az előnyöket, a melyeket mint földbir-

tokos élvezek. Csak az a baj éppen, hogy nálunk nem fogják föl azt a jelentőséget, a mely az országban a nagybirtokosokat megilleti.

Alexandrovna Darjának furcsa volt hallani, hogy Vronszkij milyen nyugodtan védte a saját asztalánál a maga igazát. Eszébe jutott, hogy Levin, a ki éppen ellenkező véleményen volt, szintén milyen elszántan kitartott a maga nézetei mellett otthon. De ő szerette Levint s azért állott az ő pártjára.

— Így tehát, gróf, a legközelebbi gyűlésen bizony számíthatunk önre? — kérdezte Szvizjazsszkij. — De jókor kell ám indulni, hogy nyolczra már ott legyen. Ha megtisztelne avval, hogy eljönne hozzám . . .

— Én pedig egyetértek ám valamelyest a te beaufrére-eddel, — mondotta Anna. — Csak nem egészen úgy, mint ő, — tette hozzá mosolyogva. — Tartok tőle, hogy nálunk az utóbbi időben túlságosan fölszaporodtak ezek a társadalmi kötelezettségek. Valamint annakelőtte annyi volt a tisztviselő, hogy minden ügyben szükség volt rá, épp úgy most minden csupa társadalmi kötelezettség. Alexej mindössze hat hónapja, hogy itt van, és máris tagja öt vagy hat ilyen társadalmi intézménynek — gondnok, bíró, városi képviselő, esküdt, loávató, s ki tudja még mi minden. Du train que cela va, rámegy minden ideje. S attól tartok, hogy az ilyen tömeges ügykezelés mellett, minden csak pusztá formalitás. Hány helyen tag Ivanycs Nikoláj? — fordult oda Szvizjazsszkijhoz, — úgy tetszik, több, mint húsz helyen.

Anna tréfálkozva beszélt, de azért kiértzett hangjából az ingerültség. Alexandrovna Darja, a ki figyelemmel kísérte Annát és Vronszkijt, ezt legott észrevette. Azt is észrevette, hogy Vronszkij arcza ennek a beszélgetésnek a során komoly és daczos kifejezést öltött. Látván ezt, valamint azt is, hogy Varvara herczegné másra akarván átvinni a szót, elkezdett a pétervári ösmérősökről beszélni, s eszébe jutván az is, a mit Vronszkij a tevékenységéről ott lenn a kertben beszélt, Doll megértette, hogy a társadalmi tevékenységnek evvel a kérdésével, Anna és Vronszkij közt valami titkos surlódás volt összekötve.

Az ebéd, a bor, a tálalás, — mindez nagyon szép és jó volt, de olyan, a minőt Alexandrovna Anna ünnepléses lakomákon és bálokon már látott, a melyektől már egészen elszokott, — feszes és minden jellegzetesség nélkül való; s éppen azért egy ilyen közönséges napon és ilyen kis körben, mindez nagyon kellemetler benyomást tett rá.

Ebéd után kiültek az erkélyre. Azután elkezdtek tenniszezni. A játékosok két csoportra oszolva, fölállottak a gondosan lesímított és ledöngetett croquet-groundon, az aranyozott czölöpökkel kifeszített hálók két oldalán. Alexandrovna Darja is megpróbált játszani, de sokáig nem értette meg a játékot, s a mikorára megértette, anynyira kifáradt, hogy odaült Varvara herczegnő mellé s csak nézte a játékosokat. A társa, Tuskevics, szintén kifáradt; de a többiek még sokáig kitartottak. Szvijazsszkij és Vronszkij mind a ketten jól és komolyan játszottak. Éber figyelemmel kísérték a feléjük dobott labdát, lassan, de habozás nélkül és ügyesen odaugrottak hozzá, megvárták, míg a földről visszapattan s rakettjeikkel biztosan és szabatosan fölfogván, átlódtatták a hálón. Vjeszlovszkij gyöngébben játszott, mint a többiek. Nagyon is szelles volt, de a vidámságával lelket öntött a játékosokba. Szünet nélkül nevetett és kurjogatott. A hölgyek beleegyezésével, mint a többi férfiak, úgy ő is levetette a kabátját, s kerek, szép alakja, a fehér ingujjakkal s ve-rejtékes piros arczával és hirtelen mozdúlataival szinte bevésődött mindazok emlékezetébe, a kik látták.

Mikor Alexandrovna Darja akkor este lefeküdt, alig hogy behúnyta a szemeit, Vjeszlovszkij Vaszjenkának a croquet-groundon ide s tova suhanó alakját látta maga előtt . . .

A míg a játék tartott, Alexandrovna Darjának nem volt valami jó kedve. Nem tetszett neki Vjeszlovszkij Vaszjenka és Anna játszi kötekedése, valamint a felnőtteknek az a természetellenessége is, hogy gyermekek nélkül, maguk közt, gyermekeknek való játékkal szórakoztak. De nehogy a játszóknak kedvét szegje, s az időt valahogy' agyonüsse, miután kipihent, megint odacsatlakozott a játékosokhoz, és úgy tett, mintha pompásan

mulatna. Egész nap úgy érezte, mintha nálánál jobb színészekkel színpadon játszanék, s mintha az ő rossz játéka az egészet elrontaná.

Avval a szándékkal jött, hogy ha jól találja magát, két napot tölt ott. De este, a játék ideje alatt elhatározta, hogy másnap elutazik. Azok a gyötrelmes anyai gondok, a melyek iránt útközben olyan gyűlölettel viseltetett, most, hogy eltelt egy nap nélkülök, egész más színben tűntek föl előtte és szinte vonzották őt.

Mikor az esteli tea s az esti ladikázás után Alexandrovna Darja egyedül bement a szobájába, levetkőzött, s leült, hogy gyér haját éjszakára rendbehozza, nagy megkönnyebbülést érzett.

Szinte kellemetlen volt elgondolnia, hogy Anna tüstént bejön hozzá. Szeretett volna egyedül maradni a gondolataival.

XXIII

Dolli már éppen le akart feküdni, mikor Anna hálóköntösben belépett hozzá.

A nap folyamán Anna több ízben elkezdett bizalmasabb természetű dolgokról beszélni, de mindannyiszor, alig hogy pár szót mondott, abban hagyta. „Majd később, ha egyedül leszünk, megbeszélünk mindent. Annyi mondanivalóm volna néked”, — mondotta.

Most egyedül voltak, és Anna nem tudta, miről beszéljen. Ottült az ablaknál s csak nézett Dollira, és a bizalmas természetű kérdések szinte kiapadhatatlannak látszó anyagát átfutva, nem talált benne semmit. Úgy tetszett neki ebben a pillanatban, mintha már elmondott volna mindent.

— Nos, hogy' van Kiti? — kérdezte mélyen fölsóhajtva s bűnbánó pillantást vetett Dollira. — Mondd meg őszintén, Dolli, nem haragszik reám?

— Hogy haragszik-e? Nem! — szólott Alexandrovna Darja mosolyogva.

— De gyűlöl, megvet?

— Oh dehogy! De hát tudod, az olyasmit nem igen lehet megbocsátani.

— Az már igaz, — mondotta Anna s elfordulván, kipillantott a nyitott ablakon. — De én nem voltam hibás. Ki volt hát a hibás? Mit tesz az, hogy hibás? Hát lehetett ez másként? Nos, mit gondolsz? Lehetséges lett volna az, hogy te ne légy a Sztyiva felesége?

— Igazán nem tudom. De mondd csak . . .

— Jó, jó, de még nem végeztünk Kítivel. Boldog? Azt mondják, hogy Levin nagyon derék ember.

— Az kevés, hogy derék. Nálánál jobb embert igazán nem ösmerek.

— Jaj, mennyire örülök! Igazán örülök! Az tehát kevés, hogy derék ember, — ismételte.

Dolli elmosolyodott.

— De beszélj valamit magadról. Hosszú beszédem volna veled. Már beszéltünk is . . . — Dolli nem tudta, hogy' nevezze őt. Grófnak is, Kirillovics Alexejnek is restelte őt nevezni.

— Alexejjel, — segítette ki Anna, — tudom, hogy beszélgettetek együtt. De én kereken meg akartalak kérdezni, mit tartasz felőlem, az én életemről?

— Hogy' feleljek erre olyan hirtelen? Igazán mondom, nem tudom.

— No nem, azért csak mondd meg . . . Hiszen látod az életemet. De ne feledd, hogy nyáron látsz bennünket, a mikor te jöttél, s mi nem vagyunk egyedül . . . De mi már kora tavasszal idejöttünk s teljesen egyedül éltünk és fogunk is élni, a minél jobbat én nem is kívánok. Képzeld el aztán azt is, hogy én magam vagyok, ő nélküle, teljesen magam, ez is el fog következni . . . Mindenből látom, hogy az gyakran fog ismétlődni, hogy ő az ideje felét nem fogja itthon tölteni, — mondotta s fölkel, majd meg odaült Dolli mellé. — Természetesen, — szakította félbe Dollit, a ki felelni akart, — természetesen erőszakkal nem tartom őt vissza. Egyáltalában nem tartóztatom. Mostanában vannak a lóversenyek, az ő lovai is futnak, el fog menni. Nagyon örülök rajta. De gondolkozzál csak rajtam, az én helyzetemen . . . Mit szóljon

az ember ehhez! — Elmosolyodott. — Tehát miről is beszélt ő veled?

— Arról beszélt, a miről én magam is beszélni akarok, s így könnyen lehetek az ő ügyvédje: arról, nincs-e meg a lehetősége, nem volna-e lehetséges . . . — Alexandrovna Darja megakadt, — a te helyzeteden változtatni, javítani . . . Te tudod, hogy' gondolkozom én erről . . . De azért mégis, ha lehetséges volna, férjhez kellene menned . . .

— Szóval a válasz? — mondotta Anna. — Azt tudod, hogy az egyetlen nő, a ki Pétervárról eljött hozzám, Tverszkája Betszi volt? Hiszen ismered? Au fond c'est la femme la plus dépravée qui existe. Viszonya volt Tuskevicsszel s a legalávalóbb módon csalta az urát. Még ő is azt mondta, hogy tudni sem akar rólam, míg nem lesz törvényessé a helyzetem. Ne gondold, hogy ő hozzá akarlak hasonlítani . . . Ösmerlek téged, édesem. De önkéntelenül eszembe jutott . . . Nos, hát mit mondott néked? — ismételte.

— Azt mondta, hogy szenved miattad és maga miatt. Talán azt mondod erre, hogy ez önzés; igaz, de olyan természetes és nemes önzés! Először is törvényesíteni szeretné a leányát, az uraddá akar lenni s azt akarja, hogy joga legyen hozzád.

— Ugyan melyik az a feleség, melyik az a cseléd, a ki addig a fokig rab lehet, mint az én helyzetemben? — szólt közbe sötéten.

— A fő az, hogy ő mit akar . . . azt akarja, hogy te ne szenvedj.

— Az lehetetlen! Nos és?

— És, a mi nagyon természetes, azt akarja, hogy legyen nevök a gyermekeiteknek.

— Miféle gyermekeinknek? — kérdezte Anna rá se pillantva Dollira s összeránczolván a homlokát.

— Annának és a következőknek . . .

— Ez iránt teljesen nyugodt lehet, nekem nem lesz több gyermekem.

— Hogy' mondhatod azt, hogy nem lesz?

— Nem lesz, mert nem akarom, hogy legyen.

És Anna, minden izgatottsága mellett is elmosolyo-

dott, mikor Dolli arczán a kíváncsiság, a csodálkozás és a rémület naiv kifejezését megpillantotta.

— Az orvos mondta, a betegségem után . . .

— Lehetetlen! — szólott Dolli, tágra nyitott szemekkel. Egyike volt ez rá nézve azoknak a fölfedezéseknek, a melyeknek a következményei és eredményei olyan óriásiak, hogy az első pillanatra az ember csak azt érzi, hogy képtelen az egészet elképzelni, de hogy még sokszor és sokat fog róla gondolkozni.

Ez a fölfedezés, mely egyszeriben fölvilágosította őt mindazok iránt az annakeelőtte megfoghatatlanoknak látszó családok iránt, a melyeknek csak egy vagy két gyermekük volt, annyi gondolatot, képzeletet és ellentétes érzelmet keltett benne, hogy semmit se tudott szólni, s csak tágra nyitott szemekkel, csodálkozva nézett Annára. Ő maga is ugyanerről ábrándozott, de most, hogy megtudta, hogy lehetséges, megrémült tőle. Érezte, hogy ez egy nagyon bonyolult kérdésnek rendkívül egyszerű megoldása.

— N'est ce pas immoral? — kérdezte rövid hallgatás után.

— Mért? Csak gondold meg, két dolog közt van választásom: vagy áldott állapotban, tehát beteg vagyok, vagy pedig pajtása vagyok az uramnak, már annak, a ki annyi, mintha az uram volna, — mondotta Anna szándékosan felületes és könnyelmű hangon.

— No persze . . . persze, — szólott Alexandrovna Darja, a mint ugyanazokat az érveket hallotta, a melyeket ő maga is felhozott, de a melyeket már korántsem talált olyan meggyőzőknek, mint annakeelőtte.

— Nálad, vagy másoknál, — mondotta Anna, mintegy kitalálva Dolli gondolatait, — még foroghat fönn kétség, de nálam . . . Csak gondold meg, én nem vagyok a felesége; ő szeret engem, addig, a meddig. S vajon mivel tartsam ébren irántam való szerelmét, ha nem ezzel?

Maga elé nyújtotta fehér kezét.

Mint az izgalom perczeiben lenni szokott, Alexandrovna Darja fejében szokatlan gyorsasággal torlódtak

össze a gondolatok és a visszaemlékezések. „Én, — gondolta magában, — nem kötöm le Sztivát; elment tőlem másokhoz, és az az első, a ki miatt engem cserben hagyott, nem tudta őt lekötni azzal, hogy mindig szép és vidám volt. Azt is elhagyta s másokat keresett. S Anna most ezzel akarja Vronszkij grófot magához bilincselni és lekötve tartani? Ha ő csak ezt akarja, akkor fog tudni találni ruhákat és viselkedést, a melyek még vonzóbbak és vidámabbak. S bármily fehérek és gyönyörűek legyenek is meztelen karjai, bármily szépek telt idomai és fekete haja közül kivillanó tüzes arca, fog ő találni még szebbeket, a mint hogy keres és talál is az én útalatos, szájalomraméltó és mégis kedves uram.“

Dolli semmit se felelt, csak fölsóhajtott. Anna észrevette ezt a sóhajtást, mely azt mutatta, hogy nem ért vele egyet, és folytatta. Voltak még készletben olyan nyomós érvei, a melyekre lehetetlen volt megfelelni.

— Te azt mondod, hogy ez nem szép? De csak meg kell fontolni jól, — folytatta. — Megfelelkezel az én helyzetemről. Hogy' kívánhassak én gyermekeket? Nem beszélek a szenvedésekről, hiszen nem félek tőlük. De gondold meg, kik lesznek az én gyermekeim? Szerencsétlenek, a kik idegen nevet fognak viselni. Már a születésük révén olyan helyzetbe kerülnek, hogy szegyenkezniök kell az anyjuk, az apjuk és a születésük miatt.

— De hiszen éppen ezért volna szükség a válasra.

De Anna nem hallgatott rá. Mindazokat az érveket el akarta mondani, a melyekkel oly sokszor sikerült magát meggyőznie.

— Miért adatott nékem az ész, ha nem használok föl arra, hogy ne hozzak a világra szerencsétleneket?

Rápillantott Dollira, de be se várván a választ, folytatta:

— Teljes világéletemben bűnösnek érezném magamat ezek előtt a boldogtalan gyermekek előtt, — mondotta. — Ha nincsenek, akkor legalább nem boldogtalanok, ha pedig boldogtalanok, akkor ennek egyedül csak magam vagyok az oka.

Ezek mind ugyanazok az érvek voltak, a melyeket Alexandrovna Darja is fölhozott maga előtt; de most, hogy hallotta, nem értette őket. „Hogy’ lehessen az ember bűnös olyanokkal szemben, a kik nincsenek is?” — gondolta magában. És egyszerre egy ötlete támadt: vajon képzelhető-e olyan eset, hogy az ő kedvenczére, Grisára nézve jobb volna, ha nem is lenne a világon? S ez a gondolat olyan furcsának, olyan vadnak tűnt föl előtte, hogy megcsóválta a fejét, hogy szétkergesse ezeknek az örült gondolatoknak kavargó tömegét.

— Nem, én nem tudom, de ez valahogy nem szép, — mondotta, az undor kifejezésével az arcán.

— Jó, de ne feledd, ki vagy te, és ki vagyok én? ... És ezen kívül, — tette hozzá Anna, a ki érveinek a gazdagsága és Dolli érveinek a fogyatékosága ellenére is, mintha maga is belátta volna, hogy ez nem szép, — ne feledd azt, a mi a legfőbb, hogy én most nem vagyok abban a helyzetben, mint te. Terád nézve így áll a kérdés: akarod-e, hogy ne legyenek többé gyermekeid, én rám nézve pedig: akarom-e, hogy legyenek. És ez nagy különbség. Azt csak belátod, hogy én, az én helyzetemben, ezt nem kívánhatom.

Alexandrovna Darja nem felelt. Egyszerre megérezte, hogy máris annyira eltávolodott Annától, hogy vannak köztük kérdések, a melyekben soha se fognak egyet érteni, s a melyről jobb, ha nem is beszélnek.

XXIV.

— De így annál inkább rendezned kell a helyzetet, ha lehetséges, — mondotta Dolli.

— Igen, ha lehetséges, — felelt Anna, egyszerre egészen más, halk és szomorú hangon.

— Talán bizony lehetetlen a válasz? Nekem azt mondták, hogy az uradnak nincs ellenére.

— Dolli, nem akarok erről beszélni.

— Hát ne beszéljünk, — mondotta Alexandrovna Darja szaporán, észrevévén Anna arcán a szenvedés

kifejezését. — Én csak azt tudom, hogy te nagyon is sötéten látsz.

— Én? Legkevésbé sem. Nagyon jókedvű és elégedett vagyok. Láttad, je fais des passions. Vjeszlovskij . . .

— Az igazat bevallva, nekem nem igen tetszett Vjeszlovskij modora, — szólott Alexandrovna Darja, másra akarván terelni a szót.

— Eh, legkevésbé sem! Ez csak csiklandozza Alexejt, ennyi az egész; ő pedig valóságos gyerek, s teljesen a kezeim közt van; tudod, azt teszek vele, a mit akarok. Akár a te Grisád . . . Dolli! — fordított egyszerre a beszédén, — te azt mondod, hogy én sötéten látok. Te ezt nem értheted. Ez túlságosan rettenetes. Én iparkodom egyáltalában nem is látni.

— Pedig nekem úgy tetszik, hogy kell. Mindent meg kell tenni, a mit lehet.

— De hát mi az, a mit lehet? Semmi. Te azt mondod, menjek férhez Alexejhez, s azt állítod, hogy én erre nem is gondolok. Én, nem gondolok erre?! — ismételte és pirosság futotta el az arcját. Fölkelt, kidüllesztette a mellét, mélyen fűléshajtott s az ő könnyed lépteivel föl és alá kezdett járni a szobában, csak olykor állapotván meg egy-egy pilanatra. — Én nem gondolok? Nincs a napnak órája, a melyben ne gondolnék, és ne tennék magamnak szemrehányást azért, hogy gondolok . . . mert ezek a gondolatok az örületbe kergetik az embert. Az örületbe, — ismételte. — A mikor erre gondolok, morphiium nélküli már képtelen vagyok elaludni. De jól van. Beszéljünk nyugodtan. Azt mondják, — váljak. Először is, ő — nem egyezik bele. Ő most Ivanovna Lidia grófné befolyása alatt áll.

Alexandrovna Darja egyszerre kihúzáván magát a székében, részvétteljes és szenvedő arcczal forgatta a fejét a föl és alá járó Anna után.

— Meg kell próbálni, — mondotta halkan.

— Tegyük föl, hogy megpróbálok. Mit jelent ez? — szólott, nyilván már ezerszer átgondolván és apróra ismervén ezt a gondolatot. — Ez azt jelenti, hogy nekem,

a ki őt gyűlölöm, de azért magamat vele szemben mégis bűnösnek ismerem, — s őt nagylelkűnek tartom, — meg kell aláznom magamat előtte és irnom kell neki . . . De tegyük föl, hogy erőt veszek magamon és ezt is megteszem. Vagy sértő, vagy beleegyező választ kapok. Am jó, megkapom a beleegyezését . . . — Anna akkor éppen a szalon egy távoli szögletében volt, ott megállott és valamit babrált a függönyön. — Megkapom a beleegyezést, és a fi . . . fiam? Őt nem fogják átengedni nekem. Fel fog nőni az apjánál, a kit én elhagytam, és meg fog engem vetni. Értsd meg, hogy én csak két lényt szeretek a világon, azt hiszem, mindkettőt egyformán, de magamnál mindegyikre jobban: Szerjocsát és Alexejt.

Kilépett a szoba közepére, megállott Dolli előtt s mindkét kezét a keblére nyomta. Fehér hálóköntösében különösen nagynak és szélesnek látszott az alakja. Lehajtott a fejét s csillogó, nedves szemeivel lopva rápillantott a kis, sovány, foltozott ruhaderékban és hálófejkötőjében szinte szánalmas és egész testében remegő Dollira.

— Csak ezt a két lényt szeretem, és egyik a másikat kizárja. Nem tudom őket egyesíteni, pedig ez az egy az, a mire szükségem volna. Ha ez nincs meg, akkor mindegy minden. Minden, minden mindegy. Valahogy csak fog végződni, s azért nem szeretek erről beszélni. Így hát ne tégy nekem szemrehányást és ne ítélj el semmiért. Te a te tisztaságodban meg se tudod érteni mindazt, a mit én szenvedek.

Odament Dollihoz, leült mellé, s bűnbánóan a szeme közé nézve megfogta a kezét.

— Mit gondolsz? Mit gondolsz felőlem? Csak meg ne vess. Erre nem szolgáltam rá. Én egyszerűen szerencsétlen vagyok. Ha valaki szerencsétlen, én igazán az vagyok, — mondotta, s elfordulva tőle, sírva fakadt.

Egyedül maradván, Dolli imádkozott és lefeküdt. Egész lelkéből sajnálta Annát, mialatt beszélgetett vele; de most képtelen volt rábírní magát, hogy rágondoljon. Az otthonának, gyermekeinek az emléke, valami különös, egészen új bájjal, valami új ragyogással bukkant föl a képzeletében. Ez az ő világa most olyan drágának,

olyan kedvesnek tűnt föl előtte, hogy semmi szín alatt sem akart fölöslegesen akár csak egy napot is távol tölteni tőle, s elhatározta, hogy holnap föltétlenül hazamegy.

Anna ezalatt, visszatérvén a szobájába, fogta az üvegcsét, kicseppentett pár csöppet abból az orvosságból, melynek leglényegesebb része morphium volt, és miután megitta, mozdulatlanul ült egy darabig, majd teljesen megnyugodva és derült hangulatban ment be a hálószobájába.

Mikor a hálószobába lépett, Vronszkij figyelmesen nézett rá. Kereste rajta annak a beszélgetésnek a nyomait, a melynek, mert oly sokáig volt Dolli szobájában, jól tudta, hogy meg kellett volt történni köztük. De elfojtott izgalomról tanúskodó és valamit titkoló arczkifejezésében nem talált egyebet, mint azt a már ösmert szépséget, mely azért mégis elbűvölte őt, ennek az öntudatát, és azt a vágyat, hogy ezzel képes legyen rá hatni. Nem akarta tőle megkérdezni, hogy miről beszéltek, de remélte, hogy magától is elmondja majd neki. De Anna csak ennyit mondott:

— Örülök, hogy Dolli tetszik neked. Úgy-e?

— De hiszen én már ösmerem régen. Úgy tetszik, áldott jó teremtés, mais excessivement terre-à terre. De azért mégis nagyon örültem neki.

Megfogta Anna kezét és kérdő pillantással nézett a szemébe.

Anna ezt a pillantást félremagyarázta, és elmosolyodott.

Másnap reggel Dolli, a háziak minden tartóztatása ellenére is, nagyban készülődött az elútasásra. Levin kocsisa az ő ócska kaftánjában és félig-meddig fuvaroskalapjában, a más-más színű lovakkal s az össze-vissza toldott-foldott ernyőjű kocsival hamarosan és elszántan hajtott be a homokkal behintett, földött kapualjba.

A Varvara herczegnőtől s a férfiaktól való búcsúzás kellemetlen volt Alexandrovna Darijának. Bár csak egy napot töltött ott, ő is, a háziak is érezték, hogy sehogy' sem illenek össze és jobb, ha nem is közelednek

egymáshoz. Egyedül Anna volt szomorú. Tudta, hogy Dolli elutazásával most már senki se fogja többé föl-piszkálni benne az érzelmeket, a melyek ennek a találkozásnak a révén föltámadtak benne. Fölkavarni ezeket az érzelmeket fájdalmas volt neki; de azért tudta, hogy ez volt az ő lelkének a jobbik része, s hogy ez a rész a mellett az élet mellett, a melyet folytatott, hamarosan be fog gyepesedni.

A szabadba érve, Alexandrovna Darján a megkönynyebbülés érzése vett erőt, és szerette volna megkérdezni az embereitől, hogy' tetszett nekik Vronszkijnál, a mikor egyszerre Filipp, a kocsis, magától is megszólalt:

— Gazdagnak ugyan gazdagok, de azért mindössze három véka zabot adtak. Akár a csirkék is tisztára fölszedegethették volna. Három véka, hát mi az? Egy fogra való. Most a zab a korcsmárosoknál negyvenöt kopejk. Bezzeg nálunk adnak a vendégnek annyit, a mennyit csak megeszik.

— Fukar egy uraság, — tódította az írnök.

— Nos, és a lovai tetszettek? — kérdezte Dolli.

— A lovai, — az már valami. Az étel is jó. De olyan unalmasnak látszott nekem, Alexandrovna Darja, nem is tudom, hogy' mondjam, — szólott, felé fordítván jó-ságos, piros ábrázatát.

— No, énnekem is. Estére hazaérünk, vajon?

— Haza kell érnünk.

Mikor Alexandrovna Darja hazaérkezett és valamennyiüket jól és különösen kedveseknek találta, nagy élénkséggel kezdett beszélni a kirándulásáról, arról, milyen szívesen fogadták, Vronszkijék fényűzéséről és jó ízléséről tanúskodó életmódjukról, a bemutatkozásokról, és nem engedte senkinek, hogy csak egy szót is szóljon ellenük.

— Ösmerni kell Annát és Vronszkijt, — én most jobban megösmertem őket, — hogy az ember lássa, mennyire kedvesek és szeretetreméltóak, — mondotta most már teljesen őszintén, megfélekedzvé az elégedetlenségnek és a kényelmetlenségnek arról a határozatlan érzéséről, mely ott erőt vett rajta.

XXV.

Vronszkij és Anna változatlan körülmények közt, s a nélkül, hogy a válás érdekében csak egyetlen lépést is tettek volna, az egész nyarat és az ősz egy részét is falun töltötték. Megállapodás volt közöttük, hogy nem mennek sehová; de minél tovább voltak ott, különösen ősz felé, és mikor nem voltak vendégeik, annál inkább érezték, hogy ezt az életet nem tudják elviselni, s hogy változtatni kell rajta.

Látzólag olyan volt az életük, hogy már kívánni se lehetett jobbat: teljes jólétben, bőségben éltek, egészségesek voltak, volt gyermekük és mindkettőjüknek volt foglalkozásuk. Anna, a mikor nem voltak vendégei, sokat foglalkozott magával és nagyon sokat olvasott, regényeket meg komoly könyveket, a melyek akkor éppen divatban voltak. Megrendelte mindazokat a könyveket, a melyekről dícsérettel emlékeztek meg azok a külföldi lapok és folyóiratok, a melyeket járattak, s azzal a különös figyelemmel olvasta azokat, a melyre az ember csak a magányban szokott képes lenni. Ezenkívül könyvekből és szaklapokból tanulmányozta mindazokat a kérdéseket, a melyekkel Vronszkij foglalkozott, úgy, hogy nem egyszer Vronszkij maga is, hol gazdasági, hol építészeti, sőt olykor még lótenyésztési és sport-kérdésekben is őhozzá fordúlt. Ilyenkor elcsodálkozott a tudásán, az emlékezőtehetségén, s eleinte még kételkedvén, bizonyítást is kívánt tőle; és Anna a könyvekben megtalálta azt, a mit Vronszkij kérdezett tőle, és megmutatta neki.

A kórház építése is foglalkoztatta. Nemcsak hogy segédkezett benne, de sokat maga intézett el és maga is eszelt ki. De a legfőbb gondja mégis csak ő maga volt, — ő maga, hogy mennyire drága ő Vronszkijnak, és mennyire képes neki mindent pótolni, a mit érette elhagyott. Vronszkij megbecsülte Annának ezt az egyetlen életcéljává lett óhaját, azt, hogy ne csak tessenek, hanem szolgálatára is legyen neki, de egyúttal némileg terhére is volt a szerelemnek ez a hálója, a melylyel őt bekeríteni

akarta. Minél inkább múlt az idő s minél gyakrabban észrevette, hogy ebbe a hálóba belegabalyodik, annál inkább szeretett volna belőle, ha nem is szabadúlni, de legalább megpróbálni, vajon nem korlátozza-e a szabadságát. Ha nem élt volna benne a szabadságnak ez a folyton fokozódó vágya, ha nem lettek volna mindannyiszor nagy jelenetek, a mikor be kellett mennie a városba, gyűlésekre, versenyekre, akkor Vronszkij teljesen meg lett volna az életével elégedve. Az a szerep, a melyet magának kiválasztott, a gazdag földesúr szerepe, a kikből az orosz arisztokrácia magvának kellett volna állania, nemcsak hogy megfelelt az ízlésének, de most, hogy vagy egy félesztendőt átélt benne, folyton fokozódó örömet is szerzett neki. És a munkája is, mely mind jobban foglalkoztatta és vonzotta, pompásan ment. Mindama nagy kiadások ellenére is, a melyekbe a kórháza, a gépei, Svájcából hozatott téhenei és más egyebek kerültek neki, meg volt győződve, hogy nem ejtettek csorbát a vagyonán, sőt gyarapították. Ott, a hol jövedelemről, erdők, gabona, gyapjú eladásáról vagy földek bérbeadásáról volt szó, Vronszkij erős és kemény volt, mint a kova, és meg tudott maradni az árai mellett. A nagy gazdaság dolgaiban, ezen a birtokán is, a többiekén is, a legegyszerűbb és legkevésbé kockázatos elveket követte, s a legaprólékosabb gazdasági kérdésekben is a lehető legóvatosabb és legtakarékosabb volt. Mindazon ravaszság és ügyesség ellenére is, a melyel német intézője őt mindenféle vásárlásokba bele akarta vinni, és úgy állította föl minden számadását, hogy eleinte sokkal több kellett, s később, mikor a dolgot megfontolta, küldt, hogy ugyanazt olcsóbban is meg lehetett csinálni, s még hozzá a nyereséget azonnal meg lehetett kapni, Vronszkij még sem engedett neki. Meghallgatta, jól kikérdezte, de csak olyankor adott neki igazat, ha az, a mit be kellett szerezni vagy rendezni, valami teljesen új és Oroszországban ösmeretlen dolog volt, s alkalmasnak látszott arra, hogy bámulatot keltsen. Ezenkívül nagyobb kiadásokra csak akkor szánta rá magát, a mikor fölösleges pénze volt, és ha már rászánta magát, érdeklődött a legapróbb részletek iránt is, és ra-

gaszkodott ahhoz, hogy pénzéért a lehető legjobbat kapja. Úgy, hogy már abból, a hogy' a dolgokat intézte, nyilvánvaló volt, hogy a vagyonát nem csökkentett, hanem gyarapította.

A Kasinszkij-kormányzóságban, a melyben Vronszkij, Szvijazsszkij, Koznysev, Oblonszkij és részben Levin birtokai voltak, október hónapban voltak a nemesi választások.

Ezek a választások sok körülménynél, de különösen a bennük résztvevő személyeknél fogva a közfigyelmet is magukra vonták. Sokat beszéltek róluk és nagyban készülődtek rájuk. Még olyanok is, a kik Péterváron, Moszkvában, sőt külföldön laktak és a választásokban soha még részt nem vettek, ezekre a választásokra hazajöttek.

Vronszkij már rég megígérte Szvijazsszkij-nak, hogy szintén elmegy.

A választások előtt Szvijazsszkij, a ki gyakran eljárt Vozdvizsenszkoje-ba, eljött Vronszkijért. Az ezt megelőző napon Vronszkij és Anna már csaknem összezördültek ezen a tervezett utazáson. Éppen a legunalmasabb és faluhelyen a legterhesebb őszi idő volt, és Vronszkij, készülődvén a küzdelemre, olyan komoly és hideg hangon, a mint Annával azelőtt soha sem beszélt, bejelentette neki, hogy elúszik. De legnagyobb meglepetésére, Anna ezt a hírt nagyon nyugodtan fogadta, s csak annyit kérdezett tőle, hogy mikor jön vissza. Vronszkij, nem értvén ezt a nyugalmat, fürkésző pillantással nézte őt. Anna erre a pillantásra elmosolyodott. Vronszkij ösmerte már azt a tulajdonságát, hogy teljesen be tud gombolkozni, s azt is tudta, hogy ezt csakis olyankor szokta tenni, a mikor elszánta magát valamire, a nélkül, hogy a terveit vele közölte volna. Ettől pedig félt; de annyira szerette volna a szokásos jelenetet kikerülni, hogy úgy tett, mintha tényleg megbízott volna abban, a miben szeretett volna megbízni, — az okosságában, sőt részben tán ösztintén meg is bízott benne.

— Remélem, nem fogsz unatkozni?

— Remélem, — felelt Anna. — Tegnap kaptam

Gautier-től egy ládára való könyvet. Nem, nem fogok unatkozni.

„Meg akar maradni ebben a hangnemben, annál jobb“, — gondolta magában Vronszkij, — „különben mindig egy és ugyanaz volna.“

És így a nélkül, hogy őt őszinte megnyilatkozásra próbálta volna bírni, elutazott a választásokra. Viszonyuk kezdete óta ez volt az első eset, hogy elvált tőle a nélkül, hogy teljesen tisztába jött volna vele. Ez egyrészt nyugtalanította, de másrészt úgy találta, hogy így még tán jobb. Eleinte, mint most is, kissé tán homályos, titokzatos lesz a dolog, de később majd megszokja. Annyi bizonyos, hogy föláldozhatok neki mindent, csak férfúi függetlenségemet nem, — gondolta magában.

XXVI.

Szeptemberben Levin, Kiti lebetegedésére átköltözött Moszkvába. Már egy hónap óta élt teljes tétlenségben Moszkvában, mikor Ivánovics Szergej, a kinek szintén volt birtoka a Kasinszkij kormányzóságban s a ki nagyban érdeklődött a küszöbön álló választások iránt, fölkerekedett, hogy elutazzék a választás színhelyére. Hívta magával az öcsését is, a kinek a szeljevneszkij kerület révén szintén volt választói jogosultsága. De ezenkívül külföldön élő nővére érdekében is volt valami rendkívül fontos dolga Kasino-ban a gyámhatóságnál, és valami járadék fölvétele ügyében.

Levin még mindig habozott, de Kiti látva, hogy Moszkvában mennyire unatkozik, megpróbálta őt rávenni az utazásra, s a tudtán kívül meg is rendelt számára egy nemesi egyenruhát, mely nyolczvan rúblbe került. S ez a nyolczvan rúbl, melyet az egyenruháért kifizettek, volt a legfőbb ok, mely Levint az elutazásra indította, s így el is ment Kasinoba.

Levin már hatodik napja volt Kasinoban, s naponta eljár a gyűlésekre, e mellett a nővére ügyében is szorgoskodott, a melyet még mindig sehogy se tudott dűlőre juttatni. A vezetőemberek mind a választásokkal voltak

elfoglalva s így még azt a rendkívül egyszerű ügyet se tudta elintézni, mely a gyámhatóságtól függött. A másik dolog, a járadék fölvétele, szintén akadályokba ütközött. A zárlat megszüntetése érdekében folytatott hosszas utánjárás után, a pénz készen állott a folyósításra; de a jegyző, egy rendkívül szolgálatkész ember nem adhatta ki a szelvényeket, mert az elnök aláírása kellett hozzá; az elnök pedig, a nélkül, hogy az állásáról lemondott volna, mindig az ülésen volt. Mindez a sok utánjárás és lőtás-futás, az érintkezés azokkal a nagyon derék és jó emberekkel, a kik teljes mértékben megértették az ő kellemetlen helyzetét, de segíteni nem tudtak rajta, mind ez a sok eredménytelen izgalom, gyötrelmes érzést keltettek Levinben, mely ahhoz a tehetetlenséghez volt hasonló, melyet az ember álmában érez, mikor testi erőt akar kifejteni. Ezt sokszor érezte, még akkor is, mikor legbizalmasabb ügyvédjével beszélt. Ez az ügyvéd pedig minden lehetőt elkövetett és minden erejét megfeszítette, hogy Levint a bajból kirántsa. — Próbálja meg, — mondotta nem egyszer, — menjen el ide és ide, — s egész tervet csinált, hogy' játssza ki ezt a gonosz végzetet, mely mindennek az útjában állt. De legott hozzá tette: — pedig még se fogják kiadni; de azért próbálja meg. — És Levin megpróbálta, járt-kelt szüntelenül. Mindannyian jók és szeretetreméltóak voltak, de kisült, hogy a végén megint csak fölbukkant a legyőzöttnek hitt akadály, és megint elzárta az utat előtte. Különösen bántó volt az, hogy Levin sehogy' se tudta kisütni, kívül kell voltaképpen küzdenie, s ki az, a kinek abból, hogy ő nem képes a dolganak a végére járni, haszna van. Ezt, úgy látszott, nem tudta senki, még az ügyvédje sem. Ha Levin ezt megtudhatta volna, mint a hogy' tudta, hogy a vasúti pénztárhoz nem juthat el másként, mint ha beáll a sorba, úgy nem bántotta s nem bosszantotta volna a dolog; de azokról az akadályokról, a melyekkel ebben az ügyben találkozott, senki se tudta megmondani neki, hogy mért vannak a világon.

De Levin, a mióta nős volt, nagyon megváltozott; türelmes volt, s ha nem értette, mért van minden úgy, a mint van, úgy okoskodott, hogy nem ösmervén mindent,

nem mondhat ítéletet, s hogy alkalmasint így kell lenni, s iparkodott nem jönni ki a sodrából.

Most, hogy jelen volt a választásokon, sőt részt is vett azokban, szintén iparkodott nem mondani ítéletet nem veszekedni, hanem a mennyire lehetséges, megérteni az ügyet, a melylyel oly nagy komolysággal és odaadással foglalkoztak általa tisztelt, derék és becsületes emberek. Levin előtt azóta, hogy megnősült, az életnek annyi víg és komoly oldala tárult föl, a melyeket annakelőtte a velük szemben való könnyelmű állásfoglalás révén jelentékteleneknek tartott, hogy most a választásoknak is komoly jelentőségét föltételezte és kereste.

Ivánovics Szergej fölvilágosította őt a választások alkalmával tervezett átalakulások célja és jelentősége felől. A kormányzósági elnök, a kinek a kezeibe a törvény szerint oly sok fontos társadalmi föladat, a gyámügy, (ugyanaz, a mely miatt Levinnek most annyi baja volt), a nemességi pénzek óriási összegei, a nő-, férfi- és katonai gymnasiumok, az új rendszer szerint való népnevelés és végül a zemsztvo ügyei voltak letéve, a kormányzósági elnök, Sznethkov, a régi ívású nemesek közül való volt, a ki óriási vagyonnak hágott a nyakára, e mellett jó és a maga nemében becsületes ember volt, de egyáltalában nem tudta az újkor követelményeit megérteni. Mindenben és mindenkor a nemesség pártjára állott, egyenesen útját állotta a népnevelés terjedésének, és a zemsztvot, mely oly óriási jelentőségre lett volna hivatva, rendi jellegűvé tette. Szükség volt tehát rá, hogy egy teljesen új, friss, a kor színvonalán álló és tevékeny embert állítsanak a helyére, és úgy vezessék az ügyeket, hogy a nemességnek, ne mint nemességnek, hanem mint a zemsztvo egyik alkotó-elemének adott jogok révén érvényesítsék az önkormányzatnak mindazokat az előnyeit, a melyek csak érvényesíthetők voltak. A gazdag kasinói kormányzóságban, mely a többi kormányzóságokat mindenkor és mindenben megelőzte, most olyan erők verődtek össze, hogy ha ott az ügykezelés úgy ment volna, a mint kell, követendő például szolgálhatott volna nemcsak a többi kormányzóságokra, hanem egész Oroszországra nézve. S azért volt a dolognak

oly nagy jelentősége. A kormányzóság elnöki székébe Sznetskov helyébe vagy Szvizjazzszkijt, vagy még inkább Nevjedovszkijt, egy volt tanárt és Ivánovics Szergej jó barátját akarták odaültetni, a ki rendkívül okos ember volt.

A gyűlést a kormányzó nyitotta meg s beszédet intézett a nemesekhez, a melyben hangsúlyozta, hogy a tisztikart ne személyes rokonszenv, hanem az érdemek alapján és a haza javának a szem előtt tartásával válaszszák meg, s annak a reményének is kifejezést adott, hogy a kasinói előkelő nemesség, mint az eddigi választások alkalmával, most is szentül megteszi a kötelességét és igazolja az uralkodó föltétlen bizalmát.

A kormányzó, miután beszédét befejezte, kiment a teremből, s a nemesek nagy zajjal és élénkséggel, sőt egyesek valóságos lelkesedéssel követték és állották őt körül, mialatt a bundáját húzta, és szívélyesen társalgott a kormányzósági elnökkel. Levin, a ki mindent meg akart ösmerni és semmit sem akart elmulasztani, szintén ott állott a tömegben és hallotta, a mint a kormányzó így szólt: — Mondja meg, kérem, Ivanovna Máriának, hogy a feleségem nagyon sajnálja, hogy menedékházba megy. — Ezután a nemesek jó kedvvel vették a kabátjaikat és elmentek a templomba.

A templomban Levin a többiekkel együtt ég felé emelt kézzel s a főpap szavait ismételve, a legrettenetesebb esküvel megfogadta, hogy teljesíti mindazt, a mit a kormányzó tőlük vár. Az istentiszteletnek mindig nagy befolyása volt Levinre, s mikor ezeket a szavakat kimondta: „megcsókolom a keresztet“ s visszanezett az öregeknek és fiataloknak a tömegére, a kik ugyanazt ismételték, megindulás vett rajta erőt.

A második és harmadik napon a nemesi pénzek s a női gymnasiumok kérdése volt szőnyegen, a melynek, mint Ivánovics Szergej mondta, semmi fontossága sincs, és Levin a maga ügyes-bajos dolgaival lévén elfoglalva, ezen a két napon nem is volt jelen a tárgyalásokon. Negyedik napon a kormányzósági pénzek vizsgálata folyt a kormányzósági táblán. És ekkor ütközött meg először az új párt a régivel. Az a bizottság, a mely a vizsgálat-

tal meg volt bízva, azt jelentette a közgyűlésnek, hogy a pénzek hiánytalanul megvannak. A kormányzósági elnök fölkelt, megköszönte a nemességnek a bizalmat és szinte könnyekre fakadt. A nemesek zajosan üdvözölték őt és szorongatták a kezét. Ekkor azonban Ivánovics Szergej pártjából fölállt egy nemes és elmondta, hogy ő azt hallotta, hogy a bizottság meg sem vizsgálta a szóban forgó összegeket, mert a vizsgálatot a kormányzósági elnökre nézve sértőnek tartotta. A bizottság egyik tagja ezt elég meggondolatlanul meg is erősítette. Erre egy szokatlanul kistermetű, látszólag nagyon fiatal, de rendkívül epés úriember kezdett beszélni, azt mondván, hogy a kormányzósági elnöknek minden valószínűség szerint kellemes volna a rábízott összegekről számot adhatni, s hogy őt csak a bizottsági tagok túlzott tapintatossága fosztja meg ettől az erkölcsi elégtételtől. Erre a bizottság tagjai visszavonták nyilatkozatukat és Ivánovics Szergej elkezdte logikusan bizonyítani, hogy ki kell jelenteniök vagy azt, hogy az összegeket megvizsgálták, vagy azt, hogy nem vizsgálták meg, és részletesen kifejtette ezt a dilemmát. Ivánovics Szergejnek az ellenpárt egyik szószátyár tagja felelt. Majd Szvijazsszkij, utána pedig megint az az epés úriember beszélt. A vita sokáig elhúzódott, de semmi eredményre se vezetett. Levin csodálkozott rajta, hogy erről oly soká vitatkoztak, főképpen azért, mert mikor megkérdezte Ivánovics Szergejtől, vajon fölteszi-e, hogy a kérdéses összegek nincsenek meg, Ivánovics Szergej így felelt:

— Óh nem! ő becsületes ember. — De meg kellett végre ingatni a nemesség ügyének ezt a családias jellegű elintézési módját.

Ötödik napon választották meg a kerületi elüljárókat. Ez a nap egyes kerületekben elég viharos volt. A szeljoznevskij kerületben szavazás nélkül egyhangulag Szvijazsszkijt választották meg, a ki az nap nagy ebédet adott.

XXVII.

A hetedik napra voltak kitűzve a kormányzósági választások. Úgy a nagy-, mint a kistermek zsúfolásig megteltek a legváltozatosabb egyenruhájú nemesekkel. Sokan éppen csak erre a napra érkeztek meg. Egymást rég nem látott ösmerősök, ki a Krimből, ki Pétervárról, ki külföldről, találkoztak a termekben. A kormányzósági táblán, az uralkodó arczképe alatt javában folyt a vita.

A nemesek, úgy a nagy-, mint a kisteremben táborokra szakadtak, s az ellenséges és bizalmatlan pillantásokból, az idegen emberek közeledtére elnémuló beszélgetésekből, valamint abból, hogy egyesek, egymással suttogva, még a legmesszebb folyosókra is visszahúzódtak, nyilvánvaló volt, hogy mindenik pártnak voltak titkai a másik előtt. Külső látszatra a nemesek élesen külön váltak két csoportra: az öregekre és a fiatalokra. Az öregek legnagyobbrészt vagy ócska és nyakig begombolt nemesi öltözetben, spádéval az oldalukon, kalppal a fejükön, vagy pedig saját külön elnyűtt tengerészeti, lovasági vagy gyalogsági egyenruhájukban voltak. Egyenruhájuk régi divat szerint készültek s vállrojtokkal voltak díszítve; szemlátomást szűkek és kurták voltak, mintha viselőik kinőttek volna belőlük. A fiatalok ellenben vállban széles, hosszúderekű és kigombolt nemesi öltözetben, fehér mellényben, vagy az igazságügy-minisztérium babérlevelekkel díszített feketegalléros egyenruhájában jelentek meg. Ugyancsak a fiatalokhoz csatlakoztak az udvari egyenruhák is, melyek a tömeget itt-ott tarkították.

De a fiatalokra és az öregekre való fölosztás nem vágott össze a pártokra való fölosztással. Levin megfigyelései szerint a fiatalok közül egyesek a régi párthoz tartoztak, viszont a legöregebb nemesek közül néhányan Szvizjazzszkijval suttogtak, és szemlátomást lelkes hívei voltak az új pártnak.

Levin az övéinek egy csoportja mellett, a kisteremben állt, a hol dohányoztak és falatoztak, és hallgatta, hogy miről beszélnek, miközben elméjének minden ere-

jét megfeszítette, hogy megértse, mit beszélnek. Ivánovics Szergej volt a központ, a ki körül a többiek csoportosultak. Most éppen Szvizjazzszkij és Chlyusztovot, egy másik kerület elüljáróját hallgatta, a ki az ő pártjukhoz tartozott. Chlyusztov nem akarta Sznokovot a kerülete nevében arra fölkérni, hogy a jelölést elfogadja, Szvizjazzszkij pedig iparkodott őt erre rábeszélni, s ezt a tervet Ivánovics Szergej is helyeselte. Levin nem értette, miért kellett az ellenséges pártnak éppen azt az elnököt, a kit ki akartak buktatni, a jelölés elfogadására fölkérni.

Arkágyevics Sztepán, a ki éppen az imént evett és ivott, illatos és szegélyes battiszt-kendőjével a száját törölgetve, oda lépett hozzájuk.

— Tartjuk magunkat, — mondotta mindkét pofaszkállát simogatva, — Ivánovics Szergej!

S a beszélgetésre ügyelvén, Szvizjazzszkij nézetét támogatta.

— Elegendő egy kerület, de Szvizjazzszkij már nyilvánvalóan ellenzék, — mondotta s szavait Levinen kívül mindenki megértette.

— Nos, Kosztya, te is itt vagy, úgy látszik te is hódolsz a divatnak? — tette hozzá Levinhez fordúlva s karofogta őt. Levin örömet hódolt volna, de nem tudta, miről van szó, s a vitázóktól pár lépést félrevonúlva, ki is fejezte Arkágyevics Sztepán előtt abbéli csodálkozását, hogy miért kellett a kormányzósági elnököt fölkérni.

— O sancta simplicitas! — szólott Arkágyevics Sztepán s röviden és világosan elmondta Levinnek, miről van szó.

Ha a kormányzósági elnököt, úgy, mint a múlt választások alkalmával történt, minden kerület fölkérné a jelöltség elfogadására, akkor meg is választanák egyhangulag. Ezt kell hát megakadályozni. Most nyolcz kerület kész őt fölkérni; ha kettő nem kéri föl, akkor lehetséges, hogy Sznokov nem fogadja el a jelölést. És akkor a régi párt másik jelöltet állíthat az övéi közül, és az egész számítás dugába dől. De ha egyedül csak Szvizjazzszkij kerülete nem kéri őt föl, Sznokovot azért jelölni fogják. Sőt meg is választják és szándékosan ráruházzák a tisztséget, úgy, hogy az ellenpárt számítása nem válik be, s

majd ha a mi kerületünkből állítunk jelöltet, ők is erre fognak szavazni. Levin megértette, de nem egészen s még néhány kérdést akart tenni, mikor egyszerre valamennyien elkezdtek beszélni, zajongani, s a nagyterem felé vonultak.

— Hát ez mi? Mit? Kit? — Bizalom? Miért? — Megtámadják. — Nem kell bizalom. — Flerovot nem engedik. — Azért, mert vizsgálat alatt van? — Akkor senkit se engedjenek. Ez alávalóság. — Törvényt! — hallotta Levin minden oldalról, s a többiekkel együtt, a kik mind iparkodtak valahová és attól tartottak, hogy elmulasztanak valamit, a nagyterem felé indult, s a nemesek közt tolongva közeledett a kormányzósági tábla felé, a hol a kormányzósági elnök, Szvizjazsszkij és más kolompok valamiről hevesen vitatkoztak.

XXVIII

Levin meglehetősen távol állott. Egy hörögve és nehezen ziháló nemesember, meg egy másik, a ki folyton csikorgott vastag talpaival, állottak mellette s akadályozták őt abban, hogy tisztán halljon. A távolból csak az elnök lágy, majd az epés nemes rikácsoló és végül Szvizjazsszkij hangját hallotta. A mennyire kivehette, egy törvénytisztségnek, és különösen ezeknek a szavaknak: *a ki bírói vizsgálat alatt áll, az értelmezése felől vitatkoztak.*

A tömeg szétvált, hogy utat engedjen Ivanovics Szergejnek, a ki az asztal felé iparkodott. Ivanovics Szergej bejárván az epés nemes beszédének a végét, úgy nyilatkozott, hogy leghelyesebb volna a törvény vonatkozó szakaszához alkalmazkodni, és fölkérte a titkárt, hogy keresse meg ezt a szakaszt. A szakasz úgy intézkedett, hogy nézeteltérés esetén szavazásnak van helye.

Ivanovics Szergej fölolvasta a szakaszt és elkezdte az értelmét magyarázni, de ekkor egy magas, kövér, tagbaszakadt és festett bajuszú földbirtokos, a ki szűk egyenruhába volt öltözve, melynek a gallérja hátul

szinte fölpeczkelte a nyakát, félbeszakította őt. Odalépett az asztalhoz s a gyűrűjével rácsapva, hangosan fölkiáltott:

— Szavazzunk! Az urnához! Nincs mit vitatkozni! Az urnához!

Erre egyszerre több hang is megszólalt s a gyűrűs, magas nemes mindjobban nekidühösödött és mind hangosabban ordított. De hogy mit mondott, azt nem lehetett kivenni.

Ugyanazt mondotta, a mit Ivánovics Szergej indítványozott; de nyilván őt is, meg az egész pártját is gyűlölte, s a gyűlöletnek ez az érzése hatotta át az egész pártot, és ugyanolyan, bár valamivel tisztességesebb, elkeseredés szülte ellenszegülést idézett föl a túloldalon is. Kiáltások hangzottak föl, s egy pillanatra összegabalyodott minden úgy, hogy a kormányzósági elnök kénytelen volt a zajongókat rendreutasítani.

— Szavazzunk, szavazzunk! A ki nemes ember, az megérti úgylis. — Mi a vérünket áldozzuk . . . Az uralkodó bizalma . . . Az elnök nem számít, ő nem teljhatalmu megbízott . . . De nem is arról van szó . . . Gyerünk az urnákhoz! Alávalóság! . . . — hangzottak minden oldalról a dühös és éktelen fölkiáltások, melyek engesztelhetetlen gyűlöletről tettek tanúságot. Levin éppenséggel nem értette, miről volt szó és elcsodálkozott azon a szenvedélyességen, a melylyel azt a kérdést tárgyalták, vajon szavazzanak-e, vagy sem a Flerov esetéről táplált vélemény fölött. Mint Ivánovics Szergej később fölvilágosította, megfeledkezett volt arról a syllogismusról, hogy a közjó érdekében meg kellett buktatni a kormányzósági elnököt; az elnök megbuktatásához pedig a szavazatok többségére volt szükség; a szavazatok többségét elérendő pedig, meg kellett adni Flerovnak a szavazati jogát; ahhoz végre, hogy Flerov szavazó jogosultsága elismertessék, tisztába kellett hozni a törvény vonatkozó szakaszának az értelmezését.

— Megeshetik, hogy egy szavazaton fordul meg a dolog, aztán meg komolynak és következetesnek kell lenni, ha az ember a közügynek szolgálni akar, — fejezte be Ivánovics Szergej. De Levin erről megfeledke-

zett volt, s nehezőre esett ezeket az általa tisztelt, derék embereket ilyen kellemetlen és gonosz fölhevülésben látni. Hogy ettől a nyomasztó érzéstől megszabadúljon, nem várta be a vita végét s bement abba a terembe, a melyben a buffet körül ögyelgő pinczérekén kívül senki sem volt. Látván az edény törölgetésével, a tányérok és üvegek szétrakásával foglalatoskodó pinczéreket, s látván nyugodt, de élénk orczáikat, Levint váratlanul a megkönnyebbülés érzése fogta el, mintha csak valami bűzös szobából a tiszta levegőre lépett volna ki. Elkezdett föl és alá járni és szinte élvezettel nézte a pinczéreket. Nagyon tetszett neki, amint egy szürkülő pofaszakállú pinczér mélységes megvetéssel a fiatalabbak iránt, a kik gúnyt fíztek belőle, tanítgatta őket, hogy hogy kell a szalvétákat összerakni. Levin éppen szóba akart állani az öreg pinczérrel, mikor a nemesi gyámhatóság titkára, egy élteesebb úr, a kinek az volt a különlegessége, hogy a kormányzóság minden nemes emberét névszerint ismerte, megzavarta.

— Legyen szíves, Dmitrics Konsztantin, — mondotta néki, — a bátyjaura keresi. Kezdődik a szavazás.

Levin belépett a terembe, kapott egy fehér golyót és a bátyja, Ivánics Szergej mögött odalépett az asztalhoz, a mely mellett jelentőségteljes és gúnyos arczczal, a szakállát marokra fogva és szagolgatva állott Szvizjatszki. Ivánovics Szergej beledugta a kezét az urnába, letette a golyóját, s átengedvén a helyét Levinnek, ottmaradt mellette. Levin odalépett, de teljesen megfélekezvén róla, hogy mi a teendője és zavarba jövé, ezzel a kérdéssel fordult Ivánovics Szergejhez: — Hová tegyem? — Halkan kérdezte ezt, olyankor, a mikor beszélgettek a közelében, úgy, hogy azt remélte, hogy mások nem fogják a kérdést meghallani. De a beszélgetők elhallgattak és illetlen kérdését meghallották. Ivánovics Szergej összeránczolta a homlokát.

— Ez kiki meggyőződésének a dolga, — mondotta szigorúan.

Egyesek elmosolyodtak. Levin elpirúlt, szaporán beledugta kezét a terítő alá, s letette a golyót jobbfelől, miután a jobbkezeben volt. Mikor már letette, eszébe ju-

tott, hogy a balkezét is be kellett volna dugnia, s meg is tette, de már elkésve, s így még nagyobb zavarba jöve, gyorsan visszavonult a leghátulsó sarokba.

— Százhuszonhat szavazat van mellette! Kilenczvennyolcz ellene! — hangzott föl a titkár hangja. Utána kaczagás hallatszott: egy gomb és két dió is volt az urnában. A kérdéses nemesnek megadták a szavazati jogot, s az új párt győzött.

De a régi párt azért még nem tartotta magát legyőzöttnek. Levin hallotta, hogy Sznatkovt fölkéri a jelöltség elfogadására és látta, hogy egy sereg nemes körülvette az elnököt, a ki valamit beszélt. Levin közelebb lépett. Sznatkov a nemeseknek válaszul, a nemesek bizalmáról és iránta való szeretetéről beszélt, a melyre nem méltó, mert minden érdeme a nemesség iránt való odaadásból áll, a melynek szolgálatának tizenkét esztendejét szentelte. Többször egymásután ismételte ezeket a szavakat: „Szolgáltam, a mennyire az erőm engedte, hittel és igazsággal, igen nagyra becsülöm önöket és köszönöm“, — itt a torkát szorongató könnyektől egyszerre megakadt és kiment a teremből. Vajon a vele szemben elkövetett igazságtalanság tudatából, a nemesség iránt való szeretetből, vagy annak a helyzetnek a feszültségéből származtak-e ezek a könnyek, a melyben ellenségektől körülvéve magát érezte, de annyi bizonyos, hogy az izgatottság tovább harapódzott, a nemesek legnagyobb részén megindulás vett erőt, és Levin is rokonszenvet kezdett érezni Sznatkov iránt.

Az ajtóban a kormányzósági elnök összeütközött Levinnel.

— Bocsánat, ezer bocsánat, kérem, — szólt hozzá, mint idegenhez; de mikor fölismerte Levint, bátortalanul elmosolyodott. Levinnek úgy rémlett, hogy akart valamit mondani, de képtelen volt rá az izgatottságtól. Arczának és egész alakjának a kifejezése, a mint keresztekkel ékesített egyenruhájában s paszomántos, fehér nadrágjában sietve távozni akart, az üldözött vadat juttatta Levin eszébe, mely látja, hogy válságos a helyzet. A kormányzósági elnöknek ez az arczkifejezése különösen meghatotta Levint, mert hiszen csak tegnap járt nála, a laká-

sán, abban a bizonyos gyámhatósági ügyben, és látta őt a derék, családos ember egész magasztosságában. A nagy ház, a régi, családi bútorokkal; a nem kinyalt, valamelyest ütött-kopott, de azért tiszteletreméltó, öreg inasok, a kik nyilván még az egykori jobbágyok közül valók, s a kik nem cseréltek gazdát; a köpczös, jóságos feleség, csipkés főkötőben s egy török kendővel a vállán, s ölében csinos kis unokájával, leányának a leánykájával, egy fiatal fiú, hatodéves gymnasista, a ki akkor jött haza az iskolából, s üdvözölte az apját, miközben nagy kezét csókolgatta; a ház asszonyának meggyőző és gyöngéd szavai és mozdulatai, — mindez önkéntelen tiszteletet és rokonszenvet keltett tegnap benne. Most is meghatotta és szájalomra indította ez az öreg ember, s szeretett volna valami kellemeset mondani neki.

— Ön tehát megint a mi elnökünk lesz, — mondotta.

— Aligha, — felelt az elnök s ijedten nézett körül. — Kifáradtam, öreg vagyok már. Vannak nálamnál érdemesebbek és fiatalabbak. Hadd szolgáljanak most azok.

Ezt mondván, egy mellékajton eltűnt.

Elkövetkezett a legünnepélyesebb pillanat. Legott kezdetét volt veendő a választás. Mindkét párt főkolompasai az ujjaikon számlálgatták össze a fehéreket és feketéket.

A Flerov ügyében támadt vita révén az új párt nemcsak hogy Flerovban egy szavazatot kapott, hanem időt is nyert, úgy hogy még három nemest is odahozathatott, a kiket a régi párt fondorkodása megfosztott volna annak a lehetőségétől, hogy a szavazásban résztvegyenek. Kettőt közülök, a kiknek gyengéjük volt a bor, Sznatkov párthívei leitatattak, a harmadiknak pedig eltüntették az egyenruháját.

Az új párt erről értesülvén, a Flerov ügyében folyó vita alatt bérkocsin elküldhette az embereit, hogy a ruhátlan nemest felöltöztessék, s a két leitatott közül az egyiket szintén elhozatta a gyűlésre.

— Az egyiket elhoztam, leöntöttem vízzel, — mondotta Szvijazsszkijhoz lépve az a földbirtokos, a ki elment volt érte. — De se baj, azért beválik.

— Nem nagyon részeg, nem fog odavágódni? — kérdezte Szvijazsszkij fejcsóválva.

— Óh nem, azért még legény a talpán. Csak aztán itt ne itassák le megint... Meg is mondtam a gazdának, hogy semmi szín alatt ne adjon neki italt.

XXIX.

Az a keskeny terem, a melyben dohányoztak és falatoztak, tömve volt nemesekkel. Nőttön-nőtt az izgatottság s minden arczon nagy nyugtalanság volt észlelhető. Különösen izgatottak voltak a főkolomposok, a kik a legapróbb részleteket is tudták s a szavazatok arányát is pontosan ösmerték. Ezek voltak a küszöbönálló ütközet intézői. A többiek, mint ütközet előtt a közlegények, bár készültek a harcra, de egyelőre szórakozás után néztek. Némelyek az asztal mellett állva vagy ülve falatoztak; mások cigarettázva jártak föl és alá a hosszú teremben s rég nem látott ösmerőseikkel beszélgettek.

Levin nem kívánt enni, s dohányos se volt; az övéihez, vagyis Ivánovics Szergejhez, Arkágyevics Sztjepánhoz, Szvijazsszkijhez nem akart csatlakozni, mert velük együtt, élénk beszélgetésbe merülve, istállómesteri egyenruhában ott állott Vronszkij. Levin már tegnap is látta őt a választásokon és gondosan elkerülte, mert nem akart vele találkozni. Odament hát az ablakba és leült, az egyes csoportokat nézegetvén és hallgatván, hogy mit beszélnek körülötte. Különösen azért volt szomorú, mert látta, hogy valamennyien tele voltak elevenséggel, gonddal és elfoglaltsággal, s egyedül ő, meg egy tengerészeti egyenruhába bújtatott, nagyon öreg és fogatlan aggastyán, a ki az ajkaival csámcsogva lézengett a közelében, ültek ott minden érdek és elfoglaltság nélkül.

— Micsoda egy selyma! Meg is mondtam neki, hogy ez nem járja. Hogy' is ne! Három évig nem lett volna szabad szavaznia, — mondotta egy alacsony természetű, zö-

mök földbirtokos, a kinek fényesre kikent haja ráfeküdt egyenruhájának a himzett gallérjára, s a ki nagyokat koppant újdonaúj, alkalmasint a választások alkalmára készült cipőinek a sarkával. S evvel bosszús pillantást vetve Levinre, rövidesen elfordult tőle.

— Bizony, akármit mondjanak is, nem tiszta a dolgot, — szólott vékonyka hangon egy czingár földbirtokos.

Utánuk, egy poczakos tábornok köré csoportosúlva, egy egész sereg földbirtokos tartott szaporán Levin felé. Nyilván valami olyan helyet kerestek, a hol nyugodtan beszélgethettek, a nélkül, hogy meghallják őket.

— Hogy' merészel olyasmit állítani, hogy én ellop-tam a nadrágját! Tán elitta inkább, azt tartom. Fütyülök rá, a herczegségével együtt. De ilyen disznóságot ne merjen állítani.

— De engedelmet kérek! Ők a paragrafusra hivatkoznak, — mondották egy másik csoportban, — a feleségének be kell jegyezve lennie, mint nemes asszonynak.

— Eh, pokolba a paragrafusokkal! Én a szívem szerint beszélek, mint nemes emberekhez illik. Aztán legyen az embernek bizalma.

— Kegyelmes uram gyerünk egy pohár fine champagne-ra.

Egy másik csoport nyomon követett egy ordítózó nemes embert; egyike volt ez a három leitatottnak.

— Én mindig azt tanácsoltam Szemjonovna Máriának, hogy adja bérbe, mert így semmi haszna sincs belőle, — mondotta kellemes hangon egy őszbajuszú, s a régi vezérkar ezredesi egyenruhájába öltözött földbirtokos. Ez ugyanaz volt, a kivel Levin Szvijazsszkijnál találkozott. Tüstént megösmerte őt. Ő is nagyon nézte Levint, s végre üdvözölték egymást.

— Nagyon örvendek. Hogyne! Nagyon jól emlékszem, a múlt évben, Ivánovics Nikolájnál, az előljárónál.

— Nos, hogy' megy a gazdasága? — kérdezte Levin.

— Hát bizony csak egyformán, vesztéssel dolgozunk, — felelt a földbirtokos udvarias mosolylyal, de a nyugalom és ama meggyőződés kifejezésével az arcán,

hogy ennek így is kell lenni, és odaállt mellé. — De hát ön, hogy került ide a mi kormányzóságunkba? — kérdezte. — Eljött, hogy a mi coup d'état-nkban résztvegyen? — mondotta, biztosan, de rosszul ejtvén ki a francia szavakat.

— Eljött egész Oroszország: a kamarások, sőt jóformán még a miniszterek is. — Rámutatott Arkágyevics Sztepán tekintélyes alakjára, a ki fehér nadrágban és kamarás egyenruhában sétált egy tábornokkal.

— Kénytelen vagyok bevallani, hogy én vajmi kevésbé értem a nemesi választások jelentőségét, — mondotta Levin.

A földbirtokos ránézett.

— Ugyan, hát mi van rajtuk megérteni való? Nincs azoknak semmi jelentőségük. Korhadtt intézmény, mely csak a tehetetlenség törvénye révén mozog tovább. Csak nézzen végig az egyenruhákon, ezek is azt mondják: ez a békebírók, az örökös tagok, és így tovább, gyülekezete, de nem a nemeseké.

— De hát akkor miért jött el? — kérdezte Levin.

— Pusztán szokásból. Aztán az embernek fönn kell tartania összeköttetéseit. Ez bizonyos tekintetben erkölcsi kötelesség. De meg, az igazat bevallva, még más érdekem is van. A sógorom pályázik az örökös tagságra; szegény emberek s valahogy' csak kell rajtuk segíteni. De ezek az urak vajon miért vannak itt? — kérdezte, s rámutatott arra az epés úrra, a ki a kormányzósági táblán éppen beszélt.

— Ez a nemesség új nemzedéke.

— Újnak új. De nem tartozik a nemességhez. Ezek földbirtokosok, mi pedig földesurak vagyunk. Ők, mint nemesek, kezét emelnek saját magukra.

— De hiszen ön maga mondja, hogy ez egy korhadtt intézmény.

— Korhadtnak korhadtt, de azért mégis nagyobb tiszteletet érdemelne. Még ha Sznitkov volna . . . Jók vagyunk-e vagy sem, az más lapra tartozik, de annyi bizonyos, hogy ezer esztendeje vagyunk. Lássá, megeshetik, hogy kertet akarván csinálni a házuk előtt, elő kell

készítenünk a talajt, s éppen ezen a helyen egy százesztendő fa áll. . . . Legyen bár vén és korhadt, a virágágyak miatt még se fogjuk az öreget kivágni, hanem úgy rendezzük el a virágágyakat, hogy a fát is fölhasználjuk. Az ilyet nem lehet ám egy esztendő alatt utánanöveszteni, — mondotta óvatosan, és legott másra vitte át a szót. — Nos, és az ön gazdasága hogy' megy?

— Nem a legjobban. Hoz vagy öt perczenetet.

— Jó, de ön magamagát nem számítja. Pedig hát ön is csak ér valamit. Lám, én csak magamról beszélek. Én mindaddig, hogy nem kezdtem gazdálkodni, háromezer rublt kaptam évente a hivatalomban. Most többet dolgozom, mint akkor, és csak úgy, mint ön, jó, ha öt perczenetet kapok. A munkám azonban ingyen van.

— De hát mért teszi ezt? Ha nyilvánvaló a veszteség?

— Hát csak megteszi az ember! De mit is tegyen egyebet? Megszokás, és tudja az ember, hogy ennek így kell lenni. De tovább megyek, — folytatta, az ablakra könyökölve: — a fiamnak semmi kedve sincs a gazdasághoz. Nyilván tudós ember lesz belőle. Úgy, hogy nem lesz, a ki folytassa. És az ember mégis dolgozik. Lám, mostanában kertet is csináltam.

— Persze, persze, — szólott Levin, — ez egészen helyes. Én is mindig érzem, hogy nincs semmi hasznom a gazdaságomban, és mégis folytatom. . . . Az ember valami kötelességfélét érez magában a földdel szemben.

— Még valamit mondok, — folytatta a földesúr. — Egy kereskedő-szomszédom volt nálam. Körüljártuk a gazdaságot, a kertet. „Nem, — azt mondja, — Vaszilyevics Szeptán, önnél rendben van minden, csak a kert van elhanyagolva.“ Pedig hát az is tökéletesen rendben van. „Én például ezt a hársat kivágnám. Csak ki vele! Lám, itt ezerszámra van a hársfa, s mindenikből kitelik két szép vályú. A vályúnak pedig most jó az ára. Én bizony a maga helyén az összes hársfákat kiirtanám.“

— És ezen a pénzen aztán marhát, vagy potom áron földecskét vennék és kiadnám bérbe a parasztoknak, — fejezte be Levin mosolyogva, nyilván nem egyszer talál-

kozván már ilyesfajta számításokkal. — És lássa, ő vagyont szerez magának. Ön pedig, meg én, még jó, ha meg tudunk élni, és hagyunk valamicskét a gyermekeinkre.

— Ön megházasodott, a mint hallottam? — kérdezte a földbirtokos.

— Igen, — felelt Levin büszke önelégültséggel. — Biz' ez kissé furcsa, — folytatta. — Mi tehát minden számítás nélkül élünk, mintha csak arra valók volnánk, mint a hajdani vesztaszűzek, hogy valami tüzet őrizzünk.

A földbirtokos elmosolyodott fehér bajusza alatt.

— Köztünk is vannak persze, mint például a mi barátunk Iványcs Nikoláj, vagy mint Vronszkij gróf, a kik gazdasági ipart akarnak űzni; de ez eddig tőke-vesztésen kívül egyébre nem vezetett.

— De hát mért nem teszünk úgy, mint a kereskedők? Mért nem vágjuk ki a kertet, hogy vályúkat csinál-tassunk? — mondotta Levin, erre a meglepő gondolatra visszatérve.

— Úgy van, a mint ön mondja, a tüzet őrizzük. Ez pedig nem éppen nemesi hivatás. Egyébiránt a mi nemesi hivatásunk nem is itt, a választásokon bontakozik ki, hanem otthon, a mi fészünkben. Van az emberben bizonyos rendi ösztön, mely megmondja, mit kell és mit nem kell tennie. Megvan ez a parasztokban is, nem egyszer csak úgy elnézem: a jóra való paraszt kapva-kap rajta, hogy minél több földet béreljen. Bármily rossz legyen is az a föld, megszántja. Persze ő is minden számítás nélkül. Egyenesen vesztésre dolgozik.

— Akárcsak mi, — mondotta Levin. — Nagyon, de nagyon örülök, hogy találkoztunk, — tette hozzá, megpillantván Szvijazsszkijt, a ki feléje tartott.

— Most találkoztunk először azóta, hogy önnél voltunk, — szólott a földbirtokos, — és elbeszélgettünk.

— Talán bizony nekiestek az új rendnek? — szólott Szvijazsszkij mosolyogva.

— Valamelyest.

— Könnyítettünk a szívünkön.

XXX.

Szvizjazzszkij karonfogta Levint és odavezette az övéihez.

Most már lehetetlen volt Vronszkijt elkerülnie. Arkagyevics Sztepánnal és Ivánovics Szergejjel állt ott, és egyenesen a közeledő Levin felé nézett.

— Nagyon örülök. Úgy tetszik, már volt szerencsém . . . Scserbaczkája hercegnénél, — mondotta, kezét nyújtva Levinnek.

— Igen, nagyon jól emlékszem a találkozásunkra, — szólott Levin, s fülig elpirúlva, legott elfordult s beszédbe eredt a bátyjával.

Vronszkij könnyedén elmosolyodva, tovább beszélt Szvizjazzszkij-val, nyilván semmi kedve se lévén szóba állani Levinnel; de Levin, miközben a bátyjával beszélt, folyton Vronszkij felé pislogott, azon tünődvén, miről beszélhetne vele, hogy iménti gorombaságát helyre hozza.

— Miről van most szó? — kérdezte Levin, Szvizjazzszkijra és Vronszkijra pillantva.

— Sznetskóvról. Vissza kell utasítania a jelölést, vagy el kell fogadnia, — felelt Szvizjazzszkij.

— Nos, és elfogadja, vagy nem?

— Hisz' éppen az a baj, hogy sem az egyikre, sem a másokra nem hajlandó, — mondotta Vronszkij.

— És ha nem fogadja el, kit fognak jelölni? — kérdezte Levin Vronszkij felé fordulva.

— Azt, a ki vállalja, — szólott Szvizjazzszkij.

— Ön, vállalná? — kérdezte Levin.

— Csak engem ne, — mondotta Szvizjazzszkij zavartan s ijedt pillantást vetett az Ivánovics Szergej mellett ácsorgó epés úrra.

— Hát akkor kit? Nevjedovszkijt? — kérdezte Levin, érezvén, hogy összegabalyodott.

De ez még rosszabbul ütött ki, hiszen éppen Nevjedovszkij és Szvizjazzszkij volt a két jelölt.

— No, már engem semmi esetre se, — felelt az epés úr.

Maga Nevjedovszkij volt. Szvizjazsszkij megösmerette őt Levinnel.

— Nos, tán neked is az elevenedre tapintott? — szólott Arkágyevics Sztepán Vronszkij felé pislogva. — Ez olyan, mint a verseny. Akár fogadni is lehetne.

— Bizony, ez igazán az elevenére tapint az embernek, — szólott Vronszkij. — És ha egyszer belekapott az ember, keresztül is akarja vinni. Küzdelem! — mondotta összeránczolt homlokkal, és összeszorította erőteljes állkapcsait.

— Milyen szakértő ez a Szvizjazsszkij! Olyan tisztán áll előtte minden.

— Úgy ám, — szólott Vronszkij szórakozottan.

Csönd lett, s ezalatt Vronszkij, — miután valahova néznie kellett, — végig nézett Levinen, a lábain, az egyenruháján, azután az arcán, és megpillantván rámeresztett, komor szemeit, csakhogy éppen mondjon valamit, így szólott:

— De hogy' van az, hogy ön, mint állandó falusi lakos, nem békebíró? nem viseli a békebírók egyenruháját.

— Úgy, hogy az én nézetem szerint a békebíróság ostoba intézmény, — felelt Levin sötéten, egész idő alatt lesvén az alkalmat, hogy Vronszkijval beszédbe eredhessen és első találkozásuk alkalmával elkövetett gorombaságát jóvá tegye.

— Nekem nem az a nézetem, sőt ellenkezőleg, — szólott Vronszkij nyugodt csodálkozással.

— Játék az egész, — szólott közbe Levin. — Békebírákra nekünk semmi szükségünk. Nekem nyolcz esztendő alatt egyetlen ügyem se volt. S a mi volt, azt is megfordítva intézték el. A békebíró tőlem negyven versztnyire lakik. Teltát egy olyan ügyben, a melyben két rúblról van szó, megbízottat kell küldenem, a ki tizenöt rúblba kerül.

És elmondott egy esetet, mikor egy paraszt lisztet lopott a molnártól, s mikor a molnár ezt szemére hányta, a paraszt bepanaszolta őt rágalmazás miatt. Mindez ostobaság volt, s nem is tartozott a dologra, és Levin miközben beszélt, ezt maga is érezte.

— Óh, micsoda eredeti egy cikk! — mondotta Ar-

kágyevics Sztepán az ő mandulaédes mosolyával. — No, de gyerünk, úgy tetszik, már szavaznak.

És elszéledtek.

— Én nem értem, — mondotta Ivánovics Szergej, tanúja lévén az öcsse ügyetlen kirohanásának, — nem értem, hogy' lehet valaki a politikai érzéknek ennyire hijjával. Lám, ez az, a mi belőlünk oroszokból hiányzik. A kormányzósági elnök nekünk ellenségünk, te ami cochon vagy vele, s kéred, fogadja el a jelöltséget. És Vronszkij gróf . . . éppenséggel nem akarom őt barátomképpen föltüntetni; meghítt ebédre s én nem megyek el, pedig a mieink közé tartozik, minek hát ellenséget csinálni belőle? Aztán meg azt kérdeed Nevjedovszkijtől, elfogadja-e a jelöltséget. Ez nem járja.

— Eh, mikor semmit sem értek az egészből! Ostobaság az egész, — felelt Levin sötéten.

— Lásd, azt mondom, hogy ostobaság az egész, s a mint beleavatkozol, legott bele is zavarodol.

Levin elhallgatott s átmentek együtt a nagyterembe.

A kormányzósági elnök, bár érezte a levegőben az ellene szőtt fondorlatot, s bár nem valamennyi kerület kérte föl, mégis rászánta magát, hogy a jelöltséget elfogadja. Mély csönd lett a teremben, a titkár fennszóval kihirdette, hogy a kormányzóság elnöki állására Sznokov Sztepanovics Mihail a jelölt.

A kerületi elnökök, kezükben a golyócskával teli tányérokkal, az asztalaiktól a kormányzósági táblához jöttek s elkezdődött a szavazás.

— Jobbra dobd, — súgta oda Arkágyevics Sztepán Levinnek, mikor ez a bátyjával együtt az elnök után az asztalhoz lépett. De Levin most már elfelejtette azt a számítást, melyet az imént megmagyaráztak neki, s attól tartott, nem tévedett-e Arkágyevics Sztepán, mikor azt mondta: „jobbra“. Hiszen Sznokov az ellenségük volt. Mikor az urnához lépett, a jobbkezeiben tartotta a golyót, de abban a hitben, hogy tévedett, közvetlenül az urna előtt áttette a golyót a balkezebe és szemlátomást balra dobt. Az urnánál álló bizalmi férfiú, a ki a könyök egyetlen mozdulatáról tisztán látta, ki hova dobja a golyót,

bosszúsan összeráncolta a homlokát. Minden ébersége hiábavaló volt.

Elcsendesült minden s csak a golyócskák összeolvasása hallatszott. Azután egy magános hang kihirdette a fekete és a fehér golyók számát.

Az elnököt túlnyomó többséggel megválasztották. Egyszerre óriási zaj támadt és mindenki az ajtó felé rohant. Majd belépett Sznokov s a nemesség szerencseki-vánatokkal vette őt körül.

— Most aztán vége? — kérdezte Levin Ivanovics Szergejtől.

— Most kezdődik csak az igazi, — mondotta Ivanovics Szergej helyett Szvizjazzskij és elmosolyodott. — Az elnök jelöltje esetleg több golyót kaphat.

Levin erről megint egészen megfélekedezett. Csak most jutott eszébe, hogy itt valami ravaszságról volt szó, de hogy mi az, arra unalmas volt visszaemlékeznie. Nagy lehangoltság fogta el és szeretett volna ebből a tömegből menekülni.

Miután senki se figyelt rá, s úgy tetszett neki, hogy senkinek sincs már rá szüksége, szép csendesesen átment a kis terembe, a hol falatoztak, s nagy megkönnyebbülést érzett, mikor a pinczéreket ismét megpillantotta. Az a vén pinczér azt ajánlotta neki, hogy egyék valamit és Levin bele is ment. Miután megevett egy kotlettet zöldbabbal, s a pinczérrel a régi gazdája felől elbeszélgetett, nem akarván visszamenni a terembe, a hol oly rosszul érezte magát, fölsétált a karzatra.

A karzatok tele voltak fölciczomázott asszonyokkal, a kik a korláton kihajoltak, s iparkodtak egyetlen szót sem mulasztani el abból, a mit ottlenn beszéltek. A hölgyek között elegáns ügyvédek, szemüveges középiskolai tanárok és katonatisztek ültek, vagy álltak. Mindenfelé a választásokról beszéltek, hogy mennyire kimerült az elnök, s hogy milyen szép volt a vita: az egyik csapatban, Levin hallotta, a mint a bátyját dicsérték. Egy hölgy így szólt egy ügyvédhez:

— Mennyire örülök, hogy hallottam Koznysevet! Ez maga megéri, hogy az ember kissé kiéhezzék. Gyönyörűség! Milyen tiszta és érthető, a mit csak mond!

Lám, önöknél a törvényszéken nincs senki, a ki így tudna beszélni. Talán az egy Maidel, de ez sem olyan ékesen szóló, távolról sem.

A korbát mellett egy szabad helyre akadván, Levin is kihajolt s elkezdett körülnézni és figyelni.

A nemesek ott ültek mind, kerületenkint elrekesztve. A terem közepén állott valaki, a ki élesen csengő hangon kiáltotta ki:

— Következik a szavazás a nemesség kormányzósági elnökének a jelöltjére, Apuchtin Ivánovics Jevgenij törzskari századosra! — Halálos csönd lett, csak egy halk, öreges hang hallatszott:

— Nem fogadom el!

— Következik a szavazás Boly Petrovics Pjotr udvari tanácsosra, — szólalt meg ismét az előbbi hang.

— Nem fogadom el! — felelt egy rikácsoló, fiatal hang.

Megint ismétlődött ugyanaz és megint egy „nem fogadom el“. Ez így tartott vagy egy óra hosszat. Levin a korbátra támaszkodva bámúlt és figyelt. Eleinte csodálkozott és szerette volna megérteni, hogy mi ez; később belátván, hogy nem értheti meg, elkezdett unatkozni. Végre eszébe jutván mindaz az izgalom és harag, a melyet az arczokon látott, elszomorodott: elhatározta, hogy elmegy és elindult lefelé. A karzat előcsarnokába érve, egy szomorúan, s könnyes szemekkel föl és alá járó gimnasistával találkozott. A lépcsőn meg egy pár akadt elébe: egy hölgy, a ki gyorsan sietett tova a sarkain, s az államügyész füрге helyettese.

— Mondtam már, hogy nem késik el, — szólott az ügyész, mikor Levin félreállott, hogy a hölgynek út engedjen.

Levin már a lépcsőhöz ért s éppen előkereste volt a mellényzsebéből a ruhatári számot, hogy a bundáját kiváltsa, mikor a titkár elcsípte. — Tessék csak jönni, Dimitrijevics Konsztantin, megint szavaznak.

A szavazás Nevjedovszkijra folyt, a ki pedig oly határozottsággal visszautasította volt a jelöltséget.

Levin odalépett a terem ajtajához, mely be volt zárva.

A titkár kopogott; az ajtó kinyílt és két kipirúlt arcú földbirtokos toppant ki rajta Levin elé.

— Nekem nincs módomban, — mondotta az egyik.

A két földbirtokos nyomában a kormányzósági elnök arca bukkant elő. Ez az arc szinte el volt torzúlva a kimerültségtől és a rémülettől.

— Megmondottam, hogy ne bocsáss ki senkit! — kiáltott az ajtónállóra.

— Én csak beeresztettem, kegyelmes uram!

— Úristen! — szólott a kormányzósági elnök mélyen fölsóhajtva és lehorgasztott fejjel, fehér nadrágjában kimerülten oldalogva odalépett a terem közepén a nagy asztalhoz.

Nevjedovszkijt megválasztották, s a mint előre kiszámították volt, ő lett a kormányzóság elnöke. Sokan jókedvűek és elégedettek, sokan boldogok voltak, sőt ujjongtak, de szép számmal akadtak az elégedetlenek és boldogtalanok is. A kormányzósági elnök kétségbe volt esve s ezt nem is tudta palástolni. Mikor Nevjedovszkij a teremből kilépett, a tömeg körülvette és ujjongva kísérte őt, éppen úgy, mint a hogy' első napon a kormányzót kísérte, miután ez a gyűlést megnyitotta, vagy mint a hogy' Sznokovot követte, a mikor megválasztották.

XXXI.

Az újonnan megválasztott kormányzósági elnök és a diadalmas új párt tagjai közül sokan, aznap Vronszkijnál ebédeltek.

Vronszkij részben azért jött el a választásokra, mert unatkozott falun, s mert Anna előtt hangsúlyoznia kellett a szabadsághoz való jogát, részben pedig azért, hogy a választáskor meghálálja Szvizjazzskijnak mindazt a buzgalmat, a melyet ez a zemsztvó-választások alkalmával az ő érdekében tanúsított, de legfőképpen azért, hogy szigorúan teljesítse azokat a kötelességeket, a melyeket, úgy is, mint nemes ember, úgy is, mint földesúr, magára vállalt. De arra semmiképpen se számí-

tott, hogy a választások ügye ennyire lefoglalja az érdeklődését, hogy a dolgot ennyire a szíven viselje, s hogy az ilyesmire ennyi rátermettség legyen benne. Teljesen új ember volt a nemesek közt, de nyilvánvalóan sikere volt és nem tévedt, a mikor azt hitte, hogy máris némi befolyásra tett szert közöttük. Ennek a befolyásnak az eléréséhez hozzájárultak: a gazdagsága és előkelő volta, a városban lévő gyönyörű háza, a melyet egy Sirkov nevű régi ismerőse engedett át neki, a ki pénzügyletekkel foglalkozott és virágzó bankot alapított Kasinóban; Vronszkij remek szakácsa, a kit faluról hozott magával; a kormányzóval való barátsága, a ki Vronszkijnek társa, még pedig pártfogolt társa volt; de legfőképpen mindenkiel szemben egyformán tanúsított egyszerű és síma modora, mely a nemesek többségét arra készítette, hogy állítólagos gögjéről táplált nézetét megváltoztassa. Ő maga is érezte, hogy azon a hó-bortos úron kívül, a ki Scserbaczkaja Kitit elvette, s a ki à propos de bottes böszült haraggal egy sereg haszontalan bárgyúságot mondott neki, minden nemes, a kivel csak megösmerkedett, az ő pártjára állott. Tisztán látta, s mások is elősmerték, hogy Nevjedovszkij sikeréhez ő is nagy mértékben hozzájárult. És most, hogy a saját asztalánál ünnepelte Nevjedovszkij megválasztását, jelöltje diadalának kellemes érzése fogta el őt. Maguk a választások annyira érdekelték, hogy arra gondolt, ha a legközelebbi három év alatt megnősül, még ő maga is föl fog lépni, éppen úgy, mint mikor a jockey-ával díjat nyert, neki magának is kedve kerekedett versenyt lovalogni.

Most is a jockey diadalát ünnepelték. Vronszkij az asztalfőn foglalt helyet s a jobbján a fiatal kormányzó, és à la suite tábornok ült. A kormányzóban mindenki a kormányzóság urát látta, a ki ünnepélyesen megnyitja az üléseket, beszédeket mond és mint Vronszkij látta, tiszteletet és alázatosságot kelt magával szemben; de Vronszkij előtt csak Katyka Maszlov volt, — ez volt a csúfneve a hadapród-iskolában, — a ki mindig zavarba jött előtte s a kit ő iparkodott mettre à son aise. A balján ült Nevjedovszkij az ő fiatalos, nyughatatlan és epés arczával;

Vronszkij egyszerűen és tiszteletteljesen viselkedett iránta.

Szvijazsszkij vidáman viselte el a kudarczát. Sőt ez voltaképpen nem is volt rá nézve kudarcz, mert pohárral a kezében, ő maga is így szólt Nevjedovszkijhez: annak az új iránynak, a melyet a nemességnek követnie kell, keresve se lehetett volna jobb képviselőjét találni. S ezért a mai sikert — mint mondotta — minden tisztességes embernek örömmel kell üdvözölnie és ünnepelnie.

Arkágyevics Sztepán is örült neki, hogy jól töltötte az időt s hogy mindenki meg volt elégedve. A pompás ebéd alatt sorra vették a választás epizódjait. Svijazsszkij humorosan előadta az elnök siránkozó beszédjét és Nevjedovszkijhoz fordulva, megjegyezte, hogy ő Excellentiájának a pénzek ellenőrzésére a könnyeknél valamivel bonyolódottabb módszert kell választania. Egy másik tréfás földbirtokos elmondta, hogy a kormányzósági elnök báljára külön harisnyás inasokat hoztattak, a kiket most szépen vissza kell küldeni, hogy ha az új elnök nem lesz hajlandó harisnyás inasokkal bált adni.

Ebéd alatt mindenki „a mi kormányzósági elnökünk“ és „kegyelmes uram“ megszólításokkal fordult Nevjedovszkijhoz.

Ezt épp oly gyönyörűséggel mondogatták, mint a mikor az ember „madame“-nak s az úra nevéen szólit egy fiatal asszonyt.

Nevjedovszkij úgy viselkedett, mintha nemcsak közönyös volna iránta, hanem le is nézné ezt a megszólítást, pedig nyilvánvaló volt, hogy boldog, s csak fékezi magát, nehogy kifejezést adjon az elragadtatásának, mely sehogy' sem illett volna bele abba az új, szabadelvű hangulatba, a melyben valamennyien voltak.

Ebéd után néhány táviratot küldtek szét olyan embereknek, a kik a választások iránt é. deklődtek. Arkágyevics Sztepán, a ki nagyon jó kedvben volt, szintén küldött egy következő tartalmú táviratot Alexandrovna Darjának: „Nevjedovszkij-t húsz szótöbbséggel megválasztották. Gratulálok. Add tovább.“ A táviratot hangosan mondotta tollba, megjegyezvén: „Meg kell

örvendeztetnünk őket." Alexandrovna Darja pedig, mikor a táviratot megkapta, csak felsóhajtott azért a rubelért, a mibe került, s mindjárt tisztában volt vele, hogy a dolog az ebéd végével történt. Tudta, hogy Sztivának megvan az a gyöngesége, hogy ebéd után szereti „faire jouer le télégraphe“.

A pompás ebéddel és borokkal együtt, a melyek nem orosz borkereskedőktől, hanem közvetlenül külföldről származtak, minden nagyon előkelő, egyszerű és sikerült volt. Szvijazsszkij az újabb szereplő egyéniségek közül egy, vagy húsz tagból álló rokon-gondolkozású, szabadelvű s egyúttal elmés és tisztességes társaságot válogatott össze. Felköszöntöket mondtak, köztük tréfásakat is, egyrészt az új kormányzósági elnökre, másrészt a kormányzóra, a bank-igazgatóra és „a mi szeretetreméltó házigazdánkra“ is.

Vronszkij nagyon meg volt elégedve. Semmiképen se számított, vidéken, ilyen kellemes hangulatra.

Az ebéd végefelé még vidámabb lett a hangulat. A kormányzó kérte Vronszkijt, menjen el arra a hangversenyre, melyet valami „testvéresülés“ javára a felesége rendezett, a ki nagyon szeretne vele megismerkedni.

— Bál is lesz, a melyen majd megláthatod a mi szépségeinket. Igazán mondom, érdemes.

— Not in my line, — felelt Vronszkij, a ki szerette ezt a kifejezést, de azért elmosolyodott és megígérte, hogy elmegy.

Még asztalbontás előtt, a mikor már valamennyien rágyújtottak, odament Vronszkijhoz a komornyikja s egy tálczán levelet hozott neki.

— Futár hozta Vozdvizsenszkoeból, — mondotta a komornyik jelentőségteles arczkifejezéssel.

— Csodálatos, mennyire hasonlít Szventiczkij államügyész helyettesére, — mondotta a vendégek közül valaki a komornyikról, francziául, mialatt Vronszkij elkomolyodó arczczal olvasta a levelet.

A levél Annától volt. Még mielőtt elolvasta volna, már tudta a tartalmát. Azt gondolván, hogy a választások öt nap alatt véget érnek, azt ígérte, hogy péntekre otthon lesz. Ma szombat volt, s így tudta, hogy a levél

szemrehányásokkal van tele, a miért nem jött meg idejében. Az a levél, melyet Vronszkij tegnap este küldött neki, alkalmasint még nem jutott el a kezébe.

A levél tartalma csakugyan az volt, a mit várt, de a formája váratlan és kellemetlen. „Ani nagyon beteg, az orvos azt mondja, nem lehetetlen, hogy gyúlladás lesz belőle. Én egymagamban, elvesztem a fejemet. Varvara herczegné nem segítség, hanem kerékkötő. Vártalak tegnapelőtt is, tegnap is, most pedig elküldök, megtudni, hol vagy és mit csinálsz. Magam akartam menni, de tudván, hogy ez neked kellemetlen volna, meggondoltam a dolgot. Küldj valamiféle választ, hogy tudjam magamat mihez tartani.“

A gyermek beteg s ő maga akart jönni. A leánya beteg és ez az ellenséges hang.

A választások ártatlan vídámsága és az a borús, nyomasztó szerelem, a melyhez vissza kellett térnie, az ellentét erejével döböntette meg Vronszkijt. De el kellett mennie, s az első, éjjeli vonattal el is utazott haza.

XXXII.

Vronszkijnak a választásokra való elutazása előtt Anna, megfontolván, hogy azok a jelenetek, a melyek köztük Vronszkij minden elutazása alkalmával ismétlődtek, csak elidegenítik őt, a helyett, hogy lebilincselnék, elhatározta, hogy lehetőleg minden erejét összeszedi, hogy az elválást nyugodtan elviselje. De az a szigorú és hideg pillantás, a melylyel Vronszkij akkor, a mikor elutazását neki bejelentette, reánézett, sértette őt, s úgyszólván még ki se tette a lábát, s máris vége szakadt a nyugalmának.

Magányában ismét eltűnődött azon a pillantáson, a melyben a szabadságra való jog jutott kifejezésre, s mint mindig, most is arra lyukadt ki, hogy — meg van alázva. „Neki joga van elutazni, a mikor és a hová csak akar. Sőt nemcsak elutazni, hanem engem el is hagyni. Neki joga van mindenre, énnekem semmire. Csakhogy ezt tudva, nem kellene így viselkednie. De hát

végre is, hogy' viselkedett? . . . Hideg és szigorú pillantással nézett rám. Ez persze megfoghatatlan és meghatározhatatlan, de annyi bizonyos, hogy azelőtt nem fordult elő, és ez a pillantás sokat jelent", — gondolta magában. — „Ez a pillantás arra mutat, hogy megkezdődött az elhidegülés.“

S bár meggyőződött róla, hogy megkezdődött az elhidegülés, mégse tehetett ellene semmit és semmi tekintetben sem változtathatta meg a vele való érintkezést. Csak úgy, mint annak előtte, egyedül a szerelmével és ragaszkodásával bilincselhette le őt. S csak úgy, mint annakelőtte, nappal munkával, éjjelenként pedig morphiummal tudta elnémítani magában azokat a rettenetes gondolatokat, hogy mi lesz akkor, ha Vronszkij nem fogja többé szeretni. Az igaz, hogy volt még egy mód: nem kötni le őt, — hiszen Anna nem akart egyebet, mint a szerelmét, — hanem közeledni hozzá, olyan viszonyba lépni vele, hogy ne hagyhassa el őt. Ez a mód a válás és a házasság volt. S most egyszerre elkezdett vágyódni az után, és elhatározta, hogy a legelső alkalommal, a mint akár ő, akár Sztiva, ezt szóba hozzák, beleegyezik.

Ilyen gondolatok közt töltötte el Vronszkij nélkül azt az öt napot, a míg úgy volt, hogy távol lesz.

Sétával, Varvara hercegnővel való beszélgetésekkel, látogatásokkal a kórházban, s a mi fő, olvasással, egyik könyvnek a másik után való falásával töltötte az időt. De a hatodik napon, mikor a kocsis az ura nélkül jött haza, úgy érezte, hogy immár semmivel se tudja elnémítani az iránt való aggodalmait, hogy hol van és mit csinál. Ugyanaznap megbetegedett a kis lánya. Anna elkezdte őt ápolni, de ez se kötötte le a figyelmét, annál is inkább, mert a betegség nem volt veszedelmes. Bármenyire iparkodott is, nem tudta ezt a kis leányt szeretni, arra pedig, hogy szeretetet színléljen, képtelen volt. Ugyanakkor este, mikor egyedül maradt, olyan aggodalom fogta el miatta, hogy már-már elszánta magát, hogy bemegy a városba, de jól megfontolva a dolgot, megírta azt az ellentmondásokkal teli levelet, a melyet Vronszkij kapott, s a nélkül, hogy még egyszer átolvasta volna, futárral elküldötte. Másnap reggel megkapta

Vronszkij levelét, s megbánta a magáét. Rémulten várta annak a szigorú pillantásnak a megisméllését, a melyet elutazása előtt vetett volt rá, különösen ha megtudja, hogy a kis leány nem veszedelmesen beteg. De azért mégis örült, hogy írt neki. Most már ő is belátta, hogy terhére van Vronszkijnak s hogy ez sajnálkozva hagyja el a szabadságát, hogy visszatérjen hozzá, de azért mégis örült annak, hogy jön. Ám hadd legyen terhére, csak legyen ott vele, hogy láthassa őt és tudomása lehessen minden mozdulatáról.

Ott ült a fogadó-szobában a lámpa alatt, Taine legújabb könyvével a kezében, hallgatta künn a szél zúgását és minden pillanatban várta a fogat megérkezését. Több ízben úgy rémlett neki, mintha kocsizörgést hallott volna, de csalódott; végre azonban nemcsak a kerekek zörgése, hanem a kocsis kiáltása s a földött kapualjban tompa zaj is hallatszott. Ezt még a patience-ozó Varvara hercegné is megerősítette. Anna fölپattanva ugrott föl a helyéről, de a helyett, hogy, mint már két ízben tette, lement volna, ott maradt. Elszégyelte magát az ámitásáért, de főképpen azon aggódott, hogy' fogja őt Vronszkij üdvözölni. A sértődöttség érzése már nem bántotta, csak haragjának a nyilvánulásától félt. Eszébe jutott, hogy a kis leánya már második napja teljesen egészséges volt. Szinte haragudott is rá azért, hogy éppen akkor gyógyult meg, mikor a levelet már elküldötte volt. Majd ismét észébe jutott, hogy ime itt van, a kezeivel, a szemeivel, egészen. Meghallotta a hangját. És mindenről megfélekezve, örömmel sietett eléje.

— Nos, hogy' van Ani? — kérdezte Vronszkij türelmetlenül, s ránézett Annára, a ki felé sietett.

Leült egy székre s az inas lehúzta lábairól a meleg csizmákat.

— Nincs baj, jobban van.

— És te? — kérdezte Annától, s megrázta magát.

Anna mindkét kezével megfogta a kezét, s le nem vevén róla a szemét, odahúzta őt magához.

— Nagyon örülök, — szólott Vronszkij s hidegen nézett végig rajta, a hajviseletén, a ruháján, a melyről tudta, hogy egyedül csak az ő kedvéért vette magára.

Mindez nagyon tetszett, csak az volt a baj, hogy már annyiszor tetszett neki! És az a szigorúan merev kifejezés, a melytől Anna annyira félt, most is ott ült az arczán.

— Nagyon örülök. És te, jól vagy? — kérdezte, és miután a kendőjével letörülte nedves arczát, megcsókolta Anna kezét.

„Tökéletesen mindegy“, — gondolta Anna, — „Csakhogy itt van, mert ha itt van, akkor nem fog mérészelni engem nem szeretni“.

Az est boldogan és vidáman telt el Varvara herczegné társaságában, a ki panaszkodott Vronszkijnak, hogy Anna a távollétében morphiumot szedett.

— Hát mitévő legyek? Nem tudtam aludni . . . A gondolataim nem hagytak. Mikor ő itthon van, soha se szedek. Csaknem soha.

Vronszkij beszélt a választásokról és Anna kérdések útján rá tudta őt vezetni arra, a mi jól esett neki, — a sikereire. Anna viszont elmondott neki mindent, a mi őt otthon érdekelhette. És a hírei mind a legjobbakk voltak.

De késő este, mikor egyedül maradtak, Anna látván, hogy megint teljesen a hatalmába kerítette őt, el akarta törölni annak a pillantásnak nyomasztó benyomását, melyet Vronszkij a levél miatt reá vetett és így szólt:

— De valld be, mikor a leveletem megkaptad, bosszankodtál, és nem hittél nekem?

Alig hogy ezt kimondta, tüstént rájött, hogy bármily szeretettel volt is iránta Vronszkij, ezt nem bosszította meg neki.

— Igen, — mondotta. — Olyan különös volt az a levél: egy helyen azt írod, hogy Ani beteg, aztán meg hogy magad akartál bejönni a városba.

— Úgy is volt.

— Hiszen nem is vonom kétségbe.

— Dehogy' nem, kételkedel. Bosszankodol, látom.

— Egy pillanatig sem, csak azon bosszankodom, az igaz, hogy te mintha nem akarnád elösmerni, hogy az embernek kötelességei is vannak.

— Kötelességei, hangversenyre menni.

— De ne beszéljünk tovább erről, — szólott Vronszkij.

— Mért ne beszélnénk? — kérdezte Anna.

— Én csak azt akarom mondani, hogy az embernek múlhatatlan teendői is akadhatnak. Lám, most is, el kell majd mennem Moszkvába, a ház ügyében... Óh, Anna, miért is vagy te olyan ingerlékeny? Hát még most sem tudod, hogy nem élhetek nélküled?

— Ha meg úgy van, — szólott Anna, hirtelen megváltozott hangon, — akkor terhedre van ez az élet... Igen, eljössz egy napra, azután megint mégy, így azok tesznek, a...

— Anna, ez kegyetlenség. Hiszen kész vagyok egész életemet föláldozni...

De Anna nem hallgatott rá.

— Ha te elmégy Moszkvába, én is megyek. Én itt nem maradok. Vagy el kell válnunk, vagy együtt kell élnünk.

— Hiszen jól tudod, hogy nekem is ez az egyetlen vágyam. De ehhez...

— Szükség van a válásra? Majd írok neki. Látom, hogy így képtelen vagyok élni... De azért veled megyek Moszkvába.

— Ez úgy hangzik, mintha fenyegetés akarna lenni. Pedig én semmit sem óhajtok úgy, mint hogy ne kelljen tőled elválnom, — mondotta Vronszkij mosolyogva.

De nem pusztán az üldözött és elkeserített ember hideg és bosszús pillantása csillogott a szemében, mikor ezeket a gyöngéd szavakat mondotta.

Anna is észrevette ezt a pillantást, és eltalálta a jelentését.

„Ha úgy van, akkor ez nagy szerencsétlenség!“ — mondotta az ő pillantása. Ez csak egy pillanatnyi benyomás volt, de Anna sohase felejtette el többé.

Anna írt az urának, a válást kérvén tőle, és november végén elbúcsúzott Varvara herczegnétől, a kinek Pétervárra kellett mennie, és Vronszkijval átköltözött Moszkvába. Miután napról-napra várták Alexandrovics Alexej válaszát és utána a válást, most már teljesen mint férj és feleség rendezkedtek be.